# S. ZENONIS
## EPISCOPI VERONENSIS
## EPOCHA
*DISSERTATIO CRITICA*

ACCESSIT

## DE MARTYRIO S. ZENONIS
*DISSERTATIO SECUNDA*

EDIDIT

FRANCISCUS BONACHI

Sacerdos Piſtorienſis.



VENETIIS, MDCCLI.

Typis JOANNIS TYBERNINI

Sub ſigno Providentiæ.

*SUPERIORUM PERMISSU.*

# S. ZENONIS
## EPISCOPI VERONENSIS
## EPOCHA

Ad libros de Sermonibus, & Martyris S. Zenonis Piſtorii Editos anno 1740. Poſt Veronenſem anni 1739. Editionem Sermonum ejuſdem S. Præſulis, & Martyris.

## ADDITA DISSERTATIO.

### CAPUT I. §. I.

*Iterum ſcribendi occaſio, & finis.*

EXacto ferme biennio ab editis in Sermones, & Martyrium S. Zenonis lucubrationibus meis, libri a Clariſſimis Viris Petro, & Hieronymo Ballerini Præsbiteris Veronenſibus copiam habui anno MDCCXXXIX. Veronæ Typis excuſi Eximium profecto laboratumque opus, quo conquiſitis undique vetuſtioribus MSS., adhibitiſque aptiſſimis, ac

eruditiſſimis adnotationibus Sermones S. Zenonis (quem ſplendoris gradum aliis in editionibus numquam ſunt adepti) nitori ſuo reſtituti, ſuoque Auctori vindicati jure quidem ac merito dicendi ſunt. Summa quidem voluptate affectus, dum non tam oculos, quam in illud mentem coniiciens, rerum ordinem optime digeſtum, latini ſermonis nitidam elegantiam, omnis generis conſumatam doctrinam, non ſatis poſſe mirari, gaviſus ſum. Cum vero præclaris tot rationibus, ac monumentis S. Zenoni ſermones ſuos adjudicari conſpexi, tenuitatis meæ, in iiſdem ſermonibus pro genuino S. ejuſdem Patris fætu aſſerendis, non quidem piguit, quam viderem tantæ eruditionis ubertate penſatam. Hærere tamen mihi contigit, cum præclariſſimos hoſce Viros in ejuſdem S. Zenonis Epocha conſtituenda aliud a veteri vulgata opinione (Cui ego ſum adſtipulatus ſententiæ) opinari deprehendi, rationibuſque non lævis ponderis ſuam confirmare ſententiam: Qua de re, ut a mea opinione
non

non ſine judicio recederem, vel temere in ea conſiſterem, quæ ad difficultatem faciebant, attentius examinanda duxi, quo tamen exitu Lectoris judicio ex animo, ac libenter committo. Minime mihi quidem probari poteſt illud Tillemontii conſilium mutandæ D. Zenonis Epochæ, ut a variis dubitationibus ſe extricet, qui in ea temporibus Gallieni firmanda dat operam Aſtrologi, namque eſt ad conciliandos planetarum motus arbitrio ſuo ſyſtemata ſibi fingere: Hiſtorici vero in antiquorum enarrandis geſtis, veteribus monumentis inniti, quæ ſi deſint, ea ſua in obſcuritate relinquere. Hac igitur mente, de tempore quo D. Zeno Veronenſis Eccleſiæ Epiſcopatum geſſit, agere conſtitui, non ut in mea ſententia animo perſtem obfirmato, verum ut id experiar, an diverſas hinc inde contrariaſque rationes ad veritatem revocare contingat.

*V. Cap. 9 de Martyrio S. Zenonis lib. 2*

## §. II.

*Prima ratio Epochæ S. Zenonis Arianis temporibus poſthabendæ.*

Dlſſert. prima Cap.2.§. 2.

URget quidem argumentum illud, quoſdam ſcilicet S. Zenonis Sermones Arii errores impetere, ut Ario poſteriorem Zenonem quis arbitretur, vel ſermones illos Zenonis non eſſe fætum exiſtimet: Hoc Eminentiſſimus Baronius putavit: Illud Clariſſimi Ballerinij. Baronij rationes refutavimus libro primo de Sermonibus S. Zenonis capite ſeptimo. De iis quæ uberrime a doctiſſimis Viris diſputata, atque adnotata ſunt noviſſima in editione Veronenſi agendum modo. Arii itaque errores præcipuos recenſere, eorumque originem perſcrutari operæ pretium erit: tum D. Zenonis contra eoſdem errores allegatas ſententias conferre, ut hac ratione oppoſita juxta ſe poſita lucidiore diſcrimine diſcernamus.

§. III.

§. III.

*Arii errores præcipui.*

S. Alexander Patriarcha Alexandrinus, qui Arii impietatem prior eſt inſectatus, eumque ſuo cum Auctore anathemate perculit, ipſius errores enumerat in Epiſtola ad Alexandrum Epiſcopum Conſtantinopolitanum: *Qui aſſerunt tempus aliquando fuiſſe, cum non eſſet Filius Dei: poſtea factum cum non ante extiterit: talem fuiſſe tum, cum factus erat, qualiſquiſque hominum eſt. Omnia enim Deum ex nihilo feciſſe, qua ſententia etiam Filium Dei comprehendunt: Quibus etiam conſequenter addunt, eum natura poſſe mutari virtutis, & vitii capacem eſſe. Itaque hoc poſito eum ex nihilo factum: Non enim natura, aut quidquam præter cæteros filios habuiſſe prærogativæ (nullum namque natura filium Dei eſſe affirmant, neque quemquam eſſe, qui ulla cum eo proprietate conjunctus ſit) Sed cum eſſet natura mutabilis, & propter ſingularem in vita, & moribus rite inſtituendis diligentiam, ac ſtudium non ad vitia deflecteret, Deum eum elegiſſe.*

*Refert Theodor. c. 4. Hiſt. Eccleſ.*

## §. IV.

### *Recenſitos errores unde Arius hauſerit.*

HAs impias in Filium Dei blaſphemias non adinvenit Arius, ſed ab aliis antiquioribus hæreticis accepit eodem S. Alexandro teſte. *Quippe cum ipſi ſitis docti a Deo, & non ignoretis, tum Ebionis, & Arthemæ doctrinam, quæ non ita pridem veram Eccleſiæ pietatem oppugnare cæpit, tum peſtiferum ſtudium Pauli Samoſatheni Epiſcopi Antiochiæ, qui concilio omnium ubique Epiſcoporum, atque adeo judicio Eccleſiæ ejectus eſt. Lucianus ſucceſſor factus multorum annorum ſpatio, hoc eſt tantiſper, dum tres Epiſcopi alius poſt alium Eccleſiam illam rexere, excluſus ab Eccleſia manſit. Iſtorum Hæreticorum impietatis ſæces, hi qui modo in lucem editi Filium Dei ex nihilo ortum aſſerunt, quique ſunt velut ſtolones occulti ex illis naſcentes animis, hauſerunt. Arium dico Achillam, & reliquam illis adherentium turbam.* Cui & S. Athanaſius adſtipulatur. *Videtur mihi aut ignorantiam callide ſimu-*

*In eadem Epiſtola.*

*ſimulare, quaſi neſcirent, etiam ante Concilium Nicænum Hæreſim iſtam abominabilem fuiſſe, quo tempore Arthemas ejus ſundamenta jaciebat.* *De Syn. Arim. & Seluc.*

## §. V.

*Ebionis errores circa Filii Divinitatem.*

EBiones nominat S. Alexander non tamquam primum, ſed ut præcipuum Filii Divinitatis Hoſtem. Ipſe ſi quidem Cerinthj Simonis Magi diſcipuli, & Apoſtolorum coetanei hæreſim jam collapſam inſtauravit, propagavitque. Cerinthus etenim *Jeſum ſimiliter, ac Hebrei, dicebat natum eſſe ſecundum naturam ex viro, & muliere, nempe Joseph, & Maria; temperantia autem & juſtitia, & aliis bonis excelluiſſe, Chriſtum autem in ſpecie columbæ e ſupernis in ipſum deſcendiſſe, & tunc Deum, qui ignorabatur, prodiſſe, & quæ ſcripta ſunt miracula feciſſe, tempore autem paſſionis receſſiſſe quidem Chriſtum Jeſum autem paſſionem obiiſſe.* Eodem modo *Ebion omne initium Filii ex Maria concedens non*

*Till. T. 2 Nata pr. de Cerinthianis.*

*Theod. l. 2. adver. hareſes c. 3.*

*ex Deo hominem, ſed ex homine Deum proferat, neque ſubſiſtens antea, quod in principio apud Deum Deus erat Verbum, Virgo in carne ſuſceperit, ſed carnem genuerit per Verbum, quia in Verbo non antea exiſtentis Unigeniti Dei naturam dicat; ſed ſonum vocis elatum.* E-

L.2.c.1 juſdem Ebionis errorem, & refert Theodoretus *Dominum Jeſum Chriſtum dicebat ex Joſeph, & Maria eſſe natum, qui homo quidem erat, ſed virtute, vitæque innocentia, & integritate aliis antecellebat.* Carpocras, quem Ebioni poſteriorem facimus, & ipſe Cerinthj, & Ebionis errorem amplexus, ut Auguſtini verbis utamur.

De hær.c 7. *Hic etiam Jeſum hominem tantummodo, & de utroque ſexu putaſſe perhibetur, ſed accepiſſe talem animam, quæ ſciret ea, quæ ſuperna eſſent, atque nuntiaret.*

## §. VI.

### *De Artema, ſeu Artemone.*

Euſ.hiſt. l.5.c.28 ARtemas Ebionis hæreſim non ipſe ſed Theodotion ab inferis revocavit. Theodotione tamen notior Artemas quamvis il-

le

le auctor, ſeu reſtaurator fuerit, hic eam propagavit. Qua de re S. Alexander omiſſo Theodotione Artemam hujus hæreſis aſſertorem nominat, ſicuti, & Auguſtinus. *Ita hæreſis cujuſdam Artemonii fuit, ſed cum defeciſſet inſtaurata eſt a Paulo.* Hæreſis tamen 33. Theodotionem erroris hujus auctorem agnoſcit. *Theodotiani a Theodotione quodam inſtituti hominem tantummodo Chriſtum aſſeverant.* Theodoretus prius Artemonem locat, cujus errorem ita refert. *Dominum J. C. ſolum hominem eſſe dicebat (Artemon) natum ex Virgine, prophetis tamen Virtute preſtantiorem.* Tum Theodotum, de quo ita breviter. *Theodotus Bizantinus coriarius idem cum eo (Artemone) ſentiens.* Hi duo hæretici, vel coetanei fuere, vel ætate ſuppares circa annum C. 200. Divulgatos eorum errores etiam Romæ Victor Papa anathemate damnavit, cum ipſorum auctoribus Theodotione, & Artema.

*Euſ.hiſt. l.5.c.28. Till.T.3. de Theo. de hær.c. 44.*

*L.2.de hæreſ.*

*Till. ub ſupra*

## §. VII.

### *De Paulo Samoſateno.*

QUæ de Cerintho, Ebione, Theodotione, & Artema per compendium a D. Auguſtino, ac Theodoreto dicta ſunt, jam retulimus: modo de Paulo Samoſateno agentes diſtinctius recenſitorum hæreticorum impia dogmata percipiemus, quæ a Samoſateno renovata, & a S. Dionyſio Alexandrino contra ipſum pertractata, ac in Conciliis Antiochenis diſcuſſa, atque damnata manifeſtiora erunt. Dionyſius itaque contra decem Pauli Samoſateni quæſtiones ſcribens, ita de ipſius circa Chriſtum Dominum opinionem ante primam quæſtionem habet. *Dicis duas hypoſtaſes eſſe, & duas perſonas unius, & ſolius Chriſti & duos Chriſtos, & duos Filios, unum natura Filium Dei, qui fuit ante Sæcula, & unum homonymè Chriſtum, & Filium David, qui non fuit ante, & fuit in tempore, & ſecundum beneplacitum Dei accepit nomen Filii.* Samoſatenus itaque in Deo perſonas confunde-

*In Ep. ad Paulum Samoſatenum, quam refert Labbe T. p. Conciliorum in concilio Antioch. p. pa. 850 Ædit. Pariſ.*

debat unum Deum aſſerens, ut illi exprobrat Dionyſius. *Eccleſia, inquis, duos Deos non dicit, neque traditum accepit* Patrem cum Filio confundens, quem hic ſuperius referente Dionyſio dicebat *natura Filium Dei*. Ad quæſtionem vero quinctam. *Quod autem dicit (Samoſatenus) ingenitum Patrem, dicit, ut doceat Chriſtum recentem eſſe, & creaturam* Chriſtum quoque ante Mariam non fuiſſe jactabat. *Tu vero dicis quod ante Mariam non erat*. Ita S. Dionyſius ante primam quæſtionem de ipſius Samoſateni opinione teſtatur. Purum hominem fuiſſe Chriſtum aperte aſſerit ipſe Paulus. *Videmus enim (Chriſtum) ire ad paſſionem, & dicere, nunc anima mea turbata eſt „ Age eſtne hæc natura Dei?* Iterumque contra Dionyſium inſtat. *Quod ſcriptum eſt* „ Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem „ *de quo vis ut confiteamur? An non eſt natura homo, cujus anima triſtis eſt?* Eodem modo cæteris in omnibus quæſtionibus ſuum hunc refricat errorem. Chriſtum vero ex Virgine natum fatetur idem Paulus. *Scriptum eſt in Evangelio quod*

Ad qu. 7.

Qu. pr.

Qu. ſec.

Qu. 5.

*puer*

*puer creſcebat, & confortabatur, quaſi diceret - Creſcebat Jeſus ex Spiritu Sancto, & ex Maria Vergine natus* Ebionis inhærens errori, qui, & ipſe Jeſum (ut ex Hilario ſupra retulimus) ex Virgine natum agnoſcit; in eo a Cerintho, & Carpocrate diſcor-
§.5. dans, qui Chriſtum volebant *natum eſſe ſecundum naturam ex viro, & muliere; nempe ex Joſeph, & Maria - & de utroque ſexu*. Theodoretus tamen ipſum quoque Ebionem docuiſſe perhibet Chriſtum *ex Joſeph, & Maria eſſe natum*. Duas tamen Ebionitarum ſectas diſtinguit, quæ in eo tantum diſcordes erant, quod una Chriſtum ex utroque ſexu natum vellet, altera ex Virgine.
*lib.2.de Hereticis Fabulis de Ebionitis. Euſ.hiſt. l.3.c.3.* Quod & Euſebius affirmat. Quamvis autem Chriſtum hominem diceret Samoſatenſis, aſſumptum tamen propter eximiam Virtutem in Deum voluit: ita contra ipſum Dionyſius: *Vides in quantum abſurdi te præcipitas, cum dicis Virum ſumptum a Deo Verbo*. Superius etiam. *Abſurdum autem eſt dicere hominem Chriſtum magis Deo placuiſſe, quam omnes homines ad habitan-*

*bitandum in eo*. Deum itaque fatebatur Chriſtum non natura, ſed participatione. Quare idem S. Dionyſius cavendum monet ab eo, quod Paulus dixerit, Chriſtum natum ex Spiritu Sancto, & Maria. *Cum igitur callidè ait Samoſatenſis ex Spiritu Sancto, & Maria, decipere vult, ut ſicut ſcriptum eſt* „ non ex Sanguinibus, ſed ex Deo nati ſunt " ſic dicat *de Nato, ex Deipara. Id autem dicit ingenitum Patrem, dicit, ut doceat, Chriſtum recentem eſſe, & creaturam.*

Contra hos Pauli Samoſateni errores Concilii primi Antiocheni Patres eidem Paulo ſcripſerunt. *Hunc autem Filium genitum Unigenitum imaginem Dei inviſibilis, primogenitum omnis creaturæ ſapientiam, & Verbum, ac Virtutem Dei ante Sæcula non præcognitione, ſed ſubſtantia, & hypotheſi Deum Dei Filium cùm in Veteri, & Novo teſtamento cognovimus, confitemur, & prædicamus. Qui autem contra dicit Filium Dei non eſſe ante conſtitutionem Mundi, dicitque credere, & confiteri eſſe Deum, non eſſe aliud, qaam duos* *In Epiſt ſex Epiſcoporum Samoſaten. apud Labbè L. C.*

*Deos*

*Deos prædicare : Qui Filium Dei non eſſe Deum prædicat, hunc alienum eſſe ab Eccleſiæ Regula arbitramur, & omnes Eccleſiæ Catholicæ nobiſcum ſentiunt.*

His circa errores Pauli Samoſateni animadverſis: Cur S. Patriarca Alexander omiſſis Cerintho, Carpocrate, atque Theodotione, de Ebione, & Artema mentionem tantummodo fecerit, tum ipſius Ebionis, & Artemæ cum Paulo Samoſateno in errore conſenſio, tum Cerinthi, & Carpocratis diſſenſio ab Ebione, & Artema in cauſa fuit, quod hi Chriſtum ex Virgine, illi vero ex Joſeph, & Maria natum aſſeruerint. Ad Theodotionem vero quod ſpectat, nihil de eo S. Patriarcham videlicet meminiſſe; non errorem diverſitas ad ſilendum impulit, ſed quod Artemas Theodotionis errores clariores fecerit.

§. VIII.

## §. VIII.

*Arii errores a S. Alexandro Patriarcha enumeratos Ebionis, Artemæ, ac Pauli Samoſateni erroribus conformes.*

PRimo S. Alexander Arianos arguit. *Qui aſſeruerunt tempus aliquando fuiſſe, cum non eſſet Filius Dei.* *Ebion omne initium Filii ex Maria concedebat.* Artemon Dominum Jeſum Chriſtum *ſolum hominem eſſe dicebat natum ex Virgine.* Paulus Samoſatenus *Chriſtum*, (ajebat) *& Filium David qui non fuit ante, & fuit in tempore* hominemque paſſim eſſe dicebat, ut adnotavimus. V.§.III V.§.V V.§.VI V.§.VII

Secundo *Omnia enim Deum ex nihilo feciſſe, qua ſententia etiam Filium Dei comprehendunt.* Hic error licet ex præcedentibus oriatur, attamen in præfatis hæreticis expreſſus non reperitur. Ita ipſi Ariani eorumdem hæreticorum ſententiam explicabant. S.Al.L.C.

Tertio *Quibus etiam conſequentur addunt, eum natura poſſe mutari, Virtutis, & Vitii eſſe capacem, Non enim natura, aut quidquam* Idem Ib.

*præter cæteros Filios habuiſſe prærogativæ ( nullum namque natura filium Dei eſſe affirmant, neque quemquam eſſe, qui ulla cum eo proprietate conjunctus ſit ) ſed cum eſſet natura mutabili, & propter ſingularem in vita, & moribus rite inſtituendis diligentiam, ac ſtudium non ad vitia deflecteret, Deum eum elegiſſe*. Mutabilem eſſe natura Chriſtum ex illo falſo aſſerto ſequitur quo Ebion, & Artemas hominem ipſum eſſe tantummodo volebant, quare apte S. Alexander dicit: *Quibus etiam conſequentur addunt*. Samoſatenus vero aperte hunc aſſeruit errorem.

*Qu. 5 Pauli Serm. § VII Citata* *Quomodo igitur qui creſcebat, & confortabatur, hunc dicis ante ſæcula eſſe*. S. quoque Dionyſius contra Samoſatenum infert hoc abſurdum ipſius inſtantiæ reſpondens, qua textum Evangelii oppoſuit.

*Ad q. 2* *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem* ſubdens *Alioqui, & Spiritum Sanctum intelliget Samoſatenſis patibilem eſſe*. Non eſſe autem Chriſtum natura Filium Patris Æterni, eumque ob eximias Virtutes in Filii dignitatem aſſumptum docebat Ebion

*V. § V* ex allato S. Hilarii teſtu *Hebion*,

*non*

*non ex Deo homine Deum proferat.* Theodoretus etiam teſtatur Ebionis errorem referens. *Homo quidem erat, ſed Virtute, Vitæque innocentia, & integritate aliis antecellebat,* Et S. Auguſtinus: *Accepiſſe* (Jeſum) *talem animam, quæ ſciret ea, quæ ſuperna eſſent, atque nuntiaret* Idem ſentiebat Artemas. *Prophetis autem Virtute præſtantiorem.* Clarius Samoſatenſis, Ebionis, & Artemæ errorem ſectatus ipſorum ſententiam explicat: *Duos* (dicis) *Filios, Unum natura Filium Dei, qui fuit ante Sæcula, & unum homonyme Chriſtum, & Filium David, qui non fuit ante, & fuit, in tempore & ſecundum beneplacitum Dei accepit nomen Filii.* Ita Dionyſius contra Paulum, & inferius. *Ais enim, quod Verbum erat ante Mariam, Chriſtus vero non erat ante Mariam, & quod Maria non genuit Verbum (non enim ſenior Verbo eſt) ſed genuit Chriſtum ex inde honoratum in Filium Dei.* Chriſtum creaturam eſſe non natura Filium Dei manifeſto aſſerit. *Quod autem dicit ingenitum Patrem, dicit ut doceat, Chriſtum recentem eſſe & creaturam.* Ita Pauli

*V. S. VI*

*Ad q. VII*

li dolum profert Alexandrinus Dionyſius.

*l. 11. adv. hæreſes Adn. 3 ad ſer. 6. l. 2. & adnot. 3 ſer. 7 eju. lib.*

Aliis Hæreticis eoſdem errores ex Theodoreto adſcribunt Domini Ballerinii. *Contrarium hunc errorem undecim tenuerunt heterodoxorum ſectæ a Theodoreto nominatæ lib.* 11. *adverſus hæreſes, nimirum Ebionitæ, Nazareni, Cerinthiani, Artemon, Theodotus, Melchiſedechiani, Helceſeitæ, Paulus Samoſatenſis, Sabellius, Marcellus, Photiniani, quibus addendæ aliæ duæ Carpocratianorum ex Ireneo lib.* 1. *cap.* 24., *& Berillus ex Euſebio lib. 6. cap.* 11. Non ita tamen ſunt hæc accipienda, ut in omnibus hi hæreſum Parentes conſenſerint. Nazzareni ſiquidem Auguſtino teſte Chriſtum Dei Filium fatebantur.

*De Hær. c. 9 hær. 19*

*Nazzarei cum Dei Filium confiteadntur eſſe Chriſtum, omnia tamen veteris legis obſervant.* Qua de re cum Epiphanius dicat Nazzareos multa cum Ebione habuiſſe communia, hoc de obſervatione legalium intelligendum eſt, cum & ipſi Ebionei legalia ſervarent. *Ebionei Chriſtum etiam tantummodo hominem dicunt. Mandata carnalia legis obſervant, circumciſionem*

*nem ſcilicet carnis, & cætera, a quorum oneribus per novum teſtamentum liberati ſumus.* Diſſentiebant itaque circa Divinitatem Chriſti Nazzarei, & Ebionitæ, hi tantummodo hominem, illi vero Dei Filium agnoſcentes Chriſtum: Cerinthum quoque & Carpocram in eo non convenire cum Ebione adnotavimus, cum hic ex Virgine, illi ex Joſeph, & Maria, & de utroque ſexu Chriſtum natum eſſe aſſeruerint. Photinum vero Ebionis, & Pauli Samoſateni errores refrixiſſe non eſt ambigendum. Hunc circa medium quarti ſeculi in concilio Sardicenſi, & ab ipſis Arianis in Sirmienſi eorum conventiculo damnatum, ejuſque ſectarios D. Zenonem impetiſſe volunt eadem in adnotatione Domini Ballerinii. *Photiniani omnium noviſſimi, quos ipſi Ariani condemnarunt, hoc loco a Zenone indicari videntur ex ea præſertim formula, ut quidam putant:* At potuit, & vetuſtiores hæreticos impetere D. Zeno Gallieni temporibus ſcribens. Sancti quidem Præſulis verba eos tantum reſpiciunt, qui Chriſtum purum hominem affirmabant.

*S. Aug. de hær. c. 10*

§. VII.

*Adn. 3. ad ſer. 6 l. 2*

*Si*

d. ſerm. 6 *Si hominem ſolum, ſicut quidam*
t. 2. §. 1 *putant ab utero Virginis eum ſumpſiſſe principium, quæ ſpes futuræ Beatitudinis credenti, cum ſcriptum ſit: Maledictus homo, qui ſpes habet in homine?* Ex iis vero eos præcipue, qui ex Virgine natum fatebantur, ut Ebion, Artemas, & Paulus Samoſatenus: Non vero Cerinthum, Carpocram, alioſque Chriſtum ex Joſeph, & Maria, ac de utroque ſexu natum blaſphemantes. Quem errorem nempe Chriſtum purum hominem ex Virgine natum ætate Gallieni in Eccleſia ſerpuiſſe, ac divulgatum fuiſſe, inferius demonſtrabimus. Interim adnotaſſe ſufficiat S. Alexandrum Patriarcham Alexandrinum in laudata epiſtola Ebionem, Artemam, ac Samoſatenum enumeraſſe ante Gallienum, ipſiuſque Gallieni ætate, utpote qui magis in errore conformes Arianæ hæreſi ſtravere viam.

§. IX.

## §. IX.

*Arius circa ſuos errores inconſtans, & varius.*

S. Alexandro ad Alexandrinam Cathedram aſſumpto, Arius, qui ſe poſthabitum iniquo ferebat animo, invidia tabeſcens Alexandrique in illibatos mores mutire cum non poſſet, in ipſius doctrinam dentem acuere auſus eſt. *Nam cum S. Alexander Filium confiteretur honore Patri æqualem, ac ejuſdem eſſentiæ; ex adverſo Arius Filium nugari cæpit creaturam, & factum, & fuiſſe quando non erat, & quæ magis ſunt impia. Digna profecto quæ oblivioni mandentur, ac æterno ſilentio.* Ita Gregorius Cæſareenſis. Quamvis enim & vivente glorioſiſſimo Martyre S. Petro Alexandrino Patriarcha virus cæpiſſet ſuum Arius evomere, eaque de cauſa fuerit ab eo degradatus: *attamen tunc* (ut Chriſtiani Lupi verbis utar) *utpote duntaxat Diaconus prædicare, & publice Populum docere necdum poterat:* Alexandri vero tempore jam Sacerdos ac Verbi

*Chriſtian. Lupi diſ. p. proem. c. 12. T. prim. ex Theod. & Greg. Caſ. ed. Ven.*

*Apud eumdem Lup. L. c.*

bi prædicandi ipſi demandata cura aperte in concionibus Apoſtolicæ Alexandri doctrinæ detrahere, Ebionique, Artemæ, & Pauli errores recoctam veluti crambem opponere cæpit: Qua de re ab eodem S. Alexandro damnatus, atque ab Eccleſia ejectus, Ebionis, & Artemæ hæreſes, quas divulgarat, a Summo Pontifice Victore Romæ damnatas: Paulique Samoſateni, qui eas inſtaurare auſus eſt tanta Epiſcoporum frequentia in Concilio Antiocheno profligatas, docere, ac defendere cum non auderet, cautius agens, eaſdem circumvelare, alioque aſpectu concinnare curavit. Illud in primis: Chriſtum nempe ante Mariam non fuiſſe; fuiſſeque tempus quando non fuerit Filius: mutabilemque a Deo creatum: has, inquam, quas primo ſparſerat blaſphemias, ita temperavit, ut fateretur, Filium ante tempora, & ante ſæcula plenum Deum extitiſſe Unigenitum, immutabilem; ſuamque impiam doctrina veluti Catholicum Dogma venditans, ſe docere profeſſus eſt, Filium non eſſe ingenitum, ut Patrem,

ne-

neque partem ingeniti, in eo Catholicos carpens, utpote qui Filium Patri æqualem aſſerentes, ejuſdemque ſubſtantiæ, Filium ingenitum facerent, partemque eſſe ſubſtantiæ Patris docerent. Suam tamen impietatem retinens, ibidem docebat, Filium ex ullo ſubjecto, quod idem eſt, ac ex nihilo, ſed voluntate, & conſilio Patris creatum, antequam gigneretur, non fuiſſe pro generationis verbo creationem intelligens. Hæc omnia ex ipſius Arii Epiſtola ad Euſebium Epiſcopum Nicomedienſem clarius intelligemus. *Nos autem quæ ſit noſtra ſententia* (ita Arius) *ſenſuſque, & docuimus, & docemus; Filium nimirum neque ingenitum eſſe, neque partem ingeniti ullo modo, neque ex ullo ſubjecto, ſed voluntate, & conſilio ante tempora, & ante ſæcula plenum Deum extitiſſe, unigenitum, immutabilem, & ante quam gigneretur, aut conderetur, aut præfiniretur non fuiſſe: nam ingenitum non erat: Exagitamur igitur, quod Filium principium, Deum Patrem carere principio dicimus: Atque tum hac de cauſa, tum quod dicimus, eum ex nihilo conſta-* *extat apud Th. hiſt. Ecc. c. 4.*

*re, nos perſequuntur adverſarii. Iſtud vero ſic ideo aſſeruimus, quod non ſit pars Dei Patris, neque ex ullo ſubjecto exiſtat. Hac de re nos inſectantur*. Idem preſſius, at majori cum dolo expreſſit ipſemet Euſebius Nicomedienſis Arii Arianæque hæreſis validiſſimus propugnator. *Neque enim de duobus ingenitis nos audivimus neque unum in duo diviſum, neque illud ullam corpoream affectionem ſubiiſſe didicimus, credimuſve, Domine mi Pauline, ſed unum ingenitum, unum ex eo vere, ſed non ex ſubſtantia ejus genitum, naturæ ingeniti omnino, & ejus eſſentiæ expers*. Unum ingenitum eum Eccleſia Catholica fatetur, ut videatur Menandri errorem damnare, qui Dominum J. C. dicebat ingenitum. Ingenitum dicebat, & Ebion, ut refert Theodoretus. *Is unum dicebat ingenitum, ſicut & nos, & eum oſtendebat eſſe mundi Opificem*. Ab ea rafritie, quam in Samoſateno notavit S. Dionyſius Alexandrinus. *Quod autem dicit ingenitum Patrem, dicit, ut doceat Chriſtum recentem eſſe, & creaturam*. Indiviſum, & incorporeum dicit

*In Ep. ad Paulin.*

*Th. hær. Fab. l. p. Idem l. 2 de Eb. V. S. vii*

Deum,

Deum, ut innuat Catholicos conſubſtantialitatem Filii cum Patre ſubſtinentes, diviſionem in Deo admittere. Id, & Praxeani Catholicis ſuccenſebant falſo religionis zelo, ut ex Tertulliano. *Quomodo autem numerus ſine diviſione ponatur, procedentes retractatus demonſtrabunt.* Conſubſtantialitatem itaque negat Euſebius. *Unum ingenitum, unum ex eo vere, ſed non ex ſubſtantia ejus genitum naturæ ingeniti omnino, & ejus eſſentiæ expers.* Alios quos Arius aperte aſſerit errores ex negata conſubſtantialitate manentes ſilentio præterit; nempe Filium non extitiſſe ante quam gigneretur, aut conderetur: Et ex nihilo fuiſſe productum, ut dogmatis virus, quantum valet, abſcondat. Hanc Arii, ejuſque ſectatornm circa ſuos errores varietatem notavit Auguſtinus. *Audio vos jam emendaſſe, an forte falſum eſt, eos hoc aliquando dixiſſe quod fuerit, aliquando Pater ſine Filio? tamquam fuerit lux æterna ſine candore quem genuit*: Et in libris de Trinitate: *Si Filius eſt, natus eſt, ſi natus eſt, erat tempus, quando non erat Filius.*

*In diſp. ad Paſ.*

*l.6.c.1*

*Poſteriores Ariani abjecerunt iſtam ſententiam*. Ab ipſo vero met Ario hanc variationem cæpiſſe conſtat ex iis, quæ ſupra hoc in eodem paragrapho ex Theodoreto retulimus.

## §. X.

*Propriæ Arii, Arianorumque verborum formulæ ſuis in explicandis erroribus.*

PRopria Arii ejuſque ſectatorum verba ſuis in exprimendis, vel antiquis reſumendis erroribus adhibita, accurata obſervatione recenſenda videntur, ut collatis S. Zenonis ſententiis evidentius inſpici poſſit, num contra Arium, an contra antiquiores hæreticos verba fecerit S. Præſul.

*Orat. pr. contra Arian.* Cæpit itaque Arius, teſte S. Athanaſio, contra S. Alexandri Catholicam doctrinam inſanire. *Non ſemper Deus erat Pater, non ſemper Filius: nam cum omnia ſint ex nihilo, etiam Dei Filius ex nihilo emerſit: Et cum omnia ſint condita, ipſe quoque conditum quiddam, & opus haberi debet: Et cum* om-

*omnia prius non eſſent, ſed poſtea extiterint, fuit profecto cum Verbum non erat: Et quia non erat antequam fieret, principium exiſtendi habuit: Tum enim extitit, cum Deus eum conditum voluit.* Inferius vero. *Etiam id quoque addunt: Eum non natura in Patre exiſtere, nec eſſe proprium ejus ſubſtantiæ Verbum, nec propriam ſapientiam, in qua mundnm iſtum creavit, ſed in Patre eſſe aliud proprium, & peculiare Verbum, aliamque item propriam ſapientiam in qua ſapientia iſtud Verbum fecit. Atque adeo ipſum Dominum Chriſtum reſpectu rationalium, quæ verbis utantur, Verbum eſſe nuncupatum.* Arii errores enumerare pergit Athanaſius. *Rurſus idem ait, Deum non nos propter illum, ſed illum propter nos condidiſſe. Erat enim, inquit, ſolus Deus, nec erat Verbum cum eo. Deinde cum vellet nos procreare, tunc quoque iſtum procreavit, quem, poſtquam genitus eſt, appellavit Verbum. Non enim eſt Patris proprius, & naturalis fœtus Verbum, ſed & ipſum gratia extitit.* „ *Quin & hoc quoque jactant: Chriſtum non eſſe naturalem, & veram Dei potentiam,*

*ſed ſicut erucæ bruchi - appellantur potentiæ Omnipotentis Dei ; ita ipſum quoque appellari Omnipotentiam Patris.* „ *Etiam illud inter cætera adjunxit, Filium non exacte cognoſcere Patrem, ſed ne ſuam quidem ipſius ſubſtantiam plene cognitam habere.*

Tota tandem Catholicos inter, & Arianos conteſtatio ad unam Filii cum Patre conſubſtantialitatem vel aſſerendam, vel negandam redacta eſt. Hujus rei ad comprobandam Fidem, formulam a Valente Vaſacio, aliiſque gregalibus in Ariminenſi Synodo exhibitam ſatis erit afferre. *Credimus in unum, & ſolum, & verum Deum Patrem Omnipotentem Conditorem Opificemque omnium: Et in Unigenitum Filium Dei ante omnia ſæcula, & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum cadere poteſt exiſtentem, & ante omnem comprehenſibilem ſubſtantiam natum impatibiliter ex Deo, ſolum ex ſolo Patre Deum de Deo ſimilem Patri ſuo, qui ipſum genuit, cujus, ſecundum ſcripturas, generationem nemo novit, niſi ſolus, qui eum genuit Pater* „ *Vocabulum porro ſubſtantiæ, quia ſim-*

*Refert S. Ath. de Syn. Ar. & Seleu.*

*ſimplicius a Patribus poſitum eſt, & a Populis ignoratur, & ſcandalum affert, eo quod in ſcripturis non contineatur, placuit, ut de medio tolleretur, & nullam poſthac de Deo ſubſtantiæ mentionem eſſe faciendam.*

Hac ætate S. Zenonem Veronenſi Eccleſiæ præfuiſſe contendunt Domini Ballerini, qui illius Epiſcopatum ab anno 356. ad annum 380. producunt. *Quidquid autem ideſt, procul dubio inter annum* 356. *&* 380. circiter Zenonis *Epiſcopi ætas ſtatuenda eſt*. De hoc ætatis ſyſtemate inferius. Diſſ. 1. c. 3. §. 5

## §. XI.

*Errorum hactenus recenſitorum ætas ad Gallienum uſque.*

PRætermiſſis hæreticis illis minus circa errores ſuos inter ſe conſentientibus Ebionis, Artemæ, Paulique Samoſateni ætas firmanda eſt; tum ſi qui ipſorum errores Artemam inter, & Samoſatenum profeſſi ſunt, inquirendi. S. namque Alexander Patriarcha tres hos hæreticos ante Gallienum, vel ſub

Gallieni tempora eumdem errorem divulgaſſe, eoſdemque Ario, & Arianis in Filii Divinitate convellenda præceſſiſſe teſtatur, ut vidimus. Brevis hæc chronica diſquiſitio ad Epocham D. Zenonis firmandam plurimum conducere dicenda eſt, cum ipſius ſententiis hos errores impetitos videamus. Ebion itaque primo cadente ſæculo circa annum Chriſti 82. a Tillemontio locatur. Baronius vero ipſum ad

*T. 2. N. p. de Nazz. & Eb. & in Ch. an. 82.*

annum C. 74. refert. Suos Ebion errores non ſolum in Aſia ſparſit, ſed & Romæ. Ebionis errores Artemas inſtauravit, non autem ipſe primus, ſed Theo-

*Sp. ad an. 74*

dotus, ſeu Theodotion Bizzantinus, cui ſe cum adjunxiſſet Artemas hæreſim celebriorem reddidit, damnatique ſunt a Victore Summo Pontifice circa annum Chriſti 196. Theodotionem ante

*T. 3 Tit. les Theo. e Melchiſ.*

annum C. 219. diem ſuum obiiſſe coniicit Tillemontius. Artemas forte Theodotioni ſuperſtes, ut hæreſis Auctor agnitus fuiſſe videtur. Hunc errorem licet a S. Pontifice Victore damnatum, non ſubito extinctum fuiſſe dicendum eſt: Nam & in Tertul-

lia-

liano notatur. *Et Pater Deus eſt, & Judex Deus eſt, non tamen ideo Pater, & Judex ſemper, quia Deus ſemper, nam nec Pater potuit eſſe ante Filium, nec Judex ante delictum. Fuit autem tempus, cum & delictum, & Filius non fuit, quod Judicem, & qui Patrem Dominum faceret.* Hic circa annum C. 216. ſcribebat. Beryllus quoque Boſtrenſis in Arabia Epiſcopus circa C. annum 229. de eodem errore inſimulatus fuit. *Auſus aſſerere* (ut Euſebius narrat) *Dominum ac ſervatorem noſtrum antequam inter homines verſaretur non ſubſtitiſſe in propriæ Perſonæ differentia, nec propriam, ſed Paternam duntaxat Divinitatem in ſe reſidentem habere: Cumque ea de re plurimi Epiſcopi quæſtiones, ac diſputationes adverſus illum habuiſſent, rogatus una cum reliquis Origenes, primum quidem cum illo familiariter colloquutus eſt, ut quænam eſſet hominis ſententia exploraret. Poſtquam vero liquido cognovit, quid diceret, errorem ejus coarguit: allatiſque rationibus, ac demonſtrationibus convictum hominem quaſi manu apprehendens ad veritatis viam perduxit.* Idem Origenes, qui ante

*Contra Erm. c. 3*

*Hiſt. l. 6 c. 33.*

te annum C. 256. adhuc in vivis erat, hunc errorem redarguit. *Intelligat enim ille qui dicere audet: fuit aliquando cum non eſſet filius*: Ex quibus verbis optime inferunt doctiſſimi Ballerini: *Hinc quidem probatur, alios quoſdam hunc errorem id temporis docuiſſe, quem Origenes reprehenderet*. Ad Gallieni tempora propius acceſſit, qui anno C. 266. obiiſſe dicitur, S. Dionyſius Alexandrinus Patriarcha, hic ut iidem eruditiſſimi Ballerini notant in Epiſtola ad Euphranorem cujus fragmentum ſuppeditat Athanaſii Epiſtola de ſententia Dionyſii no. 4. Sabellianos impugnans. Etenim „ ait „ cum ſit res facta non erat ante quam fieret -- *At ea de cauſa ad Dionyſium Romanum ille delatus, & ab eodem reprehenſus apologia ſe ſe purgavit, in quam multa conjecit, quibus eum errorem rejicit, quem ſubinde Ariani excepere: unde cum hi ejus auctoritatem pro ſe allegarent. Athanaſius loco memorato num. 9. prædeceſſoris ſui ſententiam optime vindicat, auctoritatemque ex inimicorum manibus noviter eripit*. Eodem tempore Paulus Samoſatenus

Ref. DD. Ball. ex S. Ath. Adn. 5 ad Tr. 7 l. 2. S. Zenonis

Sp. d. an. d. Adn. 5

nus errores, quos ab Ebione, & Artema hauſerat, in lucem auſus eſt propalare, contra quem ut vidimus idem S. Dionyſius ſcripſit.

Ebionis itaque hæreſim primo adhuc labente ſæculo exortam circa ſecundi ſæculi finem, ac tertii initium ab Artemone inſtauratam toto ſæculo tertio uſque ad Gallieni tempora, & poſt Gallienum quoque ſerpuiſſe adhuc in Eccleſia comperimus, non Alexandriæ tantummodo, ſed & in Italia, & Romæ vulgatam: Eam adoptavit Arius tanto Eccleſiæ Catholicæ detrimento, ut elapſis tot ſæculis adhuc perniciem ſuam novis in Arianis diffundat.

## §. XII.

*D. Zenonis Textus adducuntur, qui contra Arii errores facere putantur.*

IIs prænotatis, quæ ad rem præſentem facere videbantur, nunc propius ad quæſtionis nodum accedamus oportet, D. Zenonis textus, qui contra Arium

laudantur, expendentes. Hos D. D. Ballerinii allegant, quos iiſdem ipſorum Verbis hic exſcri-
Diſſ.p.& 2.§.2 bimus. *Harum locutionum* (ita Ballerinii) *vocumque præcipuarum vis ut manifeſtior fiat, quid Ariani ex una parte ſenſerint, quid ex alia Auctor contra ſcripſerat certis quibuſdam capitibus exponere per utile fuerit, unde vel illi, qui non plane eruditi in hiſce materiis ſunt, Auctorem contra Arianos ex propoſito differentem agnoſcant. Hi Hæretici ex Athanaſio in lib. de Decretis Nicænis num.* 18. *pag.* 225. *de Filio Dei loquentes hujuſmodi formulis utebantur.* " Ex non exiſtentibus non erat antequam genitus eſt. Fuit aliquando cum non eſſet " *Quibus ſignificare Divinum Verbum* „ ex non exiſtentibus „ *id eſt ex nihilo ut ceteræ creaturæ conditum* „ non fuiſſe antequam genitus eſt „ unde & fuit aliquando cum non eſſet „ *His ut contrairet noſter Autor cum Catholicis primum docuit Tract.* 3. *lib.* 2. *Deum Patrem* „ *alium ſe* „ *id eſt Filium Deum* „ genuiſſe ex „ ſe, ex innaſcibili ſua illa ſub„ ſtantia, in qua beatus manens, „ in ſempiternum omnibus, quæ „ ha-

„ habet habentem filium paria „ procreavit. “ Et Tract. 2. lib. „ 2. „ Totum „ ſe „ *inquit Pater* „ reciprocavit in Filium „ *quibus Divinum Verbum non ex nihilo, ſeu ex non extantibus, ſed ex ipſa Patris ſubſtantia genitum aperte prodidit. Dein ut exploderet alteram formulam* „ non erat antequam naſceretur „ *ſeu alteram eo recidentem* „ Fuit aliquando cum non eſſet „ *quibus Divino Filio Æternitatem Ariani negabant* „ coæternitas „ *vocem ſæpius inculcat* Tract. 2. lib. 2. „ una originali coæternitate „ Tract. 6. lib. 2. nu. 4. „ cum quo originalis „ perpetuique regni una poſſeſ- „ ſeſſio: coæternitatis omnipo- „ tentiæque una ſubſtantia, una „ æqualitas, una Virtus Maje- „ ſtatis Auguſtæ „ *Huc etiam illa pertinent Tract.* 55. *ubi Filium* „ Paternæ Antiquitatis ſolum conſcium „ *id eſt coæternum Patri fatetur; & ut alia dimittamus Tract.* 7. *exploratiſſime eam hæreſim notat quæ* „ modeſtius, ſed mor- „ dacius nocens, dicit quidem „ Dei Filium Deum, ſed non „ ex Patre nobilitatis perpetui- „ tàte progenitum, fuiſſeque

„ tem-

„ tempus quando non fuit „ *Hæc præcipue verba Baronium moverunt, cum Arianam Hæreſim directe feriant: nemo enim ante Arium ſimilia docuit, nemo ante hoc tempus adeo expreſſe hæreſim hujuſmodi notavit, & refellit, nec notare, & refellere quidem potuit*. Hæc D. D. Ballerinii. Antequam vero de his, aliiſque D. Zenonis allatis textibus agamus, præmittendum eſt.

## §. XIII.

*Myſterii S. S. Trinitatis notitiam ab ipſo Eccleſiæ initio, præcipue vero tertio Eccleſiæ ſæculo floruiſſe.*

COmmendatiſſimus Petavius, Athanaſii, atque Baſilii teſtimoniis adductis, evidenter oſtendit, *primis illis Eccleſiæ ſæculis complures extitiſſe Sanctos, &* Pr.in ſec. Th.Th. dog.c.2 n.5 *Eruditos Patres, qui ſinceram, & legitimam Trinitatis doctrinam, & ipſi tenerent, & tum docendo iis quibuſcum degebant, tum ſcribendo poſteritatis traderent*. Idem præſtat, & Thomaſinus; ex iiſdem nos aliquos S. S. Patrum ſen-

ſententias ad hujus paragraphi adornandum titulum ſeligemus, præcipue quæ tertii Sæculi Patres protulere. Omiſſis itaque iis, quæ in libro, qui Paſtor inſcribitur leguntur, & quæ in S. Clementis Romani Ignatii Martyris, Ariſtidis Athenienſis, Policarpi Martyris, qui primo Sæculo recenſentur monumentis; nec non Juſtini Philoſophi, & Martyris Irenæi, Athenagoræ, Theophili Antiochenſis ſententiis, qui ſecundo, eaſque apud ipſum Petavium videre eſt; illorum S. S. Patrum monumenta, qui labente ſecundo, vel tertio currente Sæculo, de Sanctiſſimæ Trinitatis Myſterio meminere, expreſſiora deſumendo proferemus in medium, cum ea hujus tractationis ætatem propius attingant. *Quid in §. XIII*

Hyppoliti Martyris qui floruit circa C. annum 222. de Sanctiſſima Trinitate ſententias profert Petavius. *Multo luculentiora perfectæ, ac veræ Divinitatis in Filio ejuſque Perſona a Patre diſtincta Hyppolitus idem teſtimonia dedit in Opuſculis contra Beronem, & Helicem apud Anaſtaſium, in qui-* *Petr. L. C. 6. 4 n. 2*

*quibus duplicem in Chriſto naturam accurate diſcernit*, *& Divinam*, *camdem plane eſſe demonſtrat*, *quæ eſt in Patre* „ Verbum enim Dei „ nulla re mutatum eſſe „ *di-* „ *cit eo ipſo quod carnem induit* „ nec in nullo prorſus in quo „ idem eſt cum Patre, factum „ eſſe idem cum carne propter „ exinanitionem; ſed cujuſmo- „ di erat abſque carne, ita man- „ ſiſſe extra omnem circumſcri- „ ptionem. *Rurſus* „ Deum *il- lum* „ Infinitum ſimul, & in- „ circumſcriptum hominem eſ- „ ſe *ait* „ & intelligi utriuſque „ ſubſtantiam perfecte perfectam „ habentem „ *Quod poteſt eſſe clarius ſummæ abſolutæque Divinitatis in Chriſto præconium? Nam & infinitum Deum hunc eſſe prædicat*, *& immenſum*, *& immutabilem*, *& idem omnino cum Patre*, *quod ad naturam adtinet*, *cum ſit ejus Filius*, *ideoque re ipſa diſtinctus*. *Deinque* „ Divinitas (*inquit ex Anaſtaſii verſione*) „ ut erat ante incarnatio- „ nem, eſt & poſt incarnatio- „ nem ſecundum naturam infi- „ nitam incomprehenſibilis, im- „ paſſibilis, incomparabilis „ (*im-*

(*immo* inalterabilis) „ inconvertibiſis, per ſe potens, & ut „ totum dicamus ſubſiſtens, ſubſtantialis ſola infinitæ Virtutis Bonum. " *Potuit ne vel hoc ſæculo quiſquam diſertius, expreſſius, ſignificantius Divinitatem Filii, ac Perſonarum diſcrimen exponere, quam vel ſcriptor ille fecit antiquus, antequam Nicænus Conſeſſus liquidam ea de re ſcientiam explicaſſet?*

Clementis Alexandrini de Trinitate Sententias, quas *ſine erroris ſuſpicione* ſcriptas fatetur Petavius ad librum primum de Trinitate videndas remittit. Nos ex Thomaſino afferemus, qui Clementem ab omni erroris ſuſpicione demonſtrat alienum. *Vide* (Thomaſini verba ſunt) *ut & ejus Æternitatem ante tempora aſtruat*. „ Nullus (hæc vero Clementis) certe hominum, vel „ Deorum fuit ante hunc mundum, nos autem ſumus ante „ mundi conſtitutionem, qui eo „ quod eſſe oporteret in ipſo „ Deo ſumus geniti. Dei Verbi ſumus nos figmenta ratione prædicta, per quem antiqui „ ſumus, quoniam in principio „ erat

T. 3. Th. Dogm. Tr. 2. c. 44. n. 1

„ erat Verbum : ſed quoniam „ Verbum quidem erat ab alto „ petita origine, divinum univerſorum Principium, & fuit, „ & eſt. Quia autem nunc nomen accepit olim ſanctificatum „ poteſtate dignum, Chriſtus, „ novum mihi vocatum eſt canticum. Hic ergo Verbum Chriſtus, & ut nos olim eſſemus, „ erat enim in Deo, & ut bene videmus, cauſa fuit. Nunc „ autem apparuit hominibus hic „ ipſe Verbum, qui ſolus eſt „ ambo Deus, & homo „ *Vide ut mox Chriſtum dicat ante Carnem aſſumptam fuiſſe illum ipſum Deum, qui eſt, ſeu qui eſt ipſum eſſe, & in eo qui eſt hoc eſt in Patre fuiſſe.* „ Apparuit autem „ nuper qui prius erat Servator : apparuit qui eſt in eo „ qui eſt : ὁ ἐν τῷ ὄντι ὤν, „ quoniam Verbum, quod erat apud Deum Doctor apparuit, per quod omnia ſunt „ fabricata „ *&* *infra*. „ Verbum Dominum, qui revera „ eſt Deus manifeſtiſſimus, qui „ eſt univerſorum Domino exæquatus, quoniam erat ejus „ Filius, & Verbum erat in „ Deo.

„ Deo. " *Apertiſſime Deum eſſe Verbum docet, & Patri coæqualem quo Filium*.

*Ab libro Pedagogi primo vide* n. 2. c. 6. *ut tres Divinas Hypoſtaſes conjungat, a Reliquis ſejungat omnibus, ei ſubjungat totam naturam intellectualem, Eccleſiam* „ O miracu-
„ lum myſticum! Unus quidem
„ eſt univerſorum Pater. Unum
„ eſt etiam univerſorum Ver-
„ bum, & Spiritus Sanctus U-
„ nus, & ipſe eſt ubique. Una
„ autem ſola Mater eſt Virgo:
„ Mihi autem placet eam vo-
„ care Eccleſiam. " Plura apud eumdem Thomaſinum Vide.

Clementi Alexandrino Origenem ſubjiciemus Diſcipulum Magiſtro ex eodem Thomaſino; de quo tamen contraria nobis forte alleganda erunt inferius, cum a ſe ipſo ſæpe diverſus, quandoque ſibi contrarius Origenes inveniatur, ut vere de illo dixerit S. Hieronymus. *Interdum magnus dormitat Homerus*. Origenis teſtimonia, quæ ſubdimus ex S. Athanaſio Thomaſinus deſumpſit. *Si eſt, inquit Origenes, ulla imago inviſibilis Dei, ipſa quoque imago inviſibilis fuerit; im-*

*mo*

*mo hoc quoque auſim addere, quod cum ſit ille ſimilitudo Patris, fieri non poſſe, ut fuerit quando non fuerit. Quandò enim Deus, qui ſecundum Joannem Evangeliſtam lux dicitur, ſplendore caruit ſuæ Majeſtatis? ut quis audeat Filio principium adſcribere, quaſi antea nondum exiſtenti? Quando autem non erat ineffabilis illa, innominabilis, inenarrabiliſque Patris ſubſtantiæ imago, forma, ratio, quæ Patrem cognoſcit?* Cogitet ſecum *quicumque audebit dicere. Erat quando non erat Filius ſe hoc ipſum dicere. Erat quando ſapientia non erat, quando ratio non erat, quando vita non erat.* Et ſtatim ibidem. *Idem Origenes alibi dicit. Sed fas non eſt, neque periculo vacuum eſt ob infirmitatem noſtram, quantum in nobis eſt, ſpoliare Patrem unigenito ſuo, ſecum ſemper exiſtente Verbo; ſpoliare item eum ſua ſapientia in qua lætabatur; inde enim colligeretur, eum non ſemper lætatum fuiſſe: Ecce nos demonſtramus iſtiuſmodi ſententiam a Patribus ad Patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem novi Judæi, & Diſcipuli* Caiphæ, *quos verborum veſtrorum*

*Pa-*

*Patres, ac Majores demonſtratis, cum ne unum quidem ex prudentibus, aut doctis in auctorem citare poſſitis.*

Theognoſtum addimus ex Athanaſio: Cum eum cum Origene ſimul nominatum vides in Bibliotheca Photii. *Diſcite*, (ita Athanaſius) *igitur nunc Chriſto rebelles Ariani Theognoſtum virum diſertum non abhorruiſſe a vocabulo ſubſtantiæ, ſcribens enim de fide hipotypoſeon ita locutus eſt* „ p.903 ed. Roth. an.1653
„ Non forinſecus, aut ex rebus
„ extraneis Filii ſubſtantia con-
„ ſtat, neque ex non entibus
„ producitur, ſed ex Patris ſub-
„ ſtantia ita progenitus eſt, ut
„ a luce jubar, ut ex aqua va-
„ por. Neque enim id ipſum
„ eſt quod aqua, neque jubar
„ id ipſum quod ſol, ſed non
„ alienum, tamen rerum, ut
„ profluentem eum eſſe dicas
„ Patris ſubſtantiæ, idque ita ut
„ interim ſubſtantia illa Patris
„ diviſionem non patiatur: Que-
„ madmodum enim ſol non di-
„ minuitur ſuis ex ſe profluen-
„ tibus radiis; ita nec ſubſtan-
„ tia Patris diminutionem ſu-

„ ſti-

„ ſtinet, imaginem ſui Filium
„ progignens.

Ultimo Neocæſarienſem Gregorium adducimus, qui ſua in Fidei confeſſione ſic habet „
„ Unus Deus Pater Verbi vi-
„ ventis Sapientiæ ſubſiſtentis,
„ & Virtutis ſuæ, & figuræ
„ ſempiternæ: perfectus perfecti
„ Genitor: Pater Filii Unigeni-
„ ti, Unus Dominus, ſolus ex
„ ſolo, Deus de Deo & Filius
„ Verus Veri Patris. " Mox „
„ Et Unus " *inquit* „ Spiritus
„ Sanctus ex Deo ſubſtantiam
„ habens &c. Imago Filii, per-
„ fecti perfecta, vita viventium
„ cauſa, Fons Sanctus, Sancti-
„ tas Sanctificationis præſtatrix.
„ *Poſtremo ita concludit* " Trinitas perfecta. "

Hæc ſatis eſſe videntur ad Sanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis fidem notam, & manifeſtam tertio præſertim Eccleſiæ ſæculo demonſtrandum. Plura qui cupit apud Petavium, & Thomaſinum inveniet. Illud tamen modo liceat obſervare, quanti hæc S. S. Patrum, quos laudavimus, facienda ſint monu-

nu-

numenta, ad Arii Arianorumque profligandos errores. Num itaque Hyppolitus Martyr, Clemens, Alexandrinus, Origenes Theognoſtus, Gregorius Neocæſarienſis Ario, & Arianis poſteriores ſunt reputandi? Cur itaque Ario poſterior Noſter Zeno?

## §. XIV.

*D. Zenonis ſententiæ, quibus Arianis contraire ipſe S. Pater creditur, conſiderantur.*

AD ſententias D. Zenonis examinandas procedendum modo. Prima ex Tractatu, ſeu Sermone tertio ſecundi libri allegatur. *Deum Patrem* „ Alium „ ſe " *& Filium Deum* „ genuiſſe ex ſe ex innaſcibili illa ſubſtantia in qua Beatus „ manens in ſempiternum, omnibus quæ habet habentem „ Filium paria procreavit. " Totum hunc ſermonem, quia brevis eſt hic exſcribemus: non enim omnes, qui hæc noſtra legent, ſermonum S. Zenonis copiam habebunt. *Principium, fratres dilectiſſimi, Dominus Noſter* *Ball. Diſſ. pr. c. 2. §. 2. V. §. 12*

*incun-*

*incunctanter eſt Chriſtus, quem ante omnia Sæcula Pater in profundo ſuæ mentis arcano inſuſpicabili, ac ſoli ſibi nota conſcientia Filii non ſine affectu., ſed ſine revelamine amplectebatur. Igitur ineffabilis illa incomprehenſibiliſque ſapientia ſapientiam, omnipotentia omnipotentiam propagat. De Deo naſcitur Deus; de ingenito unigenitus, de perfecto perfectus. Totum Patris habens, nihil derogans Patri. Procedit in nativitatem, qui erat antequam naſceretur in Patre æqualis in omnibus, quia Pater in ipſum alium ſe genuit ex ſe, ex innaſcibili ſua illa ſubſtantia, in qua Beatus manens in ſempiternum omnibus, quæ habet habentem Filium paria procreavit, qui eſt Deus Benedictus in ſæcula ſæculorum.*

Hoc in ſermone contra nullum errorem invehit S. Zeno, ſed Filii Divinitatem Populo explicat. Quomodo igitur vel leviter ſuſpicari poteſt, ipſum Arianis contradicere? *Hic* (Arianis) *ut contrairet noſter Auctor, cum Catholicis primum docuit &c.* Non ne conformiter loquitur, & D. Hyppolito, qui verbum dicit

*Ball.d.c. 2.§.2*

dicit *idem cum Patre* S. vero Zeno dicit quod *Pater in ipſum alium ſe genuit ex ſe ex innaſcibili ſcilicet ſua illa ſubſtantia?* Et D. Clementi Alexandrino, qui ait, *Univerſorum Principium & fuit, & eſt* (Verbum) D. Zeno initio ſermonis: *Principium Fratres dilectiſſimi Dominus noſter incontanter eſt Chriſtus*. Item S. Clemens de Filio. *Erat enim in Deo „ qui eſt in eo qui eſt " & Verbum in Deo*. S. Zeno pariter: *De Deo naſcitur Deus „ qui erat antequam naſceretur in Patre æqualis in omnibus*. Thaumaturgus tandem Gregorius, qui Gallieni tempore obiit, de Patre, & Filio ſic loquitur: *Perfectus Perfecti Genitor, Pater Filii Unigeniti, Unus Dominus, ſolus ex ſolo, Deus de Deo*. Cui non tantum eodem ſenſu, ſed iiſdem ferme verbis] concinit S. Zeno: *De Deo naſcitur Deus, de ingenito Unigenitus, de ſolo ſolus, de toto totus, de vero verus, de perfecto perfectus*. Cum ergo neque Martyr Hyppolitus, nec Alexandrinus Clemens, nec Thaumaturgus Gregorius tot annos Ario antiquiores contra Arianos egerint;

V. §. 13.

rint; neque S. Zeno contra eoſdem egiſſe dicendus eſt.

Si vero dandum eſt aliquid, S. Zenonem videlicet in laudato ſermone errorem aliquem confutaſſe, certe nonniſi iis in verbis: *Procedit in nativitatem, qui erat antequam naſceretur in Patre æqualis in omnibus*: Quibus non alius carpitur error, niſi Ebionis, Artemæ, ac Pauli Samoſateni tanto ante Arium aſſerentes, Chriſtum Dominum ante
§.§.v.6.7 Mariam non fuiſſe. Non enim probanda videtur tertia nativitas Verbi, licet per ſimilitudinem, quam Doctiſſimi Ballerinii
Diſſ.2 c. 1.§.4.& 5. comminiſcuntur: Cum D. Zeno duas tantum Chriſti nativitates apertiſſime agnoſcat: De hoc tamen inferius. Eumdem errorem arguit, & Origenes: *Cum ſit ille ſimilitudo Patris fieri non poſſe, ut fuerit, quando non fuerit*
V.§.13 „ *Cogitet ſecum quicumque audebit dicere: Erat quando non erat*. Nulla itaque ratio ex verbis hujus Tractatus D. Zenonis erui poteſt, qua ipſum Arii vel Arianorum errores oppugnaſſe probetur.

Ad ſecundum Tractatum quod ſpe-

ſpectat, ex eo illa verba adducunt Domini Ballerinii: *Totum ſe* (Pater) *reciprocavit in Filium*: *quibus*, (ut ipſi inferunt) *Divinum Verbum non ex nihilo, ſeu ex non extantibus, ſed ex ipſa Patris ſubſtantia genitum aperte prodidit*. Utique fatendum eſt, non modo ex hujus ſermonis verbis Filium conſubſtantialem eſſe Patri, ſed ex pluribus aliis D. Zenonis ſententiis apertiſſime illud inferri. At quid inde ad Arianos? Cum plurimi S. S. Patres Ario anteriores, & primo, & ſecundo, & tertio Eccleſiæ ſæculo ſcribentes id aperte docuerint. Theognoſtus quidem ante Arium apertius quam D. Zeno Athanaſio teſte idem aſſeruit. *Non ex non extantibus ſed ex Patris ſubſtantia productum eſſe Filium.*

*S. Zen. l. ſecundi Diſſ. pr. c. 2 §. 2*

*V. §. 13*

Hoc in ſecundo Sermone adnotantibus iiſdem Dominis Balleriniis S. Zeno contra Hermogenem, alioſque Hæreticos agit, *qui materiam Deo coæternam, & increatam poſuere*; ſeu potius (ut iidem arbitrantur) *S. Zenonem appellare hoc loco poetas, & Philoſophos Gentium, qui eumdem er-*

*Adn. 5.*

*rorem jamdiu docuerunt*. Mihi tamen Sabellii hæreſis S. Zenonis coæva hic ſuggillari videtur: Sabellius etenim Hermogenis de ingenita materia errorem amplexus eſt. Conjecturæ huic favet, quod in hoc eodem ſermone S. Zeno diſtinctionem Divinarum Perſonarum egregie exprimit. *Hic eſt Deus noſter qui ſe digeſſit in Deum. Hic Pater qui, ſuo manente integro ſtatu, totum ſe reciprocavit in Filium, nequid ſibi derogaret. Denique alter in altero exultat cum Spiritus Sancti plenitudine una originali coæternitate retinens*. Eadem aptiſſima ſimilitudine explicat, ut in eodem ſermone videre potes. Omnia autem hæc optime faciunt contra Sabellium. S. vero Zenonem iis in differendis imitatum fuiſſe Lactantium dicere arbitrium eſt. Probandum prius Zenonem Lactantio poſteriorem. Si vero S. Zeno ante Lactantium ſcripſerit, ut Deo adjuvante oſtendemus, Lactantius Zenonis imitator dicendus erit.

Ea quoque Eruditiſſimorum Adnotatorum nota admittenda

non

non eſt. Ad illa etenim S. Zenonis verba: *Hic Pater, qui ſuo manente integro ſtatu totum ſe reciprocavit in Filium, ne quid ſibimet derogaret* S. Zenonem Arianos carpere volunt. *Ne quis fortaſſe ex generatione Filii immutatam Patris ſubſtantiam putaret. Ariani enim Catholicis eamdem Patris, & Filii ſubſtantiam confitentibus exprobrabant, hac ratione Filium particulam eſſe Divinæ ſubſtantiæ, quæ per generationem a Patre ſeparata fuerit.* At eamdem ſententiam antiquiſſimus Juſtinus Martyr apertius expreſſit in dialogo cum Triphone: *Virtutem illam eſſe Dei, ac Deum a Propheta nuncupari, non ita ut ſolis lux ſolo vocabulo numeretur, ſed numero alterum quiddam: non tamen reciſione tanquam Patris ſubſtantia ſecetur, uti cætera diviſa, atque ſecta non ſunt eadem atque erant ante ſectionem*: Exemplumque affert. *Ignis a quo multi accenduntur ignes ſine ulla ejus immutatione, a quo plures accenſi ſunt.* Quid contra Arianos expreſſius? Tertullianus etiam contra Praxeam de Tribus Perſonis agens, ait: *Quomodo autem numerum ſine*

d.Tr.2 adn.8

*Apud Pet.3 de præſ. c.3 n.p.*

C.3 & C.11

*ne diviſione patiuntur procedentes retractatus demonſtrabunt*. Adde quæ §. 13. ex Athanaſio de Theognoſto retulimus. *Nec ſubſtantia Patris diminutionem ſubſtinet imaginem ſui Filium progignens*. Erit itaque Juſtinus, Tertullianus, Theognoſtus Ario poſterior? Apageſis. Neque Zeno igitur. Ex iis vero evidenter agnoſcitur, diviſionem Divinæ ſubſtantiæ ex diſtinctione Perſonarum Sanctiſſimæ Trinitatis inlatam, non eſſe argumentum a ſolis Arianis Catholicis objectum; ſed Judæis, Patripaſſianis, Sabellianis, ac Samoſatenſibus, ſeu Paulianiſtis commune.

Idem dicendum eſt de coæternitatis voce ſæpius a Divo Zenone inculcata Tract. 2. lib. 2. *Ball. d. Diſſ. p. c. 2. § 2* Tract. 6. lib. 2. nu. 4. *ut exploderet alteram formulam* „ Non erat antequam noſceretur “ ſeu alteram eo recidentem „ Fuit „ aliquando cum non eſſet: “ His nempe formulis non ſolos Arianos Filio Æternitatem negaſſe conſtat, ſed præ aliis, & Ebionem, & Artemam, & Paulum Samoſatenum; quare S. Dionyſius Alexandrinus, & ipſe

eam-

eamdem coæternitatis vocem ſæpius inculcat contra ipſum Samoſatenum: *Unus eſt ergo Chriſtus, qui eſt in Patre coæternum Verbum, una ejus Perſona, Deus inviſibilis, & Viſibilis factus. Deus enim apparuit in Carne natus ex Muliere, qui erat ex Deo Patre genitus ex utero ante Luciferum, tamquam ex corde Verbum ex Patre editum, & ſimplex, atque expers partium Verbum Caro factum eſt ſecundum ſcripturas non diviſum in carnem, & Verbum, quaſi in homine habitet Verbum, hæc enim fuga generationis eſt.* Samoſatenus ipſe S. Dionyſio obiicit: *Quomodo igitur qui creſcebat, & confortabatur hunc dicis ante ſæcula eſſe, & ſimul cum Patre ingenito non habentem initium, & coæternum?* Cui Dionyſius: *Generatio Chriſti ex Patre ex æternitate non poteſt intelligentia comprehendi.* Vides contentionis cardinem eſſe Æternitatem Filii in errore Ebionis, Artemæ, & Pauli Samoſateni, qui idem ſentiebant. Sex quoque Epiſcopi in Epiſtola ad eumdem Samoſatenum, coæternitatis voce licet non utantur, adeſt tamen ſen-

*In Ep. ad Paul. Samoſ.*

*Qu. 5*

*Extat apud Labbècum prac. T. p. Conc. p. 843*

ſus idem in verbis: *Hunc Filium qui ſemper cum Patre eſt, credimus impleviſſe voluntatem Patris in creatione Univerſi*. Si recolas ea, quæ §. 13. habentur, intelliges profectò notitiam coæternitatis Filii cum Patre adeo vetuſtam eſſe, ut ab ipſo initio Eccleſiæ inter Chriſtianos manifeſta fuerit: Qui namque unum Deum in tres diſtinctas Perſonas profitetur, & coæternum Filium cum Patre confiteatur oportet.

## §. XV.

*Tractatus ſeptimus lib. ſecundi, in quo S. Zeno præcipue in hæreticos agit, ſpeciali conſideratione perpenditur.*

SUperius alios D. Zenonis Tractatus, ſeu Sermones conſideravimus, in eis vero contra hæreticos aperte non diſſerit; at in hoc contra hæreticos manifeſto diſputare ſe dicit. *Quibus omnibus exempla vel ratio, quam proſequturi ſumus, argumentationis totius uno ictu omnes nervos abſcindit*. Initio itaque contra tres præcipue ſectas Chriſti

Di-

Divinitati infenſas tractare proponit: ita enim exorditur. *Licet Secta ſint plures, quæ injuriam Chriſti fabulari nitantur, tamen tres ſunt quodammodo principales, e quibus duæ ejus quam cupiunt depravatam ſimulant ſe eſſe cultrices. Una denique aſſerit, J. C. ab Utero Virginis Mariæ ſumpſiſſe principium, Deumque ex inde ob juſtitiam factum eſſe non natum. Alia modeſtius, ſed mordacius nocens, dicit quidem Dei Filium Deum, ſed non ex Patre nobilitatis perpetuitate progenitum, ſuiſſeque tempus quandò non fuit. Tertia Judæa eſt vere cæca, quæ cum in lege (ut dicere ſolet) ſua legat ubique duas Patris, & Filii deſignari Perſonas, tamen nunc uſque contendit, Deum Filium non habere.* Quæ ſint hæ ſectæ a D. Zenone deſignatæ, videndum modo eſt.

Clariſſimi Ballerinii Photinianos D. Zenonem indicaſſe in prima recenſitarum ſectarum adnótant. *Photinianos autem, quos alii Zenonianæ ætatis Patres paſſim refellunt noſtrum Auctorem voluiſſe perſtringere, facile intelliges.* Cum vero Photinus non eumdem errorem hic a S. Zenone *Adn. 3 Ad hunc ſerm.*

indicatum docuerit, ipſum hic non perſtringi dicendum eſt. *Unam denique aſſerit J. C. ab utero Virginis Mariæ ſumpſiſſe principium Deumque ex inde ob juſtitiam factum eſſe non natum*. Ita S. Zeno. Photinus vero: *Non ab utero Virginis Mariæ*, ſed tunc Chriſtum eſſe cæpiſſe, cum Spiritus Sanctus viſus eſt ſuper illum.

Cum vero Photinianos potius inſectatus S. Zeno dicendus ſit, Sp. ann. C. 357 n. 2 Ball. Ad adn. 3 eam rationem afferunt. *Quatenus vero idem ob juſtitiam Deus factus traditur, fuit quidem hic Neſtorii celebris error, at qui tamdiu ante a Paulo Samoſateno, & Photino prædicatus fuerat, hoc tamen diſcrimine, quod Neſtorius, notante Garnerio diſſert. 7. de ortu, & incrementis hæreſis Pelagianæ cap. 7. docuit, Chriſtum hominem non ex meritis, ſed ex Divina gratia jam inde a Matris utero, a Divino Verbo aſſumptum fuiſſe: Cum Paulus Samoſatenus eumdem Chriſtum hominem natum dixerit, qui ex Virtutum merito (juſtitiam Zeno vocat) in Deum profecit*. At concedamus licet Photinum cum Samoſateno in eamdem iviſſe ſententiam; *ſi jam diu ante a Pau-*

*Paulo Samoſateno* idem error *prædicatus fuerat*, cur Photinum poſteriorem, non Samoſatenum anteriorem impetiſſe S. Zeno putandus eſt? Cur non dicendum, S. Zenonem in Pauli Samoſateni errorem diſſeruiſſe, qui ſaltem Gallieno imperante impium ſuum dogma vulgavit? Ipſe tamen ejuſdem hæreſis auctor non fuit, quam tanto ante, & Cerinthum, & Ebionem, & Carpocratem, & Artemam ſparſiſſe vidimus. Hi etenim docuerunt §.5.6
non modo a Mariæ utero Chriſtum ſumpſiſſe principium, ſed ob Virtutis ſuæ meritum aliis præcelluiſſe, Deumque factum. Et Gallieni itaque tempore contra eumdem errorem agere potuit S. Zeno, neque ad Photinianos confugere neceſſe eſt.

Secundo loco hanc hæreſim ponit S. Veronenſis Antiſtes. *Alia modeſtius, ſed mordacius nocens, dicit quidem Dei Filium Deum, ſed non ex Patre nobilitatis perpetuitate progenitum, fuiſſeque tempus quando non fuit*. Hanc eſſe Arianorum hæreſim adnotant Domini Ballerinii, *Qui* (Ariani) *& ſi Chriſtum Dei Filium*

*prædicarent*, *non tamen ab æterno*, *ſed in tempore genitum prodidere*, *unde effatum illud apud ipſos ſolemne* „ Fuit tempus quando non „ fuit. “ *Videſis Athanaſium de Decretis Nicænis n.* 18. *Hilarium lib.* 4. *&* 6. *de Trinitate*, *ubi ipſam Arii epiſtolam allegat*, *in qua eadem formula inculcatur*. *Neque mireris quod hic Filius* „ Deum “ *dici potuerit*, *&* *nihilominus negari Patri coæternus*, *&* *æqualis*; *Nam illum Deum abuſive fatebantur Ariani non proprie*, *ut ex Hilarii fragm. num.* 26. *&* *aliunde notum eſt*. Fuiſſe quidem hunc unum ex Arii erroribus fatendum eſt, cujus tamen Arius auctor non fuit, ipſis ajentibus eruditiſſimis Adnotatoribus, qui Origenem contra Perettum, & Bagattam defendentes eumdem errorem Origenem reprehendiſſe ex Athanaſio probant ejuſdem Origenis adductis verbis. *Intelligat enim*
§.11 §.13 „ inquit ille “ *qui dicere audet fuit aliquando*, *cum non eſſet Filius*, quod & notavimus ſupra, alioſque Origenis textus adduximus. Fatentur itaque ex allatis Origenis Sententiis probari alios *quoſdam hunc errorem id temporis*

*poris* (Origenis videlicet) *docuiſſe*, *quem Origenes reprehenderet*. Cum proinde Origenes non uno in loco, ſed pluribus, & ex profeſſo validiſque rationibus hunc refellat errorem, invaluiſſe itaque & Origenis tempore comprobatur: quapropter & tanto ante Arianos convellere illum potuit S. Zeno. Recole quæ ſupra retulimus de Tertulliano, Berillo, Dionyſio Alexandrino, qui ab eodem crimine ſe purgat apud S. Dionyſium Romanum Pontificem. *Accuſamur quaſi qui dicamus Filium unum eſſe ex numero rerum factarum*, & *nequaquam Patri ſuo conſubſtantialem*,, *Falſum eſſe crimen*, *quo mihi obiiciunt*, *quod Chriſtum Deo conſubſtantialem eſſe negaſſem*. Et ea etiam, quæ de Paulo Samoſateno exhibuimus, ex uſque evidenter conſtare intelliges percrebuiſſe hunc errorem, & ante, & Gallieni temporibus; quare mirum non eſt S. Præſulem contra ipſum eadem ætate apud Populum habuiſſe Sermonem: ita ut hac ratione illum ad quartum ſæculum amandare non ſit opus.

§. 11

*Apud Ath. de Sent. Dion.*

Quin-

Quinimmo ſi conjecturis eſt locus, Alexandrinum Dionyſium coævum reſpexiſſe S. Zenonem puto: Nam cum initio Sermonis tres hæreſes notaſſet, poſtea numero tertio ad Chriſtianum verba convertit ſua. *Videamus nunc, optime Chriſtiane, quemadmodum inter Patrem, Filiumque tempus inſulcias*. Validaque ratione perſtringit. *Si enim tempori non ſibi debent, quod eſt alter alteri obnoxius, procul dubio, ut tu vis major eſt natura, quam Deus: At cum naturam ex nihilo fecerit Chriſtus; ſit autem ex natura tempus, ineptum ſatis eſt opus ſuo præponere Artifici: ac per hoc ſolum intereſt, quod ſoli ſe ſciunt*. Inde pluribus ſcripturæ teſtimoniis Chriſtum Deum eſſe demonſtrat. Et hæc verba ad Arianos directa volunt doctiſſimi Adnotatores, quos optimos Chriſtianos appellatos dicunt *ironice*: At nihil eſt in textu, quod ironiam ſapiat, quare, & ſerio dicta ſunt accipienda: Superius etenim quando in hæreticos invehit quanto ardore loquatur, obſerva. *Cum hæc ita ſint, humanitas te verſuta cognoſce vel ſero, & intemperanti lin-*

*Adn. 14 in eund. Serm. d. Tr. 7 n. 2*

*linguæ ſilentii frænos impone. Dementiæ genus eſt inviſibilis, incomprehenſibiliſque velle opinari ſecretum.*

*Tertia Judea eſt vere cæca* (ita S. Zeno) *quæ cum in lege, (ut dicere ſolet) ſua legat ubique, duas Patris & Filii deſignari Perſonas, tamen nunc uſque contendit Deum Filium non habere.* Hoc in Sabellianos fuiſſe dicta pro certo habendum eſt, quorum hæreſis tunc graſſabatur. Eam hæreſim Judaiſmum appellavit & S. Baſilius. *Judaiſmus eſt. Sabellianiſmus in Evangelicam prædicationem invectus. Qui enim rem unam pluribus nominibus appellatam eſſe dicit, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & unam trium hypoteſim exponit, quid aliud facit? Nonne ſempiternam Unigeniti, quæ ſæcula anteceſſit, exiſtentiam negat? Negat item adventum illius ad homines quadam diſpenſatione factum, deſcenſum ad inferos, reſurrectionem, judicium. Negat porro peculiares Spiritus operationes.* Novatianus quoque hunc errorem in hæreticos notat. *Hæc enim contumelia hæreticorum ad ipſum quoque Patrem redundabit, ſi Deus*

*An. 257 Pet. de 3 l. p. c. 6 n. 3 ex Euſ. hiſt. l. 7 c. 4*

*Refert Pet. L. 6 c. 6 n. 4*

*Refert Th. de SS. Tr. T. 3*

*Pa-*

*Pater Filium Deum generare non potuit*. Non autem in Sabellianos ipſi poſteriores, ſed in Praxeanos dicit. Meæ huic ſententiæ favent & ipſi Domini Ballerinii, qui hoc in ſermone præclare agi contra Patripaſſianos,
Adn.13 & Sabellianos adnotant. *Præclara hæc adverſus Patripaſſianos, ſeu (ut a latinis poſtea dicti ſunt) Sabellianos confeſſio, qui unam Patris Perſonam duplici tantum voce diſtinctam comminiſcebantur. Catholici autem Patrem, & Filium duplicem Perſonam duplici diſtinctam nomine confitentur*.

Iis igitur diligenter expenſis nullum erui poſſe argumentum conſtat ad S. Zenonem poſt Arium quarto Sæculo reponendum. Cum ea quæ in ejus ſermonibus contra Arium vel Arianos dicta videbantur propria ſede circa Gallieni tempora locari debeant, eo quod errores, quos S. Præſul vel innuit, vel confutat tempore illo maxime viguerint. Hoc non concedunt Domini Ballerinii: Quin eoſdem errores S. Zenonem latuiſſe, ſi tertio Sæculo ejus ætas conſtituatur, affirmant. Hunc ra-

rationis hujuſmodi nodum ſolvamus igitur.

## §. XVI.

### *Hæreſum, quas S. Zeno commemorat, notitia circa Gallieni tempora communis.*

ALlata Origenis ſententia, cujus jam ſupra mentionem §.11
fecimus, *Intelligas enim qui dicere audet, fuit aliquando cum non eſſet Filius*, concedunt Domini §.15
Ballerinii in adnotationibus ad Adn.5
ſeptimum tractatum S. Zenonis lib. 2. *alios quoſdam hunc errorem id temporis docuiſſe*. At in diſſertationis primæ capite primo §. 2. unum, aut alterum tantummodo fuiſſe opinari videntur hujus erroris aſſertorem. *Fuiſſe id quoque temporis alium aliquem, qui id doceret, quod Ariani ſubinde docuere*. S. quoque Dionyſium Alexandrinum adducunt. In Ægypto quidem extitit S. Dionyſius Alexandrinus Origenis Diſcipulus, qui non ut Arianis præcineret, ſed ut Sabellianæ hæreſi *in Lybia finitiſmiſque nationibus graſſanti ſe ſe opponeret*, eam

lo-

*locutionem incaute uſurpavit*. Tum narrata ipſius Dionyſii ad Summum Pontificem Dionyſium delatione hujus reprehenſione, ac Alexandrini Dionyſii defenſione, proſequuntur. *Hac ergo ex hiſtoria exploratum ſit, tertio quidem Sæculo eam formulam a nonnullis in ſola quoque Ægyto adhibitam (unde paucis in monumentis Alexandrinam Eccleſiam ſpectantibus legitur) Et ea adhibitam mente, ut Sabellianam hæreſim Catholico ſenſu refellerent, non ut novam inducerent atque defenderent. Ex quo Dionyſius Alexandrinus commonitus eam formulam diſplicere, in Apologia Catholicum dogma ita diſertè confirmavit, ut qui ex Antiquis Arii errorem Dionyſio vehementius luculentiuſque rejecerit inventus ſit nemo. Quis itaque contra hunc, vel aliquem alium ejuſdem generis, & loci hominem, tamquam Arii errores propugnantem iſtis in occidentis regionibus unum noſtrum Scriptorem pro concione pluries, & acriter diſſeruiſſe, & non potius intelligat ab hoc palam impugnari Arianos ſæculo quarto ubique, ac præſertim in hiſce Italiæ finibus duce Auxentio debacchantes; Cum*

*præ-*

*præſertim non eam ſolam, quæ in S. Dionyſio Alexandrino reprehenſa fuit, ſed alias plures locutiones ex propoſito, & ſæpius impugnet ante Arium nemini umquam auditas.*

Berylli itaque hæreſim, & Dionyſii Alexandrini verborum lapſum tamquam rem domeſticos inter parietes actam, occultamque volunt Ballerinii: At hoc non patitur eorum temporum hiſtoria. Quid Euſebius de Beryllo teſtetur audiamus. *Tunc* Hiſt.l.5
*temporis Beryllus de quo ſuperius* c.23
*dictum eſt Boſtrorum in Arabia Epiſcopus Eccleſiaſticam pervertens regulam, nova quædam, & aliena a Fide Catholica inducere conatus eſt; auſus temere aſſerere Dominum ac Servatorem noſtrum, antequam inter homines verſaretur, non ſubſtitiſſe in propriæ Perſonæ differentia: nec propriam, ſed Paternam dumtaxat Divinitatem in ſe reſidentem habere. Cumque ea de re plurimi Epiſcopi quæſtiones, ac diſputationes adverſum illum habuiſſent, rogatus una cum reliquis Origenes, primum quidem cum illo familiariter colloquutus eſt, ut quænam eſſet hominis ſententia exploraret.*

*Poſt-*

*Poſtquam vero liquido cognovit quid diceret, errorem ejus coarguit, allatiſque rationibus, ac demonſtrationibus convictum hominem, quaſi manu apprehendens ad veritatis viam perduxit, & ad priſtinam, ſanamque ſententiam revocavit. Extant hodieque, tum Berylli, tum Synodi ipſius cauſa congregatæ edita monumenta, in quibus, & diſputationes in Eccleſia ejus habitæ, & ſingula, quæ tunc geſta ſunt, continentur.* Vides hic plurimos Epiſcopos de errore Berylli quæſtiones habuiſſe; ſynodum habitam; diſputationes, atque monumenta vulgata, quæ ſi poſt centum circiter annos vidit Euſebius, potuit & Gallieni tempore S. Zeno videre. Vidiſſe autem & S. Antiſtitem, & alios Epiſcopos, Sacerdotes, atque aliquos Fideles ſinceritatis Fidei ſtudioſos, & innotuiſſe in Eccleſia, ex eo conſtat, quod S. noſter Doctor pro concione contra eumdem diſſeruerit errorem.

De Dionyſii Alexandrini quæſtionibus quomodo ſe res habuerit narrat S. Athanaſius. *Quum* *Defent. Dion.* *igitur Dionyſius Epiſcopus certior factus de Pentapolitanis, zelo reli-*

*gionis epiſtolam hanc, quemadmodum dixi, contra hæreſim Sabellii ad Ammonium, & Euphranorem ſcripſiſſet. Quidam ex Eccleſia recte quidem ſentientes, ſed tamen ignari ejus cauſæ, cur ita ab eo ſcriptum eſſet, Romam aſcenderunt, ibique eum apud Dionyſium ejuſdem nominis Romanum Præſulem accuſaverunt. Re comperta Alexandrinus, ſimul, & contra Sabellii ſectatores, & Arii dogmata, propter quæ ab Eccleſia ejectus fuit, volumen compoſuit, ubi æquales, ſed tamen contrarias hæreſes eſſe docet in Sabellii dogmatis, & blaſphemias eorum, qui dicunt Dei Verbum opus, aut creaturam eſſe; poſtulavitque a Romano Præſule, ut acta ſibi indicaret, quibus acceptis opus edidit ſub nomine elenchi, & apologiæ, ubi ſceleratum officium Chriſti rebellium redarguit, & quo pacto hanc infamiam contra ipſum excitarint, demonſtrat.* Pentapolitanis Sabellii hæreſi infectis, ut eos ad Fidem revocaret S. Dionyſius Alexandrinus ad Ammonium, & Euphranorem dedit epiſtolam, ex qua diſſenſio orta eſt, ut idem Athanaſius teſtatur. *Unde ſuſpicio nata eſt.* Cum

in

in eadem epiſtola quædam legerentur ſinceritati Fidei non conformia, quidam ex Eccleſia -- *Romam aſcenderunt, ibique eum apud Dionyſium ejuſdem nominis Romanum Præſulem accuſaverunt.* Non itaque in ſcriniis occultæ litteræ ad Ammonium, & Euphranorem latuerunt, ſed Eccleſiæ innotuerunt Alexandrinæ: Quidam etenim *Ex ea Eccleſia*, ex ejus ſcilicet Eccleſiæ Clero, & ut par eſt credere, ab eodem Clero deputati (agebatur enim de proprio Epiſcopo coram Summo Pontifice accuſando) *Romam aſcenderunt, ibique eum ---- accuſaverunt.* Publica accuſatio ab Eccleſia Alexandrina contra ſuum Epiſcopum Romam apud Summum Pontificem delata, potuit ne toti Italiæ occultari? Nonne & omnibus Orbis Eccleſiis tantæ rei notitiam cum de Chriſti Divinitate ageretur, fuiſſe vulgatam dicendum eſt? Maxima ſi quidem fuit in Dionyſium contentio, maximæ excitatæ turbæ, ut opportune Thomaſinus obſervat. *Serio hic perpendendum eſt, quanta in Dionyſium concitata ſit tempeſtas, ex eo quod una vel al-*

T. 3 Dog. Th. Tr. 2 de SS. Tr. Cap. 45.

*altera epiſtola viſus eſſet aliquantulum decedere de conſtantiſſima, & antiquiſſima Eccleſiarum omnium doctrina in Filii Divinitate profitenda. Niſi enim conſtantiſſima fuiſſet ea, & vetuſtiſſima Eccleſiarum Fides, non ad eam adductus fuiſſet Dionyſius ſui purgandi neceſſitatem, non apud Dionyſium Romanæ Eccleſiæ Antiſtitem in crimen vocatus eſſet, non ei ſe per epiſtolas purgare compulſus fuiſſet.* Ita Thomaſinus, cui adſtipulatur ipſemet Dionyſius Alexandrinus in Apologia ad Romanum Pontificem Dionyſium. *Cæterum hæc & iſtiuſmodi a me ſcripta quaſi cæcutientes diſſimulant ſe videre, ſententioliſque inconditis veluti ſaxis eminus me lapidare conantur.* *Apud Ath. de Senten. Dion.* Quid mirum igitur ſi Veronenſis Præſul S. Zeno errorem, quo Dionyſius inſimulabatur pro concione, reprehenderit, ipſa reprehendendi ratione ſuffragante, ut notavimus. Illud accedit etiam ad quæſtionis hujus maniſeſtiſſimam, & publicam notitiam demonſtrandam, quod non modo pluribus ſcriptis epiſtolis Dionyſius ab eo crimine ſe defendit. *Quod ſi temporis, & per-* §.15

*ſonæ*

S. Ath. L. C. *ſonæ ratio eum ad talia ſcribenda traxit, alias quoque poſtmodum epiſtolas ſcripſit, quibus ſe de ſuſpicione purgavit*; ſed duo edidit volumina : Primum contra Sabellii hæreſim, ſimul & contra eos, qui in eum ingerebant, male de Chriſti Divinitate ſenſiſſe. *Re comperta Alexandrinus ſimul, & contra Sabellii ſectatores, & Arii dogmata -- Volumen* compoſuit (Arii dogmata dixit Athanaſius quamvis tot ante Arium annos ſcripſerit Dionyſius) Secundum Romano Pontifici ſcripſit, ut ſeſe defenderet : *Poſtulavitque a Romano Præſule, ut acta ſibi indicaret, quibus acceptis, opus edidit ſub nomine elenchi, & apologiæ*. Ipſe quoque Romanus L. C. De Serm. S. Zenonis l. p. c. 7 Pontifex Dionyſius eodem Athanaſio auctore, cujus verba retuli, commentarios in lucem dedit, quibus, *voluminibus contra eos qui Filium opus, aut creaturam aſſeruerant ſcriptis clare oſtenditur, hæreſim Chriſto rebellium Arianorum, non tunc jam primum, ſed olim ab omnibus damnatam fuiſſe*. *Ab omnibus*, inquit, omnibus itaque notam hæreſim damnatam dicit, neque enim damnari po-

tuit

tuit ab omnibus, quin etiam omnibus eſſet nota. Alexandrino quippe Dionyſio intererat ſua ſcripta non in Alexandrina tantum Eccleſia, ſed & Romæ, & in Italia, atque Univerſa in Eccleſia ſui ad defenſionem vulgare, ut infamiam ſibi irrogatam depelleret. Romani quoque Dionyſii erat in univerſa Eccleſia damnatum errorem oſtendere. Concedendum itaque Dominis Balleriniis S. Dionyſium Alexandrinum hanc formulam - *Cum ſit res facta, non erat antequam fieret*, ea mente adhibuiſſe, *ut Sabellianam hæreſim Catholico ſenſu refelleret*. Ex eo tamen nullatenus inferendum eſt, minus notum fuiſſe hunc errorem, & ob id minime redarguendum, etiamſi tantum Dionyſio Alexandrino excidiſſet; quin ea potiſſimum ratione publice reprehendendus erat, ne Alexandrini Dionyſii auctoritas, & ſanctitas errori ſpargendo obſtetricante veluti manu maximum pondus, & occaſionem præberet. Qua de re mitius cum illo agens, ita monet: *Videamus nunc optime Chriſtiane, quemadmodum in-*

*Di ſſ. pr c. pr. . . 2*

*S. Zeno ſer. 7. l. 2*

*inter Patrem, Filiumque tempus inſulcias: Si enim tempori non ſibi debent, quod eſt alter alteri obnoxius, procul dubio ut tu vis, major eſt natura, quam Deus. At eum naturam ex nihilo fecerit Chriſtus; ſit autem ex natura tempus, inceptum ſatis eſt opus ſuo præponere Artifici: ac per hoc ſolum intereſt quod ſoli ſe ſciunt.* Libuit S. Zenonis verba repetere: ipſa etenim per ſeſe Alexandrinum Dionyſium compellari demonſtrant rethorico more licet abſentem. Charitatem ſpirant, ſummam Viri opinionem exprimunt, brevi, at energica vi errorem revincunt Dionyſiano tempori accommodatiſſima.

*Quid* 111 *§.xvi.*

At non in uno Alexandrino Dionyſio, neque a nonnullis tertio Sæculo in ſola Ægypto, & paucis tantum in monumentis Alexandrinam Eccleſiam ſpectantibus, hanc formulam legi concedendum eſt, ut putant Domini Ballerinii: Quin per totam Eccleſiam hanc hæreſim diffamatam circa tempora Dionyſii Alexandrini, imo circa initium tertii Sæculi pro certo habendum: Quod ut planum fiat,

*d. Diſſ. p. c. p. §. 2*

quæ

quæ ſupra de ætate hujus hæreſis ſunt adducta, ad mentem ſunt revocanda: Scilicet Ebionis errorem non in Aſia ſolum ante ſecundi Sæculi initium, ſed & Romæ fuiſſe vulgatum, ac magis, magiſque diffamatum Theodotione atque Artema a Summo Pontifice Victore damnatis circa annum C. 196. Errore profligato ſerpuiſſe adhuc deprehenditur in Eccleſia non modo Orientali, ſed & in Occidentali, aliquo tamen cum moderamine, ut aſſolent hæretici ad Eccleſiæ cenſuram eludendam. Artemon quippe Chriſtum Dominum dicebat eſſe hominem tantum ex Virgine natum Prophetis præſtantiorem. Damnata hæreſi, non ita aperte ante Mariam Chriſtum non fuiſſe; ſed fuiſſe tempus quando non fuit, Divinitatemque propriam in eo non fuiſſe ſed Patris, heterodoxi affirmabant, quorum opinionem Tertullianum adoptaſſe comperimus in jam relatis verbis ineunte Sæculo. *Et Pater Deus eſt, & Judex Deus eſt, non tamen ideo Pater & Judex ſemper, quia Deus ſemper:*

V. §. 11
V. §. 6

§. 11. *Contra Hermog. cap. 3*

*Nam nec Pater potuit eſſe ante Filium, nec Judex ante delictum. Fuit autem tempus cum & delictum, & Filius non fuit, quod Judicem, & qui Patrem Dominum faceret.* Tertulliano e vivis ſublato, Beryllus Boſtrenſis doctrinæ laude ab Euſebio commendatus eumdem errorem aſ-
V. §. 11 ſeruit circa C. annum 230. quem
& §. ſerpere adhuc circa medium tertii ejuſdem Sæculi, & in Italia, & Romæ evidenter dignoſcitur ex eo, quod Novatianus Romanus Præsbyter contra eumdem errorem agat adhuc Catholicus ſub S. Fabiano Papa. *Hic ergo cum ſit genitus a Patre, ſemper eſt in Patre. Semper autem ſic dico, ut non innatum, ſed natum probem -- ſed quia ante omne tempus eſt, ſemper in Patre fuiſſe dicendus eſt. Nec enim tempus illi aſſignari poteſt, qui ante tempus eſt. Semper enim in Patre, ne Pater non ſemper ſit Pater.*

Contra eumdem errorem, & Origenes differuit licet, in ſincera Myſterii SS. Trinitatis doctrina non ſibi conſtans: *Quod cum*
V. §. 13 *ſit ille ſimilitudo Patris, fieri non poſ-*

*poſſe quod fuerit, quando non fuerit*. Non itaque Berylli hæreſis momentanea dicenda eſt, neque toti Occidenti prorſus ignota, atque uni forſitan Zenoni comperta, cum & Tertulliano, & Novatiano, ac Dionyſio Romano Pontifici, Latinis Patribus: Origeni, Theognoſto, Dionyſio Alexandrino, Græcis, ipſique Paulo Samoſateno hæretico, totoque tertio ſæculo perſtrepuiſſe univerſæ Eccleſiæ cognitam, ac publice manifeſtam ex adductis probetur.

Ad hujus paragraphi complementum Dionyſii Alexandrini textus ex Athanaſio afferamus. *Nunquam fuit Deum non eſſe Patrem: ſemper Chriſtum fuiſſe Verbum, & Sapientiam, & Virtutem. Neque enim cum hæc antea non genuiſſet Deus, poſtea genuit, ſed neque a ſe ipſo Filius eſt, ſed a Patre habet eſſe. Jam quia Splendor eſt Æternæ Lucis, omnibus modis ipſe quoque Æternus eſt: Luce enim ſemper exiſtente, certum eſt, & ſplendorem ſemper exiſtere; eo enim ipſo lucem eſſe, quo ſplendeat, intelligitur, non enim fieri poteſt, ut lux non lu-* *De Dec. Nicæna Synodi*

*ceat -- Sancti Spiritus mentionem feci, ſed ita ut pariter adjungerem, unde nam ille, & per quem venerit: Sed ipſi ignorant, Patrem a Filio alienari non poſſe, & ſub Patris vocabulo primarium conjunctionis Auctorem contineri, & Filium a Patre quaſi domicilio diſgregatum non eſſe, eo quod Patris vocabulum hanc communionem indicet, & in Patris, Filiique manibus eſſe Spiritum Sanctum, ſed ita ut neque a mittente, neque a ferente ſegregetur. Qui fieri igitur poſſet, ut cum iſtis nominibus utar, ſuſpectus habear, quaſi iſta ſeparari, dividique exiſtimaverim. Hoc igitur pacto unitatem, quæ indiviſibilis eſt, in Trinitatem dilatamus; & Trinitatem, quæ diminui non poteſt, in Unitatem conſummamus: Et tamen ſcilicet accuſamur, quaſi qui dicamus, Filium unum eſſe ex numero rerum factarum, & nequaquam Patri ſuo conſubſtantialem.* Alia congerit S. Dionyſius: Sed hæc ſufficiant ad ea, quæ propoſuimus, confirmanda. Nam quanti hæc facienda ſint, intelligat Lector ipſe per ſeſe.

§. XVII.

## §. XVII.

### *An S. Zeno alias Arianis tributas ſormulas impugnarit?*

TRes a S. Zenone impetitas hæreſes, multo ante Arii ortum diſſeminatas fuiſſe, demonſtravimus, quas & Sæculo tertio convellere potuit S. Doctor. Inſiſtunt tamen Domini Ballerinii, ajentes: *Non eam ſolam, quæ in S. Dionyſio Alexandrino reprehenſa fuit, ſed alias plures locutiones ex propòſito, & ſæpius impugnet ante Arium nemini umquam auditas.* Pergunt inauditas ante Arium locutiones auctoritate Socratis, Sozomeni, Ruffini, atque Hilarii probare. Quas hactenus conſidevimus formulas auditas ante Arium ex iis quæ protulimus ſatis ſuperque conſtat; pariter non unum Zenonem contra ipſas diſſeruiſſe, neque Occidenti fuiſſe ignotas. Alias, quas afferunt, formulas conſideremus, ut in aperto ſit, an contra ipſas ante Arium inauditas conciones ſuas habuerit S. Zeno, *d c.p. §. 2. Diſ.p.*

eaſque ex propoſito, & ſæpius impugnaverit.

L.c. *Ariani æqualitatem* (ita Domini Ballerinii) *Filii cum Patre inficiabantur, inferioremque Patre Filium prædicabant. Auctor* „ æqualem “ *Patri Filium* „ in omnibus “ Tract. 3. & Tract. 4. lib. 2. „ æqualitatemque “ amborum „ unam “ *urget Tract. 6. num.* 4., *& formulis quidem adeo expreſſis, ac repetitis ſæpius aliis vocibus ſtatuit, ut non caſu aliquo, ſed ex conſilio contra errorem jam dominantem hæc ſe profiteri ſubindicet; unde Tract.* 1. *lib.* 2. „ Deum Dei Filium “ Æqualem Patri a Catholicis prædicari, *diſtincte affirmat: quæ prædicatio nonniſi in quartum Sæculum contra Arii hæreſim cadit. Hanc porro æqualitatem non adſeruit Auctor., ſed pluribus ſtatuere, & confirmare etiam integris quandoque tractatibus voluit, objectiones rejiciens, quas Ariani ſolum commoverant. Vide Tract.* 1. *& 6. lib.* 2. Æqualitatem Filii cum Patre tutati ſunt ante S. Zenonem omnes Patres, qui de Chriſti Divinitate ſcripſerunt; eam quippe impetebant anti-

quio-

quiores omnes hæreſes, quæ Chriſtum hominem, non Deum eſſe inficiabantur: Quapropter tanto ante Gallieni tempora S. Hyppolitus Martyr æqualitatem Chriſti cum Patre aſſeruit, cujus verba retulimus, quibus apertiſſime dicit, quod Verbum *idem eſt cum Patre*. Clemens et- *V.§.13*
iam Alexandrinus ſupra laudatus: *Verbum Divinum, qui revera eſt Deus maniſeſtiſſimus, qui eſt univerſorum Domino coæquatus*. Tuendæ tamen æqualitatis Filii cum Patre urgentior Divo Zenoni neceſſitas fuit ea ætate, qua forte Veronenſi Eccleſiæ præerat; eo quod Origenes contra ipſam æqualitatem diſſeruerit in libro contra Celſum. *Proximum* (ita Origenes) *mundi* *Refert*
*molitorem eſſe Filium Dei Ver-* *Petav.*
*bum, qui velut ſuapte manu mun-* *T 2.l.1.*
*dum fabricaverit. Patrem vero* *diſ.3c.4* *n.9*
*Verbi eo ipſo quod Filio ſuo, atque Verbo juſſerit mundum facere, eſſe primarium opificem*. Hunc præcipue errorem confutavit S. Zeno in Sermone primo a Dominis Balleriniis indicato. *At* *l.2.ſer.1*
*ille cui jubetur eſt, inquis, inferior.* *S.Zen.*
*Quid? Quod inde non eſſe proba-*

*tur inferior : quia unde proceſſit Paterni cordis eſt exſecutor ; non enim minus eſt facere magna, quam dicere. Quamvis & quod dictum eſt a Patre vel dici poteſt, quia Verbum eſt Filius, ſine Filio non eſt, & quod factum eſt a Filio, vel fieri poteſt, ſine dignatione Paterna non eſt, quia Filius ſine Patre non eſt.* In ſermone quoque quinto. *Cum imperat Patrem Orbem fieri opus cum dicto completur a Filio. Quomodo autem quantus, aut qualis fieri debeat, nemo præcipit, interrogat nemo; neque enim ſine Patris eſſe poſſit injuria, ſi hac neceſſitate opus eſſet illi, qui in ſinu Patris commanens voluntatis ejus perfectionem non didicerat, ſed habebat.* Tanta majeſtate Sermonis, tanta vi rationum in hæterodoxos invehit S. Præſul.

Apertius tamen contra æqualitatem Filii cum Patre Origenem fuiſſe locutum aſſerit S. Hieronymus, qui ipſum ſcripſiſſe teſtatur: *Deum Patrem eſſe lumen incomprehenſibile: Chriſtum collatione Patris ſplendorem eſſe perparvum, qui apud nos præ imbecillitate noſtra magnus eſſe videa-*

dea-

*deatur. Duarum ſtatuarum majoris, & parvulæ unius, quæ mundum impleat, & magnitudine ſua quodammodo inviſibilis ſit; & alterius ſub oculos cadat, ponit exemplum, priori Patrem, poſteriori Filium comparat.* Eademque in Epiſtola S. Hieronymus eumdem Origenis errorem refert quoad Spiritus Sancti Perſonam. *Tertium dignitate, & honore poſt Patrem, & Filium eſſe Spiritum Sanctum -- rurſum majorem Filii Fortitudinem eſſe, quam Spiritus Sancti; & conſequenter ipſius Sancti Spiritus majorem eſſe Virtutem cæteris quæ Sancta dicuntur.* Non defuit itaque S. Zenoni, & Gallieni tempore parata occaſio de æqualitate non Filii modo cum Patre, ſed & Spiritus Sancti cum Patre, & Filio, naviter ſuis in concionibus agendi, quare primum Sermonem ſeu Tractatum ita concludit. *Conſtat ergo æqualem eſſe, quod invicem vivit cum Spiritu Sancto.*

Concilium quoque Antiochenum primum eumdem in Paulo Samoſateno reprehendit errorem. Scilicet Filium in pro-

*In Ep. ſex* creando mundo *Paternam impleſ-*
*Ep. ad* *ſe voluntatem , eique ut id face-*
*Sam. ap.*
*Labbe T.* *ret præcepiſſe Patrem* . Inæquali-
*p. in Con.* tatem vero excludunt ejuſdem
*Antioch.* Concilii Patres . *Operatur utpote Verbum ſimul & Deus , per quem omnia fecit Pater , non tamquam per inſtrumentum , neque tamquam per Scientiam , non per ſe exiſtentem* . In eadem ſententia loqui-
*c. 18* tur & Alexandrinus Dionyſius contra Samoſatenum verba illa explicans Hieremiæ . *Ego ſicut*
*In reſp.* *agnus innocens , qui ducitur ad*
*ad 10. q.*
*Pauli* *Sacrificium* , ita in Perſona Chri-
*Sam. reſ.* ſti loquitur : *Ego , inquam , qui*
*idem Lab*
*be L. C.* *ſemper Perſona Chriſtus æqualis Patri nulla diſſimilitudine ſubſtantiæ coæternus Domino Spiritui &c*, Compertum itaque eſt , errorem hunc de inæqualitate Filii ad Patrem tertio Sæculo , & Gallieno imperante viguiſſe , ita ut in illum agere ejuſdem urgeret neceſſitas temporis . Non enim Ariani ſoli contra æqualitatem Filii cum Patre ſunt obloquuti . At forte quis Origenis ſcripta ab Arianis falſata cauſari volet : Num forte eum latet Origenis æſtuoſum ingenium , quaſi mare non ſemper

tran-

tranquilla veritate pacatum, ſed fluctibus variarum opinionum æſtuans frequenter ad falſitatis ſcopulos alliſiſſe? Hanc ſiquidem ſcriptorum ipſius corruptionem inane commentum eſſe evidenti ratione oſtendit Hieronymus. *Solus inventus eſt Origenes, cujus ſcripta in toto orbe pariter falſarentur: & quaſi ad Mithridatis litteras omnis veritas uno die de voluminibus illius raderetur. Si unus violatus eſt liber, non univerſa ejus opera, quæ diverſis, & locis, & temporibus edidit ſimul corrumpi potuerunt?*

Aliam formulam Arianorum propriam in D. Zenonis ſermonibus deprehendere ſibi videntur Domini Ballerinii: *Cum Auctor* „ *unam ſubſtantiam* " *acriter inculcet, quam cæteri ejuſdem ævi Patres adverſus Arianos ex propoſito dimicantes inculcarunt; conſubſtantialis licet vocem nequaquam adhibeat, ſatis ſe nihilominus adverſus eam hæreſim decertantem prodit*. Hoc ab argumento immunem S. Veronenſem Præſulem fore arbitrabar, eadem ratione, quam ipſi ſuggerunt Domini Ballerinii. *Conſubſtan-*

*d. Diſ. p. c. 25. 2*

*ſtantialis licet vocem nequaquam adhibeat*. At mea quidem ſententia etiamſi *Conſubſtantialis vocem* ſæpius adhibuiſſet S. Zeno a tertio Sæculo non eſſe removendum pro certo habeo. Hoc ea ratioue adducor, ut credam, quod *Conſubſtantialis* vox multo etiam ante Concilium Nicænum apud Patres, & Eccleſiæ Doctores in uſu fuerit. Teſtatur hoc ipſe Cæſarienſis Euſebius verbi hujus *conſubſtantialis* inimicus ab Athanaſio allegatus. *Sed ipſi interim mire incuſant, quod per voces non in ſcriptura ſolemnes, ſed tamen pie inventas, condemnati ſunt, cum ipſi tanquam exterioribus exorti de terra loquantur: Epiſcopi vero contra non has voces ipſi excogitarunt, ſed eas a Patribus conteſtatas acceperint, & ſcriptis ſuis inſeruerint. Si quidem priſci Epiſcopi ab hinc annis prope centum & triginta, tum qui Romæ, tum qui in noſtra Civitate Pontificatum geſſere accuſaverunt eos, qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eum conſubſtantialem Patri: Neque ejus ignarus erat Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis, qui cum*

*In Ep. ad Ep. in Africa.*

*cum prius ſuffragaretur Arianicæ Sectæ, poſtea tamen Nicæni Concilii Decretis ſubſcripſit, & apud ſuos id ipſum propriis litteris affirmavit, cujus hæc verba ſunt :*
„ Novimus quoſdam ex priſcis
„ eruditos, & præclaros Anti-
„ ſtites, aliosque Scriptores cum
„ de Patris, & Filii Deitate
„ loquerentur, voce conſubſtan-
„ tialitatis uſos eſſe: " Hac voce tanquam a Patribus accepta uſus eſt & S. Dionyſius Alexandrinus Gallieno coævus contra Samoſatenum. *Deſertum dicis eum qui erat natura Dominus, & Verbum Patris, per quem omnia pariter fecit, & per quem Sancti Patres homouſion Patri vocaverunt.* Dionyſio autem hujus vocis antiquiorem uſum fuiſſe probat Doctiſſimus Chriſtianus Lupus pluribus allegatis S. Irenæi, ac Tertulliani textibus, ex quibus infert: *Qua propter hæ voces (conſubſtantialis conſubſtantiva Virtus ejuſdem ſubſtantiæ) neque a Romano, aut Alexandrino Dionyſio adverſum Paulum Samoſatenſem, neque a Tertulliano, neque item a S. Irenæo ſunt, ſed ſunt ab ipſis Apoſtolis. Etenim non dun-*

*In Ep. ad pr q.*

*In Diſ. poſt hu. de voc. ſubſt. Eſſent. Perſ. c. 4 q. 2. ed. nov. Ven. 1724.*

*duntaxat uterque Dionyſius, ac item Tertullianus, ſed & ipſe S. Polycarpi Diſcipulus S. Irenæus eis utitur tanquam communibus in Eccleſia, ideoque Apoſtolicis. Eas Tertullianus a Latina, Irenæus accepit a Græca Eccleſia. Hinc illæ apud utramque ſunt antiquiſſimæ.* Optime quidem. Sapientiſſimus quippe Vir inſtitutum noverat in Eccleſia tradendi Cathecumenis Apoſtolorum Symbolum. Num forte nudas litteras tradebant? Nonne & myſteria in eo contenta explicabant? Hinc ubique ſemper Filii Divinitas, & cum Patre conſubſtantialitas propagata, & ita alte Fidelium cordibus infixa, ut tanta fortitudine, atque conſtantia exiliis, cruciatibus, ſanguine, & ipſa morte, contra hæreticos hanc Fidei confeſſionem tutandam duxerint Orthodoxi. Hanc Verbi Divinitatis Fidem ex eo in Eccleſia vulgatam, communem, & publicam agnoſcunt Petavius, Lupus, Thomaſinus, quod contentiones tantæ in Alexandrinum Dionyſium fuerint excita-
L.c. tæ. Audi Lupum: *Iſta vox tunc formoſa, ac glorioſa* (nempe con-

ſub-

ſubſtantialibus) *eſſet non dumtaxat apud Romanam, adeoque & omnem Latinam Eccleſiam, ſed etiam per Pentapolim, ac omnem Ægypti Diæceſim. Hæc vocis gloria fuit accuſandi, & corripiendi Patriarchæ fundamentum. Quarto diſcimus, quod etiam Dionyſius Patriarcha agnoverit iſtam vocis abnegationem eſſe crimen: hinc ipſam abnegavit, reſcripſit aliud a ſe non dictum de iſta voce, quam quod non eſſet expreſſa in Sacris litteris. Haud dubie hoc dictum fecit illum ſuſpectum, & accuſationi dedit originem, & a ſe purgandum profeſſus eſt non ſolummodo ſignificatam rem, ſed & ipſam vocem ſibi omnino probari*. Hæc Gallieni tempora reſpiciunt: Qua de re igitur S. Zeno, etſi non bis, aut ter, ſed centum unius ſubſtantiæ voce uſus eſſet, & voce „ conſubſtantialis " qua de re cenſendum eſt in Arianos habuiſſe conciones, cum & tertio Sæculo perſtrepentibus Dionyſii Alexandrini accuſationibus, atque Pauli Samoſateni hæreſi debaccante, ipſius vocis inculcandæ tantam habuerit occaſionem? Semel tantum hujus

vo-

vocis *homouſion*, ſeu *conſubſtantialis* mentionem feciſſe S. Zeno (ipſe namque, & antiquiores Patres, unius tantum ſubſtantiæ Vocabulum adhibuit) aliqua licet inſubſiſtenti ratione procederet argumentum: Cum vero nihil tale in eo deprehendi vel per umbram poſſit, cur a ſua ætate a tertio nempe ſæculo detrudendus ſit, utique non video.

d. Diſ. p. c. 2. §. 2. Idem dicendum eſt de abſurdo quod in Catholicos impingebant Ariani. *Hanc unam ſubſtantiam, ut Ariani de medio tollerent objiciebant hac ratione de Patris ſubſtantia aliquid fuiſſe demptum, ut Filius gigneretur, ſicque imminutum, & imperfectum Patrem a Catholicis admittendum dictitabant*. Fides etenim unius Dei in tribus diſtinctis Perſonis, quod perinde eſt ac unam Divinam ſubſtantiam in tribus a ſe invicem diſtinctis Perſonis profiteri, ſemper in Eccleſia floruit; hæreticorumque ſolemne fuit contra Catholicos hanc calumniam obtrudere, quod dividentes Perſonas ſubſtantiam Divinam dividerent, atque immi-

nue-

nuerent, ac plures Deos admitterent: Quod animadverterunt & Patres Concilii primi Antiocheni contra Samoſatenum: *Qui autem contradicit Filium Dei non eſſe ante conſtitutionem mundi, dicitque credere, & confiteri eſſe Deum, non eſſe aliud, quam duos Deos prædicare. Qui Filium Dei non eſſe Deum prædicat, hunc alienum eſſe ab Eccleſiaſtica Regula arbitramur.* Antiquiſſimus etiam S. Juſtinus Martyr ſi non apertius, ac S. Zeno contra hanc calumniam, ex æquo tamen diſſeruit. Audias illum iterum: *Virtutem illam eſſe Dei* (de Verbo Deo loquitur) *ac Deum a Propheta nuncupari, non ita ut ſolis lux ſolo vocabulo numeratur, ſed numero alterum quiddam eſſe; non tamen reciſione, tanquam Patris ſubſtantia ſecetur, uti cætera diviſa, atque ſecta non ſunt eadem, atque erant ante ſectionem.* Vide quæ dixi §. 13. & 14.

*In Ep. ſex Ep. apud Labbè L.C.*

*In Dial. cum Tr.*

§. XVIII.

## §. XVIII.

*De formulis Arianorum propriis nuſquam meminit S. Zeno.*

DE Arianorum formulis huc uſque conſideratis nullum ſupereſſe dubium, S. Zenonem ſuis in Sermonibus minime contra Arianos egiſſe, demonſtratum eſſe, confidimus. Modo vero, & illud tanquam certum ponimus, ipſum S. Præſulem ne unam quidem propriam Arianorum formulam leviter attigiſſe. Quod ut conſtet in mentem illud revocandum eſt, quod ſu-
§.9. perius oſtendimus, Arium nempe, ejuſque ſectatores, poſt Arii ab Eccleſia expulſionem, errores ſuos quadam ex parte immutatos, alia circumveſtitos exhibuiſſe. Illum præcipue correxit errorem a Berillo, ſeu a Samoſateno acceptum, quem primo S. Alexander Patriarcha Ario objecit. Aſſerunt *tempus*
V.§.4 *aliquando fuiſſe cum non eſſet Filius Dei.* Arius in Epiſtola ad Euſebium Nicomedienſem, Filium ante tempora genitum fatetur:

tetur. *Ante tempora, & ante* v.§.9
*Sæcula plenum Deum extitiſſe.* S. v.§.15
Zeno primum Arii errorem
confutavit illis verbis: *Videamus* l.2.Tr.7
*nunc optime Chriſtiane quemadmo-* S.Zen.
*dum inter Patrem, Filiumque tempus inſulcias: ſi enim tempori non ſibi debent, quod eſt alter alteri obnoxius, procul dubio, ut tu vis, major eſt natura, quam Deus. At cum naturam ex nihilo fecerit Chriſtus, ſit autem ex natura tempus, ineptum ſatis eſt opus ſuo præponere Artifici.* Optime contra primum errorem argumentum procedit ea ratione, quia ex tempore interpoſito inter Patrem, & Filium inferretur, naturam majorem eſſe Deo. *Procul dubio, ut tu vis, major eſt natura, quam Deus.* Nam Chriſtus naturam fecit ex nihilo: *Cum naturam ex nihilo fecerit Chriſtus.* Tempus vero quid naturale eſt. *Sit autem ex natura tempus.* Si ergo tempus ante Chriſtum Deum creatum eſt: *Opus ſuo præponitur Artifici.* At contra Arii errorem emendatum: Scilicet quod Chriſtus fuerit *ante tempora, & ante Sæcula plenum Deum*: Nihil valet argumentatio,

tio, eo quod ſui in erroris emendatione Arius tempus Creatori poſtponit, neque deduci poteſt: *Ineptum ſatis eſt opus ſuo præponere Artifici*. Contra primum itaque errorem, quem Arius ab anterioribus hæreticis mutuum acceperat, urget Zenonis ratio, ideoque vel contra Samoſatenum coævum, vel contra Dionyſii Alexandrini imprudentem verborum lapſum S. Zeno argumentum feciſſe dicendus eſt, non contra Arium, quem a priſtino errore reſilientem, novumque docentem S. Doctoris non revincit inſtantia. Illud vero maxime notandum eſt, S. Zenonem tanquam certum proponere, Chriſtum ex nihilo feciſſe rerum naturam. *At cum naturam ex nihilo fecerit Chriſtus*. Arius vero Chriſtum ex nihilo
*v.§.9* eſſe dicebat. *Tum quod dicimus eum* (Chriſtum) *ex nihilo conſtare*. Ita Arius. Hunc errorem S. Zeno neque uno verbulo arguit. Illi ergo compertus non erat, ſi cum præciſe convellendus eſſet, proprium ad confirmandum argumentum præterit. Ante ipſum ergo errorem ſcripſit.

De

De reliquis propriis Arianorum formulis, quas recenſuimus apud S. Zenonem altum ſilentium Formulæ Arianorum hæ ſunt. *Non ſemper Deus erat Pater, non ſemper Filius -- Cum omnia ſint condita, ipſe quoque* (Filius) *conditum quiddam, & opus haberi debet -- Eum* (Filium nempe) *non natura in Patre exiſtere, nec eſſe proprium ejus ſubſtantiæ Verbum, nec propriam Sapientiam, in qua mundum iſtum creavit, ſed in Patre eſſe aliud proprium, & peculiare Verbum, aliamque item propriam ſapientiam, in qua ſapientia ipſum Verbum fecit: Atque adeo ipſum Dominum Chriſtum reſpectu rationalium, quæ verbis utuntur, Verbum eſſe nuncupatum -- Deum non nos propter illum* (Filium) *ſed illum propter nos condidiſſe -- Cum vellet nos procreare tunc quoque iſtum procreavit, quem poſtquam genitus eſt, appellavit Verbum: Sed & ipſum gratia extitit -- Chriſtum non eſſe naturalem, & veram Dei potentiam, ſed ſicut crucæ, & bruchi appellantur potentiæ Omnipotentis Dei, ita ipſum quoque appellari Omnipotentiam* §. 10

*Pa-*

*Patris -- Filium non exacte cognoſcere Patrem, nec ſuam quidem ipſius ſubſtantiam cognitam habere*. Hæ ſunt quas Socrates *lib.* 1. *cap.* 6. *novellas*, *& inauditas Arii adſertiones vocavit*: *Et Sozomenus lib.* 1. *cap.* 15. *quod a nemine umquam dictum fuerat ipſe* (Arius) *in Eccleſia auſus fuerit prædicare*; *ante quos utroſque Ruffinus lib.* 10. *hiſt. cap.* 1. *Prava quædam de Fide Chriſti proferre*, *& quæ antea in quæſtionem numquam venerant*, *cæpit* (Arius) *unde & Hilarius Arianam novam hæreſim vocat lib.* 7. *de Trinitate num.* 3. *hæreſim novellam num.* 6. *& novellam luem poſt quadringentos fere annos nuper inventam lib.* 1. *ad Conſtantium num.* 5. *quam ſcilicet ante Arium docuit*, *& propugnavit nemo*. Contra hæc D. Zeno nec mutit quidem. Alias formulas, ſeu errores alios, quos Arius a Samoſateno, Artema ac Ebione hauſit eumdem Auctorem noſtrum impetiſſe vidimus, & ea quæ Dionyſio Alexandrino exciderunt, eo quod

*Apud Balle. Diſſ.p. c.2.§.2*

§.16 incaute protulerit. *Cum ſit res facta*, *non erat antequam fieret*: Hæc vulgata atque damnata ab

Ec-

Eccleſia, ut demonſtratum eſt ſupra, cum Arii tempus minime connotent, ſed Gallieni; nulla ratione ab hujus Imperatoris ævo removendus eſt S. Zeno: Quinimo cum de Arii propriis erroribus nullam fecerit mentionem, multo ante vixiſſe dicendus eſt.

Ex eo quidem S. Zenonem tertio Sæculo ſcripſiſſe conſtat, quod circa præcipuum illum Arii errorem: *Cum vellet nos procreare* (Pater) *tunc quoque iſtum* (Filium) *procreavit*. Quamdam cum hoc errore affinitatem verborum ſaltem in quibuſdam S. Zenonis Sermonibus reperiri putet Petavius, de quo inferius agemus. Si namque poſt Arium Sermones ſuos habuiſſet S. Zeno, cautius profecto ſententiam expreſſiſſet ſuam, neque in Arianiſmi ſuſpicionem potuiſſet adduci: Sicuti aliis etiam Antenicænis Patribus contigiſſe comperimus.

Arii etiam impia dogmata præ oculis non habuiſſe noſtrum Zenonem evidenter concluditur, quia in prima hæreſi, quam Tractatu ſeptimo lib. ſecundi

commemorat nempe. *Una deni-*
V.§.15 *que aſſerit J. C. ab Utero Virginis Mariæ ſumpſiſſe principium: Deumque ex inde ob juſtitiam factum eſſe non natum.* Qui Pauli Samoſateni error eſt: Contrarium Ario errorem indicat. Arius nempe Epiſcopum gratia factum eſſe Deum prædicat. *Cum vellet nos procreare, tunc quoque iſtum procreavit, quem poſtquam genitus appellavit Verbum: ſed & ipſum gratia extitit* Arius (inquam) gratia Deum extitiſſe dicit. Error contra quem invehit S. Zeno, non gratia, ſed merito, *ob juſtitiam* Deum factum aſſerit.

Quantum profecto longe ab impietate Arii, Arianorumque inſectanda abfuerit S. Veronenſis Antiſtes, hac manifeſta obſervatione evidenter oſtenditur. Numquam in Tractatibus S. Doctoris Arium, vel Arianos nominari: De Concilio Nicæno ne verbum quidem reperiri: De Conſtantino, & Conſtantio nullam mentionem fieri. Cum vero iis temporibus S. Zeno a Dominis Balleriniis conſtituatur, quando ipſimet Ariani primævos impii ſui Doctoris errores

ab

ab antiquis hæreticis acceptos anathematizarunt, ut in Antiochena Arianorum Synodo poſt Conſtantini mortem habita anno C. 341., in qua formula Fidei edita eſt, & in ea damnantur ii, qui aſſerunt: *Tempus, aut momentum, aut ſæculum eſſe, vel fuiſſe antequam gigneretur Filius: Vel ſi quis dixerit, Filium creaturam eſſe tanquam unam ex creatis*. Ita & in formula a Naciſſo Cilice, aliiſque tribus Epiſcopis promulgata; qua anathemate feriuntur, qui dicerent Filium eſſe *ex non exiſtentibus, vel ex altera hypoſtaſi, & non ex Deo, aut fuiſſe aliquando tempus cum nondum eſſet*. Idem, & in Synodo Sirmienſi ab Arianis habito anno 351. Cum inquam a Dominis Ballerinijs ætas S. Zenonis poſt omnia hæc reponatur, anne credibile eſt S. Zenonem in antiquas hæreſes ab ipſis Arianis damnatas diſſerere, recenteſque omittere voluiſſe? Nihilque de celebri contentione illa circa verbum τον ὁμουσιον penitus attigiſſe? quæ tanto, & Catholicorum, & Arianorum ardore, & defenſa, &

impugnata fuit eo ipſo tempore, quo Veronenſi Eccleſiæ S. Zenonem præficiunt Eruditiſſimi laudati Viri. De hoc vero agemus, cum de Arianorum formulis redibit ſermo. Intactas itaque S. Zeno Arianorum proprias formulas cum reliquerit, Ario poſteriorem habendum non eſſe evidentiſſime conſtat.

## §. XIX.

*SS. Patres Ario poſteriores, Arii, & Arianorum proprias formulas ſuis in operibus exprimunt.*

ALiquot ſeligemus SS. Patrum, qui poſt Arium ſcripſerunt, ſententias, ut in iis proprias Arianorum formulas indicemus. Ex ſupra enumeratis Arianorum formulis prima
§. 10 eſt. *Non ſemper Deus erat Pater, non ſemper Filius*. Contra hunc errorem pro concione ad Populum exclamavit S. Alexander Patriarcha Alexandrinus, qui eam hæreſim primus damnavit. *Semper Deus, ſemper Filius, ſimul Pater; ſimul Filius. Cum Deo ingenito Filius perpetuo exi-*

ſtit,

*ſtit, ſemper genitus ab ingenito genitus; neque cogitatione, neque momento ullo Deus Filium antecedit. Semper Deus, ſemper Filius ex ipſo Deo Filius.* Theodoretus quoque ſynodalibus epiſtolis Sardicenſis Concilii hoc additamentum ſubdit. *Profitemur neque Patrem ſine Filio, neque Filium fuiſſe unquam ſine Patre, nec eſſe poſſe, quod eſt Verbum ſine Spiritu. Abſurdiſſimum namque eſt dicere aliquando Patrem non fuiſſe Patrem & Patrem ſine Filio neque nominari, neque eſſe poſſe, ipſe Filius teſtatur.*

Secunda Arii hæreſis eſt. *Cum omnia ſint ex nihilo, etiam Dei Filius ex nihilo emerſit.* Hanc formulam refert Athanaſius in laudata prima oratione contra Arianos, ſicut & reliquas, quas ex ipſo retulimus. De ea meminit, & S. Hilarius. *Plures autem non vere Divinitatis Deum, neque ex Paternæ Majeſtatis, naturæque proprietate ſubſiſtere differunt; ſed æternæ ſubſtantiæ Deoque diverſæ, quæ in adoptionem Filii electa ſit modo creaturarum ex nihilo, quibus nulla origo anterior ſit, conſtiterit.* Et Tr.in67 n.15

in lib. 2. de ter. num. 4. *Ut aliqui hujus nunc temporis prædicatores, qui ex nihilo, atque a tempore formam, & ſapientiam, & Virtutem Dei provehunt*. S. Gre-
Orat. 49 gorius Nazianzenus. *Filium Dei mutabilem, & convertibilem, utpote non de Patris ſubſtantia conſtitiſſe confingant: Et qui initium ex tempore, & ortum ex nihilo, & nomen ex altero habere ſemper docuerunt*. Lucifer Caleritanus lib. p. apologetico pro S. Athanaſio: *Catholicam dicis fidem illam, quæ dicat, Deum non habere verum Filium, quæ dicat fuiſſe, quando non fuerit, quæ dicat factum ex nihilo?* Ita ille adverſus Imperatorem Conſtantium.

Tertia Arianorum formula. *Etiam id quoque addunt. Eum non natura in Patre exiſtere, nec eſſe proprium ejus ſubſtantiæ Verbum, nec propriam ſapientiam, in qua mundum iſtum creavit; ſed in Patre eſſe aliud proprium, & pæculiare Verbum, aliamque item propriam ſapientiam, in qua ſapientia iſtud Verbum fecit: atque ideo ipſum Dominum Chriſtum reſpectu rationalium, quæ verbis utun-*

*tuntur, Verbum eſſe nuncupatum*. Ita S. Athanaſius, & de Sententia Dionyſii. *Ad cætera mala ſua, & hanc quoque ſententialem, & ſterquilino depromptam adjecit. Verbum non eſſe Patri ſuum ac proprium, ſed alterum eſſe Verbum in Deo, hunc autem Dominum noſtrum eſſe alienum a Patris ſubſtantia, dici Verbum imaginarium, neque eſſe naturaliter verum Dei Filium, ſed adoptione hoc nomen obtinuiſſe utpote creaturam*. Or. citata 3. contra Arian.

Quarta Arii formula ex eodem S. Athanaſio: *Rurſus idem ait, Deum non nos propter illum, ſed illum propter nos condidiſſe. Erat enim, inquit, ſolus Deus, nec erat Verbum cum eo: Deinde cum vellet nos procreare, tunc quoque iſtum procreavit, quem poſtquam genitus eſt appellavit Verbum*. S. Hilarius ſecundo fragmento hiſtorico num. 26. *Tradebant autem Arii talia: Patrem Deum inſtituendi Orbis cauſa, genuiſſe Filium, & pro poteſtate ſui ex nihilo in ſubſtantiam novam, atque alteram, Deum novum alterumque feciſſe: profani in Patrem ex nihilo opinantes ali-*

*quid ei ſimile potuiſſe generari: blaſphemi in Chriſtum infinitatis eum Paternæ generoſitate expoliantes*. In libro 12. de ter. num. 43. idem Hilarius. *Aut forte velis id quod in opera creatur, ita intelligi oportere, ut propter opera ſit creatum. Id eſt ut Chriſtus cauſa efficiendorum operum ſit creatus, ut ipſe ſervus potius, & operator mundi maneret, non Dominus gloriæ natus eſſet*. S. quo-
Orat.46 que Gregorius Nazianzenus quartam hanc, & ſequentem quintam formulam commemorat. *Filius quoque ita credendus eſt* (Arii hæreſim refert ipſius Arii ſenſum exprimens) *ut per Eſaiam populo dictum eſt, Filios generavi, & exaltavi, & alibi Dii eſtis, & Filii Altiſſimi omnes vocamini, ſed & primogenitus ita habebitur, quomodo & Iſrael a Deo primogenitus Filius appellatus eſt, nec non & primogenitus totius creaturæ, quaſi in ordine factorum primogenitus habeatur, ut ex eo ſeriem quamdam creandis mundi rebus aſſignant*.

Quinta Formula. *Non enim eſt Patris proprius, & naturalis fœtus Verbum, ſed & ipſum gra-*

*tia*

*tia extitit*. Eadem exprimit S. Hilarius lib. 4. de Trinitate nu. 3. *Ajunt namque hæretici non ex Deo eſſe Chriſtum, id eſt Filium non ex Patre natum, neque Deum ex natura, ſed ex conſtitutione eſſe, adoptionem ſcilicet ejus in nomine, quia ſicut plures Deo Filii, ita & hic Filius ſit; dehinc liberalitatem in dignitate; quia ſicut Dii plures ſunt, ita & hic Deus ſit: indulgentiore tamen in eo, & adoptionis, & nuncupationis affectu, ut, & præ cæteris ſit adoptatus, & adoptivis aliis major ipſe ſit Filius, & excellentius cunctis naturis creatus, creaturis ipſis cæteris præſtet. Ajunt etiam quidam eorum Dei Omnipotentiam confitentes in ſimilitudinem eum Dei creatum, & ex nihilo, ut cætera in æterni illius Creatoris ſui imaginem conſtituiſſe: Verbo videlicet de non extantibus juſſum eſſe ſubſiſtere, Deo potente ſimilitudinem ſui ex nihilo cooptare*. Hæc ſatis eſſe poſſunt ad innuendum SS. Patres, qui poſt Arium ſcripſerunt, Arii proprias hæreſes enunciaſſe, ac refutaſſe: Quod in S. Zenonis Sermonibus inveniri non poteſt.

## §. XX.

*Nullum argumentum ex eo quod in operibus SS. Patrum vel innuantur, vel refellantur recentiores hæreſes erui poteſt, ad ipſorum SS. Patrum Epocham conſtituendam.*

NOn utique inficior ex iis, quæ D. Zeno ſuis in tractatibus dixerit veritatem omnibus Arii erroribus contrariam aperte deprehendi: Nam Filium ejuſdem eſſe ſubſtantiæ cum Patre apertiſſime cum fateatur, ipſique Patri æqualem coæternumque; perinde eſt ac Patrem ſemper fuiſſe Patrem aſſerere; Filium ex nihilo non fuiſſe creatum; neque initium habuiſſe etiam ante omnes creaturas, ut Ariani delirabant; neque aliud eſſe Verbum in Patre a Chriſto Domino diverſum; Eoque minus Verbum propter nos eſſe factum; minimeque eſſentiam Patris ſua cognitione comprehendere. Hæc procul dubio ex ejuſdem S. Zenonis doctrina eſſe a Fide devia demonſtrantur.

At

At cum ſuperius oſtenſum ſit, SS. Trinitatis Myſterium ab ipſo Eccleſiæ initio fuiſſe notum, nihil profecto mirum eſt, ſi in eodem explicando errores oppoſiti etiam, recentiores, perſtringantur. §. 13

Mos a majoribus acceptus ſemper in Eccleſia viguit, ſemperque viget novos exortos errores veteris ac novi Teſtamenti, nec non SS. Patrum doctrina refellere, quod & in recentiorum hæreticorum impiis dogmatibus refutandis præſenti etiam tempore in uſu eſt. Num itaque & Scripturæ Canonicæ, & SS. omnes antiquiores Patres, atque Eccleſiæ Doctores Calvino, Luthero, Janſenio poſteriores ſunt? Quis hoc vel ſuſpicari audeat?

Certe in Epheſina Synodo, ut exemplum aliquod præcipuum afferamus, anno Chriſti 431. celebrata teſtimonia allata ſunt; ut ex ejuſdem Concilii actis conſtat, & Baſilii, qui anno C. 378., Ambroſii, qui a C. 397. Gregorii, Nazianzeni, qui a C. 389., Gregorii Niſſeni, qui a C. 394. defuncti ſunt, allega-

tæ, inquam, ſententiæ fuerunt, ad Neſtorii convellendos errores: Quin & S. Cypriani qui 170., & Athanaſii, qui 60. ferme annis ante idem Epheſinum Concilium e vivis exceſſerant. Nemo autem auſus eſt hos SS. Patres Epheſinæ Synodo poſteriores aſſerere, poſteriores licet hæreſes prædamnarint. Verum afferre libet S. Athanaſii textum quo Eutychis ante ſeptuaginta fere annos ita præciſe redarguit exortum errorem, ut illum præ oculis habuiſſe videatur. *Hæc* Ep. ad Epit. Corinth. Ep. *quando prodierunt? Imo quis infernus iſta eructavit? Ut conſubſtantiale dicat corpus ex Maria genitum cum Verbi Divinitate, aut Verbum in carne, & oſſa, & coſtas, & nervos, & prorſus in corpus eſſe commutatum, & a ſua natura degeneraſſe? Quis iſta in Eccleſia, aut a Chriſtianis audivit? Fictione non revera Deum Verbum corpus eſſe factum? Aut quis ita impius fuit, ut vel Verbis diceret, vel animo cogitaret, ipſam Deitatem, qua Patris eſt conſubſtantialis, fuiſſe circumciſam, & ex perfecta redditam imperfectam? Et illud Corpus, quod*

*in Cruce pependit non Corpus humanum, ſed ipſam eſſe opificem Sapientiam*. Quid expreſſius haberi poteſt ad improbandam Eutychetis hæreſim, qua docebat in Chriſto unam tantum eſſe naturam, non duas, Divinam ſcilicet, & humanam, ſed has duas naturas poſt adunationem confuſas, & contemperatas fuiſſe. Attamen tanto poſt Athanaſium tempore Eutyches hæc ſomniavit deliramenta, quæ idem S. Doctor tanto ardore revincit.

Addit huic rei Fidem id quod in hoc verbo *conſubſtantialis* explicando in ipſo Concilio Nicæno anno 325. celebrato factum eſt: Nempe ut Eutychetis in ipſius verbi explicatione damnaretur hæreſis, quæ poſt 126. annos in Chalcedonenſi Concilio proſcripta fuit, quod ipſius Cæſaræenſis Euſebii teſtimonio probatur in epiſtola, quam ſuæ Eccleſiæ Clericis dedit. *Eodem modo etiam illud Filium Patri conſubſtantialem eſſe ratione, & exquiſitum eſt, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque quidquam habere ſimile cum* *Extat apud Socr. l. 1 c. 5.*

*mor-*

*mortalibus animantibus. Nam neque diviſione ſubſtantiæ, neque mutatione Paternæ eſſentiæ, & facultatis poſſe conſtare. Ingenitam enim Patris naturam ab iis omnibus prorſus alienam eſſe, nihil aliud oſtendere, quam Filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere ſimilitudinem, ſed unius Patris, qui illum genuit, omnino ſimilem eſſe, neque ex alia, quam ex Patris ſubſtantia, & eſſentia genitum.* Eadem epiſtola affirmat, Conſtantinum Magnum verbum Conſubſtantiale intellexiſſe. *Conſubſtantiale de corporis adfectionibus non poſſe intelligi, neque Dei Filium vel diviſione, vel defectione, ut ita dicam, ex Patre conſtare. Nam non poſſe fieri, ut natura, quæ materiæ expers eſt, quæ ſola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream ullam adfectionem in ſe excipiat.* Vides quam præciſe Eutychis error explicatur, configiturque, qui Carnem Chriſti in Divinitatem tranſiſſe ſomniabat. *Nam non poſſe fieri, ut na-*
Q. IV. §. XX. *tura, quæ materiæ expers eſt, quæ ſola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream ullam af-*

fe-

*ſectionem in ſe excipiat*. Et illud ejuſdem Eutychis: Chriſtum, ut Deum fuiſſe paſſum, apertiſſime refellitur. *Neque diviſione ſubſtantiæ, neque deſectione, neque mutatione Paternæ Eſſentiæ, & facultatis poſſe conſtare*. Itaque verbum illud *Conſubſtantiale* explicando, quod de ſola Divinitate Chriſti, qui eamdem cum Patre habet ſubſtantiam intelligi debeat, apertiſſime duæ in Chriſto agnoſcuntur naturæ, Divina ſcilicet, & Humana, contra impium Eutychis dogma, qui poſt adunationem eaſdem confundendo, unam tantum in Chriſto confuſam, & Divina, & Humana, naturam admittebat. Minime igitur ex allatis contra Arii errores S. Zenonis doctrinis inferri poteſt, ipſum Ario poſteriorem fuiſſe. Perinde ſi quidem eſſet, ac Athanaſium, Nicænumque Concilium poſtponere Concilio Chalcedonenſi. Stat itaque quod probandum ſuſcepimus. Nullum argumentum, ad SS. Patrum ætatem firmandam, deſumi poſſe ex ipſorum doctrina, qua recentiores hæreſes convelluntur.

§. XXI.

## §. XXI.

*Tractatus Fidei, quos S. Zeno commemorat lib. primo Sermone primo de Fide de Arianorum formulis, intelligendi non ſunt.*

lib. pr. IN ſermone primo de Fide ad hæc verba D. Zenonis: *Sequitur ut ſcire debeamus utrum tractatum Fidei, an Fidem tractatus debeamus adſerere* adnotant Doctiſſimi Ballerinii. *Hic S. Zeno non Nicænum tractatum intelligit, ſed eos, qui poſt Nicænum ab Arianis conſcripti fuerunt, quos poſt pauca multos tractatus appellat, propterea quod tum in pſeudoſynodis, tum etiam a nonnullis Epiſcopis ſeparatim editi fuere*. Ita, & adnotatione 15. 16. 29. 32., potiſſimum vero adnot. 33. hos, quos. S. Zeno commemorat tractatus formulas eſſe volunt circa fidem ab Arianis conſcriptas, qua obſervatione confirmari putant: *Haſce S. Zenonis ſententias, cum his temporibus* (vulgatæ ſcilicet Arianorum hæreſis) *hiſtoria probe congruere, adeo ut nihil ſimile ſuperioribus ſæculis, quibus illum*

*vixiſ-*

*vixiſſe nonnulli exiſtimant afferri queat, cui illæ peræque reſpondeant.* Ita & cap. 2. Diſſertationis Secundæ affirmant pariter. *Erant quippe plures Fidei formulæ tum variis Arianorum, & Semiarianorum Synodis editæ, tum quæ a quibuſdam Epiſcopis in ſuæ ſectæ defenſionem promulgabantur. Hæ itaque ſunt* „ Illi multi tracta„ tus, multæ Fides, & quidem „ novellæ, & litis labore, & „ favore nutritæ " *quas S. Zeno commemorat tract.* 1. *nu.* 3. *lib. prim.*

Nulla tamen incumbit neceſſitas, hos tractatus a D. Zenone enunciatos de formulis Arianorum intelligere: quod ut manifeſtum ſit, animadvertendum eſt, erudite quamvis iidem Ballerinii adnotent, *Expoſitiones Fidei, ſeu formulas Fidei ab Epiſcopis in Concilio tractantibus editis, Tractatus Fidei, ſeu etiam ſolum Tractatus appellari ſolere.* Attamen Tractatus nomen his formulis, ſeu expoſitionibus Fidei non ita eſſe proprium, ut aliam quamvis tractationem extra Concilium habitam ſignificare non poſſit; nempe & concionem ad *d.ad.26*

po-

populum habitam, & apologeticos tractatus pro Fide, aut contra: Hoc iiſdem S. Zenonis Sermonibus comprobatur, qui omnes tractatus titulo inſcribuntur; quare ut iidem monent inferius clariſſimi viri S. Zeno tractatus nomine, *non ſimplices Fidei formulas -- Sed fuſiores expoſitiones Fidei, in quibus ſuam quiſque Fidei ſententiam argumentis, & rationibus adſtruere conabatur, ut ex contextu exploratum eſt*, accepit. Hoc ſenſu & Tertullianus Valentinianorum, & Marcioniſtarum, aliorumque hæreticorum contra Fidem diſputationes *retractatus* appellat. *Eædem materiæ apud hæreticos, & Philoſophos volutantur, idem retractatus implicantur*. Præciſe etiam *Tractatus* dicit de hæreticis loquens: *Sed quum decipiendi gratia prætendunt, ſe adhuc quærere, ut nobis per ſollicitudinis injectionem tractatus ſuos inſinuent*. Non tantum vero agit Tertullianus de hæreticorum diſputationibus circa Fidem, ſed & Catholicorum. *Venio itaque ad illum Articulum, quem & noſtri prætendunt ad ineundam curioſitatem, & hæretici in-*

*De præſ. c. 7.*

*Item c. 14*

*inculcant ad importandam ſcrupoloſitatem*.

Sanctus quoque Zeno in hoc Sermone de Fide quoſcumque tractatus, quibus de Fide agitur ſive Catholicorum ſive hæreticorum, nomine tractatus intelligit, quod ex ipſius verbis percipi poteſt præcipue num. 2. *Diſputatio enim ſicut excolit Fidem, ita ſi verſuta ſit eradicat Fidem, quia Fides profecto non eſt, ubi quæritur Fides*, & inferius: *Multos fuiſſe tractatus, multas Fides, & quidem novellas, & litis labore, ac favore nutritas*. De Catholicorum vero diſputationibus circa Fidem poſt ejuſdem ſermonis medicum addit. *Sed non eo dicam, ut ingratum faciam doctrinæ beneficium, ſed ut ſciat unuſquiſque aliud eſſe Fidem, aliud eſſe tractatum, nec Fidem per tractatum poſſe vel dari, vel naſci, vel deſtrui*.

Illud quoque notandum eſt, complures tam in Tertulliano, quam in hoc D. Zenonis Sermone conſimiles reperiri ſententias, quas hic conferre non pigeat.

Ter-

Tertullianus. *Ea eſt* (inquit) *materia Sapientiæ ſæcularis temeraria interpres Divinæ Naturæ, & Diſpoſitionis*, quibus Valentinum carpit ſubdens. *Inde eonas, & formæ neſcio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum*.

*Term. præd. n. 5* S. Zeno. *Sin vero quod magis eſt, ſub ſono legis, ac Fidei Sæcularis amore jactantiæ accenſus naſcentis Dei de Deo Spirituſque Sancti ineſtimabilem, incomprehenſibilemque Divinitatis perpetuitatem jure ipſo, quo ex ſeſe eſt, argumentis te cogere examinare metiri ac diſcernere poſſe præſumis*. Illa etenim verba *ſæcularis amore jactantiæ accenſus argumentis te cogere, examinare, metiri, ac diſcutere* philoſophiam Gentilium reprehendit, ut Tertullianus. *Ea eſt materia ſapientiæ ſæcularis temeraria interpres Divinæ naturæ*. Aliis vero S. Zenonis: *Naſcentis Dei de Deo Spirituſque Sancti &c.* Valentiniani reprehenſi videntur, qui turpiter adeo circa Dei (verbo ſit venia) originem ſuis in eonibus delirarunt. Nam & in fine ſermonis Apoſtoli textum D. Pauli allegat

gat noſter Auctor, quo Genealogias, & fabulas carpit S. Apoſtolus.

Tertullianus. *Cæterum ſi quia, & alia tanta ab aliis ſunt inſtituta propterea intantum credere debemus, inquantum poſſumus invenire, ſemper quæremus, & nunquam omnino credemus. Ubi erit finis quærendi? Ubi ſtatio credendi?* L.C.c.10

S. Zeno. *Video præterea, ſicut adſertorum indicant nomina (quæ ſi auferas nulla fortaſſis eſt pugna) multos fuiſſe tractatus, multas fides, & quidem novellas, & litis labore, ac favore nutritas, quas, quia vera vix poteſt inveniri, credo ne populi penuria laborarent venales eſſe propoſitas: Veruntamen ex his omnibus eligendum quid ſit, non poteſt naſci, aut comprehendi, quia non erit nec proprium, nec firmum, quod habet ſtatum ſemper incertum, quippe cum unius electio ſit alterius reprobatio*. Et Tertulliani itaque tempore multi erant Fides Tractatus. *Et alia tanta ab aliis ſunt inſtituta* quibus concinit S. Zeno: *Multos fuiſſe tractatus, multas fides & quidem*

*novellas*. Uterque etiam ambiguitatem cauſatur Tertullianus. *Semper quæremus, & nunquam omnino credemus. Ubi erit finis quærendi? Ubi ſtatio credendi?* S. Zeno. *Non erit nec proprium, nec firmum, quod habet ſtatum ſemper incertum, quippe cum unius electio, ſit alterius reprobatio.*

L.c.c.11 Tertullianus. *At enim ſi quod debui credere, credidi, & aliud denuò puto requirendum, ſpero utique, & aliud eſſe inveniendum, nullo modo ſperaturus iſtud, niſi quia, aut non credideram, qui videbar crediliſſe. Ita Fidem meam deſerens, negator invenio. Semel dixerim. Nemo credit, niſi qui, aut non habuit, aut perdidit.*

d.ſer.n.3 Preſſius pari tamen vi S. Zeno. *Fides profectò non eſt, ubi quæritur Fides.*

Tertullianus. *At cum tenenti quidem, ut credunt, quærendum tamen dicunt, ut defendant, antequam defendant, negant, quod credunt: confitentes ſe nondum crediſſe dum quærunt.*

L.c. S. Zeno: *Edicat mihi pernicioſa iſta adinventio tractatus ſui, quo proficit pugna? Ne fides, inquit, intereat, cum male aut credi-*

*ditur*, *aut docetur*. *Quod malum eſt iſta ratio mox videbimus*. Numero vero ſexto ſic habet: *Negat quodammodo Deum quiſquis adſerit Deum*: *Defenſio enim nonniſi imbecilli præſtatur*, *nec poteſt eum revereri*, *qui ingenii ſui putat eſſe*, *quod ille fuerit æſtimatus*.

Tertullianus: *Noviſſime ignorare melius eſt*, *ne quod non debeas*, *noris*, *quia*, *quod debeas*, *noſti* -- Fides -- inquit -- tua te ſalvum fecit -- *Non exercitatio ſcripturarum*. *Fides in regula poſita eſt*, *Habes legem*, *&* *ſalutem de obſervatione legis*: *exercitatio autem in curioſitate conſiſtit*, *habens gloriam ſolum de peritiæ ſtudio*. *Cedat curioſitas Fidei*; *cedat gloria ſaluti*. *Certe aut non obſtrepant*, *aut quieſcant adverſus regulam*. *Nihil ultra ſcire*, *omnia ſcire eſt*.

S. Zeno. *Manifeſtiſſimum puto*, *nimis aſtuto ſimplicem meliorem*, *quia ſimplex omnibus Dei verbis ſimpliciter credit*; *aſtutus autem nimia ſapientia infatuatus inquiſitionibus vanis ſemetipſum confundit*.

En quot uniformes ſententiæ di-

diverſa ſub phraſi includuntur? Et alias ſimiles notare cuique liceat. Mihi interim perſuaſum eſt, quod & aliis perſuaſum fore confido, ex his tractatibus ſeu de Fide diſputationibus, nullo pacto coniici poſſe tempora Ario, ejuſque ſectariis poſteriora, cum & Tertulliani ætate hi multi, & Catholicorum, & hæreticorum tractatus ſpargerentur, contra quos multa adeo ipſe diſſerit. Quæ vero allatæ ſunt ſententiæ, in genere contra curioſitatem in Fidei rebus tractandis ex quibuſvis temporibus aptari poſſunt.

At cur tantummodo de Tertulliano agam, quaſi ipſe unus de eodem diſputaverit argumento? Nonne & de illo antiquiores ſecundi ſæculi Patres tractationes longiores inſtituerunt. S. Iræneus certe de hac cauſa quinque ſuos contra hæreſes libros ſcripſiſſe præfatur. *Quoniam* (ita Iræneus) *nonnulli repudiata veritate ſermones, & genealogias varias inducunt, quæ quidem quæſtionis potius, ut Apoſtulus ait, præſtant, quam edificationem Dei, quæ in Fide eſt: ac per probabilitatem*

*tem ſubdole comparatam ſeducunt mentem imperitorum, eoſque depravandis oraculis Divinis iiſque, quæ recta dicta ſunt male exponendis, captivos trahunt, ſcientiæque prætextu multos evertunt.*

Eodem ſenſu D. Zeno. *Igitur cum poſſibilitatis humanæ non ſit Fidei videre ſecreta, nuſquam, Frater, tua curioſitas, nuſquam tua proficit pugna; quia quem putas vel de tuis ipſis ſtudiis fideliſſimum, hic infidelis; & quem putaveris infidelem hic fidelis eſt. Forte in eo ſe quis exiſtimat fideliorem, ſi loquatur argute, cum magis verus ſit ille fidelis, qui ſua in prædicatione non ultra quam licitum eſt, aciem ſuæ tetenderit mentis: eo enim res deducta eſt, ut Fides noſtra per Dei requiratur injuriam --- Cum hæc ita ſint cur legem lege diſtringis? Cur ſub imagine Fidei Fidem deponis? Cur ipſum Fontem Divinitatis philoſophicis argumentis exhaurire conaris? Si peritiam legis oſtendere cupis, lectionum nubila diſſerena. Doce, eam ſibi non eſſe contrariam: doce omnia, quæ canit, eſſe credenda. Cæterum ſi ejus partem probes, reprobes partem, quomodo*

Eodem Serm. p. n. 4. l. p.

*per hanc Fidem quæris, quam etiam ipſam infidelitatis ream conſtituis?* Vides hic S. Zenonem eos carpere, qui dolo fideles decipiunt. *Quia quem putas vel de tuis ipſis ſtudiis fideliſſimum, hic infidelis eſt*: hos & carpit S. Ireneus. *Quoniam nonnulli repudiata veritate, ſermones, & genealogias varias inducunt, ac per probabilitatem ſubdole comparatam, ſeducunt mentes imperitorum*. Commendat S. Zeno eos, qui in explicandis Scripturis ſimplicitatem ſectantur, & contra eos reprehendit, qui ſcripturas corrumpendo, Fidei contradicunt. *Cum magis ſit ille fidelis, qui ſacra in prædicatione non ultra, quam licitum eſt aciem ſuæ tetenderit mentis: eo enim res deducta eſt, ut Fides noſtra per Dei requiratur injuriam -- Cum hæc ita ſint, cur legem lege diſtringis? Cur ſub imagine Fidei Fidem deponis? -- ſi peritiam legis oſtendere cupis lectionum nubila differena. Doce eam ſibi non eſſe contrariam -- Cæterum ſi ejus partem probes, reprobes partem, quomodo per hanc Fidem quæris, quam etiam ipſam infidelitatis ream conſtituis?* Quid

eſt

eſt quærere Fidem per Dei injuriam; legem lege diſtinguere; ſub imagine Fidei deponere Fidem; partem probare & partem legis reprobare; Fidem infidelitatis ream conſtituere? niſi corruptis adductiſque perperam ſcripturæ textibus veritati Catholicæ contraire. Hoc non tanta quidem ſermonis elegantia, ſed magis obvio ſermone arguit S. Ireneus. *Eoſque depravandis oraculis Divinis, iiſque, quæ recta dicta ſunt, male exponendis captivos trahunt*. Philoſophicas argutias deteſtatur D. Zeno. *Cur ipſum Fontem Divinitatis philoſophicis argumentis exhaurire conaris?* Deteſtatur & S. Ireneus. *Sermones, & genealogias varias inducunt, quæ quidem quæſtiones potius, ut Apoſtolus ait, præſtant &c.* Affectationem ſcientiæ cauſatur D. Zeno: *Si peritiam legis oſtendere cupis*. Idem & S. Ireneus. *Scientiæque prætextu multos evertunt*.

Quæ huc uſque ſunt allatæ D. Zenonis ſententiæ, quis putet Arianorum tempora ſapere? At nec quæ ſumus allaturi, ea licet tanquam præciſa adnoten- *Ball. ad not. 32 in eod. Tr. de Fidel. p.*

 tur,

tur, Arianorum tempora reſpicere, dicendum eſt. Quod etenim dicit S. Zeno. Novellas fides, ſeu Tractatus *venales eſſe propoſitos* de largitionibus a Conſtantio in eos factis, qui pro Arianis ſtarent, exponere, ſenſus eorum verborum non patitur. Hæc ſunt verba: *Quas, quia vera vix poteſt inveniri, credo ne populi penuria laborarent venales eſſe propoſitas*. Obvius ſenſus eſt: Ne ſcilicet populi penuria diſputationum, ſeu tractatuum de Fide, quam novellam S. Zeno dicit, quia contra Fidem Catholicam, ideo expoſitas in foro fuiſſe, ut curioſis emptoribus diſtraherentur.

Hæc quoque D. Zenonis verba: *O quam indefenſa* (Fides) *quæ Regum, judicum, divitum, aliquoties quod pejus eſt gentium deſiderat per momenta patrocinia*. De patrocinio ſuæ ipſorum ſectæ a Conſtantio, & Valente, Imperatoribus ab Arianis captato exponere, quæ ratio eſt? Nam & poſt primum Eccleſiæ Sæculum Imperatoribus, ac Ro-
*Circa an.* mano Senatui oblatas Chriſtia-
127 norum defenſiones fuiſſe conſtet;

ſtet; & a S. Quadrato Athenarum Epiſcopo, atque Ariſtide Chriſtiano Philoſopho Hadriano Imperatori: A S. Juſtino Martyre primum Antonino Pio, tum Marco Aurelio, & Lucio Vero Imperatoribus, ac Senatui Romano; & a Melitone E- *An.C.* 150
piſcopo Sardenſi in Aſia Marco *Ann.C.* 164
Aurelio Imperatori: atque ab aliis, nempe ab Apollinari Epiſcopo Herapolitano a Miltiade Theologo, & aliis. Chriſtianos vero eſſe eos qui Regum nomine nuncupantur excogitata interpetratio eſt, nulla vel levi conjectura ſuffulta. Senſus quippe proprius allatorum verborum eſt. Tractatus Fidei ſuum pondus, & vices emendicare a Regibus, a Judicibus, a Divitibus, & quod magis urget ab ipſa gentilium philoſophia, atque fabulis Poetarum; quod factum fuiſſe in recenſitis pro Chriſtianis apologiis inconfeſſo eſt. Ipſe namque S. Juſtinus Martyr, ajente Euſebio, defenſionem pro Chriſtianis ubi de *l.4.hiſt. c.18*
Chriſtiana Fide agitur. *Non ſolum noſtris id eſt Divinis, ſed etiam gentilium ſcriptis confirma-*

*verit*. Hæc S. Zenonis in allatis verbis interpetratio ipſius contextui conſonat, cum hoc in eodem numero de doctrina agat, non de vi per Imperatores, Præfectos, vel Judices Catholicis inlata. *Nunc ſcire cupio, Fides ex doctrina conſtet, an ex credulitate, an ex utroque? -- Sin vero ex utroque Patriarcharum ſemenſa Fides eſt, ac per hoc illis conſtitutionis noſtræ decernendi ſunt libri, ut poſſint eſſe perfecti. O quam miſera eſt Fides, quam verba concinnant! O quam debilis, cujus quotidie diſſipantur variis argumentationibus membra! O quam indefenſa, quæ Regum &c.* Doctrinam, libros, verba, argumentationes hic enunciari vides, non arma, non milites, ut in SS. Patrum teſtimoniis in adnotatione adductis inſpicitur,
n. 4. S. Ambroſii: *Pone nunc ante conſpectum ſæcularibus Arianos ſtudiis intentos, qui Societatem potentiæ Regalis affectant, ut armis militaribus impugnent Eccleſiæ veritatem*, S. Hilarii: *Neque poſtea præſumant, atque uſurpent, & putent ſe conſenſus cognoſcere Clericorum, & innocentes homines variis affli-*
*cta-*

*ctationibus, minis, violentiis, terroribus frangere, atque vexare*.

Si vero penitus S. Zenonis ſenſum inſpiciamus, non poſſunt ipſius verba ſine manifeſta extorſione de Imperatorum Arianorum protectione Arii aſſeclis præſtita intelligi. Ipſi namque Imperatores Fidem oppugnabant; ac de eo in laudatis Textibus Ambroſius, & Hilarius conqueruntur. S. autem Zeno de patrocinio ab Imperatoribus præſtando agit, quod ſignificant illa verba: *Deſiderant per momenta patrocinia*. Id S. Quadratus, S. Juſtinus aliique apologiarum Scriptores ab Imperatoribus, & Senatu expetebant, ut a perſecutione ceſſarent, & perſecutoribus Judicibus, Præſidibus, Miniſtris Chriſtianos liberos eſſe juberent.

Tempus etiam, quo hic D. Zenonis Tractatus ſcriptus fuerit conjicere ſibi poſſe videntur clariſſimi Ballerinii. *Quod ſi cui probetur jam hic primus Tractatus lucubratus fuiſſet poſt diem quartam Kal. Aprilis anno 364., quo Valens regnare cæpit*. Ita ipſi. Cum vero alienam eorum d. Adn. 38

viderimus interpetrationem, excidit conjectura temporis.

Si vero conjecturis indulgere liceat, potiori jure ante annum C. 254., quo Origenes obiiſſe creditur, vel poſt ipſius Origenis obitum, Tractatum hunc ſcriptum fuiſſe dicendum erit. Conjecturæ hujus rationes conſideremus.

Prima ratio eſt, quod hic Tractatus epiſtola potius fuiſſe videtur, quam concio ad Populum habita. Ita adnotant ipſimet Sapientiſſimi Ballerinii: *Unum illud movebat, ne hunc primum Zenonianis Tractatibus accenſeremus, quod epiſtola potius ad quemdam, quem Fratrem appellat, tradita, quam tractatus ad Populum habitus videatur, eum enim perpetuo alloquitur, multiſque argumentis ab ejuſmodi Tractatuum ſcriptione, quæ plena erat periculi, deterrere, & amovere conatur. Accedit, quod Petrus Calo Ordinis Prædicatorum, qui vixit ineunte Sæculo* XIV. *in MS. collectaneis apud Henſchenium tomo* 2. *Aprilis pag.* 76. *opera commemorans S. Zenonis, quæ ſe vidiſſe ait* „ in MS. Monaſterii S. Ze-

d. Tr. 1. l. p. adn. p.

no-

nonis de Verona „ *non* „ Tractatus „ *ſolum* „ octoginta „ *ſed &* „ epiſtolas „ *ſe in eo legiſſe affirmat*. *Inter opera vero S. Zenonis nulli melius epiſtolæ nomen, quam huic tractatui convenire poteſt*. Si ergo hic Tractatus epiſtola dicenda eſt, quod a veroſimili non abhorret: Dico hanc epiſtolam a S. Zenone Origeni fuiſſe datam poſt annum Chriſti 232. quando degente Alexandriæ Origene tantis fuit exagitatus vexationibus propter errores, quibus ejus ſcatebant ſcripta, præcipue opus illud quod Periarchon inſcribitur, ſeu de Principiis: quo in libro multa a Philoſophis Ethnicis mutuavit, multiſque refertus erroribus a S. Hieronymo notatur. Si vero poſt Origenis mortem ſcriptam fuiſſe epiſtolam quis opineretur, alicui Origenis ſectatori miſſam fuiſſe, dicendum erit. Ea enim omnia quæ contra hos tractatus congerit S. Doctor in librum Periarchon optime congeſta videntur, quod hac ſecunda ratione confirmatur.

Nempe toto in eodem tra-

ſtatu, ſeu Epiſtola nihil de hæreticis nominatim meminit S. Zeno, neque uſquam contra eoſdem invehit: quare videtur potius in eo, quem alloquitur fratre reprehendere curioſitatem nimiamque ſubtilitatem in rebus Fidei; philoſophicamque rationem ſequi iis in explicandis. Hoc ex his, quæ ſuperius allatæ ſunt D. Zenonis ſententiæ manifeſtum eſt, atque toto ex hujus Tractatus contextu evidentius patet. S. etenim Doctor totus in eo eſt, ut oſtendat Fidem non addiſci*, ut cæteræ diſciplinæ, ideoque internam dicit initio illis in verbis:
n.1 *Chriſtianæ Fidelitatis felicitas maxima eſt Fidei noſſe naturam, quæ talis, ac tanta eſt, ut unicuique homini non ab alio commodetur, ſed ex ejus voluntate naſcatur.* Neque illo verbo *voluntate* gratiam excludit (ut opportune adnotant Celeberrimi Ballerinii).
adn.3. d.Tr.p. *Quod cum S. Zeno dixit, illud unum in animo habuit non ut gratiam excluderet, de qua tum non agebatur, quamque & paulo poſt, & alibi ſatis luculenter adſtruit, ſed ut eos refelleret, qui argumen-*

*tis,*

*tis*, *&* *tractatibus Fidem exponere conabantur*, *ac ſi ejuſmodi induſtria Fides cordibus inſeretur* ; Gloſſemaque illud textui D. Zenonis contra MS. veritatem intruſum merito abraſerunt. *Homini non ab alio*, *ſed ejus ex voluntate*, *præveniente Spiritus Sancti inſpiratione*, *atque ejus adjutorio naſcatur*. Internam itaque S. Zeno eſſe Fidem affirmat, quæ non addiſci.ur, ſed illuminante Deo, ac revelante concipitur; quare ſequitur : *Cæterum ſi ut quidam putant*, *docentis pendet ex ore*, *procul dubio eodem aut ceſſante*, *aut aliter docente conſumitur*. Præcipuus itaque S. Doctoris ſcopus eſt, oſtendere non humana arte neque hominum eruditorum ſcientia, ac peritia, fidem haberi, cum errori humana mens ſit obnoxia, *aut aliter docente*. Non reprobat quidem doctrinam. *Sed non eo dico*, *ut ingratum faciam doctrinæ beneficium*, *ſed ut ſciat unuſquiſque*, *aliud eſſe Fidem*, *aliud eſſe Tractatum*. Nam fidem ſupra naturam eſſe aperte docet. *Igitur cum poſſibilitatis humanæ non ſit*

*In ed. Ver. Per. & Baz.*

*Fidei videre ſecreta* , Suo tamen ſemper argumento inhęrens Tractatuum , ſive diſputationum circa Fidem vitium optime arguit ; quando videlicet argumentationibus philoſophicis , & humanis rationibus quis nimis indulget , modumque de Fide tractandi fratri , quem alloquitur , præſcribit . Vide eumdem Tractatum circa finem num. 5., & 6. Quæ omnia cum tractatibus auctorum , quos ſupra memoravimus ſecundo , & tertio Eccleſiæ Sæculo exaratis conveniant , nulla ratio eſt hunc D. Zenonis Sermonem ad Fidei formulas ab Arianis editas amandare . Quin ſatius videtur illum Origenis tempore ſcriptum fateri , vel ipſi Origeni tranſmiſſum , qui propter nimium philoſophiæ ſtudium , tot erroribus ſua reſperſit opera . Potuit , & poſt Origenis mortem alicui Origenianæ doctrinæ addicto ſcribi ad illius inſtructionem .

Accedit tertia , & ultima ratio : Nullam ſcilicet circumſtantiam in hoc S. Zenonis tractatu reperiri , neque in aliis , ut

in

in iis, quæ prolaturi ſumus, patebit, quæ neceſſario aptari debeat Arianorum temporibus.

Reperiri putant, & quidem irrefragabiles Adnotatores ſolertiſſimi Veronenſes. *Ut autem intelligantur quæ de vago incertoque Fidei Arianorum ſtatu id loci traduntur, ſimulque confirmetur dilucide haſce S. Zenonis ſententias, cum hujus temporis hiſtoria probe congruere, adeo ut nihil ſimile ſuperioribus ſæculis, quibus illum vixiſſe nonnulli exiſtimant, afferri queat, cui illæ peræque reſpondeant, recitanda putamus aliquot inſignia Patrum loca, quæ cum præſenti mirifice concinunt*. Tùm duo allegant S. Athanaſii textus, & S. Hilarii unum. In S. Athanaſii adducto textu commemorantur decreta, & conventus Arianorum. *Nec tamen ſuis decretis ipſi ſunt contenti - ipſi quoque conveniunt & de Fide ſtatuere ſimulant*. Commemoratur Nicæna Synodus, & Arianorum pſeudoſynodos in ſecundo ejuſdem S. Athanaſii textu. *Diſceptanteſque adverſus Nicænam Synodum, multas & ipſi Synodos celebrarunt*. Et in S. Hilarii textu de Nicæ-

Adn. 33 eod. Tr. I. l. 1.

na

na Synodo mentio ſit, & latorum in Synodis anathematum. *Conſcii enim nobis invicem ſumus, poſt Nicæni conventus ſynodum, nihil aliud, quam Fidem ſcribi -- monſtruas de Deo Fides decernimus, decretis pœnitemus, pœnitentes defendimus, defenſos anathematizamus*. Profecto in hoc S. Zenonis tractatu hujuſmodi res ne vel per ſomnium quidem quis leget. Nihil de Ario, quem nuſquam ſuis in Tractatibus vel implicite nominat. Nihil de Nicæna Synodo; Nihil de Arianorum Synodis, de anathematibus nihil. Qua ergo conjectura S. Zenonis ſermones Arianorum temporibus conformes oſtendere quis poterit? Evidentiſſima ſiquidem eſt diverſa ſcribendi ratio inter S. Zenonis Sermones, adductoſque Athanaſii, & Hilarii textus, quam & obvelatis oculis quiſque conſpicere poeſt. Fatentur ipſimet Veronenſes perſpicaciſſimi Adnotatores.

*Adn. 36 In eod. tr. p. l. p.* S. Zenonem tractus nomine non accepiſſe Fidei formulas, ſeu ſymbola, *ſed fuſiores expoſitiones Fidei, in quibus ſuam quiſque Fidei ſententiam argumentis, & ra-*

*& rationibus adſtruere conatur*, *ut ex contextu exploratum eſt*. Hi Fidei tractatus, ſeu diſputationes ab ævo naſcentis Eccleſiæ in uſu fuere; quid ergo S. Zenonis ſententiæ ad ſolas Arianorum formulas coarctandi ſunt, cum nullæ in iis Arianorum temporum circumſtantiæ inveniri poſſint? Hoc ſine aperta vi fieri non poſſe dicam. Circumſtantia namque illa de multitudine formularum Fidei, eorumque contrarietate inter Arii ſectatores nil quidem relevat. Cum S. Zeno ipſis opinantibus Dominis Balleriniis non de brevioribus formulis ad inſtar ſymboli, ſicuti erant formulæ Arianorum, ſed fuſioribus Fidei expoſitionibus agat. Horum vero tractatuum circa Fidem multitudinem ſane majorem inter Gnoſticos fuiſſe, & Valentinianos Eccleſiaſtica Hiſtoria recenſet. Satis itaque ſuperque oſtendiſſe arbitramur, nullam incumbere neceſſitatem S. Zenonis ſententias ad Arianorum tempora rejicere: Quin cum Origenis temporibus apprime conveniant, Origeni potius

tius directum hunc primum de Fide Tractatum ſaniori utique judicio affirmandum eſt. Cui nihil in hoc Tractatu diſcordans; quin imo mirum in modum conſentire omnia ex iis, quæ dicta ſunt, facile eſt opinari.

Alia multa profecto ſunt, quæ tum in hoc, tum in reliquis S. Zenonis Tractatibus Clariſſimi Adnotatores ad Arianos trahunt, & ſecundo horum Tractatuum Libro Titulum. *Contra Arianos* ipſi confingunt. At in iis omnibus eruditionem quidem ſatis præcipuam; in interpretationibus vero, quæ Arii errores, ac tempora concernunt arbitrium potius, quam genuinum D. Zenonis ſenſum deprehendet attentus Lector.

§. XXII.

## §. XXII.

*D. Zenonis doctrina, quaſi Arianiſmum olenſa Petavio traducta explicatur, defenditur, ſana, & Catholica demonſtratur.*

MAximum vero pondus iis, quæ hactenus diſſeruimus accedit ex eo, quod tantum abeſt S. Zenonem Arii erroribus, de quibus egimus, obſtitiſſe, ut eorumdem a Petavio reus inſimuletur. *At Petavius Antenicænis aliquot Patribus male traductis, cum venerit ad Zenonem Epiſcopum Veronenſem, eum, quem poſt Nicænam Synodum florentem ſubindicat, nec non adverſus Arianos teſtimonium dicentem alicubi allegat, una cum Mario Victorino ejuſdem ſæculi ſcriptore, ob aliquot ejuſdem generis locutiones, in ejuſdem erroris ſuſpicionem inducere nihil dubitat.* Accenſet nempe Petavius D. Zenonem cum iis Antenicænis Patribus, qui *Ævo dignitate, ac potentia ſuperiorem eſſe Verbo Patrem arbitrati ſunt*: Ex quibuſdam adductis S. ejuſ-

Ball. Diſ. 2. § 1. c. 1

Pet. rel. d. Diſ. 2 c. 1. §. 1

S. ejuſdem Patris ſententiis quarum unam afferre ſufficiat ex Tractatu 5. lib. 2. *Principium*, Fratres, *Dominus noſter incontanter eſt Chriſtus, quem ante omnia ſæcula Pater adhuc utrumque in ſemetipſo Deus beatæ perpetuitatis indiſcreta Spiritus plenitudine; neſcio qua ſua conſcientia velatum Filii non ſine affectu, ſed ſine diſcrimine amplectebatur; ſed excogitatarum, ut ordinem inſtruerent, rerum ineffabilis illa Virtus, incomprehenſibiliſque Sapientia e regione cordis eructat Verbum, Omnipotentia ſe propagat, de Deo naſcitur Deus, totum Patris habens, nihil derogans Patri &c.* Ita D. Zeno cui Sententiæ ſubinfert Petavius. *Hic Zeno Verbum Dei ex omni Æternitate in Patris ſinu, & eſſentia velut indiſcretum, & affixum hæſiſſe, latuiſſeque demonſtrat; poſtea vero cum deſignatam a ſe rerum univerſitatem moliri vellet, eum ipſum ex ſeſe propagaſſe, ac genuiſſe dicit; atque hanc primam e duabus eſſe nativitatibus, quam in ſequentibus ſermonibus* (nunc tract. 7. & 8.) *exponit*.

Nullam vero allato S. Zenonis

nis textui lucem afferre conſtat, quæ ut præcipua in dicta Balleriis differtatione 2. cap. 1. §. 2. laudatur hæc ejuſdem S. Doctoris ſententia: *Videamus nunc optime Chriſtiane quemadmodum inter Patrem, & Filium, tempus inſulcias.* Recolendum namque eſt quod ſupra circa Arii errores notavimus paragrapho nono: Arium videlicet primo cum Ebione Artema, & Paulo Samoſateno aſſeruiſſe *Chriſtum ante Mariam non fuiſſe, fuiſſeque tempus, quando non fuit*. Poſtea vero cum a S. Alexandro Patriarcha Alexandrino ab Eccleſia ejectus fuerit, hunc errorem correxit, aſſerens *Filium ante tempora, & ante Sæcula plenum Deum extitiſſe unigenitum, immutabilem, & antequam gigneretur, aut conderetur, aut præfiniretur non fuiſſe: nam ingenitum non erat.* Verba itaque S. Zenonis *Videamus nunc optime Chriſtiane quemadmodum inter Patrem, & Filium tempus inſulcias:* tempus excludunt tantummodo inter Patrem, & Filium, qui fuit primus error ab Ario antiquioribus ab hæreticis hauſtus, & evulgatus: non vero

ex-

excludunt errorem ab Ario correctum, qua correctione, & ipſe Arius tempus excludebat inter Patrem, & Filium *Ante tempora, & ante Sæcula plenum Deum extitiſſe* Arianus hic ſenſus a Petavio in S. Zenonis allatis verbis notatur; Nempe *Verbum Dei ex omni æternitate in Patris ſinu, & eſſentia, veluti indiſcretum, & affixum hæſiſſe, latuiſſeque -- poſtea vero cum deſignatam à ſe rerum univerſitatem moliri vellet, eum ipſum ex ſeſe propagaſſe, ac genuiſſe:* Excludunt, inquam, tempus inter Patrem, & Filium, ſed non prius, & poſt; cum Pater in ſenſu Arii genuerit Filium ante omne creatum tempus, ei non videtur adverſari S. Zenonis ſententia, qua aſſerit Filium in Deo Patre velatum, ac deliteſcentem, tunc e corde Patris prodiiſſe, *cum res omnes procreare voluit*, ut Petavius explicat, allatis ejuſdem S. Zenonis verbis. *Cujus ex ore ut rerum natura, quæ non erat, fingeretur, prodivit cordis ejus nobilis inquilinus exinde viſibilis effectus, quia humanum genus viſitaturus erat.*

*rat*. Quapropter eadem ſemper ambiguitas in D. Zenonis ſenſu manet, ejuſdemque erroris conjectura.

Abſit tamen, longeque procul abſit a noſtro D. Zenone hujuſmodi Arianæ peſtis ſuſpicio. Sana prorſus de SS. Trinitate, ac præcipue de Divinitate Filii ejus doctrina eſt: ipſius enim Catholica mens unde magis, quam ex ejuſdem met verbis erui poſſit, non video. Proferantur itaque Zenonis ſententiæ, quibus diſerte adeo coæternitatis Filii, æqualitatiſque cum Patre, ejuſdemque ſubſtantiæ, ac in Perſona diſtinctionis veritas exhibetur.

Quid apertius de coæternitate? *Hic eſt Deus noſter Æterni* *S. Zen.*
*Dei coæternus Filius*. Si coæter- *l. 2. Tr.*
nus Filius, non prius Pater, & *§. 2.*
poſtea Filius, ſed tota ſimul in Æternitate cum Patre Filius unus in ſubſtantia, in Perſona diſtinctus a Patre. De coæternitate non ſolum Filii, ſed & Spiritus Sancti cum Patre. *Hic* *d. l. 2 Tr*
*eſt Deus noſter qui ſe digeſſit in* *2.*
*Deum. Hic. Pater qui ſuo manente integro ſtatu, totum ſe re-*

*cipro-*

*ciprocavit in Filium, ne quid ſibimet derogaret. Denique alter in altero exultat cum Spiritus Sancti plenitudine una originali coæternitate renitens.* Ac de Filio agens & explicans, cur primogenitus ante omnem aliam creaturam dicatur, ejuſdem cum Patre coæternitatem, perinde confirmat. *Hic itaque dictus eſt primitivus, quia Paternæ antiquitatis ſolus eſt conſcius.* Si conſcius, ergo, & coæternus, conſcius enim eſt ſimul ſciens, eadem utique notitia, ac Pater, ſuam antiquitatem, ſeu majus æternitatem novit.

d.l.2.Tr. 55

Coæternitatem Filii ſimul cum unitate ſubſtantiæ, & æqualitate cum Patre manifeſtiſſime etiam profitetur. *Cum quo* (nempe Filii cum Patre) *originalis perpetuique Regni una poſſeſſio coæternitatis, omnipotentiæque una ſubſtantia, una æqualitas una Virtus majeſtatis auguſtæ.* De diſtinctione quoque Perſonæ Filii a Perſona Patris in unitate ſubſtantiæ, & coæternitate, nil clarius hac, quam ſubjicimus, excogitari poteſt ſententia. *Si enim Verbum in Deo eſt, & Deus*

S. Zen. d l.2. Tr.7 n.2.

*eſt*

*eſt Verbum, & hoc eſt in quo eſt, quod ille eſt, qui ineſt: Duplex Perſona, duplex vocabulum, ſed originalis perpetuitatis, & Deitatis eſt una ſubſtantia, Domino ipſo dicente* „ Ego & Pater unum ſumus „ *quod non utique ſic ait, ut in unum duos redigendo confunderet, ſed ut duorum unam Divinitatis, Poteſtatiſque eſſe Omnipotentiam nos doceret*. Perſonas agnoſcit duas, Patrem, & Filium in una *Originalis perpetuitatis ac Deitatis ſubſtantia*: Originalem itaque perpetuitatem tam in diſtinctione Perſonarum, quam in unitate ſubſtantiæ fatetur D. Zeno.

At illud præcipue ad S. Zenonis de SS. Trinitate ſinceram diſcernendam doctrinam eſt afferendum, quod profert tractatu primo ejuſdem ſecundi libri de æqualitate Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Integrum excribimus. Agnoſcat Lector primis etiam Eccleſiæ temporibus perfectam de Myſterio SS. Trinitatis floruiſſe notitiam. *Carnalis mentis homines, fratres dilectiſſimi, ſcandalum patiuntur, non ſtudio noſcendæ, ſed fruſtrandæ*

*veritatis ; quoties Deus Dei Filius, qui Patris maxima eſt gloria, æqualis Patri a Catholicis prædicatur. Denique inde eſt, quod legis fundamenta temnentes, verſuta diſputatione, prætermiſſo Deo de Deo exeunte, ad communia humanitatis nomina, quæ poſſunt argumentis attingi Patris, & Filii feſtinant, nec intelligunt, quia in exordio carminis Sacri, Deus de Deo ſua ſibi & Divinitate, & nomine comparatus, omnes humani ſenſus opinationes excludit, quippe cum dicat* „ Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram „ *non inquit, fac ad tuam, ſed ait* „ faciamus ad noſtram „ *ne quam Filius hominem induturus pati videretur injuriam. Videtis ne, Fratres dilectiſſimi, quia nullus exerte hic alteri jubet in opere, nullus otioſus eſt. O Sancta æqualitas, ac ſibi ſoli digniſſima individuæ Deitatis! Unus homo ad duorum imaginem, & ſimilitudinem fingitur, nec tamen in equid cujus ſit invenitur. Si igituo in opere extraneo paritas ſacra dir ſtingui non poteſt, Deus in alio ſe inferior eſſe quemadmodum poteſt?*

*teſt? Quidquid enim uni ex duobus indiſcrete in omnibus ſibimet ſimulantibus detraxeris, cui detraxeris neſcis.*

*At ille cui jubetur eſt, inquis, inferior. Quid quod inde non eſſe approbatur inferior: quia unde proceſſit Paterni cordis eſt executor; non enim minus eſt facere magna, quam dicere. Quamvis, & quod dictum eſt a Patre, vel dici poteſt, & quod factum eſt a Filio, vel fieri poteſt ſine dignatione Paterna non eſt, quia Filius ſine Patre non eſt ipſo dicente* -- Si non facio facta Patris mei nolite mihi credere: Sed ſi mihi credere non vultis, factis credite, & cognoſcite, quia in me eſt Pater, & ego in illo -- *Conſtat ergo æqualem eſſe, quod invicem ſe capit in Spiritu Sancto.*

Tanto rationum pondere, ac Scripturæ auctoritate æqualitatem in Patre, & Filio demonſtrat Zeno: ex hac æqualitate demonſtrata, & coæternitas, & ſubſtantiæ Unitas, necnon & Perſonarum diſtinctio neceſſario emergit. Nemo enim ſibi æqualis eſt, ſed alteri.

Explicata itaque D. Zenonis

mente circa Sanctiſſimæ Trinitatis Myſterium, Filiique Divinitatem, nunc ad examen ii ſunt revocandi textus, quibus S. hujus Doctoris ſententia Arium ſapere dubitatur. Unum ſuperius attulimus, at eumdem hic majoris diſtinctionis cauſa iterum afferre opportunum videtur. *Principium, Fratres, Dominus noſter incontanter eſt Chriſtus: quem ante omnia Sæcula Pater adhuc utcumque in ſemetipſo Deus, Beatæ perpetuitatis indiſcreta Spiritus plenitudine, neſcio qua ſua conſcientia velatum, Filii non ſine affectu, ſed ſine diſcrimine amplectebatur. Sed excogitatarum, ut ordinem inſtrueret rerum, ineffabilis illa Virtus, incomprehenſibiliſque ſubſtantia e regione cordis eructat Verbum. Omnipotentia ſe propagat. De Deo naſcitur Deus, totum Patris habens, nihil derogans Patri &c. Quomodo autem generatus ſit, qui proceſſit, dementis eſt opinari. Namque temperat ſe propter rerum naturam Filius, ne Æternæ Majeſtatis Dominum non poſſit mundi iſtius mediocritas ſuſtinere. Cum imperat Pater orbem fieri, opus cum dicto completur a Filio.*

*it. 2. Tract. 5. S. Zenonis.*

Se-

Secundus texus a Petavio notatus. *Quem* (Filium) *ante omnia Sæcula Pater in profundo ſuæ mentis arcano inſuſpicabili ac ſibi ſoli nota conſcientia, Filii non ſine affectu, ſed ſine revelamine amplectebatur. Igitur ineffabilis illa incomprehenſibiliſque Sapientia, Sapientiam, Omnipotentia Omnipotentiam propagat: De Deo naſcitur Deus: De Ingenito Unigenitus; De ſolo ſolus; De toto totus; De vero verus; De perfecto Perfectus: Totum Patris habens, nihil derogans Patri, procedit in nativitatem, qui erat antequam naſceretur in Patre*. Quibus verbis ſubinfert Petavius. *Ergo Filium antequam a Patre gigneretur, in Patre extitiſſe ſignificat: generatio vero, & nativitas fuit cum res omnes procreare voluit, quod in ſecundo ſermone declarat*. Cujus ex ore, ut rerum Natura, quæ non erat fingeretur, prodivit Unigenitus Filius cordis ejus nobilis, inquilinus, ex inde viſibilis effectus, quia humanum genus viſitaturus erat &c. *D. Lib. 2. Tract. 3.*

Petavius itaque duas in Chriſto Domino Nativitates S. Ze-

nonem agnoviſſe fatetur : primam eumdem S. Doctorem aſſignaſſe putat non æternam, ſed cum res omnes procreare voluit: ſicque filium ex *omni æter-*
Q. v. *nitate in Patris ſinu , & eſſentia*
§. xxii. *veluti indiſcretum, & affixum hæſiſſe*: Indiſcretum videlicet a Patris Perſona non diſtinctum, neque propriam hypoſtaſim habuiſſe ante rerum creationem. At S. Zeno ( ut optime reponunt eximii Ballerinii ) primam Verbi nativitatem æternam aſſerit, quod ex ipſius ſententia luculenter oſtenditur. En S. Doctoris verba. *Qua propter duas eſſe nativitates Domini Noſtri Jeſu Chriſti neceſſario ſcire debet Populus Chriſtianus, ne quem patiatur errorem : unam qua natus eſt, alteram qua renatus ; ſed ſicut eſt Spiritualis prima ſine matre, ita ſine Patre ſecunda carnalis : hæc miranda, inenarrabilis illa Propheta dicente : Nativitatem ejus quis enarrabit ? Cur autem ſit inenarrabilis Patre loquente noſcamus. Dominus ipſe nos docet. Eructavit cor meum Verbum bonum &c. & apud Salomonem hactenus dicens. Ego ex ore Altiſſimi prodi-*

D. Diſſert. 2. cap. 1. §. 2.

Tract. 7. lib. 1. n. 1.

*vi*

*vi ante omnem creaturam.* Proſequitur S. Zeno de eadem prima generatione, ſeu nativitate differens in eodem Tractatu. *Admirabilis gratia, Fratres chariſſimi, conſpicuæ veritatis, quæ dum ſecerni poteſt, tamen ſibimet externa eſſe non poteſt. Si enim Verbum in Deo, & Deus eſt Verbum, & hoc eſt in quo eſt, quod illud, eſt qui ineſt, duplex Perſona, duplex vocabulum, ſed originalis perpetuitatis, ac Deitatis eſt una ſubſtantia, Domino ipſo dicente.* Ego & Pater unum ſumus. *Quod non utique ſic ait, ut in unum duos redigendo confunderet, ſed ut duorum unam Divinitatis, poteſtatiſque Omnipotentiam nos doceret.*

De duabus hiſce Nativitatibus agit S. Doctor etiam Tract. 8. n. 1. *Igitur duas Nativitates eſſe Domini J. C. rudis, aut negligens diſce Chriſtiane, ne quo decipiari errore. Unam quam tibi non licet quærere, alteram quam legitime ſi poſſis, permitteris edoceri. Prima itaque Nativitatis Domini Noſtri in Patris, & Filii tantum conſcientia manet, nec quidquam habet interjectum, neque conſcium, quod ex Paternitatis affectu proceſ-*

*ſit uno conſenſu. Secunda vero carnalis prodita, ita invenimus eſſe completam.*

Duas itaque Perſonas S. Zeno in hac prima nativitate fatetur. Si *enim Verbum in quo eſt, quod illud eſt, qui ineſt duplex Perſona, duplex vocabulum*: Et duas haſce Perſonas in una ſubſtantia originalis eſſe perpetuitatis apertiſſime aſſerit. *Sed originalis perpetuitatis, ac Deitatis eſt una ſubſtantia*. Eaſque non confuſas abſolute dicit, proſequitur quippe immediate. *Domino ipſo dicente* -- Ego & Pater unum ſumus -- *quod non utique ſic ait in unum duos redigendo confunderet, ſed ut duorum unam Divinitatis, Poteſtatiſque eſſe Omnipotentiam nos doceret*. Quid clarius dici poteſt ad exprimendam æternam unitatem Divinæ ſubſtantiæ, diſtinctionemque Perſonarum. Coæternitas etenim diſtincte exprimitur cum dicit. *Sed originalis perpetuitatis, ac Deitatis eſt una ſubſtantia*. Hæ itaque D. Zenonis ſententiæ penitus excludunt Petavi interpretationem, qua vult S. Antiſtitem Veronenſem aſſeruiſſe: *Verbum Dei ex omni æternitate in*

*Pa-*

*Patris ſinu, & eſſentia velut indiſcretum* ( in Perſona ) *& affixum hæſiſſe, poſtea vero cum deſignatam a ſe rerum univerſitatem moliri vellet, eum ipſum ex ſeſe propagaſſe, ac genuiſſe*. Non enim eſſet abſolute verum, quod idem S. Doctor manifeſto docet. *Quod non utique ſic ait, ut in unum duos redigendo, confunderet*. Quippe ſi antequam *deſignatam a ſe revera univerſitatem moliri vellet, licet ex omni æternitate in Patris ſinu, & eſſentia velut indiſcretum* ( in Perſona ) *& affixum Filium hæſiſſe* intelligamus, utique duo ( eos in unum redigendo ) confuſi fuiſſent, ſaltem antequam *deſignatam a ſe rerum univerſitatem* ( Pater ) *moliri vellet*. Quo nihil magis abſonum a Zenonis ſententia aſſeri poteſt.

Illa quoque D. Zenonis ſententia de eadem prima Nativitate Chriſti Domini, Petavi ſenſum non patitur. *Prima itaque Nativitas Domini Noſtri in Patris, & Filii tantum conſcientia manet, nec quidquam habet interjectum, neque conſcium, quod ex Paterni oris affectu proceſſit uno conſenſu*. Prima nativitas Domini

noſtri ſi nihil habet interjectum, ergo neque intercedet prius, nec poſt: Æterna itaque eſt. At quid immorandum in tam clara de Æterna Filii generatione D. Zenonis doctrina: Non etenim explicatione indiget quod Tractatu 9. num. 2. protulit diſertiſſimis verbis. *O nova ratio! Amore imaginis ſuæ coactus in infantem vagit Deus -- Hæc eſt enim poteſtas Dei, ut ſalvo quod eſt, poſſit eſſe quod non eſt. Hic eſt Deus noſter Æterni Dei Coæternus Filius.*

Ipſe itaque ſeſe explicet S. Zeno, quid intellexerit in objectis a Petavio textibus: Cum dicit quod *Pater indiſcreta Spiritus plenitudine, neſcio qua ſua conſcientia velatum ſine diſcrimine ampl.... ctebatur* ( Filium ) Et in Tractatu 3. lib. 2. *Quem ante omnia Sæcula Pater in profundo ſuæ mentis arcano inſuſpicabili, ac ſoli ſibi nota conſcientia Filii non ſine affectu, ſed ſine revelamine amplectebatur*. Nihil aliud certe quam diſcrimen æternam inter Verbi Nativitatem, & temporalem ejuſdem Filii Dei Incarnationem. Mirabilem hanc eſſe dicens: im-

per-

perſcrutabilem illam variis circumlocutionibus aſſerens. *Duas* ( ait ) *nativitates eſſe Domini Noſtri J. C. – unam, quam tibi non licet quærere, alteram, quam legitime ſi poſſis, permitteris edocere*. Proſequitur iiſdem fere verbis ac in objectis textibus. *Prima itaque nativitas Domini noſtri in Patris, & Filii tantum conſcientia manet*, ac proinde inſcrutabilem ſuperius dixit. *Neſcio qua ſua* ( Patris ) *conſcientia velatum*. Hic in *Patris*, *& Filii tantum conſcientia manet* quod in idem recidit, ad exprimendam Myſterii profunditatem incomprehenſibilitatemque. Non excludit tamen Filium ab hac generationis notitia cum utrique, & Pater, & Filius ejuſdem generationis, ut ipſe ait, ſint conſcii *in Patris*, *& Filii tantum conſcientia manet*. Illud vero *nec quidquam habet interjectum* idem ſignificat ac alia verba *indiſcreta Spiritus plenitudine*. Cum Filius una ſit ſubſtantia cum Patre, ea etenim Verba *Spiritus plenitudine* eſſentiam ſeu ſubſtantiam Divinam exprimunt. Eodem ſenſu intelligendum eſt il-

lud. *Neſcio qua ſua conſcientia velatum*. Nempe imperceptibilem eſſe Verbi generationem: Ea vero quæ ſequuntur. *Sine diſcrimine nequidquam habet interjectum* Unitatem eſſentiæ exprimunt. Hæc contra Valentini Æonas apprime faciunt, quibus perverſe adeo æternam Verbi generationem confundere molitus eſt impius hæreſiarcha.

Eodem ſenſu S. Zeno Tractatu 7. libri 2. de duabus Chriſti Nativitatibus agens: Æternam Verbi generationem *inenarrabilem* dicit. Temporalem vero *mirabilem*. *Hæc mirabilis* (temporalis ſcilicet) *inenarrabilis* illa, *Propheta dicente Nativitatem ejus quis enarrabit?* Eaque ratione inenarrabilem dicit, quod cor Divinum eructaverit Verbum bonum, & ore Altiſſimi prodierit Æternum Verbum; Nempe, ut alibi ait, quod generatio Verbi in Patris, & Filii tantum conſcientia maneat, ſua conſcientia velatum. Qua propter contra Divinæ Majeſtatis Scrutatores vehementius invehit *Dementiæ genus eſt inviſibilis incomprehenſibiliſque velle opinari ſecretum, ejuſque inter-*

*ter-*

*terna diſcutere, cujus extraria nequeat ſuſpicari*. Ita in eodem Tractatu 7. ibique ad idem argumentum plura. *Cæterum providentis Dei de Deo argumentationibus vanis opinari velle diſpoſitum non colentis, ſed dementis*. Hæc & alia, de eadem æterna Verbi generatione Tract. 8. n. 1., quibus cum Verbum velatum in ſinu, vel conſcientia Patris dicitur a S. Zenone, nil exprimitur aliud, quam incomprehenſibilis, & arcana Æterni Verbi generatio. Verbum a Patre in Perſona diſtinctum eſſe in allatis ſupra D. Zenonis ſententiis maniſeſtiſſime patet. Verbum autem indiſcretum, & ſine diſcrimine in ſinu Patris deliteſcens aſſerere, idem eſt ac unam ſubſtantiam in Patre, & Filio fateri, incomprehenſibilemque ejuſdem Verbi generationem.

Reliqua vero verba ſunt, quæ majorem difficultatem pariunt; *Sed excogitatarum, ut ordinem inſtrueret, rerum ineffabilis illa Virtus, incomprehenſibiliſque ſapientia e regione cordis eructat Verbum: Omnipotentia ſe propagat; De Deo naſcitur Deus; Totum Patris ha-*

 *bens,*

*bens, nihil derogans Patri &c. Quomodo autem generatus ſit, qui proceſſit eſt dementis, opinari. Namque temperat ſe propter rerum naturam Filius, ne æternæ Majeſtatis Dominum non poſſit mundi hujus mediocritas ſuſtinere. Cum imperat Pater orbem fieri, opus eum dicto completur a Filio.* Et Tractatu 3. lib. 2. *Igitur ineffabilis illa, incomprehenſibiliſque Sapientia Sapientiam, Omnipotentia Omnipotentiam propagat. De Deo naſcitur Deus; De Ingenito Unigenitus; De Solo Solus; De Toto Totus; De Vero Verus; De Perfecto Perfectus; Totum Patris habens; Nihil derogans Patri: Procedit in Nativitatem qui erat antequam naſceretur.* Demum Tractatu 4. ejuſdem libri 2. *Cujus ex ore, ut rerum natura, quæ non erat, fingeretur, procedit Unigenitus, Filius cordis ejus nobilis, inquilinus, ex inde viſibilis effectus, quia humanum genus viſitaturus erat.*

Hæ, inquam, S. Zenonis ſententiæ nihil aliud ſignificant, niſi Æterni Verbi productionem procedere non tantum ex cognitione Divinæ eſſentiæ, ac Divinarum Perſonarum, ſed etiam ex co-

cognitione creaturarum, tum quoad eſſentiam, tum quoad exiſtentiam, nec non ex cognitione rerum poſſibilium, quorum omnium una cognitio in Patre eſt. *Deus Pater non integre, perfecteque ſe ipſum dixiſſet, ſi aliquid eſſet minus in Verbo, quam in ſe ipſo.* Ut S. Auguſtinus docet. Idem apertiſſime exprimunt illa D. Zenonis verba; *Sed excogitatarum, ut ordinem inſtrueret, rerum ineffabilis illa Virtus, incomprehenſibiliſque ſapientia e regione cordis eructat Verbum. Omnipotentia ſe propagat, de Deo naſcitur Deus, totum Patris habens, nihil derogans Patri &c. Quomodo autem generatus ſit, qui proceſſit, dementis eſt opinari: Namque temperat ſe propter rerum naturam Filius, ne Æternæ Majeſtatis Dominum non poſſit mundi iſtius mediocritas ſuſtinere.* Excogitatarum rerum ordinem dixit, ut æternam Patris cognitionem ſignificaret, tum addit *Omnipotentia ſe propagat*, ut rerum extra Divinam Eſſentiam creationem futuram ſignificaret. Omnipotentia ſiquidem Divina extra ſe ipſam res hujus mundi creans o-

*S. Aug. lib. 15. de 3. cap. 14. S. Zeno Tract. 5. lib. 2.*

pe-

peratur. Hac cognitione nempe *excogitatarum, ut ordinem inſtrueret rerum, produci Verbum* immediate dicit. *Ineffabilis illa Virtus, incomprehenſibiliſque ſapientia e regione cordis eructat Verbum* addens *Totum Patris habens, nihil derogans Patri*, ut ſignificaret ex plena, ac Perfecta Patris cognitione tum Divinæ ſubſtantiæ, ac Divinarum Perſonarum, quam creaturarum omnium, & quoad naturam, & quoad exiſtentiam D. Verbi generationem proceſſiſſe. Eodem ſenſu dixit alibi *ſicut* lib. 2. Tract. 4. *ſacra Scriptura teſtatur, erat ante omnia manens, unus & idem alter* ( nota diſtinctionem æternam Perſonarum Patris, & Filii ) *ex ſemetipſo in ſemetipſum Deus, ſecreti ſui ſolus conſcius, cujus ex ore, ut rerum natura, quæ non erat fingeretur, prodivit Unigenitus Filius, cordis ejus nobilis inquilinus, ex inde viſibilis neceſſario effectus, quia orbem terræ erat ipſe facturus, humanumque viſitaturus genus alias æqualis in omnibus Patri*. Illa verba notanda ſunt; *ex ſemetipſo in ſemetipſum Deus*, quæ proceſſionem Verbi ex cognitione Divinæ eſſentiæ ſignificant. Tum

Tum alia. *Cujus ex ore ut rerum natura, quæ non erat fingeretur, prodivit Unigenitus Filius &c.* quæ proceſſionem ejuſdem Verbi ex Divina cognitione creaturarum pariter ſignificant, unico Divinæ mentis actu non tum cum creatæ ſunt, ſed ab æternitate; rerum etenim naturam nondum eſſe, futuramque creationem aſſerit. *Ut rerum natura, quæ non erat fingeretur -- Orbem terræ erat ipſe facturus.* Quæ omnia verbis illis concluduntur. *Alias æqualis in omnibus Patri.* Si in omnibus æqualis, ergo & in æternitate.

Hanc generationem ineffabilem prædicat. *Quomodo autem genitus ſit, qui proceſſit, dementis eſt opinari.* Cujus ineffabilis generationis arcanum abſconditum, ut probet, ſubdit. *Namque temperat ſe propter rerum naturam Filius, ne Æternæ MajeſtatisDominum non poſſit mundi iſtius mediocritas ſuſtinere.* Simul obiectionem illam prævertens, quod ex his creaturis in Dei cognitionem poſſimus aſcendere. Nam licet ex cognitione Divini intellectus circa res creatas Verbum pro-

proceſſerit, attamen cum hæ finitæ ſint non plenam Virtutem (ut pro captu noſtro loquamur) Verbum exerit ſuam illas creando, *ſed temperat ſe propter rerum naturam* (finitam ſcilicet) *Filius*; ita ut non poſſimus ex harum rerum cognitione æternam Divini Verbi generationem attingere. Qua propter cum alibi dixit S. Zeno. *Procedit in nativitatem, qui erat antequam naſceretur*. Hæc nativitas non de æterna generatione Filii, ut Veronenſes Adnotatores explicant, ſed de ſecunda nativitate, ſeu incarnatione ſunt intelligenda, ne tertiam Divini Verbi Nativitatem contra S. Doctoris mentem, ut ſupra demonſtratum eſt, cogamur admittere. Scholaſticam namque illam diſtinctionem, ſcilicet S. Zenonem intellexiſſe Filium eſſe genitum a Patre, antequam decretum ferret creandi hanc rerum univerſitatem, *non prioritate temporis*, *ſed prioritate rationis* exſufflandam cenſeo, utpote Zenoniano tempori minime convenientem. Quamvis enim in eo Sermone S. Doctor de æterna Verbi generatione principali-

*Tract. 3. lib. 2.*

*Adnot. 7. ad eadem verba.*

cipaliter agat; nil officit quod incidenter de Incarnatione pauca illa verba inſerat, quibus æternam generationem a temporali nativitate diſtinguat. Hoc genuino D. Zenonis verborum ſenſu omnis ambiguitas, Arianicæque peſtis imaginata ſuſpicio excluditur penitus.

Concedendum tamen Petavio eſt, S. Zenonem in ultimo relatis ſententiis non ita diſtincte fuiſſe loquutum propter Arii errorem: Verbum ſcilicet ſolum a Patre ante omnia ſæcula creatum omnes alias res ipſum Verbum creaſſe. Id & ipſi fatebuntur Doctiſſimi Ballerinii, qui tanto ſtudio, eruditione tanta, ac doctrina S. Zenonem ab eodem errore vindicare nituntur toto fere capite primo ſecundæ Diſſertationis. Petavio tamen non aſſentiendum, qui re non diſcuſſa cum iis ſentire videtur, qui D. Zenonem Nicæno Concilio poſteriorem volunt. Ex eo quippe evidenter conſtat multo ante idem Concilium ſcripſiſſe, quod non ita diſtincte contra proprium Arii errorem diſſeruerit utpote ſibi ignotum, neque adhuc inven-

ventum . Si etenim ſermones poſt Arium exaraſſet ſuos , quam luculenter profecto Arii impios errores evertiſſet , qui tanta vi , & eloquentia alios ab Ario adoptatos errores , & ante ipſum vulgatos diſiecerit , ac profligaverit . Hæc ſane propria eſt Catholicæ S. Zenonis doctrinæ propugnandæ ratio . Nam quæ hactenus diſputavimus oſtendunt , nullum Arii proprium errorem a D. Zenone impetitum fuiſſe : quinimmo ( quod & aliis Antenicænis Patribus contingit ) quædam in ipſius ſermonibus reperiri , quæ verborum cortice pro Ario facerè videantur ; cum aliis vero ipſius ſententiis collata Catholicam ſententiam continere agnoſcuntur . Id perinde eſt ac funditus everſam eorum opinionem oſtendere , qui ex commemoratis , & confutatis a S. Zenone Arii erroribus , ut falſo aſtruunt , S. eumdem Doctorem a tertio ſæculo amovendum , & ad quartum referendum inani certe conatu contendunt .

## CAPUT SECUNDUM.

Plura e ſermonibus S. Zenonis argumenta petunt doctiſſimi Ballerinii, ut eiuſdem Epocham quarto Sæculo aſtruant: Potiora circa Arianorum errores primo capite conſideravimus, alia reſtant, quæ ſubſequentibus paragraphis ad lancem ſuſpendimus ponderanda.

### §. I.

*De aliis hæreſibus quarto ſæculo exortis non agit S. Zeno.*

QUaſdam hæreſes quarto decurrente ſæculo in Eccleſiæ agro veneficas veluti herbas enaſcentes S. Zenonem radicitus ſuis eradicare ſermonibus voluiſſe aſſerunt eximii Ballerinii. *Primum Tract.* 1. *num.* 5. *lib.* 1. *præter eos, qui in Dei Filium errores ſparſerunt*, *illos etiam reprehendit* (S. Zeno, ut ipſi putant) *qui in Spiritus Sancti Divinitatem ſubtilius ratiocinantes peccabant* -- ſub ſono legis " *inquit*,, ac Fi- *Diſſert. prima cap.* 2. 5. 3.
„ dei, ſæcularis amore iactantiæ

ac--

„ accenſus, naſcentis Dei de „ Deo, Spirituſque Sancti inæ„ ſtimabilem Divinitatis perpe„ tuitatem, iure ipſo, quo ex „ ſeſe eſt, argumentis te coge„ re, examinare, metiri, ac di„ ſcernere poſſe præſumis." *Et contra hos Spiritus Sancti æqualitati præiudicantes Tract. 13. nu. 1. lib. 2. præclaram illam profeſſionem edidit* Spiritus Sanctus ..... habens unam ſubſtantiam, Virtutem, Deitatem, Majeſtatem, voluntatemque Patris, & Filii *Qui autem ex antiquioribus hæreticis Spiritui Sancto detraherent, atque decerperent una cum Filio, ut Auctoris textus fert, nemo unus eſt omnium. Poſteriores ſolum Ariani, ſeu potius Semiariani id erroris invexere.* Hoc Sozomeni auctoritate confirmant. *Utrique* (Anomiani ſcilicet, ſeu puri Ariani, & Semiariani) *enim Spiritum Sanctum miniſtrum eſſe, & ordine, atque honore tertium, & ſubſtantia diſſimilem aſſeverabant.*

Sozom. lib. 6. cap. 23.

In allatis verbis S. Zenonis Tract. primo num. 5. lib. primo nihil de Spiritu Sancto lego ad impugnandum eorum errorem, qui dicerent Spiritum Sanctum

Miniſtrum eſſe ordine, & honore tertium, ac ſubſtantia a Patre, & Filio diſſimilem. Eos reprehendit S. Doctor, qui philoſophicis argumentis Divinitatem Filii, & Spiritus Sancti perſcrutari præſumunt. *Sæcularis amore* (ita S. Zeno) *iactantiæ accenſus naſcentis Dei de Deo, Spirituſque Sancti inæſtimabilem Divinitatis perpetuitatem iure ipſo, quo ex ſeſe eſt, argumentis te cogere, examinare, metiri, ac diſcernere poſſe preſumis?* Verba illa *iure ipſo, quo ex ſeſe eſt*, Perſonarum diſtinctionem non recipiunt, nec relationes inter eaſdem Perſonas. Naturam Divinam exprimunt, quæ *ex ſeſe eſt*. Perſona vero Filii a Patre procedit, & Spiritus Sancti Perſona a Patre, & Filio. Scrutatores ergo Divinæ Eſſentiæ, ac Majeſtatis arguit S. Zeno, neque de æqualitate Patris, & Filii, & Spiritus Sancti agit, quam Semiariani impugnabant. Hic eſt huius Tractatus S. Zenonis Scopus; totuſque in eo eſt, ut oſtendat ea, quæ Fidei ſunt, humanis rationibus non eſſe inquirenda, ut Legenti Tractatum hunc evidenter patet,

nu-

numero quinto potiſſimum in illis verbis. *Cur legem lege diſtringis? Cur ſub imagine Fidei Fidem deponis? Cur ipſum Fontem Divinitatis philoſophicis argumentis exhaurire conaris?*

Aliis in verbis Tractatus 13. lib. 2. num. 1. ſupra relatis S. Zeno Fidem non profitetur, neque contra hæreſes agit; explicat autem myſterium Somnii Jacob, is enim eſt Sermonis Titulus. *De ſomnio Jacob*, de quo ita S. Zeno, *Jacob habet imaginem Chriſti, ſed & lapis ipſe, quem ad caput ſuum poſuiſſe cognoſcitur: quoniam caput viri Chriſtus, qui aliquoties lapis eſt nuncupatus. Scala autem duo teſtamenta ſignificat, quæ & Evangelicis intexta præceptis credentes homines, voluntatemque Dei facientes; quaſi per quoſdam obſervantiæ gradus in Cælum levare conſueverunt. Hanc in Apocalypſi Joannes bis acutum gladium cum uno capulo nuncupavit, quem ex ore Domini prodire deſcripſit. Gladius enim Spiritus Sanctus eſt, unum capulum habens, id eſt unam ſubſtantiam, Virtutem, Deitatem, Majeſtatem, voluntatemque Patris, & Filii, conte-*

*teſtans duas acies, id eſt duo teſtamenta gerens, quorum regalibus monitis, & creduli, devotique ſervantur, & increduli deſertoreſque puniuntur*. Verba illa *Unam ſubſtantiam, Virtutem, Deitatem, Majeſtatem, voluntatemque Patris, & Filii* explicant Gladii ſimilitudinem, quare præmiſit S. Zeno. *Gladius enim Spiritus Sanctus eſt, unum capulum habens, id eſt unam ſubſtantiam &c.* Qua occaſione, & ſinceram Catholicamque Doctrinam de Spiritu Sancto tradit: Nam & ante Semiarianos Spiritus Sancti Divinitas, & cum Patre, & Filio æqualitas nota erat. Mirum itaque, non eſt Sanctum Zenonem in explicando ſomnio Jacob, prædicta de Spiritus Sancti Divinitate ſcripſiſſe, quæ licet Semiarianis adverſentur, S. Zenonem tamen vel coævum, vel poſteriorem Semiarianis non faciunt. Lege, quæ Petavius congerit SS. Patrum Sententias contra errores in Spiritum Sanctum ab hæreticis poſterioribus prolatos Tract. 2. Theolog. Dogm. lib. 7. cap. 8.

*V. ſupra cap. 1. §. 33.*

At enim vero non ſoli Ariani errores contra Spiritum Sanctum

vul-

vulgarunt. Primum fuiſſe Origenem, qui contra Spiritus Sancti æqualitatem cum Patre, & Filio obloqueretur Petavius demonſtrat lib. 1. de Trin. cap. 14. Tract. 2. Theolog. Dogm. num. 8. Effugiumque illud nonnullorum Origenem patrocinantium, quod ab Arianis corrupta fuerint eius ſcripta evidenter revincit. Nos Origenis textum, in quo contra
Cap. 1. §. 18. Spiritum Sanctum agit, ſupra retulimus. Eiuſdem erroris labe circa Spiritus Sancti Perſonam S. Dionyſii Alexandrini ſcripta
Ep. 41. apud Pet. l. c. n. 13. fuiſſe reſperſa notat S. Baſilius. Quamvis itaque S. Zeno expreſſe contra impugnantes S. Spiritus Divinitatem tractaſſet, nulla inde ratio, ipſum Semiarianos reſpexiſſe, cum & Sæculo tertio, & Origenes, & S. Dionyſius hac labe comperiantur infecti.

S. Doctorem noſtrum Photianos non reprehendiſſe Tractatu 7. lib. 2. iis in verbis: *Una denique adſerit Jeſum Chriſtum ab utero Virginis Mariæ ſumpſiſſe principium, Deumque ex inde ob juſtitiam factum eſſe non natum*, de-
Cap. 1. §. 25. monſtravimus ſupra, ubi & adnota-

notationem tertiam expendimus, in qua iidem eximii Adnotatores Origenis textum allegant, quo & Sæculo tertio hunc invaluiſſe errorem probatur. *Virtutum ſuarum merito anima Chriſti cum Verbo Dei unum efficitur.* Ita Origenes ibidem relatus.

*Ballerini de Tract. 7. lib. 2. adnot. 3.*

*Orig. lib. 8.*

Neque illa verba Tractatus 6. ejuſdem libri 8. nempe *ſi Hominem ſolum, ſicuti quidam putant ab Utero Virginis eum ſumpſiſſe principium, quæ ſpes &c.* Photinianos deſignant: Conjectura quippe illa ex his verbis accepta. *Sicut quidam putant, quaſi hunc errorem æque ac Arianum præſentem indicent*, ut iidem Adnotatores animadverterunt. *Photiniani omnium noviſſimi, quos ipſi Ariani condemnarunt, hoc loco a Zenone indicari videntur ex ea præſertim formula* -- ut quidam putant -- nil probat. Nam ipſimet erudite admodum eadem adnotatione tertia a pluribus antiquioribus hæreticis eumdem errorem diſſeminatum fuiſſe notant; Tot vero inter hæreticos Photinianos tantum diſcernere quis audeat? Præſertim cum, & de Origenis temporibus, ac

Sabellj, & Pauli Samoſateni ſæculo tertio ſcribentium potuerit etiam mathematico ſenſu accepto tempore affirmare S. Zeno, *ut quidam putant*. Vide quæ diximus cap. 1. §. 15.

Audium vero, vel Audæum a quo Antropophormitarum hæreſis erupit S. Zenonem confutaſſe nulla ratione conſtat. In laudato quippe Tractatu 19. & in Tractatu 20. lib. 2. explicat illa verba Geneſis. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram:* Et hanc imaginem non in corpore conſiſtere aſſerit. *Non ergo carnale hoc domicilium imaginem Dei debemus accipere, ſed cæleſtis hominis Spiritalem, quam in ſe credentibus Dominus ætherea nativitate renovatis plenitudinis ſuæ pio de Fonte largitur*. Nullum contrarii erroris aſſertorem indicat, nullum reprehendit. Si vero tacite velimus S. Doctorem aliquem errorem coarguiſſe, Tertulliani ſententias notare potuit, qui imaginem Dei in hominis corpore reponebat, putans hominem creatum ad imaginem Chriſti. *Limus ille jam tunc imaginem indutus Chri-*

*Tertul. lib. de reſurrect. Carnis cap. 6.*

*Chriſti*. Quod & in S. Irenæo notatur, quaſi imaginem Dei in corpore conſtituerit. Vide Petavium Tract. 3. Theolog. Dogm. de Opificio Dei lib. 2. cap. 2. nu. 3.

Idem dicendum eſt de formulis illis, quas Clariſſimi Ballerinii *præciſas* vocant; nempe tractatus 5. lib. 1. ubi S. Zeno ſic habet. *Sed dicet aliquis, etiam Maria Virgo, & nupſit, & peperit. Sit aliqua talis, & cedo; Cæterum illa fuit Virgo poſt connubium, Virgo poſt Conceptum, Virgo poſt Filium*. Et Tractatus 2. lib. 2. *Maria Virgo incorrupta concepit, poſt conceptum Virgo peperit, poſt partum Virgo permanſit*. In his formulis *Mariam ante Partum, in partu, & poſt partum Virginem* dici iidem Adnotatores legunt. In primo Textu S. Zeno objectionem refellit non hæreticorum, ſed eorum, qui nubunt. In ſecundo ſatis eloquenter, ut ſolet, ſingularem Virginis partum oratorio more deſcribit, neque de ullo errore meminit, quo Mariæ Virginitas in dubitationem adduceretur. Quod vero eas formulas *reperire non liceat in quopiam, antequam*

*dicto §. 3. Diſs. pa. cap. 2. & adnot. 5. ad Tract. 5. lib. 1., & adnot. 16. ad Tract. 8. lib. 2.*

*B. Mariæ Virginitas quarto ſæculo oppugnaretur*, num id aſſeri poſſit, cum non omnia SS. Patrum opera, quæ primo, ſecundo, & tertio ſæculo edita ſunt habeamus, aliis judicandum permittimus. Illud vero pro certo tenendum eſt, Mariæ Virginitatem, & primo Sæculo a Cerintho, & Carpocra traductam, aliiſque hæreticis, qui Chriſtum Dominum ex utroque ſexu natum obloquebantur. Tertio autem ſæculo Tertullianus de Virginitate Mariæ poſt partum perperam ſenſit. *Et Chriſtum* ( inquit ) *quidem Virgo enixa eſt, ſemel nuptura poſt partum, ut uterque titulus Sanctitatis in Chriſti cenſu diſpungeretur per Matrem Virginem, & univiram*. Origenes etiam ſua ætate Mariæ Virginitatem impetitam teſtatur, quem errorem redarguit. *In tantam quippe neſcio quis prorupit inſaniam, ut aſſereret negatam fuiſſe Mariam a Salvatore, eo quod poſt nativitatem illius juncta fuerit Joſeph*. Tertulliani teſtimonium ad Mariæ Virginitatem impugnandam adducebat Heluidius, cui reponit S. Hieronymus. *Tertullianum in*

*te-*

*teſtimonium vocat, & Victorini Pictavienſis Epiſcopi verba proponit. Et de Tertulliano quidem nihil amplius dico, quam Eccleſiæ hominem non fuiſſe -- Verum nugas terimus, & fonte veritatis omiſſo opinionis rivulos conſectamur. Numquid non poſſum tibi totam veterum Scriptorum ſeriem commovere; Ignatium, Policarpum, Irenæum, Juſtinum Martyrem multoſque alios apoſtolicos, & eloquentes viros, qui adverſus Hebionem, & Theodotum Bizantinum hæc eadem ſentientes plena ſapientiæ volumina conſcripſerunt?* Non unus itaque S. Zeno Mariæ tuetur Virginitatem; ſi & primis Eccleſiæ ſæculis ante ipſum Zenonem tot Patres Virginitatis Mariæ aſſertores ab Hieronymo producuntur. Neque quarto tantum Sæculo Virginitas Mariæ impiis patuit hæreticorum calumniis. Nihil ergo convincit adducta ratio, ut quis putet, S. Zenonem redarguere voluiſſe Eunomium, qui *Mariam a Joſepho poſt Divini Verbi cognitam pro concione affirmavit*. Quare ex eadem ratione a tertio ſæculo non eſt expellendus, quin velimus ad quartum ſæculum amandare, &

Ignatium Martyrem, & Policarpum, & Irenæum pariter Martyrem, *alioſque Apoſtolicos, & eloquentes Viros qui adverſus Hebionem, & Theodotum Bizantinum, & Valentinum hæc eadem ſentientes plura plena ſapientiæ volumina conſcripſerunt.*

## §. II.

*Tractatus 14. lib. 1. occaſione novæ Eccleſiæ Veronæ conſtructæ a D. Zenone habitus, quartum ſæculum non indicat.*

T*Ribus primis Eccleſiæ Sæculis quibuſdam privatis in locis ſacros cœtus habuerunt* (Chriſtiani) *quos Eccleſias vocabant, novas tamen, publicaſque in eum uſum ædes ædificare illis non licuit. Solum per Conſtantinum Imperatorem, qui Chriſto nomen dedit, publicarum Eccleſiarum conſtruendarum facultas quarto primum Sæculo facta fuit: ac proinde Auctorem de nova publica Eccleſia tam explorate diſſerentem ante id ſæculum vixiſſe perperam dixeris.* Ita Domini Ballerinii. Huic tamen tam præciſæ aſſertioni Chriſtianos ſcili-

licet ante Conſtantinum publicas non habuiſſe Eccleſias manifeſto repugnat Eccleſiaſtica Hiſtoria.

Tertio namque Sæculo publicas capacioreſque a Chriſtianis extructas fuiſſe Eccleſias, teſtatur Euſebius. *Similiter, & ſingulis Eccleſiarum Antiſtitibus ſummum honorem, cultum ac benevolentiam ab omnibus tam privatis, quam Provinciarum Rectoribus deferri vidiſſes. Jam vero quis innumerabilem hominum quotidie ad Fidem Chriſtianam confugentium turbam, quis numerum Eccleſiarum in ſingulis Urbibus, ſpatioſas ab ipſis fundamentis extruerent Eccleſias; Atque hæc progreſſu temporis increſcentia, & quotidie in majus, & melius proficientia, nec livor ullus atterere, nec malignitas dæmonis faſcinare, nec Hominum inſidiæ prohibere umquam potuerunt, quamdiu Omnipotentis Dei dextera populum ſuum, utpote tali dignum præſidio texit, atque cuſtodivit.* Hæc Euſebius de Eccleſiæ ſtatu ante Diocletiani perſecutionem: quod & confirmatur ipſius ædicto Diocletiani, quo Chriſtianorum Eccleſias dirui mandavit.

*Hiſt. Eccleſ. lib. 8. c. 1.*

Plures ergo ante Conſtantinum Diocletiano poſteriorem a Chriſtianis conſtructæ fuerant Eccleſiæ publicæ, & quidem amplæ.

Antiquiorem publicarum Eccleſiarum inter Chriſtianos ædificationem ponit Tillemontius auctoritate Origenis ductus, qui combuſtas Eccleſias commemorat, quod in perſecutione Maximi factum variis conjecturis argumentatur. Et Alexandri Imperatoris tempore Chriſtianis permiſſum Eccleſias conſtruere probat: Ipſe namque Imperator Alexander Chriſto templum conſtruere cogitavit; Chriſtianiſque locum quemdam publicum, quem ſibi adjudicari popinarii contendebant, conceſſit teſte Lampridio, melius eſſe dicens, ut quomodocumque illic Deus coleretur quam dari popinariis: Ibique Chriſtianos Eccleſiam ædificaſſe recte opinatur Cardinalis Bona. Quia & Apoſtolorum ætate publicas fuiſſe Chriſtianis Eccleſias ex D. Joanne Chryſoſtomo conſtat; Ipſe namque Antiochiæ Eccleſiam ab ipſis Apoſtolis fundatam fuiſſe dicit, quam ea de cauſa omnium Eccleſiarum Matrem

*Tillem. Tract. 3. Mon. Eccleſ. de perſecut. Maxim. Art. 6.*

*Rerum liturg. l. 1. cap. 19.*

*Apud Tillem. l. c.*

trem appellat : Ipſa pluries diruta ſemper reædificata fuit. S. quoque Auguſtinus teſtatur S. Stephani Cappellam , quæ ſuis temporibus conſpiciebatur a temporibus Apoſtolorum, ibi ædificatam . Et Romæ Eccleſiam S. Petri ad Vincula ab ipſo S. Petro conſecratam , vetuſtiſſimis monumentis probat Eminentiſſimus Bona . Eccleſias quoque ædificatas fuiſſe in locis, ubi S. Petrus, ac S. Paulus Apoſtoli martyrio affecti ſunt ex quodam Cajo refert Euſebius. *l.c.* *l.c.*

Ante Decii perſecutionem ajente S. Gregorio Niſſeno ubique a Chriſtianis templa excitata, & idolorum fana fuiſſe diruta , atque everſa comperitur . *Cum jam in omnes partes Divini Verbi prædicatio divulgata eſſet , & omnia tam qui Urbem habitarent , quam qui agrum vicinum incolerent ad piam Doctrinæ Fidem traducti eſſent, altaribus , atque delubris, quæque inibi inereant ſimulacris everſis -- omnibus item in omni loco templa ad orandum ſub Nomine Chriſti ſtudioſe extruentibus, furor quidam , atque invidia* *Greg. Niſſen. in vita S. Greg. Thaum.*

*invaſit eum, qui tunc præerat Imperio Romanorum.*

Hæc a Tillemontio colliguntur; at non pauca dubitanter videtur afferre. Nam ad ea, quæ ex Cardinali Bona refert, non ſibi vacare dicit illa ad examen revocare, ut dijudicare valeat, quid ſit de iis ſentiendum. De triumphis autem, quos Euſebius Caii auctoritate erectos dicit, ubi Martyrium SS. Petrus, & Paulus, paſſi ſunt, probabile Tillemontius putat ad conventus habendos loca a Chriſtianis ibidem deſtinata: Auctoritatem vero Gregorii Niſſeni, qui ubique in Chriſti honorem Templa a Chriſtianis erecta teſtatur, hac reſtrictione admittit, ſi ad litteram intelligatur.

A Baronio autem diſſentit, qui Pontificalis Damaſi, ut nuncupatur, auctoritate, Callixtum Summum Pontificem Eccleſiam in honorem Beatiſſimæ Mariæ Virginis trans Tiberim Romæ aſſerit ædificaſſe. Baronio hæc obiicit: Tantam rem ſolis conjecturis, ac tam parvi momenti auctoritate, ut Pontificalis Damaſi eſt;

quo

quo in libro falſa, atque incerta non pauca reperiuntur confirmari non poſſe. I. In Pontificali Damaſi a Bollando edito, ubi Pontificum vitæ uſque ad Felicem IV. digeruntur, hæc minime reperiri. Dubitationibus igitur Tillemontii omiſſis, quæ Cardinali Bonæ, Euſebio, ac Niſſeno Gregorio aggerit nulla dubitationum ſuarum adducta ratione, quæ contra Eccleſiæ ædificationem a Callixto trans Tiberim Romæ factam objecit, attentius conſideremus.

De Pontificali, ut perhibent, Damaſi, ejuſque auctoritate varia eſt Tillemontii ſententia: Id obſervat Honoratus a S. Maria, vir de re critica optime meritus Carmelitarum, quos excalceatos appellant, alumnus. Tillemontius ſiquidem cum Pontificalis auctoritate indiget ſuas ad adſtruendas opiniones illud commendat; ſi vero adverſetur ſpernit. *Tillemontius* ( *ita laudatus Auctor* ) *Indice hoc ad diem obitus Apoſtolorum conſtituendum opus habens, illum non ſine laude nominat.* Sed cum idem ab ejus opinione *diſſentiat de anno exitus Apo-*

*Animad. in regul. & uſum critices Tract. 2. Differt. 2. p. 2. a. 1. §. 2.*

*ſtolorum* , *quem Tillemontius in annum 66.* , *Bucherius in annum 65. incidiſſe tradunt* , *tum* -- parum refert ( ſubiicit ) quid Index hic narret, tenere. Totus enim in errore ad Atherum uſque verſatur -- *Baronius hujus Damaſi Pontificalis auctoritate confirmare nititur* , *Callixtum Pontificem Ædem Beatæ Virgini trans Tiberim conſtruendam curaſſe*. *At Tillemontius veritus* , *ne id ſententiæ ſuæ de Maria Virgine Epheſi quieſcente detrimento eſſet* , *cujus non levius monumentum eſt* , *ibi fuiſſe Templum Deiparæ conſecratum* , *quod unum per ea tempora ipſius nomen præſeferret*: hoc pacto Kalendarii hujus accipit teſtimonium res tanta , minuta adeo auctoritate , qualis eſt Pontificalis Damaſi -- Auctoritas , fulciri non debet.

Pontificalem librum non adeo contempſere Viri magni in litteraria Republica nominis, Blanchinius, atque Schelſtratius, ut antiquos omittam; atque ex heterodoxis ipſis non paucos, quos inter Blondellus merito numerandus : Sed quod ſpectat ad Eccleſiam S. Mariæ trans Tiberim Romæ a Callixto S. P. tempore

pore Alexandri Imperatoris conſtructam conjecturæ omnes hiſtoricæ hujus Pontificalis narrationem confirmant. Summa libertas ab eodem Imperatore Chriſtianis conceſſa circa religionis exercitium, quod & Tillemontius ipſe fatetur. Locus trans Tiberim ab ipſo Alexandro Imperatore Chriſtianis conceſso ex Lampridii teſtimonio, ut ibidem Dei cultus exerceretur. Certe nulli alii uſui eſse poterat locus ille niſi ad publicam Eccleſiam ædificandam; Si etenim privatis conventibus Deum colere voluiſſent Chriſtiani, ipſis, ut recte advertit Baronius, *complura privata loca ad id opus deeſſe non potuiſſent*. Ad publicam itaque extruendam Eccleſiam locum ſibi concedi petierunt, ut ibi potiſſimum Deiparæ Virgini Eccleſiam excitarent, ubi olei fons ad Partum ejuſdem deſignandum Divinitus manarat. Non enim poterant in eo loco cæmeterium extruere, cum ex duodecim Tabularum præſcripto Romæ mortuos ſepelire vetitum eſſet.

Conſtat igitur ex his quæ hactenus diſſeruimus ab ævo Apoſto-

ſtolorum, ac ſecundo Eccleſiæ ſæculo, potiſſimum vero tertio publicas, ac frequentes habuiſſe Chriſtianos Eccleſias, præcipue vero Alexandro ac Philippis imperantibus. S. Itaque Zenonem occaſione novæ conſtructæ Eccleſiæ Sermonem habentem, quartum Sæculum attigiſſe minime reputandum eſt, cum Eccleſiarum conſtructiones ea ætate, qua Veronenſi Eccleſiæ præerat, plures in Eccleſiaſtica Hiſtoria recenſeantur.

Multa congerunt Domini Ballerinii, & ſumma quidem eruditione in Baronium Perettum, & Bagattam, ut Eccleſiam Veronæ ædificatam D. Zenonis tempore publicam fuiſſe, demonſtrent. Nos jam & in univerſa Eccleſia publicas ac frequentes fuiſſe demonſtravimus. At non poſt facultatem a Conſtantino Imperatore Chriſtianis datam Eccleſias ædificandi, ut ipſi contendunt, ſed & tertio potiſſimum ſæculo: Quare ex publica Eccleſia de qua loquitur S. Zeno inferri non poteſt, quarto Sæculo ſermonem hunc S. Præſulem habuiſſe.

*d. Diſſer. 1. c. 2. §. 4. & 5.*

Con-

Contra Baronium autem agentes iidem clariſſimi Viri eam potiſſimum rationem urgent, Baronium ſcilicet ex his S. Zenonis verbis. *Aut nullum, aut perrarum eſt per omnem Eccleſiam Dei orationis loci membrum, quod poſſit quavis ruina in ſe mergentibus idololatriæ ædibus nunc uſque aliquatenus comparari* collegiſſe S. Zenonem hujus Sermonis *Auctorem ante Conſtantini tempora claruiſſe, quippe quod hujus Imperatoris opera, Romæ præſertim auguſtiſſimæ Baſilicæ erectæ fuerunt. Optime quidem* ( proſequuntur ipſi ) -- ſi -- nullum -- tantum orationis locum -- *cum idolorum Ædibus comparari poſſe Auctor affirmaſſet, non vero cum* -- vel perrarum -- *addidit : hinc enim aliquam alicubi Eccleſiam magnificentiſſimis idolorum Templis nequaquam cedere ſatis intelligit*. At illud præcipua animadverſione in hoc eſt obſervandum ( quod ipſimet adnotant ) verba illa *quavis ruina in ſe mergentibus idololatriæ ædibus* comparationem inſtituere inter Chriſtianorum Eccleſias, & idolorum templa non integra, ſed ruinis diruta, ita ut Eccleſiæ non eſſent

*d.Tr.14. lib. 1.*

ſent

ſent comparandæ *ne dum cum ſtantibus idolorum templis*, *ſed ne cum ruinoſis quidem*: Hoc vero ſenſu quis non dicat, nos in ſcirpo nodum quærere, ſi Baronio ſuccenſeamus, qui hæc verba temporibus ante Conſtantinum convenire jure ac merito putat. Nam ſi poſt Conſtantini tempora ſcripſiſſet Zeno, nonne hac occaſione Conſtantini pietatem celebraſſet, qui dejectam Chriſti Religionem tot ampliſſimis templis decoravit? Et quo pacto ſine invidiæ nota potuiſſet S. Antiſtes Veronenſis aſſerere, Eccleſias Chriſtianorum poſt dilatatam a Conſtantino Religionem, ne ruinoſis quidem comparandas eſse idolorum templis? Neque allucinati Peretus, & Bagatta dicendi ſunt, qui ex S. Zenonis aſſertione, *Tunc non fuiſſe jam templa* (Conſpicua ſcilicet Ædificia) *Chriſtianis conſtructa* opinati ſunt, eadem ratione qua S. Zeno ſuu Ævo Eccleſias ne cum dirutis quidem idolorum templis conferenda eſse affirmavit.

*d. Adn.* 5. Adnotant inſuper Domini Ballerinii verba illa S. Zenonis *Quavis*

*vis ruina in ſe mergentibus idololatriæ ædibus*, non accipienda eſse de ruina, *quam Imperatores legibus intulere, cum idolorum templa deleri juſſerunt*: Cui adnotationi libens aſsentior. At quod intelligenda ſit *illa*, *quam eædem ædes quovis caſu*, *aut vetuſtate corraſæ minabantur* alienum a mente S. Zenonis puto. Potius ruina illa indicari videtur Philippi Imperatoris tempore, quando fuerat Chriſtianis impune idolorum templa deſtruere, ut ſupra ex S. Gregorio Niſseno retulimus: quare mirum non eſt, & Chriſtianas Mulieres ad Eccleſiam accedentes reprehendi a D. Zenone, quod auro fulgentes (*Totum inauratæ corpus*) incederent, & quod Gentiles, ſi pro viris doctis (ipſi Gentiles intelligendi ſint, ut explicant iidem Ballerinii, concionibus S. Zenonis adeſsent; atque complures cujuſque generis, ætatis, ſexus, conditionis, immo, & Nationis Cathecumenos ſacro Baptiſmate ablutos, cum ſumma quiete frueretur Eccleſia. Hæ quidem conjecturæ ſæculum quartum non indicant. Nam & Valeriani, ac
Gal-

Gallieni perſecutione S. Cypriani Cartaginenſis Epiſcopi Martyrio affecti corpus magno cum honore, ac ſolemni publica pompa ſepulturæ traditum fuit.

*Spond. ad an. 261. n. 4.*

Aliud argumentum, quo hoc in eodem ſermone quartum ſæculum indicari probent, ex aliis verbis D. Zenonis petunt erudiriſſimi Viri: Illud iiſdem ipſorum verbis afferre libet. *Poſtquam* -- haud præcipuum -- *eſſe dixit* ( S. Zeno ) *de novæ Eccleſiæ ædificatione* -- laudibus geminare -- quippe -- quod id cum Gentibus, vel Judæis poteſt eſse commune -- *hanc hujus poſtremæ ſententiæ rationem ſubdit* „ nam „ & illis ſi liceat, vel ſi velint „ fortaſſis cultius Synagogas ædificant, cultius erigant capito- „ lia. “ Ubi capitolia ſcriptum pro templa adnotant, tum proſequuntur. *Nunc adverte duas ſententias diſiunctive poſitas* - ſi liceat, vel -- ſi velint -- *quarum prima ad Judæos pertinere minime poteſt*, ſi quidem Judæorum ſecta nulla lege prohibita -- *traditur a Theodoſio L. 9. de Judæis an.* 393.; & *ſolum anno* 421. *leg.* 22. *ejuſdem tituli cautum fuit*; ne deinceps nul-

*Diſſert. 1. 2. § 5.*

nullas facerent condi Synagogas: -- *quod ipſum confirmatum legitur anno 423. L. 25. & 27. Itaque Judæos reſpicit ſecunda ſententia* -- ſi velint -- *prima autem* -- ſi liceat -- *palam pertinet ad Gentiles, quibus proinde templa ædificare Auctoris ætate non licuiſſe exploratum eſt, quod nonniſi in quartum ſæculum cadere poteſt, cum per Chriſtianos Imperatores idolorum templa vel ante Julianum intercluſa fuerunt, vel poſt Julianum ita tollerata, ut nova tamen conſtrui non permitterentur*. Acuta ſane, & conveniens ratio, ſi S. Zenonem quarto Sæculo ſcripſiſse, compertum eſset; At cum ex iis, quæ ab initio, & hucuſque conſiderata ſunt, conſtet S. Zenonem a tertio ſæculo removendum non eſse, dicendum potius eſt, ſententiam illam -- ſi liceat -- Judæos reſpicere, alteram -- ſi velint -- Gentiles, quibus tertiò ſæculo extruere Templa liberum erat. Judæis vero numquam ſine Principis auctoritate Synagogas extruere licuit, utpote qui advenæ, & extores in alieno ſolo habitarent. Teſte etenim Joſepho Antiquitatum Judai-

daicarum lib. 14. cap. 17.; aliquando etiam in Aſia a Provinciarum Præſidibus, & Magiſtratibus Judæos fuiſse prohibitos ſua ſacra exercere indubitatum eſt: Eiſque Imperatorum placito fuiſſe permiſsum, nempe a Cæſare poſt reparatam a Pompejo victoriam; & Marco Antonio, & P. Dolabella. Alia, quæ his duobus paragraphis quarto nempe & quinto afferunt Domini Ballerinii opportuniori loco tractabimus.

*De Antiq. Eccleſia, præſ. Occid. Tr. 1. Diſs. 1. c. 2. §. 8.*

Eruditiſſimis Balleriniis concinit conterraneus meus Dominus Cajetanus Cennius Sacroſanctæ Baſilicæ Vaticanæ Præsbiter Beneficiatus. At fidenter ſatis ſuam opinionem promovere ſatagens ab impoſtoribus deceptos, & Eccleſiæ rerum adhuc rudes autumat eos, qui ante Conſtantinum publicas extitiſse Chriſtianorum Eccleſias affirmant. Videat quos carpat Auctores; Eminentiſſimos nempe Baronium, & Bonam, & quem tanti facit Tillemontium; præcipue vero Bencinium, & Thomaſinum inani ſane conatu perſtringit. Clariſſimi vero Bencinii reformidans rationes, Euſe-

ſebjque præciſos textus, quos idem Bencinius affert in Oriente publicas extructas ante Conſtantinum Eccleſias fatetur, in Occidente negat: At qua ratione inſpiciamus. Gallieni ædictum refert primo eximius Bencinius Dionyſio Summo Pontifici directum, aliiſque Epiſcopis, quo *per univerſum Orbem* mandat reſtitui Chriſtianis religioſa loca, qua de re confirmatur Libri Pontificalis aſſertio in Vita Dionyſii. *Hic* (Dionyſius) *Præsbyteris Eccleſias diviſit, & Cæmeteria, & Parochias Diœceſes inſtituit*. Optime itaque infert Bencinius. *Potuit Dionyſius Gallieni indulgentia omnes Chriſtianorum Eccleſias in Deciana perſecutione direptas reſtituere, dividere, & ad priorem formam reformare*. Quid ad hæc Cennius? *Per univerſum Orbem conceſſam facultatem ad ſolum Orientem reſtringet?* Tum Valeriani ad Senatum de aperiendis libris Sybillinis affatum adducat ex Vopiſco ipſe Bencinius. *Miror vos P. C. tandiu de aperiendis libris Sybillinis dubitaſſe, quaſi in Eccleſia Chriſtianorum,*

*Ref. Euſ. l. 7. hiſt. c. 13. V. Blanch. Tr. 2. Anaſt. pag. 228. Nota 3.*

*rum, non in templo omnium Deorum tractaretis*. Subdit Bencinius. *Eccleſiam Chriſtianorum opponit Gentilium Templo, & adeo a Chriſtianis locum religioſum habitum, putatumque, ut interdicta omnis ratio, quæ ſacra non eſſet. Eccleſiæ itaque erant Chriſtianorum, ſeu Sacræ Ædes ad religionis agenda myſteria*. Valeriani verba de Eccleſia Chriſtianorum, quæ Romæ erat, intelligenda eſse, quis prudens inficiabitur? Et in Occidente itaque erant Eccleſiæ. Addit idem Bencinius Alexandri Imperatoris reſcriptum pro Chriſtianis contra Popinarios, de quo ſupra egimus, quod nonniſi de Eccleſia Romæ ædificanda intelligi poſse probavimus: Et Euſebii textum a nobis ſupra laudatum, quem de Eccleſiis in Oriente tantummodo extructis accipere, depravare eſt. Facile putat hæc ſolvere Cennius di-
*l. c.* cens: *Nihil mihi promovent aliter conſideranti res Chriſtianorum ante Conſtantinum: Eccleſias enim totius Occidentis repato inſtar titulorum urbis, domos nempe privatas Fidelium, quibus Eccleſia clam Gentibus, ſeu Idololatris addicta*
erat

*erat ad ſynaxes, & collectas faciendas*. Addat quæſo *Perſecutionum tempore*. Expedita ſane ratio. Pro libito tamen conſideret. Quis enim prudens opinionem antiquis omnibus monumentis contrariam, & pro arbitrio conceptam fucum facere ſibi patiatur. Falſo etenim aſserit. *Occidentalium certe templorum nullus affertur teſtis*. Conſtat falſitas ex mox adductis. Quod vero nullam Eccleſiæ conſecrationem ante Conſtantinum ſolemniter factam fuiſse legatur: Quid inde? Inanis profecto ratio! Nonne & ſine ſolemni conſecratione publicæ conſtrui Eccleſiæ poterant? Quot & hiſce temporibus publicæ Eccleſiæ ſunt, licet non conſecratæ?

## §. III.

*Quæ S. Zeno Tractatu decimo lib. primo de Veronenſium largitionibus profert, quibus multos redemptos fuiſſe ait, non indicant captos a Barbaris poſt Hadrianopolitanam pugnam.*

S. Zenonis textum laudant eximii Ballerinii, quem, cum aliis duobus S. Ambroſii textibus conferentes ex iis utpote conformibus redemptionem captivorum poſt Hadrianopolitanam Romanorum cladem S. Zenonem indicaſse putant. Horum itaque Textuum conformitas primo conſideranda eſt, ipſique textus excribendi ſunt, ut de eorum conformitate conſtet. S. Zenonis textum ita referunt. *In fine tractatus* 10. *lib.* 1. *Liberalitatem ſuorum Auditorum Auctor* ( S. Zeno ) *commendans -- ſed hæc inquit* „ non ad vos Fratres, quorum largitas provinciis omnibus nota eſt, quorum pia ſemina totius quodammodo orbis per membra jactantur a vobis multi redempti: multi „ edi-

*d. Diſſert.* 1. c. 2. §. 7.

„ edictis feralibus liberati: mul-
„ ti conditionibus duris exuti
„ gratias agunt. " S. Ambroſii duos textus ſic allegant. *Recitanda hoc loco ſunt duo S. Ambroſii teſtimonia ex lib. 2. de Officiis, quæ de hac redemptione certe loquuntur, & ex iis apparebit quanta captivorum fuerit infelicitas,; quantaque ſit ejus Scriptoris cum Auctore noſtro conſenſio. Primum itaque S. Ambroſius cap.* 15. *n.* 70. „ Sum-
„ ma etiam liberalitas captos re-
„ dimere, eripere ex hoſtium
„ manibus, ſubtrahere neci ho-
„ mines, & maxime fæminas
„ turpitudini; reddere parenti-
„ bus liberos, Parentes liberis
„ Cives Patriæ reſtituere. Nota
„ ſunt hæc nimis Illirici vaſti-
„ tate, & Thraciæ: quanti ubi-
„ que venales erant toto capti-
„ vi orbe, quos ſi revoces unius
„ Provinciæ numerum explere
„ non poſſint? " Barbari enim
( *proſequitur n.* 71. ) „ nihil de-
„ ferebant humanitatis ad miſe-
„ ricordiam niſi quod avaritia
„ reſervaverat ad redemptionem"
*Aliud teſtimonium cap.* 28. *n.* 136. *ejuſdem lib.* 2. *his verbis exprimitur*. „ Nos aliquando in invi-

„ diam incidimus, quod confre-
„ gerimus vaſa myſtica, ut ca-
„ ptivos redimeremus..... Quis
„ autem eſt tam durus, immi-
„ tis, ferreus, cui diſpliceat,
„ quod homo redimitur a mor-
„ te, fæmina ab impuritatibus
„ Barbarorum, quæ graviores
„ morte ſunt: Adoleſcentulæ,
„ vel pueruli, vel infantes ab
„ idolorum contagiis, quibus
„ mortis metu inquinabantur?
„ *Advertiſtin* (ſic proſequuntur
„ Ballerinii) " totos captivos
orbe -- quos qui redimeret ſub-
„ traheret neci? " *Quid cum Auctoris noſtri verbis magis conſentiens? Igitur ut ad argumenti ſummam tandem redeamus, cum noſter Auctor liberalitatem ſuorum Auditorum in redimendis captivis munificentiſſime demonſtratam commendans, redemptionem eorundem captivorum, de quibus ſcripſit Ambroſius, ſpectet, qua una verum fieri potuit, ut id generis* -- Largitas
„ Provinciis omnibus nota eſſet,
„ ejuſque pia ſemina totius quo-
„ dammodo orbis per membra
„ jactaretur -- *ut idem Auctor prodit, haud dubie tractatus decimus lib.* 2. *habitus patet poſt annum*

*num* 378. *quo barbari tantum captivorum numerum partim ex Romanis militibus jam devictis, partim ex tot Romanis Provinciis ſubactis deduxere*.

Multos redemptos aſſerit S. Zeno, *multi redempti*, eos tamen non dicit captivos, ut S. Ambroſius. *Captos redimere, eripere ex hoſtium manibus, quanti ubique venales erant*. Illud namque verbum *redempti* neceſſario non includit captivitatem redemptorum: redimi namque dicebantur, & Chriſtiani, qui ſoluto pretio Præſidibus ab ejuranda Fide liberabantur, ne ad colenda idola compellerentur, & hic eſt S. Zenonis genuinus ſenſus: nam cum dixiſſet *multi redempti*, ut declararet, ſe non de captis ab hoſtibus loqui, ſed de Chriſtianis, qui ad idololatriam Imperatorum edictis adigebantur, immediate proſequitur: *multi edictis feralibus liberati*, non a captivitate liberatos dicit, ſed *ab edictis feralibus*, quibus perſecutio in Chriſtianos promulgabatur, ea conditione, ut niſi Chriſto renuntiarent, bonorum direptione, exilio, cruciatibus, & morte plecterentur.

Has conditiones, quibus edictis adſtringebantur Chriſtiani, duras dicit S. Zeno, & ab iis liberati Veronenſium ſubſidiis ſummo ſe beneficio affectos profitebantur. *Multi conditionibus duris exuti, gratias agunt*. Ne tamen ad arbitrium S. Zenonis textum interpretari videamur, meminiſſe oportet duodecimi Canonis primæ Synodi S. Petri Alexandrini Epiſcopi, quo ab omni culpa immunes declarantur infideles, qui pecunia ſe perſecutione liberarunt, idque exemplo D. Pauli Apoſtoli confirmat, *qui ſuas* *Theſſalonicæ perſecutiones* (ut Chriſtianus Lupus exponit) *permiſit per Jaſonem ac alios Cives, pecunia redimi, atque ita ſe liberari a neceſſitate prævaricandi, aut moriendi*. Redemptionis autem vocabulo liberationem hanc exprimi, qui noſſe cupit, Tertullianum legat, qui ſuo in libro de fuga ſæpe ſæpius eodem vocabulo utitur. *Qui quærit, an perſecutio fugienda, ſubſequentem quoque quæſtionem jam proſpiciat neceſſe eſt, an ſi fugienda non eſt, redimenda certe ſit?* Ita de hoc agere incipit, fugam in perſecutione contra E-

*Lupi to. 1. diſſ. Præmia. poſt c. 16*

*Cap. 12*

vangelii mentem, ſimul & redemptionem a perſecutione improbans ab Eccleſia ad Montanum transfuga Tertullianus, quo loco ſæpius redemptionis vocabulum inculcat. Chriſtianum Lupum adeat ſtudioſus Lector, comperietque frequentiſſimum ante Tertullianum fuiſſe hunc redimendi morem. *Ego credo fuiſſe vetuſtum* (ita contra Baronium nervoſa ratione arguit idem Lupus). *Certe ſi novus fuiſſet, Tertullianus ipſum ſibi familiariſſima poſterioritatis præſcriptione invaſiſſet*. Neque unus, aut alter hoc ſubſidio a perſecutionis furore ſe eximere procurabat, ſed integras Eccleſias hac redemptione ſuæ immunitati proſpicere ſategiſſe ex eodem Tertulliano conſtat. *Parum denique eſt ſi unus, aut alius ita eruitur maſſaliter totæ Eccleſiæ tributum ſibi irrogaverunt*. Et non modo ut cruciatus, & necem evaderent, ſed ut etiam divina peragere illis permiſſum eſſet: Quod ex eodem Tertulliano infert laudatus Canonum illuſtrator. *Ex his diſcimus fuiſſe duas iſtarum redemptionum cauſas, nempe non dumtaxat ad perſecutionem evitandam, ſed etiam*

*L.c. c. 12.*

*Lupus L. c.*

*ad obtinendam Synaxeon libertatem.* Alienum itaque a S. Zenonis mente eſt, cum redemptos dicat, non ab hoſtibus, ſed a feralibus edictis Veronenſium largitionibus fideles, ita ipſum explicare, ut in Hadrianopolitana clade captos a Gothis Chriſtianos ſignificare voluerit.

Neque S. Zenonis textus S. Ambroſii ſententiis allatis concordes eſſe dicendum eſt, cum illa verba *edictis feralibus liberati*, quæ in S. Zenonis ſermone leguntur, non captos ab hoſtibus indicent, ut S. Ambroſius exprimit *eripere ex hoſtium manibus*, ſed exemptos a perſecutione Chriſtianos.

Illa tamen diverſitas præcipua animadverſione digna eſt. S. etenim Ambroſius, qui poſt Hadrianopolitanam cladem ſcripſit aperte illam nominat. *Nota ſunt hæc nimis Illirici vaſtitate, & Thraciæ*. S. autem Zeno ne per ſomnium quidem illius meminit, ſed illis in verbis *edictis feralibus liberati* circumſtantia exprimitur, quæ captis a Gothis minime convenire poteſt. Hi namque nullo edicto urgebantur, ſed armis, & vi in captivitatem redacti

dacti pactione, & pecunia redimebantur. Tum vero maxime conſtat S. Ambroſium diverſis ſcripſiſſe temporibus, ac S. Zeno, cum in allata ſecunda S. Ambroſii ſententia omiſſa ſint hæc verba, poſt verbum redimeremus interpunctione ſignata. *Quod Arianis diſplicere poterat, ne tam factum diſplicere, quam ut eſſet, quod in nobis reprehenderent.* Quis enim perſpicaciſſimo licet, ac linceo polleret intuitu ſingulis in ſermonibus S. Zenonis Arianorum mentionem conſpicere valeat? Mirum profecto, quod in omnibus Patrum operibus, quæ Arii, & Arianorum ævo ſcripta leguntur, plura reperiantur, quæ Ariana tempora expreſſe notant, hujus rei in S. Zenonis ſermonibus ne veſtigium quidem minimum liceat aſpicere. Nonne hoc evidens eſt argumentum ipſum multo ante Arium ſcripſiſſe? Nulla ergo S. Zenonis cum Ambroſii ſententiarum conſenſio, quam eruditiſſimi exaggerant Ballerinii. *Advertiſtin*, -- toto captos orbe -- *quos qui redimeret* -- ſubtraheret

neci --..... Nam S. Zeno *edictis feralibus* liberatos dicit.

§. IV.

*Recte conjicit Baronius ex ſermone decimo libri primi in editione ultima Veronenſi, S. Zenonem* longe ante Chriſtianorum Imperatorum tempora claruiſſe, *eo quod ibi S. Zeno dicat in nummis excudi ſolere ſignum Idololatriæ, eademque idola, quæ colerentur in templo.*

lib.1.Tr. 10. n. 3. HÆc ſunt D. Doctoris verba. *Aurum, argentumque, Chriſtiane, ſi vera dicenda ſunt exſecraris in ſimulacris ſolis non in penetralibus tuis; nam, & illic aureis argenteiſque innumerabilibus veluti templis tereti moneta percuſſis ineſſe ſimiliter regum vultus ſignoque cognoſcis; nihilque aliud diſtat, niſi quod in tua domo minuta ſunt, in templo majora, quæ ſi erogaveris, pecunia eſt, ſi ſervaveris, ſimulacra.* Baronium reprehendunt doctiſſimi Ballerinii hæc adnotantes ad illud verbum *ſimulacra*. Adn. 10 *Simulacra non erant idola quædam*

*vera*

*vera in nummis ſculpta*, *ut hunc locum perperam accipit Cardinalis Baronius in adnotationibus ad Martyrologium ſecundæ æditionis die* 12. *Aprilis*, *ſed nummos ipſos*, *qui vultus Imperatorum*, *aliaque ſigna nummis inſculpi ſolita præferebant*, *ſimulacrorum nomine Zeno appellat*. Quis non videt S. Doctorem loqui de iiſdem ſimulacris inſculptis, quæ colebantur in templis. *Nihilque aliud diſtat*, *niſi quod in tua domo minuta ſunt in templo majora*. Namque cum dicit. *Et illic aureis argenteiſque innumerabilibus veluti templis tereti moneta percuſſis ineſſe ſimiliter regum vultus*, *ſignaque cognoſcis*, *nihilque aliud diſtat*; *niſi quod in tua domo minuta ſunt*, *in templo majora*, aperte ſignificat eadem in nummis ſculpi ſigna, & regum imagines, quæ in templo ſuper aras majora erant. Qua S. noſtri Præſulis ſententia illud confirmari conſtat; nempe ſolere Imperatores Ethnicos ſuos in nummis vultus exhibere ſub imagine ſuorum numinum, ut in veteri numiſmate, *in quo effigiatum Serapidem ſimilem Hadriano* conſpici, & hunc perantiquum fuiſſe mo-

rem Spondanus ex Baronio teſtatur: At enim vero, & ipſæ Gentilium Imperatorum imagines in nummis cuſæ in templo colebantur, cum inter Deos relati, aris, ſtatuis, ac templis in ipſorum honorem erectis tamquam Dei ab Ethnicis habebantur. Non eſt igitur cur Baronio ſuccenſeamus, qui genuinum S. Zenonis ſenſum accipiens, ex eo jure, ac merito infert S. Zenonem longe ante Chriſtianorum Imperatorum tempora claruiſſe. Alia S. Zenonis verba: *quæ ſi erogaveris, pecunia eſt, ſi ſervaveris ſimulacra*, indicant Chriſtianis permiſſum fuiſſe uti pecunia idololatriæ ſignis percuſſa ad erogandum, tantum ſcilicet ad uſum humani commercii: Qui vero pecuniam ſervaſſet, pecunia abutebatur, & in ea non uſum reſpiciens, ſed rem, affectione quadam, & honore idola in nummis contenta proſequi videbatur.

*Spond. ad an. 362. §. 6.*

§. V.

## §. V.

### *S. Zeno Tract. 45. lib. ſecundi quartum ſæculum non indicat.*

ET hæc S. Zenonis verba *Autumnus quoque Martyrii locus eſt, in quo non vitis, ſed foſſoris ſanguis effunditur*. Quartum innuere ſæculum volunt Domini Ballerinii. *Id ad quarti ſæculi Martyres* (ita ipſi) *præcipue pertinet, quippe Epiſcopi, & Eccleſiaſtici fere fuerunt ſacræ vineæ foſſores & cultores, quos potiſſimum impetitos eo ſæculo legimus, quod prioribus ſæculis non omnino convenit, cum & Clerici, & Laici Chriſtiani paſſim a Gentilibus mactabantur.* At prioribus ſæculis convenire teſtatur Euſebius, Maximinum ſcilicet Imperatorem in Chriſtianos perſecutione mota juſſiſſe ſolos Eccleſiarum Præſides tamquam Auctores doctrinæ Evangelicæ neci dari. Tunc duo Summi Pontifices Pontianus, & Anterus non adhuc elapſo duorum menſium ſpatio Martyres obierunt. Conſtat etiam ex S. Cy-

*Adn. 8. ad eumdem tr.*

*Hiſt lib. 6. cap. 21.*

Ep. 82. priani Epiſtola, & D. Zenonis ætate Valeriani Imperatoris edicto in Epiſcopos, Prsæbiteros, & Diaconos fuiſſe præcipue animadverſum, quarè & Sixtus Summus Pontifex, & S. Laurentius Diaconus, atque idem S. Cyprianus, aliique Epiſcopi, eodem anno martyrio coronati leguntur. Quapropter dicendum eſt S. Zenonem *foſſoris* nomine hos Sanctos Præſules indicaſſe, neque ſola ſuppoſitione, quod S. Zeno quarto ſæculo ſcripſerit, ad Epiſcopos quarto ſæculo in Arianorum perſecutione martyrio affectos effugiendum eſt. Nuſquam etenim legitur in Eccleſiaſtica hiſtoria quarto ſæculo edicto propoſito perſecutionem in Epiſcopos potiſſimum ſæviſſe. Neque ullum SS. Patrum a Dominis Balleriniis allatum teſtimonium, ne leviter quidem hoc indicat; quæ teſtimonia ſi cum S. Zenonis verbis invicem conferantur, diverſum ſæculum indicari quiſque primo aſpectu conſpiciet, eo quod in iiſdem teſtimoniis Ariani, Nicenum Concilium, Valens Imperator proprio nomine commemorentur, quod a S. Zenone

pror-

prorſus alienum eſt, ut ſupra ſæpius notatum eſt.

## §. VI.

*Quadringentorum annorum numerus in Tractatu quinto S. Zenonis libri primi de Continentia anachroniſmus eſt Tabellariorum vitio in MS. illapſus accurate ſatis a Baronio, Peretto, & Bagatta emendatus.*

HÆc quadringentorum annorum nota, quæ in S. Zenonis tractatu de continentia legitur præcipuum forte argumentum eſt, quo ad ejuſdem S. Præſulis ætatem a tertio Sæculo amovendam uti poſſint hi, qui ſub Gallieno ipſum floruiſſe negant. Idem plurimi faciunt cum Tillemontio clariſſimi Ballerinii. Nos ut omni cum evidentia in eo expendendo procedamus, eorumdem verba excribemus. *Itaque* -- quadringentorum ferme annorum -- *notatio, qui a tradita Corinthiis Epiſtola Pauli ad Auctoris etatem recenſentur*. Tract. 5. lib. 1. evidens argumentum eſt, *eum ſæculo quarto ſcripſiſſe: Sic enim ibi habetur* ,,.

*Diſſert. 1. Cap. 2. §. 1.*

,, Ab

„ At cum ante annos ferme qua-
„ dringentos, vel eo amplius A-
„ poſtolicum hoc operetur edi-
„ ctum, quo & vivaciores fuere
„ homines, & rariſſimi Chriſtia-
„ ni; cur ergo Chriſtiano Orbe
„ ipſo pene jam toto, hominum-
„ que vivacitate mundo ſeneſcen-
„ te detrita obtundam verbis
„ palpantibus aciem veritatis „. *Quæ quidem Chronica notatio tum in MSS. omnibus, tum in editione prima Veneta palam ac diſtincte poſita eſt, nec niſi in poſteriori editione Veronenſi, ex qua aliæ profectæ ſunt ab Editoribus* (Peretto, & Bagatta) *numerorum mendum incuſantibus proprio marte mutata eo uno præjudicio movente, quod Auctorem tertio Sæculo vixiſſe opinarentur.* „ Quod obiicitur (in-
„ quiunt), ſermonem de conti-
„ nentia non eſſe S. Zenonis
„ Martyris, cum in eo legatur
„ Auctor abfuiſſe a S. Pauli do-
„ ctrina divulgata annis quadrin-
„ gentis, & eo amplius.... di-
„ cimus textum, ſicuti multis
„ in locis eſt mendoſus, ita, ut
„ ſæpe fit in numeris, ibi eſſe
„ depravatum „. *Quam corrigendi rationem nullo codice innixam,*

*im-*

*immo contra fidem Codicum uſurpatam ( qui præterea non per numerales Litteras CCCC, ſed voce, quadringentas numerum exprimunt ) Tillemontius conſiderans adnotatione 6. in perſecutione Valeriani, illam ſatis certam, & tutam eſſe ait, ut ſe quis a graviſſimis difficultatibus facile ſubducat, atque expediat.*

Itaque S. Zenonis Textus incorruptus hoc in loco eſt habendus? notatio ergo quadringentorum annorum eumdem S. Doctorem Sæculo quinto ſcribentem fateri nos coget. Nam cum epiſtola prima ad Corinthios juxta Baronii Chronologiam anno Domini 57. conſcripta ſit, hunc igitur S. Zeno Sermonem protulit anno 457. Id ego minime crediderim adriſurum eruditiſſimis Balleriniis, qui pro IV. Sæculo acerrime pugnant; neque vero, ut facile demonſtrari poſſit, tempori huic cetera quæ in eo Tractatu leguntur ſatis conveniunt.

Cum itaque quadringentorum annorum lectio textui ipſius Sermonis repugnet, ut optime Baronius notavit, manifeſto dignoſcitur anacroniſmus, & error circa

*V. de Sermonibus S. Zen. Cap. 5. lib. 1.*

ca annorum numerum in teſtum S. Zenonis inlapſus.

Suæ ut adſtipulentur ſententiæ eximii Ballerini textum incorruptum volunt, & quadringentorum annorum numerum non fuiſſe vitiatum. At eam ineunt rationem, ut ad quartum Sæculum S. Zenonem revocent, ſcilicet uſitatum dicunt Auctores inter, & Anteriores, & coævos, & Poſteriores Zenoni, ut quinquaginta annorum exceſſum non curarent, quam ad inſinuandam aſſertionem ſuam aliquot producunt exempla, quæ hic examinanda proferimus. *Arnobius, qui Diocletiano imperante, id eſt ſub initio quarti Sæculi floruit, Hieronymo teſte, nonne hæc Ethnicum adverſus Chriſtianos loquentem induxit libro* 2. *pagina* 44. -- Ante quadringentos annos religio, inquit, veſtra non fuit --? *In Formula Fidei, quam Pſeudoſynodus Antiochena ſcripſit anno* 345. *&* *recitatur ab Athanaſio in libro de Synodis, hæc de Paulianiſtis leguntur*. „ Chriſtum autem ipſum, & Filium „ Dei factum eſſe, ex quo noſtram carnem ex Virgine aſſumpſit, non totis ab hinc

„ qua-

„ quadringentis annis „. *Euſebius Cæſarienſis ejuſdem Sæculi Scriptor qui diem obiit anno 340. ſic effatur lib. 2. contra Marcellum Arauſicanum* cap. 1. — In primis paradoxum illud eſt incepiſſe hoc Verbum ab annis hinc retro quadringentis impletis —. *Pſeudoſynodus Sardicenſis in decreto apud Hilarium fragm. &c. 3. numero 1. tom. 2. pag.* 648. *editionis Veronenſis, eumdem Marcellum Ancyranum reprehendit inter cætera propterea quod* — initium — *inquit* — regnandi accepiſſe, Dominum dicat ante quadringentos annos — Hæc autem Pſeudoſynodus habita eſt an. 347.

Arnobii teſtimonium quod abducunt Domini Ballerinii annorum 90. circiter exceſſum continet Antiochenæ autem Pſeudoſynodi, ſi illud non totis pro ultimo anno non completo accipiatur quinquaginta quatuor. Euſebii contra Marcellum 60. & amplius: Pſeudoſynodi Sardicenſis quinquaginta trium annorum exceſſum exprimit. Quomodo igitur ex iis tam diverſis annorum computis canon chronologicus inſtituendus eſt, ut Ballerinii volunt

lunt

lunt quinquaginta annorum exceſſum a Scriptoribus Sæculi quarti non attendi? Obſtant huic penitus novo Canoni, & ipſi allati textus. Obſtat Pſeudoſynodi Antiochenæ textus: illa enim Verba *non totis*, indicant, & annorum quæ ſupra decem vel centum numerantur haberi rationem: Indicat idem Euſebii textus illis verbis *quadringentis impletis*.

At enim vero hoc non eſſe in more poſitum inter Auctores quarti Sæculi evidens eſt. Arnobius enim lib. primo adverſus gentes cum Chriſtianæ Religionis initium deſinat aperte dicit. *Trecenti ſunt enim ferme minus, vel plus aliquid, ex quo cæpimus eſſe Chriſtiani, & terrarum in orbe cenſeri*. Quo textu Sevvechius ad not. 106. in librum ſecundum Arnobii anachroniſmum eſſe probat in allato numero quadringentorum annorum. *Locum vitioſum eſſe non adtinet dicere ex eo, quod Arnobius Lib. primo ſcripſit annos* 300. *plus minus ex quo Chriſtiani eſſe cæperint, & in orbe Terrarum cenſeri: facile videre eſt in obiectione illa pagani cum inquit -- quadringentos -- in numerum notis val-*

*valde eſſe obercatum*. Ad Pſeudoſynodum vero Antiochenam... pag. ... dico Marcelli errorem indicari, ut ſtatim poſt relata verba. *Non ſatis ab hinc quadringentis annis*. ſubjungitur: *Ab eo enim tempore volunt Chriſtum initium regni adeptum eſſe regnique finem habiturum poſt conſummationem, & Judicium. Tales ſunt Diſcipuli Marcelli, & Scotini:* Ejuſdem Marcelli errorem Euſebius carpit, & Pſeudoſynodus Sardicenſis reprehendit. Minime quidem video, cur unius hæretici error ejuſque Sectatorum ad uſitatum morem probandum allegari poſſit inter omnes quarti ſæculi Scriptores, qui contra eumdem errorem ſentiunt: Cum vero totum errorem reſpuant, & notam tempo ris reſpuere cenſendi ſunt. Euſebius certe improbaſſe dicendus eſt, ſi ea quæ ſcribit de Chriſti nativitate recenſeamus. Vide Spondanum in Apparatu ad Annales Baronii numero 31.

Alia congerunt teſtimonia Patrum Domini Ballerinii nempe S. Philaſtrii Epiſcopi Brixiani, *qui S. Ambroſio Coetaneus ſcripſit ante annum 391. in omnibus editis ante editio-* *D. Diſſert. pr. Cap. 2. §. 2.*

*tionem Hamburgenſem a Joanne Fabricio elaboratam, hæc tradit cap.* 3. -- Et inde a Domino uſque nunc anni CCCCXXX. plus. *Sed Philaſtrius addit mox in ſubjecta adnotatione Fabricius* -- ante annum Chriſti 391. ſcripſiſſe „ „ ſe ſignificat cap. 83. atque in- „ terfuit Concilio Aquilejenſi A. „ C. 387. Hinc numerum mani- „ feſte corruptum ita reſtituen- „ dum eſſe judicavit Latinus La- „ tinius, cui alii viri eruditi aſ- „ ſentiuntur „. *Et in textu proinde Hamburgenſis editionis emendavit ſic* -- Et inde a Domino uſque nunc anni CCCLXXX. plus -- *Hæc tamen ex non obſervata ejus ſæculi conſuetudine in annis adnotandis pendent. Equidem non hoc uno capite eadem notatione Philaſtrius uſus legitur, ſed & capite* 106. *pag.*206. *ubi ſcribitur*--quod contrarium invenitur, ſi ita qui ſenſerint, non quadringentos jam plus annos tranſiſſe cognovimus, ex quo venit Dominus, atque completos: -- *Ubi minus legendum Fabricius cenſet* -- quadrigentos jam plus minus annos -- *cum ſi hoc ſignificare voluiſſet S. Epiſcopus haud addidiſſet* -- atque completos --

Im-

Immerito quidem arbitrio ſuo correxiſſe S. Philaſtrii textus incuſatur Fabricius : nam objecta conſuetudo aſſeritur, non probatur; Et ex uno incorrupto textu alios manifeſto corruptos corrigere, ut Fabricius corrigit, quis audeat redarguere. Si enim S. Philaſtrius ipſemet, ſe ante C. A. 391. ſcripſiſſe teſtatur, quis non videt vitiatum numerum quadringentorum annorum in aliis textibus; quod vitium ex iiſdem vitiati textus verbis eruitur, ea enim verba *plus minus atque completos indicant*, ut jam notavimus non rudi minerva annos deſcribi, ſed circiter, quis vero hoc circiter accipiat pro exceſſu 90. vel etiam 50. annorum ſpatio; cum etenim ſuperius dixerit *plus minus* tum poſterius corrigit, *atque completos*, ut ſi quis dixerit quatuor centum annis plus minus, quinimmo completis. Nam cum S. Philaſtrius affirmet ſe ante annum Chriſti 391. ſcripſiſſe, quomodo completos 400. annos poſtea potuit aſſerere? Corruptus itaque textus eſt; vel ipſe S. Scriptor in computandis annis erravit: eum

nam-

namque utpote non ita exatum in re chronologica radarguit Chriſtianus Lupus de origine Meletiani Schiſmatis agens. *Miſcet tempora facta, varia, vera falſis.* Ita de S.Philaſtrio idem Lupus. Baronius vero vitiatum codicem circa 400. annorum numerum putat.

*Tract. 1. differt. proœmiali Cap. 8.*

Tertulliani quoque teſtum laudant eadem Diſſertatione. *Tertullianus adverſus Nationes lib.* 1. *quem ineunte tertio Sæculo ſcripſit* -- tercentos -- *Ferme annos pro* -- ducentis -- *Chriſtianæ Religioni vindicat cap.* 7. -- Igitur ætati noſtræ nondum anni CCC. (ſcribendum ex teſtimonio ſequenti pro eo quod in editis eſt CCL. mutato c. in l.) & *capite* 9. -- ut ſupra diximus ætati noſtræ nondum anni trecenti -- At cur non corrigendum potius capitis noni textus, ubi anni trecenti leguntur ex capite ſeptimo, ubi ducenti, & quinquaginta numerantur, cum ſeptimi capitis textus veritati magis conſonet? Num ex vitioſo textu incorruptus textus corrigendus eſt? An veritati præferendus eſt error? Illud enim *ut ſupra diximus*, nihil addit, ſi pro trecentis ducenti quinquaginta anni legen-

gendi ſunt . Non enim ſubſiſtit exaggeratus mos de quinquaginta annorum ſpatio a Scriptoribus antiquis non haberi rationem . Tertullianum vero annorum Chriſti veram Epocham tenuiſſe conſtat ex eo, quod annos enumerans ( ut noſter S. Zeno fecit ) a tempore quo prima Divi Pauli Epiſtola ſcripta fuit centum ſexaginta annos exprimit , quibus ſi quinquaginta , & ſeptem addantur, quando ipſa epiſtola data fuit annum ducenteſimum decimum ſeptimum indicat, in quo ſcribebat ipſe Tertullianus.

In reliquis autem, quæ citantur Chronologicis notis, nempe S. Petri Criſologi, *qui circa medium quintum Sæculum floruit ſerm.* 145. *de Generatione Chriſti in fine* -- annos quingentos circiter -- *a Chriſto nato enumerat*. Cui S. Petri Criſologi ſententiæ, aſsertio S. Hilarii lib. primo ad Conſtantium, qua Domini Ballerinii pariter afferunt , conformis eſt ; concedendum quidem , cum rotundo numero ſæcula numerantur inter medium annorum numerum non attendi, quod & in præſenti fit, cùm ſextum, decimum,

mum, duodecimum ſæculum commemoramus. Nam & nunc decimo octavo ſæculo vivere dicimur, cum adhuc medium ſæculum minime attigerimus. At hæc Sæculorum nota nihil proficit ad intentum, cum S. Zeno in hoc ſermone non ſæcula enumeret, ſed annos a ſcripta prima D. Pauli epiſtola ad Corinthios, ut ipſemet indicat illis verbis *ferme vel eo amplius*, quæ in uſu non ſunt, cum integra ſæcula ſignificantur: ac proinde non eadem ratione ac ii, qui ſæcula indicant, explicandus eſt.

Arduum ſane eſt ex uno anachroniſmo (frequentiſſime enim vetuſtioribus in libris reperiuntur) firmam conſtituere Epocham, quam ad ſuſtinendam nova prorſus coniectura adinvenienda eſt, quæ nulli hactenus Criticorum in mentem venit, neque ratione ulla probari poteſt. Quinquaginta ſcilicet annorum exceſsum pro nihilo in Antiquorum Scriptis habendum. Hoc utique divinare eſt, ſi canone iſto Chronologiæ difficultates ſunt diſſolvendæ. Quid ergo tanta concertatio inter viros eruditos de S.

Ire-

Irenæi opinione circa JESU Chriſti ætatem ?(Coincidit quæſtio nam Chriſtianæ religionis Epocha ab annis JESU Chriſti initium habet ) Ipſi namque tribuitur putaſſe nonniſi poſt quinquageſimum annum Chriſtum Dominum ex hac vita ſublatum . Cur in ipſius defenſionem adducere, libros ejus fuiſſe vitiatos? Minori certe licentia uſus eſſet Irenæus, ſi viginti annorum ſpatio tantummodo JESU Chriſti vitam protraxiſſet , quam veteres alii Scriptores, qui ex hac nova conjectura Chriſtianam æram quinquaginta, nonaginta, & amplius annos excedentem ſuis in annorum calculis exhibuere . Neque S. Epiphanii locum , quo S. Juſtini martyrium ſub Hadriano poſuerit, inſanabilem dixiſſet Petavius, licet S. Juſtinus triginta poſt annos circiter ſub Antonino Martyr obierit. Sanari enim poterat hac conjectura , qua non tam exceſſus , quam annorum defectus ſuppleri poteſt. At certum eſt S. Juſtinum ea non eſſe uſum , cum in Apologia prima, abſque exceſſu, vel defectu ullo verum Chriſtianæ æræ an-

num recenſuit. *Ne qui vero præter rationem ad eorum, quæ nos docti ſumus everſionem dicat ante annos centum quinquaginta, nos aſſeverare Chriſtum ſub Cyrenio natum eſſe, docuiſſe autem quæ docuit poſterius ſub Pontio Pilato &c.* & ex ipſius verbis S. Epiphanii demonſtratur anachroniſmus. Quis ergo inficiabitur ex hoc uno canone ad reſecandum in anacroniſmis annorum exceſſum totam peſſundari, everti, & confundi chronologiam? Fateor per plura Eccleſiæ ſæcula ex Conſulum ſerie annos fuiſſe conſignatos: At hæc eſt vera annorum Chriſti recenſendorum ratio, ut Auguſtinus docet. *Per Olympiadas, & Conſulum nomina, multa ſæpe quæruntur a nobis, & ignorantia Conſulatus, quo natus eſt Dominus, & quo paſſus eſt, multos coegit errare.* Quare ex iiſdem Conſulum faſtis veram aſſequutus Chriſtianam Epocham in Epiſtola ad Heſichium a Chriſti Domini Nativitate ad ſua uſque tempora verum annorum numerum reddidit. *A Nativitate Domini hodie computanrur anni ferme* 420. *A reſurrectione autem, vel Aſcenſione ejuſdem anni*

390.

390. Non ea igitur neceſſitate adigebantur SS. Patres, cum per ſeriem Conſulum anni digerebantur rotundo aliquo numero, qui non unius, aut duorum, aut decem, ſed 50. vel etiam 90. annorum exceſſum contineret. Quinimmo Auctore Auguſtino, ſi quis error in annorum numero reperiebatur, ex ignorantia Conſularium Faſtorum contigiſſe dicendum eſt. *Ignorantia Conſulatus, quo natus eſt Dominus, & quo paſſus eſt multos coegit errare*: quod maxime notandum eſt, Auguſtinus enim non hanc allegat conſuetudinem ad anachroniſmos Veterum conciliandos, ſed veros errores dicit *coegit errare*. Quis autem magis agnoſcere debuit conſuetudinem hanc, ſi tunc viguiſſet: Auguſtinus eorum temporum ſuppar, aut coetaneus, ſeu recentiores noſtri ævi Scriptores tot Sæculis ab... lis diſtantes, qui hæc ad ſuas Epochas tuendas comminiſcuntur?

Ne tamen longius divagemur a Scopo ad numerum 400. annorum, quem in Tractatu D. Zenonis de Continentia legimus,

redeamus oportet. Quamvis 50. annorum exceſſum in antiquis Scriptoribus non computandum, ut Domini Ballerinii aſſerunt, pro certo haberemus: attamen ita certum eſt notam illam 400. annorum in eodem D. Zenonis Tractatu anachroniſmum continere, ut liberaliter licet concederemus, ex eadem 400. annorum nota inferri non poſſe S. Præſulem quinto Sæculo claruiſſe nempe anno 457. qui numerus a ſcripta prima epiſtola ad Corinthios anno Chriſti 57. additis 400. annis in laudato Sermone expreſſis, exurgit; nullo tamen modo S. Zenonis Epiſcopatus epocha ab anno 356. ad 380. conſtitui poſſet, ut iidem præclari Viri ſtatuere contendunt. Hoc ea ineluctabili ratione probatur, quod ejuſdem ſermonis textus non modo aptari non poteſt ſæculi quinti Æconomico Eccleſiæ ſtatui, ſed nec ſæculi quarti, & præcipue anno 356. ad 380. id modo conſiderandum ſuſcipimus.

Chriſtianam mulierem in eodem tractatu avertere ſtudens S. Antiſtes a connubio cum viro gen-

gentili luculenter admodum incommoda illi exhibet, quæ circa Religionis exercitium ex hoc connubio proveniunt. Inter alia hæc habet: *Quid quod illius Sacrificium publicum eſt, & tuum ſecretum? Illius a quovis libere tractari poteſt, tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecratis ſine ſacrilegio videri non poteſt*. Ita in editione ultima Veronenſi: At in hoc Piſtorienſi M.S. *pro ſacrilegio habet ſacrificio --Tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecratis ſine ſacrificio videri non poteſt*. In Bibliotheca Patrum *Tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecrari ſine ſacrilegio videri poteſt*. Hæc verba *illius Sacrificium publicum eſt, tuum ſecretum. Illius a quovis libere tractari poteſt, tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecrari* ( ita cum editis legere placet rationibus inferius deducendis ) *ſine ſacrilegio videri poteſt*. Hæc verba, inquam, temporibus indicatis nempe ab anno 356. ad annum 380. convenire nullo modo poſſunt. Anno quippe 356. Conſtantio Conſtantini Magni Filio imperante lege ab eodem Conſtantio lata, templa idolo-

rum clauſa, ac Sacrificia interdicta fuerant, nec reſerata tem. pla, ac ſacrificia idolis permiſſa niſi anno 361. Juliano Apoſtata ad Imperium poſt Conſtantium elato. Julianus tamen idolis licet cultum reſtituere ſtuduiſſet, numquam tamen Chriſtianorum Sacrificia vetuit breviſſimo imperii, ſeu triannidis ſuæ decurſu. Poſtea vero Joviniani in imperium ſuccedente, ac Valente, & Valentiniano, tum Gratiano, ac Valentiniano Juniore, ac demum Theodoſio ad annum 390. uſque & ulterius, quamvis gentilium ſuperſtitio adhuc permitteretur, tamen Chriſtianorum Eccleſias palam, ac publice frequentatas, ibique libere ſacrificia Chriſtiano more peracta fuiſſe ex hiſtoriaEccleſiaſtica indubitatum eſt. Toto itaque iſto tempore nempe ab anno 356. ad annum 380. & ultra Chriſtianorum Sacrificia publica fuere, & libere peragi potuerunt, non ſecreta: Itaque non hoc tempore ſcribebat S. Zeno, qui e contra ait Gentilium Sacrificia publica eſſe, & a quovis libere tractari poſſe, Chriſtianorum vero ſecreta. Tertio

ita

itaque Sæculo tum cum Gentilium ſacrificia publica erant, ſecreta Chriſtianorum, conſtituenda eſt S. Zenonis Epocha, ut Baronius, Perettus, & Bagatta conſtituunt notam illam 400.annorum non ex arbitrio, *non proprio marte*, *neque ullo codice innixi*, *vel contra fidem codicum*, ſed ex ipſo hujus Tractatus contextu corrigentes, ut alia corrigunt in his eiſdem S. Zenonis Tractatibus accuratiſſimi Ballerinii.

Et hæc potiſſima ratio eſt, cur quæ in editis lectio habetur, illi præferatur, quam iidem in ultima Veronenſi editione afferunt; quod hæc minime, illa viro maxime ſenſui conformis exiſtat, quem ipſe S. Zenonis Tractatus exigit. S. etenim Doctor ut Chriſtianam deterreat mulierem a connubio cum gentili viro, Chriſtianæ religionis, & idolorum cultum invicem confert. *Illius* (ita S. Zeno) *Sacrificium publicum eſt; tuum ſecretum; Illius a quovis libere tractari poteſt; tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecrari ſine ſacrilegio videri poteſt.* Antitheſis hic eſt duo continens orationis membra invicem op-

poſita. Primum. *Illius Sacrificium publicum eſt, tuum ſecretum*. Apertiſſime hic exprimitur ſolemnis, ac frequens idolorum cultus; cui ex adverſo reſpondent verba, *Tuum Secretum*, quæ aperte vetitam, ac periculis pænisque a Tirannis indictis obnoxiam Religionem Chriſtianam ſignificant. Horum Verborum ſenſum neque quinto, neque quarto ſæculo accommodari poſſe jam vidimus. Secundum orationis, ſeu Antitheſis membrum. *Illius a quovis libere tractari poteſt*. Libertas hic publice idolis ſacrificandi manifeſto edicitur. *Tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecrari ſine ſacrilegio videri poteſt*: Quibus verbis libertatem Religionis Chriſtianis ablatam ſignificari nemo jure poterit inficiari, ac proinde oppoſitio quam orationis vis, & ornatus exigit hac lectione evidentiſſima eſt. Eo vero modo, quo legunt, atque explicant Domini Ballerinii Senſus S. Zenonis non conſtat & Antitheſis vis, & ornatus tollitur: Volunt quippe per illa verba *tuum Secretum* ſignificari Eccleſiæ diſciplinam in occultanda Sanctiſſima Eucha-

chariſtia non modo Gentilibus, ſed Cathecumenis. *Secretum vocat, quippe quod ex Arcani diſciplina Sacrificium ſeu Euchariſtiæ miſterium non paganos ſolum, ſed ipſos Cathecumenos accurate colendum eſſet:* Et pro illo verbo *conſecrari* ita corrigunt. *Legebatur in editis conſecrati: Correximus ex MS. Pompeiano, & duobus Zenonianis* ( ſcilicet conſecratis ) *Conſecrati autem dicebantur qui Baptiſma ſuſceperant. Itaque minime conſecrati ſunt Cathecumeni, qui alia formula minime initiati dicebantur, de quibus ex memorata diſciplina arcani cautum erat, ne in Euchariſtiæ Sacramentum oculos coniicerent.* Si pro minime conſecratis Cathecumeni intelligendi eſſent nihil ad intentum argumentationis facerent D. Zenonis verba, Antitheſis nulla in illis eſſet: Nam etiam ſi a conſpiciendo Sacrificio arcerentur Cathecumeni, publicum nihilominus fuiſſet ſacrificium, & libere a Chriſtianis peragi potuiſet: perperam itaque dixiſſet S. Doctor. *Sacrificium publicum eſt; tuum ſecretum. Illius a quovis libere tractari poteſt; tuum etiam a Chriſtianis ipſis mi-*

Ep. 82. *mine conſecrari ſine ſacrilegio videri poteſt*. Occultatio namque Santiſſimæ Euchariſtiæ Cathecumenis, & eorum ab Eccleſia eiectio tempore Sacrificii, neque ſecretum Chriſtianorum Sacrificium faciebat, neque illis libertatem adimebat ſacrificandi: Ut igitur conſtet ſenſus prædictorum verborum, *pro conſecratis conſecrari*, legendum eſt, & de libertate Chriſtianis a Tirannis ablata ſacra miniſteria peragendi ſunt intelligenda, ita exigente ipſo ſermonis contextu, quod neque quarti, neque quinti ſæculi conditionibus convenit; ſed neceſſario tertii ſæculi ſtatum indicat, quando Imperatorum edictis tamquam ſacrilegi, Deorumque contemptores Chriſti Fideles puniebantur, qui ſacra peragerent, vel ſacris intereſſent.

Nihil frequentius in antiquis M.S. amanuenſium incuria unam licteram pro alia ſcribere, ita ut pro *conſecrari*, *conſecrati*, exararent: quam correctionem unius licteræ repugnantibus etiam editis, & M.S. & ipſi Domini Ballerinii in his edendis ſermonibus adhibuerunt, ut in adnotatione

24.

24. ad Tractatum ſecundum libri primi. *Urbem pro Orbem facili unius litteræ mutatione perperam in M.S. & editis ſcriptum eſt. Emendationem ſenſus perſuaſit.* Editorum quoque lectionem M.S. præferunt in adnotatione 4. ad Tract. 13. lib. 2. *Editio Veneta captulo, cæteræ capulo. M.S. autem capitulo, quod retinuiſſemus, ſi quo exemplo probari potuiſſet & in eamdem, qua capulum ſignificationem uſurpatum fuiſſe. Hic autem capulum, id eſt manubrium gladii ſignificari apertiſſimum eſt: Capitulum vero idem ſignificare nullibi alias invenimus. Itaque capulo reliquimus, ut inferius quoque capulum retinuimus, cum editis, ubi M.S. habent capitulum. Et amanvenſi antiquo, ex quo alii profecerint, tribuendum credimus, quod cum vocem capulo, & capulum per abbreviationem ſcriptam putaret, capitulo, & capitulum expreſſerit.* Integram quoque dictionem addere aliquando iidem ſolertiſſimi Adnotatores compulſi ſunt; ut Tractatu 3. lib. 1. adnot. 13. *In editis: clauſis Porro tum in M.S. tum in editis hic locus uno contextu effertur, ita ut plane intelligi*
 *ne-*

*nequeat : Sic enim ſcribitur* -- Clauſis oculis tertio dives eſt avaritia -- *Correximus ut in textu ; ubi cum verbum diſpergit aperte ſupplendum fuit, ut ſenſus conſtaret ; tum vero punctum affigendum, poſt quod tertia orationis a Paulo propoſitæ pars, quæ avaritiam ſpectat a Zenone exponitur illis verbis* -- Tertio dives eſt avaritia -- *&c. ita commode intelligitur utique referri ad eloquentiam, & Fortitudinem avaritiæ facientes, de quibus hactenus diſſeruerat*. Hujuſmodi correctiones præter editorum, & M.S. lectionem in eruditiſſimis adnotationibus ad Tractatus S. Zenonis a D. Balleriniis elucubratis paſſim videre eſt, ea ratione allata, *ut ſenſus conſtet, ne ſenſus eſſet ſuſpenſus, contextus perſuaſit : ſententia perſuaſit : ut ſententia efflagitat : ſententiæ autem magis congruum*. Cum itaque & in hoc loco editorum lectio contextui magis conſonet præ aliis lectionibus retinenda eſt, & legendum. *Illius a quovis libere tractari poteſt : tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecrari ſine ſacrilegio videri poteſt*. Ut ſenſus ſit Chriſtianos ſacris intereſſentes

*V. adnot. 18. ad Tract. 3. lib. 1. & adnota & 17. & 36. ad Tract. 4. adn. 5. 14. Trac. 5. adnot. 11. Trac. 7. Adnot. 16. Tract. 8. Adnot. 4. 15. Tract. 9. Adnot. 4. Tract. 12. &c.*

tes

tes contra Imperatorum edicta tanquam ſacrilegos plecti, ut jam contra Tellemontium explicavimus. Ex hac genuina Textus reſtitutione patenter anachroniſmus emergit circa ea, quæ hic allatis præcedunt verba. *At cum annos ferme quadringentos vel eo amplius*. Quippe cum anno Chriſti 475. aſseri non poſset, neque ab anno 360. ad 380. Chriſtianorum Sacrificia ſecreta, ac vetita fuiſſe, idolorum vero publica, ac libera, legendum procul dubio eſt pro *quadringentos ducentos*, ut Baronius optime hunc Textum corrigit. Neque huic officit correctioni, omnia M.S. quadringentos exprimere, nam & hoc *amanuenſi antiquo* ex quo *alii profecerunt tribuendum credimus*. Quare ſapientiſſime monet clariſſimus P. Honoratus a S. Maria quod - *Nihilo magis deſerendum eſt magno ſimilium M.S. numero, cum omnia ab eodem corrupto exemplari forte profecta eſſe poſſint a quo eaſdem quoque maculas conceperint. Intelligentia quidem, & contextu ſermonis argumento eſſe poterunt ad verba Auctoris ab Amanvenſis verbis ſecernenda*. Hac regula uſi

*Lib. 1. de Sermonibus S.Zenonis Cap. 5.*

*T.1. Animadverſ. in reg. & uſum Critic. Diſſert. 1. ict. prim.*

ſunt

ſunt Criticorum celeberrimi, Stephanus Balutius ſcilicet, & Nicolaus Rigaltius; alique. Balutius ad verbum *Abſinthia* in notis ad Salvianum ſic habet. *Hunc locum ita correximus propria auctoritate, tametſi, & editiones, & M.S. libri repugnarent. Utrobique enim conſtanter legitur* -- Quid juvat ſtomachum abſtinentia ſi -- &c. *Sed vitio librariorum irrepſit hic error. Nam Salvianus abſinthia* opponere voluit dulcibus, ut ſilentia clamori, *&* *antidotum veneno. Noſtram conjecturam confirmat ipſe Salvianus -- Unde interim colligitur veriſſimam eſſe Nicolaii Rigaltii obſervationem, qui in præfactione ad Tertullianum adnotavit etiam veterum librorum fide falſiſſimas lectiones adſeri* -- Nam & -- ſunt libri -- inquit -- depravatiſſime correcti, neque ulla ſpes reducendæ unquam veritatis, niſi tam veteres nanciſcamur, ut ſint omni correctorum antiquitate vetuſtiores -- & alibi idem Balutius -- *Ita correximus ex ingenio cum antea legeretur* -- injuriæ *ſicut enim mollitiem voluptatis opponit aſperitatibus, ſic longas delitias injuriæ:*

Ad lib. 5. de Gubernatione nota 2.

*alio-*

*alioquin enim vox injuriæ nullum hic bonum ſenſum facit*. Hæc attulimus exempla, quæ ſunt præciſa, cum & in S. Zenonis textu antitheſis oppoſitio nullo alio ſenſu, quam eo, quo ejus verba explicavimus, reperiri poſſit: nullaque major afferri poſſit ratio ita corrigendi textum, quam ipſius contextus ſententia.

Illud in hoc quinto S. Zenonis Tractatu primi libri expendendum reſtat argumentum ex iis verbis conflatum. *At cum ante annos ferme quadringentos* ( ducentos ex correctione legendum) *vel eo amplius, Apoſtolicum hoc operetur edictum, quo & vivaciores fuere homines, & rariſſimi Chriſtiani; cur ergo Chriſtiano orbe ipſo pœne jam toto, hominumque vivacitate, mundo ſeneſcente detrita, obtundam verbis palpantibus aciem veritatis &c.* Illa verba adhibent *Chriſtiano orbe ipſo pœne jam toto* *Diſſ.* 1 quibus quartum ſæculum indicarii *Cap.* 2. contendunt Domini Balleri- §. 1. ni, Marcellini auctoritatem propriam ad confirmandam ſententiam adducentes, qui lib. 21. c. 2. *ipſos quoque Romani Imperii milites Chriſtianos fuiſſe prodit*; cui

cui & Zonaræ textum addunt his ſupplentes verbis. *Unde Julianus Auguſtus in Galliis acclamatus* „ ut „ omnes nullo impediente ad „ ſui favorem inliceret, adhæ- „ rere cultui Chriſtiano finge- „ bat; nam verebatur " *ait Zonaras lib.* 13. *n.* 11. -- milites, quos prope univerſos Chriſtianos eſſe noverat -- Dein Tertullianum quem ſibi adverſari ſentiunt explicare conantur: *Qui ſuo tempore omnes Romanas Urbes Chriſtianis impletas teſtetur*. Oratorie ibi illum loqui autumantes Tertulliani verba hæc ſunt: *In apol. Cap.* 37. *Externi ſumus, & veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia, conciliabula, caſtra ipſa, tribus, decurias, palatium, ſenatum, forum, ſola vobis reliquimus templa*. Demus oratorie dictum, & quodam cum exceſſu: At quis putet Tertullianum gentibus pro Chriſtianorum defenſione talia prolaturum fuiſſe, ſi numero adeo pauci Chriſtiani iidem fuiſſent? Ridiculam prorſus feciſſet Apologiam ſuam. Tertulliani itaque tempore, ſi non Urbes, Inſulas, Caſtella, municipia &c. Chriſtiani ita im-

ple-

pleverant, ut gentibus non eſſet locus ; adeo tamen frequentes erant, ut implere quodammodo viderentur . Qua propter ſicut Tertulliani expreſſio in quartum ſæculum cadere minime poteſt , neque D. Zenonis textus, in quo orbem pœne jam totum Chriſtianum legimus, ad quartum ſæculum trahendus eſt . Idem de aliis Euſebii ſententiis a Dominis Balleriniis adductis dicendum.

Verum enim vero ut hæc magis conſtet D. Zenonis ſententia præcipua conſideratione Gallieni edictum expendamus. Refert illud Euſebius. *Indulgentiam* ( ita Gallienus ) *beneficii noſtri per univerſum orbem diffundi præcipimus*, *ut cuncti* ( Gentiles ) *a Religioſis locis abſcedant* . Jubet Imperator *per Univerſum Orbem* Chriſtianis religioſa loca reſtitui . Tertio itaque ſæculo diffuſi per univerſum orbem Chriſtiani erant . Num & Gallienum oratorie hoc in edicto loquutum dicemus ? Ab Trajani etiam tempore in tantum numerum excreviſſe Chriſti fideles ex eo conſtat, quod Magiſtratus ad ipſos necandos impares fuiſſe legamus; Demonſtra-

ſtratur quoque exuberanti fructu Fidem Chriſti eodem tertio ſæculo propagatam, cum Thaumaturgus Gregorius quindecim reliquiſſe infideles ( totidem namque Fideles erant, quando Neocæſarienſem ſuſcepit Cathedram ) in Domino moriens gloriari poterit. Teſtatur hoc Niſſenus Gregorius. *Creſceret autem myſterium Chriſtianorum, & in multitudinem ubique terrarum propagaretur Eccleſia per eos, qui ſemper ſermoni adjungerentur in magnitudinem exurgens*. Quin & ipſe Sanctiſſimus Martyr Cyprianus ſub Imperatore Gallieno martyrio coronatus de pace lapſis conceſſa ad Antonianum ſcribit. *Quæ litteræ per totum Mundum miſſæ ſunt, & in notitiam Eccleſiis omnibus, & univerſis fratribus perlatæ ſunt*. Conſtat igitur ex iis omnibus, quæ ab exordio hactenus conſideravimus, nullum ex D. Zenonis textibus deduci argumentum poſſe, ut quis illius epocham conſtituere quarto ſæculo adigatur. Mox ad alia, quæ externe petuntur argumenta opitulante Deo procedamus.

To. 3. in Vita Gregorii Thaumaturgi

Ep. 52.

CA-

## CAPUT TERTIUM.

### §. I.

*Ex S. Ambroſii epiſtola ad Syagrium Veronenſem Epiſcopum, S. Zenonem quarto ſæculo vixiſſe, probari non poteſt.*

SYagrium, ad quem occaſione Indiciæ Virginis licteras dedit Ambroſius *Veronenſem Epiſcopum tum fuiſſe, ipſius epiſtolæ contextum plane convincere:* Indiciamque Virginem contra juris ordinem ab ipſo Syagrio inſpectionis ſubjectam, ejuſdem Syagrii juriſdictioni ſubditam tota Epiſtola tradi Domini Ballerinii aſſerunt. Indiciam tamen Veronenſem non fuiſſe, plura ad hoc demonſtrandum primo libro de ſermonibus S. Zenonis capite undecimo a me ſunt allegata. Ex ipſius epiſtolæ contextu plane conſtat, S. Ambroſium neque Veronenſem, neque Epiſcopum dicere, quem nominat Zenonem. Indiciam vero Syagrio non fuiſſe ſubditam, niſi obtentu delicti, cujus, licet falſo, inſimulabatur

*Diſſ. 1. Cap. 3. §. 3.*

batur

batur hæc Virgo manifeſtiſſimis conjecturis ex ejuſdem epiſtolæ textu erutis citato loco demonſtravi. Hoc ut magis magiſque pateat, notandum eſt in hac D. Ambroſii reſponſiva epiſtola ad Syagrium agi de illegittimo judicio Veronæ a Syagrio inſtituto contra Indiciam. *Tu autem ſine alicujus fratris conſilio hoc judicium tibi ſolus judicandum putaris, in quo tamen ante judicium præjudicium feceris, ut puellam Zenonis Sanctæ memoriæ judicio probatam, ejuſque ſanctificatam benedictione poſt tot annos ſine auctore criminationis, ſine accuſatore, ſine profeſſore delationis in periculum reatus deducendam arbitrarere. Cui invidia eſſet a vanis, ab hæreticis, ut ipſi volunt, a turpibus perſonis conflata per ſcelus*. Ea vero erat, & D. Ambroſii temporibus in Eccleſia judiciorum diſciplina conſtituta per Nicænos Canones quintum, & decimum ſextum, a Sardicenſi Concilio Canone XIII. & XIV. confirmatos, *ut nullus Epiſcopus judicet, retineat, excommunicet, ordinet alienum Parochianum.* Nam licet tempore perſecutionum exigente neceſſitate Epiſco-

po

po in aliena Diœceſi, vel in alienum ſubditum juriſdictionem ſuam exercere permiſſum fuerit; hæc tamen conſuetudo per tam relatos Nicænos Canones ſublata eſt, ut optime contra Socratem notat Chriſtianus Lupus. *Secundo falſum eſt* ( ita Lupus ) *quod Epiſcoporum ad alienas Eccleſias demigratio, ſeu alienarum Eccleſiarum quoad judicia, ordinationes, aut quamvis adminiſtrationem ſit interdicta ad excludendum vetuſtum morem toleratum olim cauſa Gentilium perſecutionum. Gentilium perſecutiones jamdudum extinctæ erant, & ex earum neceſſitate toleratum morem jampridem excluſerat Nicæna Synodus per quartum, & ſextum Canonem, confirmatum, atque innovatum a tertio Sardicenſi* : Hujus Concilii Canone XIV. ſola permittitur appellatio ad Metropolitanum, ei qui ſe ab Ordinario injuſte excommunicatum cauſetur. *Qui ejicitur, poteſtatem habeat confugiendi ad Epiſcopum Metropolis ejuſdem Provinciæ;* interim dum Appellationis judicium agitur Ordinarii firma ſtante ſententia, donec legittime ſententia in ſecunda inſtantia lata fuerit.

*T. I. In Scholio ad 2. Canone Concili Coſtant.*

rit. *Priuſquam autem diligenter, & ex fide ſingula examinata fuerint, qui communionem non habet, non debet ante rei cognitionem ſibi communionem arrogare*. Quæ omnia ſecundo Canone Conſtantinopolitani Concilii anno Chriſti 381. celebrati innovari notat idem Lupus..

Qua de re, cum & D. Ambroſii ætate hæc diſciplina vigeret, quomodo idem Ambroſius Syagrio ſuccenſere potuerat. *Tu autem ſine alterius fratris Concilio hoc judicium tibi ſolus judicandum putaris*: Si ſubdita Syagrii fuiſſet Indicia? Potuit quidem Syagrius, & in non ſubditam judicium exercere propter delictum, ut ferebatur, Veronæ commiſſum. At illum reprehendit Ambroſius, quod ſine Conſilio alterius fratris (ſemet modeſte innuens) judicium ageret. Licet enim ratione patrati ſtupri Indicia ipſius Syagrii juriſdictioni ſubderetur; actamen cum extera eſſet, ut ipſius vitam ac mores agnoſceret, conſilium Syagrio expetendum fuit ab ipſo potiſſimum Ambroſio, cui nota erat Indicia. Nulla alia ratio reprehenſionis hu-

hujus adduci poteſt. Nam ſi Veronenſis fuiſſet Virgo, ut falſo putabatur ſtuprata, & ipſi Syagrio nota, cur ab aliis notitia de illa exquirenda erat? De hac notitia agere S. Ambroſium ex ipſius epiſtolæ verbis manifeſtum eſt, cum hanc notitiam Syagrio præbeat, benedictionem, & Sanctificationem Zenonis pro Indicia allegans, ejuſque innocuos mores textibus comprobans, at non Veronenſibus, ſed exteris, ut eodem XI. capite pluribus oſtendi. Non ergo Veronenſis Indicia fuit. *Lib.1.de Serm. S. Zen.*

Ipſum vero D. Ambroſii textum afferunt eximii Ballerinii, quo evidentius conſtare dicunt, Indiciam Veronenſem fuiſſe. *Quid ſi ex iis ipſis, quæ in Ambroſii Epiſtola narrantur, Indiciam Virginem Veronenſem fuiſſe luculentius confirmemus? Etenim Maximus ſororis vir, poſtquam lite adverſus Indiciam mota de quibuſdam bonis* -- judicia attentaſſet -- *cum vehementer angeretur* -- quod Virgo in agro affinitatis ſuæ refugiſſet conſortium, muro interiecto ( *in eadem utique* domo ) diſcretas ædes uxoris ſuæ ac Virginis, diviſam-

viſamque germanitatis inter ſorores ſocietatem -- *eſſe juſſerat* -- *quod argumentum eſt evidens, mediæ domus partem ad Indiciam ſpectaſſe; ſi enim ex alia urbe Veronam adveniſſet, Maximus pro hoſtili, & averſo in illam animo, eam domo, & urbe pellere, ac in ſuam Patriam remittere potuiſſet*. Ita ex ipſo D. Ambroſii textu præclari viri argumentantur. Si vero eumdem textum ad examen revocemus, non *de quibuſdam bonis* Maximum judicio cum Indicia contendiſſe, neque eamdem fuiſſe domum, interjecto muro ab eodem Maximo Indiciæ cognato diviſam facile comperiemus. Integrum D. Ambroſii textum afferamus. *Te miror Frater* ( ita Ambroſius Syagrio ) *qui tantopere defendas Maximum non fuiſſe accuſatorem, ſed parentis dolore doluiſſe invidiam ſparſi rumoris, cum ille ſe inimicum, & adverſarium litigatorem propoſito jam jurgio negare non potuerit adverſus Sacram Virginem judicia attentaviſſe, muroque interjecto diſcretas ædes uxoris ſuæ, & Virginis diviſam germanitatis inter ſorores ſocietatem, aliaque proh dolor! & quod Virgo*

*in*

*in agro affinitatis ſuæ refugiſſet conſortium*. Inimicitiam Maximi probat ex jurgio *propoſito jam jurgio*, & diviſo *muroque interiecto* ſocietate *inter ſorores*, & cohabitatione *diſcretas ædes*. Si de bonis civili judicio actum eſſet, inimicitiam propter intentatam litem probare non potuiſſet Ambroſius. Jus etenim ſuum civili actione proſequi infenſum animum, ſeu odium minime arguit. At ex eo inimicum demonſtrat Maximum, quod cum Indicia Virgo propoſiti tenax a ſæcularibus conventibus, confabulationibuſque, ac ludis abhorreret; atque ut Deo vacaret etiam in agro ſuæ conſortium affinitatis refugiſſet, & forte Maximi licentiam, quod innuere videtur Ambroſius, addens, *aliaque proh dolor!* Quare Maximus odio in Indiciam flagrans, conflavit calumniam, cujus fautores habuit eos, qui virginis Indiciæ continentia, ac ſæcularium conſuetudinum fuga offenſi erant. *Nam & hic vidimus dudum, & illic eſſe comperimus, qui compoſitam hanc querantur calumniam, quos aiunt, & offenſos faviſſe Maximo*

*ximo, quod iſta Virgo non circumeat domos, nec eorum matronas ſalutet, atque ambiat.* Ita Ambroſius. Nulla hic de re familiari mentio fit; quapropter ſi Ambroſii verba proprio inſpiciamus aſpectu, hæc facti hujus veritas apertiſſime ex ipſis verbis emergit. Indicia, quæ Romæ, & alibi multo tempore fuit, ut ex hujus Epiſtolæ textu, ac ex iis, quæ alias expendimus, conſtat; Veronam ſe conferens, ut apud ſororem habitaret, contiguam domui Maximi ipſo conſentientiente domum conduxit aperto muro, ut, acceſſum ad ſororem habens, poſſet tamen libere ſecum habitare, nolens in domo cognati aliorum conſuetudine diſtrahi, quare nec ruri cum Maximo eſſe voluit. Continentia Indiciæ virginis offenſus Maximus primo jurgatus, ut videtur; propter liberum Indiciæ acceſſum e ſua in domum uxoris, tum actione judiciali intentata, cui occaſionem conſenſus præſtitus de aperiendo muro a Maximo dare potuit, muro obſtruxit aditum, uxoremque prohibuit, ne ad Sororem Indiciam accederet, ægro id

D. lib. 1. de Serm. S. Zenonis Cap. 11.

id forte ferente animo ipſa uxore ſua. Demum in Indiciam ſtupri calumniam conflavit. Hæc ex iis, quæ apud Ambroſium leguntur, obvio emergunt ſenſu. Cæterum litem de quibuſdam bonis, ac unam eſſe domum a Maximo diviſam dicere divinare eſt. Si enim reponas, nulla opus fuiſſe lite ad obſtruendum muro aditum, ſi duæ fuiſſent domus cum Maximus proprio arbitrio id facere potuiſſet. At quid ſi forte attentavit facere, & ex ſororum, & Indiciæ familiarium reſiſtentia, qua jurgium ab Ambroſio commemoratum ortum fuiſſe videtur, ad judicia confugere neceſſe fuerit? Si vero hæc non probentur, minus ea probanda eſſe dicendum, quæ nullo textus adſtipulante ſuffragio excogitata promuntur. Litem jurgio exortam *propoſito jam jurgio* & prohibitum tantum Indiciæ acceſſum interjecto muro ad uxorem dicere, nulla de re familiari mentione facta, non civile, ſed quod crimen concerneret, judicium indicat. Potuit namque Maximus, qui ſtupri facinus Indiciæ impegit, & fur-

ti timorem inſinuare Judici, ut obſtruendi aditum, poſt præſtitum conſenſum facultas concederetur.

Quid vero ſcirpum in nodo querimus? Fuerit Veronenſis Indicia. Quid inde? Num ex eo Zenon qui ei benedixit, eamque ſanctificavit Epiſcopus fuit? Nil minus. Benedictio, & Sanctificatio a Zenone Indiciæ impertita non fuit ſolemnis ejuſdem Virginis conſecratio, quod ut evidenter appareat, obſervanda Ambroſii verba ſunt,, *Puellam Zenonis Sanctæ memoriæ judicio probatam, ejuſque Sanctificatam benedictione poſt tot annos -- in periculum reatus deducendam arbitrarere*. Nota verbum illud *Puellam*. Puellæ non conſecrabantur, ſed adultæ, & ætate grandiores, & quadraginta annorum probata Virginitate ex conſtitutione S. Leonis Magni. Vide Chriſtianum Lupum in librum Tertulliani de Præſcritionibus in Scholio ad caput tertium verbo ſi virgo quæſt. 6. quæſtione etiam ſecunda ex epiſtola 2. Innocentii primi ad S. Victricium Rothomagenſem Archiepiſcopum cap.

12.

12. & 13. Virgines diſtinguit, aliaſque velari meruerunt, & alias quæ *nec dum ſacro velamine tectæ tamen in propoſito virginali ſemper ſe permanere promiſerunt.* Et hæ puellæ erant, quæ proveꝺiorem ætatem non attigerant, ut in eadem epiſtola cap. 1. & 2. *Puella, quæ nec dum velata eſt, ſed propoſuit ſic manere*: Cum itaque puella eſſet Indicia, quando a Zenone benedicta fuit, ex hac benedictione, quæ a ſolemni conſecratione ab Epiſcopo facienda diſtinguitur, deduci minime poteſt eumdem Zenonem ab Ambroſio nominatum, fuiſſe Epiſcopum. Quin etiam ſi pro ſolemni conſecratione acciperetur hæc Zenonis benedictio, neque ex eo inferri poſſet, Zenonem Epiſcopum fuiſſe. Nam etſi in Eccleſia Latina ordinaria poteſtate ſolus Epiſcopus potuerit ſacras conſecrare Virgines, actamen & Præsbiter ex delegatione Epiſcopi conſecrare poterat: Patet ex Concilio Cartaginenſi tertio capite 36. circa annum Chriſti 398. celebrato (nempe paulo poſt quam S. Zenonem obiiſſe volunt Domini Ballerinii.) *Præsbiter in-*

*conſulto Epiſcopo Virgines non conſecret ; Chriſma vero numquam conficiat* . Vide iterum eumdem Lupum quæſtione quinta . Conjectura igitur de Zenonis , qui Indiciæ benedixit, Epiſcopatu evaneſcit , cum neque illum Epiſcopum Ambroſius nominet, neque ex benedictione Indiciæ ejus Epiſcopatus inferri poſſit : quare omnis ſuſpicio ablata eſt, Zenonem hunc fuiſſe eumdem ac SS. Veronæ Præſulem, ut ſine ulla ratione aſſeruere Dupinus, & Tillemontius, qui penitus divinando Zenonem Veronenſem Epiſcopum tempore Gallieni non extitiſſe auſi ſunt affirmare.

§. II.

*Antiquus ordo Epiſcoporum Veronenſium minime probat S. Zenonem quarto Sæculo vixiſſe: Quinimmo ipſum tertio Sæculo vixiſſe confirmat.*

VEtuſtum ſatis Rhythmum afferunt antiquarum rerum peritiſſimi Ballerinii, quo ætatem S. Zenonis quarto Sæculo determinari putant. Rhythmum accipe ſtudioſe Lector

Primum Veronæ prædicavit
Euprepius Epiſcopus, *Diſſ. pr c. 3. §. 3*
Secundus Dimidrianus, Tertius Simplicius
Quartus Proclus Confeſſor,
Paſtor egregius
Quintus fuit Saturninus, &
Sextus Lucilius
Septimus fuit Gricinus Doctor, & Epiſcopus
Octavus Paſtor, & Confeſſor Zeno Martyr Inclitus.

Hactenus Ballerinii; at hæc etiam ſubjungenda quæ immediate ſequuntur

Qui Veronam prædicando
reduxit ad Baptiſmium.

A malo Spiritu ſanavit Galli filiam

Boves cum....vergentem reduxit a pelago

Gallieni in hoc penultimo verſu legendum notant Ballerinii ex MS. Lobienſi ipſa Ratherii Epiſcopi Veronenſis manu exarato. *In hoc autem non Galli, ut Mabillonius ediderat, nec Gallieni Cæſaris, ut nos e duobus poſterioris ævi MS.* ( nempe e MS. Zenoniano, ac Pompeiano ) *loco laudato* ( Differt. 3. cap. primo §. 54.) *ſcripſimus, ſed Gallieni filia palam legitur*. Hunc Rhythmum e Dipthychis Eccleſiæ Veronenſis erutum arbitrantur, maximoque in pretio habendum cenſent; Monent inſuper. *Neque vero, ſi quæ falſa poſterioribus catalogis inſecta ſunt, obiiciantur, ut ex iis ordinis etiam Epiſcoporum elevetur; nam ſola Epiſcoporum nomina in ordinem diſtributa ſumi potuerunt ex Dipthychis, in quibus nihil præter eorum nomina legebantur, ut proinde hæc ſeries ſatis tuta, & vera habenda ſit; ad hiſtorica autem facta, vel chronicas etiam notas quod pertinet, cum hæc aliunde ſumi debuerint, pro monu-*

*In teſtimoniis ſelectis de S. Zenone Veronenſi p. clxxi.*

*men-*

*mentorum, e quibus ea petita fuerunt ratione, vel vera, vel fabuloſa Epiſcoporum ordini potuerunt interſeri, & ſæpe ex opinione vulgi fabulis leviter aſſentientis intruſa ſunt nonnulla, quæ ab eruditis falſiſſima demonſtrantur. Quod monitum præcipue volumus, ne quis omnibus præter Epiſcoporum ordinem Anonimi Pipiniani dictis fidem accomodandam exiſtimet, cum ea, quæ de Gallieni Cæſaris filia inſeruit, falſa ſint, ut ſequenti paragrapho oſtendemus.* Volunt itaque in allato Rhythmo ordinem tantum attendi ac ſeriem Epiſcoporum Veronenſium, falſa eſſe, quæ de filia Gallieni dicuntur, autumantes.

Rhythmi huius antiquitatem maxime ſuſpiciendam, & ego duxi de uno Zenone Veronenſi Epiſcopo agens; certamque primorum octo Epiſcoporum Veronenſium ſeriem ipſius Rhythmi auctoritate contra Papebrochium aſſerui. Immerito tamen clariſſimum hunc Virum erroris in eo me redarguiſſe ingenue fateri exigit veritas. Hoc manifeſtum fiet ex his, quæ modo diſſerenda ſuſcipio.

*l. pr. de Ser. S. Zenonis c. 11. in fine.*

Tria de hoc Rhythmo ponunt doctiſſimi Ballerinii. Primo ajunt ipſum e Diptychis Eccleſiæ Veronenſis fuiſſe concinnatum: Secundo ſeriem, & ordinem octo primorum Epiſcoporum ſincerum in ipſo contineri: Tertio ea, quæ de Gallieni Imperatoris filia in eodem leguntur eſſe falſa. Singula perpendamus.

E Diptychis Eccleſiæ Veronenſis acceptum fuiſſe hunc Rhythmum nullo nec vetuſto, nec recentiori monumento probatur; Eccleſiæ namque Veronenſis Diptycha nulla extant: Ea tantum conjectura adducitur, quod cujuſque Civitatis Epiſcopos *in diptychis ex ordine ſcribere, & inter Miſſarum ſolemnia ad ſecundum memento omnes etiam Sanctos recitare ex antiqua diſciplina mos fuerit, tum in Oriente, tum in Occidente*. Utrum hoc ita ſit in dubium revocare non eſt opus: indicaſſe modo ſufficiat, quam levi ratione affirmetur hujuſce Rhythmum e Diphtychis Eccleſiæ Veronenſis originem trahere: Si enim hæc Dipthyca extarent, tum ex eorum cum Rhythmo collatione dignoſci poſ-

ſet,

ſet, num ab iiſdem Dipthychis acceptus eſſet; cum vero non extent arbitrio ſuo quiſque poteſt unde hic Rhythmus ſit habitus excogitare. Non fuiſſe vero acceptum non levi argumento eſſe poteſt Monumentorum antiquorum Eccleſiæ Veronenſis, & Rhythmi hujus diſſonantia: In hoc etenim Rhythmo Secundus Veronæ Epiſcopus Dimidrianus, Tertius Simplicius, ac Septimus Gricinus dicitur: At in tabula Lapidea, quæ prope januam Eccleſiæ S. Proculi aſpicitur, hæc ſeries primorum Epiſcoporum legitur: *Hac æde vetuſtiſſima plurium Virum Divorum Sacrario Euprepii Petri Apoſtoli Diſcipuli hujus Urbis Epiſcopi I., Gricini II., Agapii III., Proculi IIII., Martyrumque Coſmæ, & Damiani &c.* Fuit quidem hic lapis anno 1502. eadem in Eccleſia locatus; ſed illi omnia vetuſtiora monumenta conſonant. Conſonat vetuſta membrana: *Hæc ſunt corpora Sanctorum ſepulta in Eccleſia S. Proculi, & primo in Altari inferiori ejuſdem jacet Corpus S. Proculi Epiſcopi Veronenſis, & fuit quartus Epiſcopus*

*SS. Epiſcop. Veron. Antiqua Mon. per Bagatam, & Peretum collecta Ven. an. 1576.*

-- *In alio altari ad dextrum latus præfati Altaris jacet Corpus S. Agabii Epiſcopi, & fuit tertius Veronenſis. In alio altari ad ſiniſtrum latus præfati altaris jacent corpora SS. Euprepii, & Gricini: Qui quidem Euprepius fuit primus Epiſcopus Veronenſis miſſus, & conſecratus a Beato Petro Apoſtolo, & ſimiliter Gricinus ſecundus Epiſcopus Veronenſis*. Conſonant & *inſcriptio* in Altari S. Agabio erecto. *Agabio qui in Pontificatu tertio ſucceſſit* Conſonat inſcriptio in Altari SS. Euprepii, & Gricini ſito in Eccleſia S. Proculi. *Euprepio Veronæ a Chriſti anno 72. Præſuli primo, & Gricino laborum ſocio, & Comiti locus reſtitutus*. Duo itaque diverſi Epiſcoporum Veronenſium ordines reperiuntur; quis ergo e Dipthychis manare dicendus eſt? Qui in Rhythmo legitur, an qui in veteribus monumentis? An cenſendus eſt Anonymus Pipinianus, ut Domini Ballerinii Rhythmi auctorem nominant e dipthychis eruiſſe, qui dipthyca forte vidit numquam? An vero Eccleſiæ ubi eadem monumenta publice ſunt expoſita, in quibus donec

mos

mos viguit legendi ex Dipthychis nomina inſcripta, quotidie legebantur? Antiquitate præſtet Rhythmus cæteris monumentis Vetuſtior: itaque & verior? Quid ſi & in eo manifeſtus deprehendatur error, licet & aliis monumentis communis? Rhythmum errores continere putant iidem Ballerinii. *Ne quis omnibus præter Epiſcoporum ordinem Anonymi Pipiniani dictis fidem accomodandam exiſtimet, eum ea, quæ de Gallieni Cæſaris filia inſeruit, falſa ſint*. Recentiora monumenta quis credat tunc adinventa, cum in lapidibus, & in membranis inſcriberentur? Nonne omni jure cenſere debemus ex aliis antiquioribus fuiſſe deſumpta? Ludibrio quidem cunctis eſſet, qui ſine ullo vetuſtatis adminiculo tamquam vetuſta exhiberet, quæ ipſe proprio marte adinvenit.

Aſt ego id quod ſentio aperte dicam. Neque Epiſcoporum Veronenſium ſeriem, quæ in Rhythmo, neque eam, quæ in veteribus monumentis legitur e Dipthychis Veronenſis Eccleſiæ deſumptam puto: quod hac ratione adducor, ut credam, nam

& in

& in Rhythmo, & in monumentis Veronenſibus manifeſtus circa Epiſcoporum tempora reperitur error: In utriſque etenim S. Proculus quartus Veronenſis Epiſcopus dicitur, & in utriſque ante Gallienum Imperatorem vixiſſe, cum utrobique quartus Epiſcopus nuncupetur, & octavus S. Zeno, quem Gallieni temporibus Epiſcopatum Veronenſem geſſiſſe apertiſſime affirmant: *A malo Spiritu ſanavit Gallieni filiam.* Hæc Rhythmus. Anno 236. S. Proculum vixiſſe in Pſalmiſta antiquo Eccleſiæ SS. Apoſtolorum notatur. *Anno Domini 236. vivebat S. Proculus quartus Epiſcopus Veronenſis frater S. Tuſcæ Virginis magiſtræ S. Teuteriæ Virginis*: Et in Martyrologio Eccleſiæ Cathedralis Veronenſis die 23. Martii ſic legitur *Eadem die S. Proculi Veronenſis Epiſcopi, qui tempore Maximini ſequebatur beatiſſimos Martyres Firmum, & Ruſticum; cupiens una cum ipſis martyrio coronari, ſed tamen a ſatellitibus expulſus in pace quievit*. Idem in aliis MS. inſpicitur. Tempus vero quo S. Proculus Veronenſi præerat Eccleſiæ, ex certis monu-


nu-

numentis habetur, ut clariſſimi Ballerinii demonſtrant dicta Diſſert. prima cap. 3. §. 3. *S. Proculus* [ita iidem Auctores] *quarto Sæculo ineunte in vivis erat, cum Maximiano Imperatore Veronam ducti fuere SS. Firmus, & Ruſticus, qui ſubinde martyrio coronati ſunt, ut palam fit ex antiquis ipſorum actis a Marchione Maffeio editis in calce diplomaticæ hiſtoriæ pag.* 303. *In nonnullis quidem actorum MS. pro Maximiano Maximinus legitur, ad cujus proinde Imperium Proculi ætatem provehendam arbitrati ſunt; at cum ex actis pateat Imperatorem id temporis Mediolani fuiſſe, Maximinus autem ea in urbe numquam fuerit, quippe qui vix Italiam ingreſſus in Aquileiæ obſidione mortem oppetiit, ut recte probavit noſter P. Petrus Paduanus ex Ordine Conventualium apud Ughellum tom.* 5. *Italiæ ſacræ pag.* 685., *cumque pluribus exemplis liqueat, hæc duo nomina Maximiani, & Maximini in codicibus promiſcue ſcribi, facileque confundi, potior immo, & genuina apparet aliorum codicum Maximianum ſcribentium lectio, quæ quidem in Antiquis MS. quæ viderunt, & al-*

le-

*legarunt Bollandi Socii ad diem 24. Martii in S. Proculi inventa eſt: ac jure propterea S. Proculus, & SS. Firmus, & Ruſticus in antiquis Martyrologiis omnibus, nec non in Romano referunt ad Diocletiani, Maximianique perſecutionem, quæ deſevire cæpit an. 303. Quartus itaque Veronenſis Epiſcopus quarto ineunte ſæculo floruit.*

Optime quidem circa S. Proculi ætatem: At inferri minime poteſt: *Quartus itaque Veronenſis Epiſcopus quarto ineunte Sæculo floruit*. Nam ratio cur quarto loco ſit conſtitutus S. Proculus in ſerie Veronenſium Epiſcoporum ea eſt, quod omnia monumenta Eccleſiæ Veronenſis, & ipſe Rhythmus ipſum Maximini tempore floruiſſe referunt, & ante Gallieni tempora, quare & annum exprimunt, & ipſum Imperatorem. *Anno Domini 236. vivebat S. Proculus*, ita in allato Pſalmiſta antiquo, & in Martyrologio Eccleſiæ Cathedralis. *Eodem die S. Proculi Veronenſis Epiſcopi qui tempore Maximini ſequebatur beatiſſimos Martyres &c.* Quapropter hoc errore factum eſt, ut qui ordinem primorum Vero-

ro-

ronenſium Epiſcoporum conſcribi curarunt, S. Proculum quartum Epiſcopum conſtituerint, ut Maximini temporibus concordaret. Itaque evidenter dignoſcitur non ex veteribus dipthychis, ſed ex variis monumentis ordinem ipſum concinnatum fuiſſe.

Conantur quidem Domini Ballerinii errorem hunc excludere ab eodem Rhythmo genuinam reſtituentes lectionem ex Lobienſi MS. carmini illi *a malo Spiritu ſanavit Gallieni filiam*, in quo verſu pro Gallieni Mabillonius legerat *Galli*, hac ratione ſcilicet quod in eodem Carmine non legatur *Gallieni Cæſaris*, ut in aliis MS., ſed Gallieni tantum, qua obſervatione opinantur nomine Gallieni non Imperatorem, ſed alium Gallienum quarto Sæculo viventem ſignificari, cujus filiam ab obſeſſione dæmonis liberarit S. Zeno. Ex ea [reſtituta lectione] *Illa difficultas ſimul adimitur, quam unam in Anonimo Pipiniano ineſſe putabamus, quaſi Gallieni Imperatoris fabulam ebibiſſet. Hinc etiam confirmari poſſe videtur quod Differt.* 1. *cap.* 3. §. 4. *ſuſpicati ſumus ejus cujus filiam*

*Inter Teſtim. Selecta p.*171. *poſt diſſ.* 3.

*filiam S. Zeno ſanavit a dæmone, fuiſſe vere Gallienum aliquem, qui per nonnullos in Imperatorem migravit*. Ut genuinam atque cæteris præferendam ego quoque habeo lectionem antiquioris MS. Lobienſis ea potiſſimum ratione quod verſus a *malo ſpiritu ſanavit Gallieni filiam* eodem numero conſtet, ac cæteri alii, ut inſpicienti patet; Si vero vel *Galli* legatur, vel *Gallieni Cæſaris* eodem numero non conſtat. At ex eo tantum quod *Gallieni* legatur ſine additamento *Cæſaris*, alter Gallienus ab Imperatore diverſus comminiſcendus ſit minime aſſentior; cum paſſim Gallienus legatur ſine addito *Cæſaris*, vel *Imperatoris*, neque alius a Gallieno Imperatore diverſus poſſit intelligi. In promptu habemus exemplum in allato textu Martyrologii Eccleſiæ Veronenſis. *Eodem die S. Proculi Veronenſis Epiſcopi, qui tempore Maximini ſequebatur beatiſſimos Martyres &c.* neque ad nomen Maximini additur *Cæſaris*. Alius igitur exquirendus eſt Maximinus? Idem in Martyrologio ordinis Prædicatorum. *Pridie idus Aprilis eodem*

*SS. Epiſ. Ver. Ant. Mon. p.* 17

*die*

*die S. Zenonis Epiſcopi, qui inter procellas perſecutionum Veronenſem Urbem mirabiliter rexit, ac tempore Gallieni Martyrio coronatus eſt*. Gallieni ſcribitur ſine addito Cæſaris: quin & Uſuardus in Martyrologio pridie idus Aprilis *Eodem die S. Zenonis Epiſcopi* -- ac tempore Gallieni martyrio coronatus eſt: Et in Martyrologio Romano juſſu Gregorii XIII. anno 1584. editi, duodecima Aprilis. *Veronæ paſſio S. Zenonis Epiſcopi, qui inter procellas perſecutionis eam Eccleſiam mira conſtantia gubernavit, & Gallieni tempore Martyrio coronatus eſt*. Ubi Gallieni nomen aſpicitur abſque eo, quod vel Cæſar, vel Imperator nuncupetur, quod paſſim in aliis MS., & editis obſervare quiſque poteſt. Nullum itaque eſt argumentum, eo quod in hoc Rhythmo *Gallieni* nomen ſine adjecto Cæſaris inſpiciatur, neque poteſt qui Gallienum hunc non eſſe Cæſarem inficiari: Quare ſuperfluum eſt, alium Gallienum quarto Sæculo fingere, cum in hoc Rhythmo dignitatis vocabulum Gallieni nomini non additum fuiſſe conſtet, ut idem in

hoc

hoc verſu numerus, ac in ceteris verſibus ſervaretur: Alia etenim MS. in quibus Cæſaris nomen adjectum eſt Rhythmi numerum ſubſtulerunt. *A malo ſpiritu ſanavit Gallieni filiam*. Ita Lobienſe MS., & optime. *A malo ſpiritu ſanavit Gallieni Cæſaris filiam*. Ita in MS. Ariminenſi, in quo non idem ſervatur numerus. Auctorem vero Rhythmi carminum numerum præ oculis habuiſſe conſtat ex præcedenti verſu. *Qui Veronam prædicando reduxit ad baptiſmium a malo ſpiritu ſanavit Gallieni filiam*. In primo etenim verſu non *baptiſmum*, ſed *baptiſmium* ſcripſit, non alia ſane de cauſa, niſi ut idem numerus conſtaret in verſibus. Et in hoc itaque Rhythmo Gallieni nomen de Gallieno Cæſare accipiendum eſt: Quare fit, ut eodem errore laboret hic Rhythmus, qui in aliis veteribus MS. reperitur, ſcilicet S. Proculum ſub Imperatore Maximino Veronæ fuiſſe Epiſcopum, qui revera floruit ſub Maximiano: Ideoque hoc errore ducti veterum monumentorum Auctores quarto loco inter Veronenſes

Præ-

Præſules S. Proculum recenſuere. Ipſum tamen S. Zenone poſteriorem fuiſſe ex ipſo Rhythmo cæteriſque monumentis oſtenditur, eo quod S. Zenonem Gallieni tempore & Rhythmus, & MS. collocent. Jure igitur ac merito Ughellus Petri Paduani auctoritate, quem ipſi Domini Ballerinii commendant, S. Proculum poſteriorem facit Zenoni.

Verum enim vero etiamſi Epiſcoporum Veronenſium ſeriem a vetuſtiſſimis Eccleſiæ ipſius Dipthychis deſumptam eſſe conſtaret, non ex eo quis poſſet aſſerere in iiſdem inalteratum Epiſcoporum Ordinem contineri; id ipſa met evincunt, quæ Domini Ballerinii adducunt exempla; Nempe Miſſalis Mozzarabici, cujus textum ad hujus veritatis evidentiam hic excribimus, ex titulo qui inſcribitur *Omnium Offerentium* ubi ſic legitur. *Facientes commemorationem beatiſſimorum Apoſtolorum, & Martyrum, Glorioſæ Sanctæ Mariæ Virginis, Zachariæ, Joannis, Infantium, Petri, Pauli, Joannis, Jacobi, Andreæ, Philippi, Thomæ, Bartho-*

*tholomei*, *Matthei*, *Jacobi*, *Simonis*, *&* *Judæ*, *Matthiæ*, *Marci*, *&* *Lucæ*. Nota illa verba *Joannis*, *Infantium*, ſi tempus mortis attenditur multo tempore poſt interfectum fuiſſe Joannem Baptiſtam, quo fuerint Innocentes occiſi. Si vero nativitatis, incertum. Nota etiam quoad ordinem Apoſtolorum, Paulum ultimum Apoſtolorum ſecundo loco poſt Petrum nominari, non ratione temporis, vel ordinis, ſed quia Romanæ Eccleſiæ mos ſemper fuit, ut obſervat Le Brun, numquam ſejungendi Apoſtolos

*T.p.4.p. a.4.§.3.* Petrum, & Paulum. Neque in

*Luc.6.14* reliquis ille ordo ſervatur, qui in Evangelio Lucæ digeſtus habetur, qui & Matthæi 10. 1. & Marci 3. 16. diverſus legitur. Poſt Apoſtolorum nomina Mozzarabicum ſic habet. *Item, &* *pro ſpiritibus pauſantium*, *Ilarii*, *Athanaſii*, *Martini*, *Ambroſii*, *Auguſtini*, *Fulgentii*, *Leandri*, *Iſidori*, *David*, *Juliani*, *item Juliani*. Hilarius, Athanaſius, Martinus, Ambroſius, Auguſtinus hic recenſentur, qui diverſarum Eccleſiarum Epiſcopales Sedes obtinuere, & in Oriente, & in

Oc-

Occidente, nec ullus Hiſpanicarum Eccleſiarum fuit Epiſcopus. Qua propter nulla ratio ordinis hic habita videbitur, ſed tantum devotionis cauſa fuiſſe in dipthychis relatos Sanctos hos Præſules dicendum eſt: Sequuntur poſtea in eodem Mozzarabico Leander, & Iſidorus Epiſcopi Hiſpalenſes, Iſidorus Leandro ſuceſſit, at Leander Epiſcopatum ſuſcepit anno 584. juxta Chronologiam Cennii Noſtri: Fuit ne ipſe primus Hiſpalenſis Epiſcopus? Neque unus ipſius deceſſorum nominatur. Sabinus certe qui quarto ineunte Sæculo Concilio Eliberitano ſubſcripſit, fuit Epiſcopus Hiſpalenſis, qui minime in his dipthycis recenſetur; neque ullus alius, qui ante Leandrum poſt Sabinum Hiſpalenſem Eccleſiam tenuerit: Nam & ante Leandrum in Cathedram Hiſpalenſem ſedit Salluſtius, qui circa annum 519. cum Joanne Illicitano ab Hormiſda Summo Pontifice Vicarius Apoſtolicus fuit conſtitutus. Nullus itaque hic attenditur Epiſcoporum ordo. Poſt Iſidorum ponitur David. Iſte Concilio Tole-

*To. 2. de Antiq. Eccleſiæ Hiſpanæ pag. 367.*

*Harduin. To. 1. in Concil. Eliberit.*

*Cenni l. c. pag. 365.*

letano quarto ſubſcripſit per Marcum Presbiterum Vicarium ſuum, cui Concilio S. Iſidorus præſedit, fuit autem Aurienſis Epiſcopus. Neque hic igitur ſeries Hiſpalenſium Epiſcoporum reſpicitur, quinimmo interrumpitur. Cum poſt David Aurienſem Epiſcopum Julianus Hiſpalenſis nominetur, qui circa annum 681. Hiſpalenſem regebat Eccleſiam, omiſſis aliis, qui Iſidorum inter, & Julianum eamdem gubernaverunt, Juliano Hiſpalenſi Julianus alter Toletanus ſufficitur. Hæc circa Mozzarabicum Miſſale obſervaſſe ſit ſatis, ex iis namque evidenter apparet, nullum in iis recenſendis Epiſcoporum nominibus ordinem fuiſſe ſervatum.

Quod vero ad Romanum Ordinem, quem in prolegomenis ad Anaſtaſium Tract. 3. pag. 51. ex MS. Capituli Veronenſis celeberrimus Franciſcus Blanchinius protulit, ita in eo legitur. *Exaudi Chriſte . . . . . noſtro illi a Deo electo Pontifici vita III. Sancte Firme. Reſpondetur. Tu illum adjuva. Sancte Procul. Reſp. Tu illum adjuva S. Zeno. Tu illum ad-*

*adjuva. Exaudi Chriſte Domino noſtro illi: Auguſto Sereniſſimo Imperatori noſtro a Deo coronato, magno, & pacifico, vita, & victoria III. Sancte Paule. Reſp. Tu illum adjuva. Exaudi Chriſte Dominæ Noſtræ Imperatrici Salus, & vita. Sancta Maria. Reſp. Tu illam adjuva*. Et profecto ante S. Zenonem S. Proculus invocatur: At ea ratione ſuperius adducta, quod ſcilicet omnia antiqua Veronenſia monumenta ſub Imperio Maximini per errorem S. Proculum poſuerunt, quod & in aliis monumentis a Dominis Balleriniis allatis notandum.

Neque in Eccleſia Ambroſiana in Canone Miſſæ tam antequam poſt conſecrationem ordo ſervari conſpicitur. In primo memento. *Sed & beatorum Apoſtolorum, & Martyrum tuorum Petri, & Pauli, Andreæ, Jacobi, Joannis, Thomæ, Jacobi, Philippi, Bartholomei, Matthei, Simonis, & Thadei, Xiſti, Laurentii, Hyppoliti, Vincentii, Cornelii, Cypriani, Clementis, Chryſogoni, Joannis, & Pauli, Coſmæ, & Damiani, Apollinaris, Vitalis Nazzarii, & Celſi; Protaſii, & Gervaſii, Vi-*

*ctoris*, *Naboris*, *Felicis*, *&* *Calimeri*. Poſt Conſecrationem vero. *Nobis quoque* -- *Societatem donare digneris cum tuis Sanctis Apoſtolis*, *&* *Martyribus Joanne*, *&* *Joanne*, *Stephano*, *Andrea*, *Barnaba*, *Petro*, *Marcellino*, *Agnete*, *Cecilia*, *Felicitate*, *Perpetua*, *Anaſtaſia*, *Agatha*, *Euphemia*, *Lucia*, *Juſtina*, *Sabina*, *Thecla*, *Pelagia*, *atque Catharina* &c. Vides hic S. Hyppolitum, qui ſub Alexandro Imperatore circa annum 229. Martyr obiit, poſt S. Xiſtum Pontificem, & Martyrem, & S. Laurentium Martyrem nominari, qui Gallieni tempore circa annum 260. pro Fide mortem oppetiere. Vincentius, qui ſub Diocletiano, Cornelio Gallo Imperante, & Cypriano Gallieni ævo martyrio coronatis anteponitur. Clemens, qui ſub Trajano initio Secundi Sæculi Cornelio, & Cypriano poſtponitur. Joannes, & Paulus imperante Juliano Apoſtata Martyrio affecti, Coſmæ, & Damiano ſub Diocletiano Imperatore Martyribus anteferuntur. Tandem ne diutius in hac re, quæ de ſe patet, oſtendenda Lectorem de-

detineam, poſt Conſecrationem in eodem Eccleſiæ Ambroſianæ Miſſali Thecla D. Pauli Diſcipula poſt alias S. Martyres nominatur, quæ ſecundo, tertio, ac quarto Sæculo Martyres obiere.

Idem in Canone Romani Miſſalis obſervabit diligens Lector ipſe per ſeſe. Qua propter procul dubio conſtat, ordinem in hujuſmodi diptychis minime attendi, neque attendi poſſe, cum in deſcribendis Sanctorum nominibus vel tempus obſervetur, quo in Canone, aut in Litaniis poſiti ſunt, ut conſtat ex additione nuper facta a S. P. Benedicto XIII., qui S. Joſeph poſt S. Joannem Baptiſtam in Litaniis adnumeravit, vel alia Sancti prærogativa. Qua de re Martyres ante Pontifices, & hi ante Confeſſores, & Virgines tempore licet recentiores locantur. Accedit etiam in hujuſmodi dipthychis Sanctos Epiſcopos a reliquis ſeparatim deſcribi ſolitos, nec non hæreticos, vel ſchiſmaticos Epiſcopos vetitum fuiſſe in iis accenſeri. Quæ itaque ratio ex hujuſmodi dipthychis emergit ad Sancti alicujus conſtituendam

Epocham, potiſſime vero S. Zenonis, cum nullo modo probetur octo primorum Epiſcoporum Veronenſium feriem e diptychis ejuſdem Eccleſiæ deſumptam, neque ulla hujuſmodi dipthyca amplius reperiantur. Compertum itaque cum ſit, per errorem S. Proculum quarto loco inter Veronenſes Epiſcopos recenſitum fuiſſe, neque ulla ſuppetat ratio, qua probetur Rhythmum Anonimi Pipiniani e dipthychis Eccleſiæ Veronenſis concinnatum fuiſſe: Ordoque Epiſcoporum licet ex iiſdem dipthychis deſumptus, tempus, & ſeriem Epiſcoporum minime ordinatam exhibere, corruit argumentum a Dominis Balleriniis deductum. *Quartus itaque Veronenſis Epiſcopus* (S. Proculus) *quarto* ineunte ſæculo floruit. Cum vero S. Zeno octavos inter Veronenſes Epiſcopos numeretur, inde concludunt poſt medium quartum Sæculum S. Zenonem Eccleſiæ Veronenſi præfuiſſe. At enim vero licet in dubium revocari non poſſit S. Proculum *quarto ineunte Sæculo floruiſſe*, illud vero falſum eſt, ex iis, quæ ſupra oſtendimus S.

Pro-

Proculum quartum fuiſſe Epiſcopum Veronenſem. Vixit itaque S. Proculus initio quarti Sæculi, at non ante S. Zenonem, qui Gallieni ætate poſt medium tertium Sæculum Veronenſi Cathedræ præerat, ut inferius etiam oſtendemus; neque quartus Epiſcopus Veronenſis dicendus eſt, ſed cum Ughello nonus, S. Zenonis, qui octavus fuit, ſucceſſor.

Sextum Veronenſem Epiſcopum hoc in eodem Rhythmo Lucilium legimus. Hunc D. Ballerinii Lucillum eſſe contendunt, qui anno 347. Sardicenſi Concilio ſubſcripſit. At ipſi ea integritate, qua pollent, in hac potiſſimum Zenoniana editione notant, in actis Concilii ejuſdem Sardicenſis ſubſcriptum reperiri Lucium ſicuti, & in Synodica ad Julium Papam. Lucium hunc eumdem eſſe, quem S. Athanaſius, & in prima, &, in ſecunda ad Conſtantium Apologia Lucillum nominat pro certo habendum puto: Nam quamvis ipſe ſe Lucium nominet, *Lucillus forte ob parvam ſtaturam diminutive vulgo dictus fuit*: ut iidem Domini Bal-

lerinii optime notant: Cuius rei exemplum in Epiſcopali Oratorio Piſtorienſi S. Antonini Epiſcopi Florentini epiſtola propria manu ſubſcripta ſuppeditat, quæ inter Sanctorum Reliquias diſtincta Veneratione cuſtoditur; in ea enim ſe Antonium ſubſcripſit, non Antoninum, ut vulgo nuncupatur.
*Tom.* 5. *pag.* 377. Lucillum itaque Sardicenſi Concilio anno 347. ſubſcripſiſſe fateor, neque Ughello aſſentior, qui eidem Concilio non Lucillum, ſed Lucidum ſubſcripſiſſe dicit. Nihilotamen minus hunc Lucillum ſextum non fuiſſe Epiſcopum Veronenſem pro certo habeo. In Rhythmo etenim Lucilius legitur pro Lucidio, non Lucillus pro Lucio: Nam quod pro Lucio Lucillus ſit vocatus, hoc in aliis nominibus diminutione quadam frequenter accidit; pro Lucio vero, vel Lucillo Lucidum ſcribere, nulla diminutio eſt, quæ vel ſtaturam hominis, vel affectum proferentis exprimat, ſed aliud prorſus nomen. Pro Lucidio Lucilium legi id amanuenſis vitio fieri potuit: & forte antiquus Character tempore detritus corpus *d* amiſit, li-

neam-

neamque I tantum retinuit, quo factum eſt, ut pro *d I* ſcriberetur, & pro Lucidio Lucilius. Inter Veronenſes namque antiquos Epiſcopos Lucidius reperitur & Lucillus; Lucilius vero numquam: Et hic Lucidius Sanctitate conſpicuus Veronæ colitur, de quo ita habetur in Sanctorum Epiſcoporum Veronenſium Antiquis monumentis. *S. Lucidii Epiſcopi Veronenſis Corpus requieſcit in Eccleſia S. Stephani, ut ex tabula vetuſta ex membranis in Sacrario S. Stephani, ex Franciſco Corna, & ex tabula Sanctorum die 26. Aprilis de quibus ſupra*. De eodem Lucidio 26. Aprilis meminit & Martyrologium Romanum. Nullum proinde argumentum ex Rhythmo allato peti poteſt ad S. Zenonis Epocham quarto Sæculo conſtituendam; cum S. Proculus, qui quarto ineunte Sæculo Veronenſem regebat Eccleſiam errore, ut ſupra oſtenſum eſt, quarto loco inter Epiſcopos Veronenſes deſcriptus ſit. Et S. Lucilius, qui ſextus Epiſcopus numeratur, Lucidius vere ſit nominandus, & alius ſit a S. Lucillo, qui Sardicenſi Con- *pag. 1.*

cilio interfuit, cum inter Veronenſes Epiſcopos numquam Lucilius legatur, ſed Lucidius. An vero falſa ſint, quæ de Gallieni filia in hoc eodem Rhythmo leguntur, modo inſpiciendum eſt.

## §. III.

*De narratione Coronati Notarii, ſeu vita S. Zenonis a Coronato Notario deſcripta, quid ſentiendum ſit.*

Coronati Notarii de S. Zenone narrationem fabulis accenſent Domini Ballerinii his potiſſimum rationibus. *Primo mirum illud factum, quo unica Gallieni filia Zenone ad Imperatorem per nuncios avito a dæmone liberata traditur, adeo inſigne, & ſolemne eſſe debuit, ut incredibile plane ſit, quod per quinque circiter ſæcula nihil de illo litteris quiſpiam prodiderit, primuſque, qui ejus fecerit mentionem, ſeptimo vel octavo Sæculo Coronatus Notarius fuerit. Dein numero 5. monaſterium, in quo S. Zeno cum pluribus aliis, & eodem quidem Zenonis nomine appellatis, degeret, Veronæ publicum* 

Diſſert. 1. c. 3. 3.

*fuiſ-*

*fuiſſe indicatur, quod de tribus primis ſæculis, cum Chriſtiani perſecutionum cauſa latitantes, nihil publicæ ædificationis præferebant incredibile omnino eſt. Præterea Imperatoris nomine Zeno rogatus, ut filiam ejus a Dæmone vexatam ſanaret, cum eo profectus ejeciſſet Dæmonium* „ coronam regalem " *quam ipſe Gallienus Imperator* „ capite ſuo geſtabat " *ab eodem accepiſſe traditur, quam mox pauperibus diſtribuit: cum ante Aurelianum id generis ornamentum Romanis Imperatoribus non fuerit in uſu. Quis dein tueri probabiliter poterit Ethnicum Imperatorem Zenoni conceſſiſſe* „ ut idola omnia „ deſtrueret, & in Chriſti nomi„ ne Eccleſias fabricaret " *idque cum is Veronam repetiſſet, factum fuiſſe? ita ut cum ne una quidem publica alibi Chriſti Eccleſia fuerit, Veronæ per Zenonem Imperatoris ejus mandato plures fuerint conſtructæ, uti proditur numero 7. Sed plura alia, quæ conſiderari poſſent, omittamus; hæc enim ad narrationis hujus figmentum demonſtrandum apud Idoneos Judices ſatis ſuperque ſint.*

Tanquam incertum, & dubium

*De Mart. S. Zen. l. 2 c. 5.* nos etiam hanc Coronati narrationem rejecimus propter diverſitatem præcipue; quæ in diverſis MS. reperitur. Aliud MS. recenti quidem Charactere conſcriptum, at ab antiquioribus, ut par eſt credere, exemplatum penes me habeo, a quadam Sanctimoniali Abbatiſſa Piſtorienſis Conventus S. Joannis Baptiſtæ dono acceptum, cujus copiam in fine hujus paragraphi inſpicere poterit Lector. In pluribus ab eo MS. differt, quod afferunt Domini Ballerinii inter monumenta de S. Zenone pag. CXLVII. Inter alia hæc habet MS. hoc Piſtorienſe, quæ in edito ab iiſdem præclaris Viris in ultima Veronenſi editione non leguntur. *In diebus Imperatoris Gallieni, qui per ſucceſſiones Cæſarum vigeſimus ſeptimus in eorum eſt Cathalogo ſubrogatus, quo etiam tempore Dionyſius Vir Reverentiſſimus a B. Petro Apoſtolo vigeſimus ſextus Romanæ præſidebat Eccleſiæ in Provincia Italiæ in Civitate Verona B. Zenonis acta claruerunt*. Deſunt vero hæc. *Quamvis plura ſint nomina in monaſterio noſtro de nomine iſto, quem vos dicitis*. Quæ

Quæ in edito leguntur num. 4. Numero vero 5. in edito legitur. *Quo S. Dei Epiſcopus dum iter ageret, ante pervenit, quam hi, qui miſſi fuerant, milites*: In MS. vero. *Sanctus quoque Epiſcopus cum celeri peregrinatione iter ageret, ante pervenit, quam hi, qui miſſi fuerant, milites*: Deſinit MS. in narratione Miraculi, quo Gallieni filia a dæmone liberata fuit, hac de cauſa, ut puto, quod Sanctimoniales S. Franciſci Regulæ addictæ, Feſtum tantummodo S. Zenonis celebrarent ſine octava, ut & præſenti tempore fit, ideoque ſolas eas lectiones pro celebrando officio ſibi compararunt, quæ pro Feſto die uſui erant, cæteras, quæ pro diebus octavæ legebantur, omittentes, in quibus reliqua digeſta erant, quæ poſt liberationem Filiæ Gallieni in MS. deſcribuntur.

Incertam licet, ac dubiam hanc eamdem narrationem crediderim, & adhuc credam, actamen apertius de ea quid ſentiam, re melius conſiderata patefacere non verebor. Nomen illud *Notarii* additum Coronato videtur innuere S. Zenonis vitam a quodam

Notario, qui perſecutionum tempore Acta Martyrum conſcribebat, & D. Zenoni contemporaneo exaratam fuiſſe. Quod vero hæc vita inſcribatur - *Sermo Venerabilis Coronati &c.* Hoc ideo factum fuiſſe puto, quod in lectiones pro Divino Officio redacta fuit, eo quod Veronenſis Eccleſiæ traditioni conformis erat. Quare non multum a veroſimili diſtare videtur antiquitus Lacinia quædam fuiſſe reperta hujus vitæ a Coronato Notario deſcriptæ, non vero totam, quæ ab ipſo conſcripta fuit. Quapropter ad eamdem vitam continuandam alia ab aliis inſecta ſint. Hoc ſuadet diverſitas MS. nam cum Eccleſiæ, quæ S. Zenonis feſtum celebrabant, imperfectam S. Zenonis vitam, ac pauca a Notario Coronato ſcripta viderent, quiſque quæ deerant curavit diverſis quidem verbis ſupplere, cum non unus in id, ſed plures ſeparatim incumberent: omnes tamen, quæ in cartulis, ſeu reliquiis ſcriptorum Coronati legebantur retinentes, vel forte aliquid addentes, quod non in omnibus MS. inſpicitur, ut il-

illud Sanctum ſcilicet Zenonem a Matris utero Sanctificatum. Ordinatum Epiſcopum Veronenſem, & ſimilia. Alia amplificaſſe, nempe omnia idola Veronæ deſtructa. Plures ædificatas Eccleſias. Et illud quod diverſis verbis exprimi in MS. notavi. In pace defunctum eſſe S. Zenonem. Idem quippe, & in hymnis factum fuiſſe videmus, præcipue in hymno *Præſulis Sancti* in quo legitur. *Magnus excelſi fuerat Sacerdos* ut in editis a Dominis Balleriniis inter monumenta pag. CLXVIII. Ferrarius vero ex aliis MS. legit *Martyr Excelſi fuit*, *& Sacerdos*: Pro variis namque D. Zenonis ſolemnitatibus verba mutabant, ita ut in feſto Ordinationis canerent. *Magnus Excelſi*. In Feſto *Natalis Martyr Excelſi*. Ita & in lectionibus religioni habebant commemorare Martyrium in Feſto Ordinationis S. Zenonis, quare in pace defunctum fuiſſe legebant: Martyrii tamen æquipollentia verba intacta relinquebant, ut in eodem hymno. *Præſulis Sancti*. *Pro Deo tandem patiendo mortem*, vivit in ævum. In hoc vero MS. Piſto-

*d. cap. 5. l. 2. de Mart. S.*

*v. Cap. 1. de Mart. S. Zen. l. 2.*

ſterienſi, quod nuper commemoravimus, legitur. *In Deo tandem patiendo mortem*. Si cui vero hæc non probantur, certum tamen eſt, hæc eadem, & Auctoritati, & Traditioni, aliiſque conjecturis, quas recenſuimus inniti. Excogitatum vero Gallienum Sæculo quarto ab Imperatore Gallieno diverſum nulla ratione fulciri; ut ex iis quæ ab initio huc uſque ponderata ſunt, & ex iis, quæ mox ſubiiciemus, conſtabit, & primo.

*Mirum illud factum, quo unica Gallieni Filia Zenone ad Imperatorem per nuncios accito a Dæmone liberata mirifice traditur*. Litteris non fuiſſe a quopiam traditum, aſſeri minime poteſt. Num quid ſi S. Zenonis acta in Diocletiani perſecutione periere? Num Actorum Eccleſiæ Veronenſis, & Monumentorum vetuſtiorum indicem proferre poſſumus, in quo nihil de ea re adnotatum videamus? Nonne .... Incendio tota fere Verona conſumpta eſt? Facta ergo quæ ad nos uſque ſcripto non pervenerunt litteris mandata non fuiſſe dicendum non eſt. E veteribus autem Scriptis, quæ

de

de S. Zenone habemus confuſa licet, derivaſſe ex eo demonſtratur, quod in iis, quæ ſub Coronati Notarii nomine ſunt edita, legitur. *Evolvimus tanti Viri Virtutes* Adnotant ad hæc verba Domini Ballerinii. *Cave ne ex hac voce volvimus ſcriptum aliquid ante Coronatum exiſtimes de Zenonis geſtis, unde is, quæ litteris conſignavit, ebiberit.* Nihil aliud afferunt ſuam hanc ad confirmandam cautelam, quod id oſtendat. Quin MS. Piſtorienſi quod proferemus inferius aperte conſtat, ex antiquioribus MS. ea, quæ nunc habemus, eſſe deſumpta. *Nos itaque, licet iis, qui talia conſcripſere, ſimus impares, & penitus ad exprimenda, quæ geſſimus inefficaces, quomodo rei materiam verborum compoſitio non æquiparat, ea tamen quæ de B. Zenonis Virtutibus, vel ſcriptis, vel carminibus ediſcere voluimus, diſſeramus.* Quæ autem huic MS. fides habenda ſit, ex inferius adnotandis conſtabit. Ex reſiduis itaque cartulis, quæ de Coronati Notarii S. Zenoni contemporanei vita remanſerunt, hæc concinnata fuiſſe a veroſimili non ablu-

*Adnot. 3. ad Monum pr.* p. CXLVII.

abludit, quamvis enim aliis, & aliis verbis in diverſis MS. legantur, in re tamen conveniunt; ex quo conjicitur omnes, qui S. Zenonis miracula narraverunt, unum præ manibus habuiſſe ſcriptum mutilum licet, & corroſum, cui ſeſe conformarint: Non igitur unica populari traditione nituntur ea, quæ de S. Zenone, & præcipue quæ de Gallieni Filia ſcripta leguntur. Hæc de prima conjectura, qua Domini Ballerinii narrationem impetunt.

Magis profecto urget ſecunda ratio, qua verba iſta in Coronati narratione notantur. *Indica nobis ſi vidiſti Zenonem Epiſcopum, quem nos ex juſſu Imperatoris perquirimus*. Ita Milites S. Zenoni: Quibus ille. *At ille reſpondit dicens: Quamvis plura ſint nomina in monaſterio noſtro de nomine iſto quem vos dicitis: tamen quòd miſſi eſtis, dicite*: At in ſæpe citato hoc Piſtorienſi MS. hæc verba deſunt. Sic enim habet. *Indica nobis ſi vidiſti Zenonem Epiſcopum, quem nos ex juſſu Regis perquirimus. At ille reſpondit. Ad quid miſſi eſtis dicite*. Videntur itaque

*Ballerinii inter Monum. pag.* cxlix.

ab

ab alio adjecta ea ratione, qua ſuperius; nempe ut ex cartulis Coronati Notarii corroſis, & mutilis ita narratio continuaretur, ut pro lectionibus in officio S. Zenonis ſufficiens eſſet, non ſolum pro die feſto, ſed pro tota octava; quod & in aliis narrationis hujus locis factum eſſe ex diverſis MS. apparet.

Tanti vero faciunt præcipue Tillemontius tertiam, quam objiciunt Domini Ballerinii conjecturam, ut ea ſola totam de Gallieni Imperatoris filia a dæmone liberata narrationem corruere exiſtiment: Quare vel cum Mabillonio in antiquo Rhythmo Gallum non Gallienum legendum putant (At Gallienum vere legendum ex Lobienſi MS. probant ſolertiſſimi Veronenſes Editores) vel alium a Gallieno Imperatore diverſum Gallienum confingunt. Conjectura eruitur ex eo quod Gallienus liberata a dæmone filia corona aurea, *quam ipſe Gallienus Imperator capite ſuo geſtabat*, *donarit* S. Epiſcopum: Volunt enim *ante Aurelianum id generis ornamentum Romanis Imperatoribus non fuiſſe in uſu*. Quam vero

vero longe a veritate diſtent, ex pluribus antiquis numiſmatibus manifeſtum eſt. Auguſtus in nummi effigie corona radiata capite redimitus inſpicitur. Trajanus quoque duobus in nummis, & Valerianus Gallieni Pater. Gallienus vero tribus in numiſmatibus tali corona videntur ornati. Hæc numiſmata exhibet Harduinus poſt ſecundum Caii Plinii Tomum ab ipſo editum: Et in numiſmatibus aureis Romanorum Imperatorum ab Jacobo de Bie collectis Tab. 40. Pupienus, Tabula 41., & 42. Philippi, Pater, & Filius, Tab. 42. Hoſtilianus, Tab. 43. Æmilianus, Tab. 44. Valerianus, & Gallienus eadem corona radiata inſigniti aſpiciuntur. Romæ inſuper in Barbarinis ædibus dum antiqua cementa effoderentur numiſma repertum eſt, ut Romanæ Litteratorum ephemerides anni 1677. pag. 173. referunt, tribus imaginibus inſculptum, nempe Valeriani, Gallieni Imperatorum, & Valeriani junioris, ubi Gallienus radiata corona diſtinguitur. Cautius igitur in rebus antiquis agendum eſt, neque enim

omnia

omnia antiqua monumenta perſpecta nobis ſunt ; plurima perierunt. Temere aliquando ſpernuntur antiqua MS., quæ magis vera ſunt , ut in hac Coronati narratione contingit: eo etenim capite, quo infirmari putabatur, magis confirmari conſpicimus ; cum ex hac a Gallieno S. Zenoni corona dono data , non omnia , quæ in ea continentur inter fabulas recenſenda eſſe evidenter appareat , præcipue quæ de Gallieni filia ſcribuntur.

Neque veritati de Gallieni filiæ liberatione officit, quod adnotant iidem rerum hiſtoricarum peritiſſimi Ballerinii. Nempe in Coronati narratione ter unicam appellari filiam Gallieni , cum præter filiam , duos etiam maſculos habuerit, ut ex Grateriana inſcriptione pag. 275. oſtendunt ipſi . Nam cum Gallienus unam tantum filiam habuerit , quod verbo unica exprimatur , hoc ſermonis barbarici, qua tota hæc narratio redundat , donandum eſt.

*Adnot. 10. in Monum. pag. CXLVIII.*

Quod tandem non probandum videtur *Ethnicum Imperatorem Zenoni conceſſiſſe, ut idola omnia de-*

*ſtrue-*

*ſirueret, & in Chriſti nomine Eccleſias fabricaret :* exagerate dictum fuiſſe, fatendum eſt, non a Coronato, ſed ab ipſius conſarcinatoribus. Cæteroqui enim conſtat Gallienum edicto publico mandaſſe, religioſa loca Chriſtianis reſtituenda; quare a veroſimili non videtur alienum, & D. Zenoni conceſſiſſe, ut Eccleſiam conſtrueret, de qua S. Præſulem ſermonem habuiſſe ſuperius vidimus. Non autem in omnibus MS. hæc reperiuntur, deſunt enim in MS. Abbatiæ S. Salvatoris Montis Amiati, quod refert Ughellus.

*To. 5. Ital. Sac. n. 8. in Vita S. Zenon.* De hac igitur Coronati Notarii narratione ita ſentiendum videtur. Prologum additum eſſe a variis, quod ipſa in pluribus MS diverſitas ſuadet. Ex antiquis autem Coronati monumentis ſola duo miracula a temporis injuria reſidua remanſiſſe; Scilicet miraculum hominis in Atheſim, dum plauſtro ferretur demerſi, ac a S. Zenone liberati; Et liberationem Filiæ Imperatoris Gallieni; quæ tamen miracula non verbis Coronati narrantur, niſi forte quibuſ-

buſdam, quæ eodem in MS. leguntur. Quod eveniſſe videtur, quia Coronati verba interpolatis, & corruptis licteris ſenſum perfectum non exprimebant, ad continuandam narrationem alia ſunt addita, & quædam, quæ non probanda videntur, hæc ea ſunt, quæ in omnibus exemplaribus non reperiuntur, ut ex collatione MS. quiſque coniicere poteſt. Hoc & in præſenti MS., quem fideliter exhibemus, ſi cum edito a Dominis Balleriniis conferatur, poterit obſervari. Nihil autem certius in eadem narratione contineri dicendum eſt, quam coronam a Gallieno D. Zenoni donatam, ut ex variis numiſmatibus comprobatur.

1 MS. Piſtorienſe Monaſterii S. Joannis Baptiſtæ.

In ſolemnitate S. Zenonis Epiſcopi, & Con. Ad Veſperas ant. Dominus Jeſus Chriſtus cum reliquis de laudibus, in fine Laud.

d. om-

d. omnes

Cap. Ecce Sacerdos Magnus :
Hymnus

SAncti Zenonis præſulis
Hymnum Chriſti deferimus
Qui evitavit Sæculum
Mercatus Chriſti præmium
Qui in adoleſcentia
Dei præcepta tenuit,
Stipemque largam jugiter
Erogavit pauperibus.
Piſcandi arte uſus eſt
Dogma ſequens orthodoxum,
Merſit manum in gurgite,
Piſcavit Chriſti gratiam.
Inſtar Petri Apoſtoli
Digna ſortibus merita
Pater Piſtorienſum
Confeſſor gemma præſulum.
Crebris quoque jejuniis
Carnis repulit vitia,
Sæpe docendo Populum
Deſtruxit mundi idola.
Magnus exiſtens Medicus
Infirma ſanans corpora
Sæpe liberos animos
Obſeſſos a diabolo.
Tanta repletus gratia
Obiit in Chriſti requiem,
E no-

Et nobis ſemper maxima
Oſtendit mirabilia.
Rogemus ergo populi
Confeſſorem Altiſſimi,
Ut ipſe nobis impetret
Pacem, & indulgentiam. Amen ℣. Ora pro nobis Beate Zeno ℟. Ut digni eff. pro. Chriſti.

Ad Mag. ant. Dum Zeno Pontificatus honore polleret valde meritis non paucis exiſtentibus Galieni Cæſaris filiam a ruinoſa peſte Dei Virtute ſanavit. Pſ. Mag.

Ad mat. Invitatorium

Confeſſorum Regem adoremus. Qui Cæleſtis regni meritum, & gloriam contulit Sancto ſuo Zenoni. Pſ. Venite exult.

In primo noct. ant.

Ab utero Matris fuit Sanctificatus beatus Zeno, & a cunabulis benedictus. Pſ. Beatus vir qui. ant. Probitatis, & ſcientiæ jugibus incrementis ad hoc pertingere meruit, ut per ſacerrimam vi-

vitam paſtor in Populis efficeretur. Pſ. Quare frem. Ant. Continuis jejuniis, & orationibus crebris a Domino petebat, ut ſibi aditum prædicationis in Populis aperiret. Pſ. Domine quid mult.

℣. Ab utero Matris fuit Sanctificatus Beatus Zeno ℟. Et a cunabulis benedictus.

## In Feſto S. Zenonis Epiſcopi & Conf.

### Lect. 1.

Olim peritiſſimorum diſciplinabilis mos extitit virorum indagatione diligenti Sanctorum vitas exquirere, earumque ſeriem ſtili officio ſollicite, ac rationabiliter memoriæ poſteritatis aſſignare, quatenus ob ſuæ ſtudium doctrinæ, virorum in orbe imitatione potirentur, & eorum quandoque conſortio in perhemnis vitæ gloria fruerentur. Sic etenim inſtat ſapientis mens ad inveſtigandas Sanctorum vitas, tamquam ſi aliquis ſitiens ardore Solis aduſtus avide fontium concupiſcat fluenta, vel etiam ſi

quis

quis deſideratiſſimum ex remota regione audire ambiat nuncium, aut certe ſi quilibet delitiarum dapibus educatus in quodam longinquo itinere poſitus eſuriem ad ſolitam ſui cupiat ventris pervenire ſatietatem ℟. Hic eſt Sacer Antiſtes Zeno, quem gemina Virtute Dominus Sanctitatis, & Sapientiæ decoravit. Cujus præclara fulſerunt in mundo miracula, & in Cœlis adeptus eſt Angelorum commertia ℣. Iſte eſt qui ante Deum magnas Virtutes operatus eſt, & omnis terra doctrina ejus repleta eſt. Cujus &c.

Lect. II.

Nos itaque licet eis, qui talia conſcripſere ſimus impares, & penitus ad exprimenda quæ geſſimus ineſficaces, quomodo rei materiam verborum compoſitio non æquiparat, ea tamen quæ de beati Zenonis Virtutibus, vel ſcriptis, vel carminibus ediſcere valuimus diſſeramus. ℟. Ab utero Matris fuit Sanctificatus B. Zeno, & a cunabulis benedictus ad hoc pertingere meruit.

ruit. Ut paſtor in Populis per ſacerrimam vitam efficeretur.

℣. In omnem terram exivit ſonus converſationis ejus, & Sanctitas luculenter emicuit. Ut Paſtor &c.

Lect. III.

In diebus Imperatoris Galieni, qui per ſucceſſiones Cæſarum vigeſimus ſeptimus in eorum eſt cathalogo ſubrogatus, quo etiam tempore Dioniſius vir reverentiſſimus a beato Petro Apoſtolo Vigeſimus Sextus Romanæ præſidebat Eccleſiæ in provincia Italiæ, in Civitate Verona B. Zenonis acta claruerunt. Cujus viri Virtutes ad liquidum, quas in converſatione, vel in miraculis peregit explicare non ſufficientes aliquas tamen juxta quod attingere poſſumus enarrare veridica ratione conamur.

℟. In Secretiori parte Oratorii continuis jejuniis, & crebris orationibus a Domino petebat: Ut ſibi dignaretur aditus prædicationis in Populis aperire ℣. Ad convertendas in amorem E-

pi-

piſcopi animas hominum die noctuque deditus erat. Ut &c.

In ſecundo Noc. ant. Affabilis ita erat in ſermonibus, & in habitu mitis, ut Deus in illo collaudaretur ab omnibus venientibus ad ſe. Pſ. Cum invo. Ant. Dum exercitio piſcationis fungeretur in fluvio, vidit quemdam hominem in plauſtro ſedentem per præceps in amnem demergi. Pſ. Verba mea. Ant. Vir Dei elevata ſurſum manu fecit ſignum Sanctæ Crucis dicens-revertere retro Satanas, ne perimas hominem quem Deus creavit. Pſ. Domine Dominus noſter. ℣. Sacerdos Dei Zeno ſedebat ſuper lapidem ℟. Et artis apoſtolicæ documenta ſequens piſcabatur in flumine.

Lect. IV.

Fuit itaque a matris utero Sanctificatus, & a cunabulis benedictus, ut aſſertione Divina in eo repeti videretur quid Jeremiæ dictum eſt. Priuſquam te formarem in utero novi te, & ante quam exires de ventre Sanctificavi te. Denique probitatis,

atque ſcientiæ jugibus incrementis ad hoc pertingere meruit, ut per ſacerrimam vitam paſtor in Populis mereretur. Nempe audiant Populi omnes, qui ejus cupiunt noſſe miracula, quia in omnem terram ſonus exiit converſationis ejus, & Sanctitas luculenter emicuit ℟. Affabilis ita erat in ſermonibus, & manſuetudine, atque habitu mitis. Ut Deus in illo collaudaretur ab omnibus ad ſe venientibus ℣. Ita exiſtebat alacer, ut mox ad eum properantes relictis idolis, Domino crederent Jeſu Chriſto. Ut Deus.

## Lect. v.

Erat enim ſedens in Monaſterio in ſecretiori parte oppidi Veronenſis continuis jejuniis, & orationibus crebris a Domino petebat, ut ſibi dignaretur aditum prædicationis medellifere in populis aperire. Igitur ad convertendas in amorem Chriſti animas hominum die noctuque deditus erat. Revera quod Sanctus ejus Spiritus purarum illuminator mentium, doctor exiſtebat, ſicut

cut ipſa veritas loquitur, dicens. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Ita ſane affabilis erat in ſermone, & in habitu mitis, ut jure Deus in ipſo collaudaretur ab omnibus venientibus ad ſe. Ita alacer, & in ſplendifico nitore facundiæ vividus, ut mox ad eum properantes relictis idolis, & pravitate gentilitatis Domino crederent Jeſu Chriſto. ℟. Dum in fluvio Adaſi piſcationis exercitio fungeretur, erectis ſurſum oculis vidit hominem in plauſtro ſedentem. Bobus ſubjunctis in amnem demergi. ℣. Tanta enim velocitate ferebatur, ut cunctis oſtenderetur antiqui hoſtis arte peractum. Bobus.

Lect. VI.

Per idem tempus juxta Urbem Veronam dum egrediens idem vir a monaſterio, in adaſi flumine piſcationis exercitio fungeretur, erectis ſurſum oculis, vidit ex adverſo quemdam hominem in plauſtro ſedentem, bobus ſubjunctis per præceps in

amnem demergi. Tanta quippe miſerabilis velocitate ferebatur, ut palam cunctis cernentibus daretur intelligi, hoc diaboli arte fuiſſe peractum. Sanctus itaque vir dum intentis luminibus hoc a longe proſpiceret, cognovit linfaticam viri ruinam, factum diaboli eſſe. Itaque interea Vir Dei elevata ſurſum manu, fecit ſignum Sanctæ Crucis frequenti vice dixit. Revertere retro Sathana, ne perimas hominem, quem Deus creavit.

℟. Quod ſignum ut vidit diabolus, velut fumus a vento raptus evanuit, & clamoribus, ac ſtridore nefando de alta rupe cum impetu decideret ait ℣. Et ſi non hic me permittis animas hominum mea obſeſſione lucrari, tamen paratus ſum in patrias notas circumquaque ſitas ad tuum pertinaciter obire impedimentum. Et ſi &c.

In III. noct. Ant. Beatus Zeno dixit non te permittit Dominus aliquid agere adverſus ſervum ſuum. Pſ. Domine quis. ant. Miſerabilis Pater, totaque domus Regia mærore affligebatur, eo quod puella acriter ſuffo-

ſocaretur. Pſ. Domine in virt. Ant. Sacerdos Dei Zeno ſedebat ſuper lapidem, & artis apoſtolicæ documenta ſequens piſcabatur in flumine. Pſ. Domini ℣. Quod ſignum, ut vidit dæmon evanuit velut fumus ℟. Cum clamoribus, & ſtridore nefando.

Lect. VII.

His itaque peractis cum deteſtabili ululatu, & clamore diſceſſit. Feſtinans itaque dæmon ingreſſus eſt cito palatium Cæſaris Gallieni, arreptamque filiam ejus, quo tunc tempore unica parentibus erat, cæpit crudeliter vexare. Miſerabilis ergo Pater, ſimulque tota domus regia, in triſtitiam verſa, cruciatur, & mærore ingenti affligebatur, eo quod acriter puella ſuffocaretur. Quæ dum crudeli vexatione corriperetur, cæpit per os infantulæ regis filiæ dæmon clamare dicens. Non egrediar a corpore iſto, niſi Zeno Epiſcopus venerit, ac per ipſius imperium coactus migrabo. Mox itaque ut hoc Regi Gallieno in-

notuit, miſſis apparitoribus ſollicita intentione cæpit inveſtigare, ſicuti Sanctum potuiſſet invenire virum ℟. Feſtinans itaque dæmon ingreſſus eſt palatium Cæſaris Gallieni. Et comprehenſam ejus filiam cæpit tam crudeliter vexare. ℣. Miſerabilis pater totaque Domus Regia cruciatu, & mærore affligebatur Et comp.

Lect. VIII.

Ex juſſu autem Regis milites ad virum Dei greſſibus pergunt. Ille vero ſedebat ſuper lapidem, qui in proximo erat Monaſterii, & artis apoſtolicæ documenta perficiens ex more piſcabatur in flumine. Venientes ergo milites, quia ignotus eis erat, cæperunt ſollicite Sanctum Dei interrogare dicentes. Quis es tu homo Dei? Indica nobis ſi vidiſti Zenonem Epiſcopum, quem nos ex juſsu Regis perquirimus. At ille reſpondit: Ad quid miſſi eſtis dicite. Ego enim quamvis tantillus ſervus ſim, tamen Chriſti Zeno vocor. Igitur conferentes ad invicem milites, dicentes inter ſe. Quid multa colloquimur?

In-

Indicemus pro qua re deſtinati ſumus ad iſtum virum. Tunc patenter intimantes Beato Sacerdoti dixerunt. Rogat te Rex venire ad ſe, quia vult faciem tuam videre. Quid meam Rex vult cernere faciem? qui omnium Chriſtianorum manifeſtis indiciis inimicus eſſe non deſinit? At illi reſpondentes, dixerunt. Obſecrat enim te Rex, ut filiam ipſius, quæ immani atrocitate a dæmone vexatur, Sanitati reſtituas, quia unica illi eſt. Ille vero dixit eis Dominus Jeſus Chriſtus Omnipotens eſt. Ite, inquit: ego paulatim ſubſequor vos. Oportet enim ut mirabilia Dei luce clarius omnibus manifeſtentur. Quo dicto milites viam, qua venerunt, repedarunt. ℟. Ingrediente Chriſti confeſſore Palatium, & facto Crucis Signo, mox cæpit dæmon clamare dicens: Tu Zeno expellis me. Ego propter tuam Sanctitatem ſtare non poſſum. ℣. Et ſi hinc abiero, eo Veronam, ibique invenies me. Ego propter. ℣. Gloria patri. Ego.

Lect. ix.

Exurgens vero Beatus Sacerdos Zeno, ne diutius abſconderetur civitas ſupra montem poſita fecit orationem, perrexitque ad palatium, ubi cruciabatur, & lamentabiliter affligebatur pro ſua filia Rex. Sanctus quoque Epiſcopus cum celeri peregrinatione iter ageret, ante eum provenit, quam hi qui miſſi fuerant Milites. Ingrediente ſiquidem Chriſti confeſſore palatium, & facto Crucis ſigno cæpit confeſtim per os infantulæ dæmon clamare, dicens: Ecce tu Zeno veniſti ad expellendum me, & ego propter tuam Sanctitatem ſtare non poſſum. His quidem auditis tenens Sacerdos manum puellæ, dixit: In Nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti præcipio tibi exi ab ea dæmon. At ille publica, & horribili voce cæpit clamare dicens. Et ſi hinc a te fuero expulſus, eo Veronam, ibique invenies me, & eos, in quibus habitem, ſtantes in platea, expectantes te. Chriſti namque Sacerdos mox ab omni dæmo-

mo-

moniacæ incurſionis ludificatione reſtituit filiam Regis.

Ad Laudes, & per horas ant.

Dominus Jeſus Chriſtus Omnipotens eſt, oportet enim ut mirabilia Dei omnibus manifeſtentur. Pſ. Dominus reg. cum reliq: de lau: Ant: Ezurgens Beatus Sacerdos fecit orationem, perrexitque ad palatium, ubi affligebatur pro ſua filia Rex. Ant: Ingrediente Chriſti Confeſſore palatium facto Crucis ſigno per os puellæ dæmon clamavit, dicens: Tu Zeno veniſti ad expellendum me, & propter tuam Sanctitatem ſtare non poſſum. Ant. Tenens B. Zeno manum puellæ, dixit: In Nomine Domini Jeſu Chriſti præcipio tibi, exi ab ea dæmon. Ant. Chriſti namque Sacerdos ab omni demoniacæ incurſionis ludificatione ſanam reſtituit filiam Regis. Capitulum.

Ecce Sacerdos Magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo, & inventus eſt juſtus, & in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio.

Hymnus.

Præſulis Sancti redeunt colenda
Feſta Zenonis Dominum ſe-
quentis,
Qui diem nobis celebrem ſa-
cravit
Fine beata
Magnus excelſi fuerat Sacerdos,
Prædicans gentes bene trans
marinas,
Inde Veronam Deus hunc ad
Urbem
Mittere curat.
Quo Deo multum Populum lu-
cratus
Inſtruxit verbis, ſolidavit a-
ctis,
In Deo tandem patiendo mor-
tem
Vivit in Ævum.
Nunc in æternum meritis coru-
ſcat
Clarus & Mundo manifeſtus
omni,
Qui Deo ſoli ſtuduit placere
Corpore vivens.
Paſtor æterno radians triumpho
Servulos audi tibi ſupplican-
tes,

Præ.

Præmium juſtis, veniamque poſce

Crimine lapſis.

Quo Dei magna miſeratione

Ordinem Cœli decimum replentes

Ipſius cultum videamus omni

Tempore Sæculi. Amen.

℣. Ora pro nobis B. Zeno. ℟. Ut dig. eff.

Ad Benedictus ant. Acceptam B. Zeno coronam a Rege diſtribuit pauperibus dicens: Si Dominus operatur excelſa, ipſi perpetuæ laudes referantur, & gloria. Pſ. Bened. Orat.

Deus qui nos Sancti Zenonis Sacerdotis, & Confeſſoris tui annua beatæ confeſſionis ſolemnitate lætificas, præſta, quæſumus, ut callida hoſtis incurſione tua freti Virtute devicta pervenire ad gaudia ipſo interveniente mereamur æterna. Per &c. Ad III. cap. Ecce Sacerdos.

R. bre. Ab utero Matris fuit Sanctificatus. Beatus Zeno ℣. Et a cunabulis benedictus. ℣. Gloria Patri: Ab utero. ℣. Quod Signum R. Cum clamoribus.

Ad ſextam. Cap. Non eſt inventus ſimilis illi, qui conſervaret

ret legem excelſi, ideo jure jurando fecit illum Dominus creſcere in plebem ſuam.

℟. bre. Quod ſignum ut vidit dæmon evanuit velut fumus. ℣. Cum clamoribus ac ſtridore nephando. Evanuit. ℣. Gloria Patri. Quod ſignum. ℣. Sacerdos Dei ℟. Et artis Apoſt.

Ad IX. Cap. Fungi Sacerdotio, & habere laudem in nomine ipſius, & offerre illi incenſum dignum in odorem ſuavitatis.

℟. bre. Sacerdos Dei Zeno ſedebat ſuper lapidem. ℣. Et artis Apoſtolicæ documenta ſequens, piſcabatur in flumine. Sedeb. ℣. Gl. Patr. Sacerdos.

℣. Juſtum deduxit. ℟. Et oſtendit illi.

In ſecundis Veſp. ant. Dominus Jeſus cum rel. Pſ. Dixit Dominus in fine Pſ. Memento. cap. Ecce Sacerdos. Hymnus Sancti Zenonis ℣. Ora pro nobis. ℟. Ut dig: eff: Ad mag. ant. Sancte confeſſor Zeno paſtor Domini gregis, te deprecamur, intercede pro nobis, ut mereamur tecum eſſe in Cœlis. Pſ. Mag. orat. ut ſupra.

Laus Deo Patri

## Notæ in allatum MS. Piſtorienſe.

1. NOtanda primo eſt conformitas hujus Piſtorienſis MS. cum MS. veterioribus Veronenſibus. Nam Antiphonæ ad Veſperas, & Laudes eædem ſunt atque illæ, quas ex MS. Veronenſibus referunt Domini Ballerinii inter monumenta pagin. CLXIV., & CLXV. Ita ſi valde pauca excipias, & reſponſoria ad lectiones, ſicut & Oratio Deus qui præſentem diem &c. eadem omnino eſt. pag. CLXII., hymni quoque *Præſulis Sancti*, & Sancti Zenonis Præſulis pagina CLXVIII., & CLXIX. Qua de re manifeſtum eſt hoc Piſtorienſe MS. recenti licet manu exaratum a Veronenſibus vetuſtiſſimis MS. excriptum fuiſſe.

2. Longiorem præfationem nota diligens lector, & in pluribus diverſam ab ea, quæ in editione Veronenſi ultima leguntur, quod eam non eſſe Coronati Notarii, ſatis indicat.

3. Hic

3. Hic error amanuenſis eſt, ut puto; Nam in Summis Pontificibus numerandis vero numero recenſetur Dionyſius a Beato Petro vigeſimus ſextus. Gallienus vero Imperator in ſerie Romanorum Cæſarum 43. numeratur a Joanne Ludovico Gotofredo ſua in Anthologia coſmica lib. primo in elencho Imperatorum Occidentis.

4. Poſt hæc in re penitus convenit hoc MS. Piſtorienſe cum edito a Balleriniis pagina cxlvii., verbis non item. Plura tamen iiſdem verbis leguntur in utriſque, quod noſtræ conjecturæ favet. Nempe cartulas quaſdam, ſed caracteribus detritis, atque corroſis vitæ S. Zenonis a Coronato Notario deſcriptæ fuiſſe repertas, & a diverſis aliis, & aliis verbis ſuppletas, & continuatas, quibusdam etiam additis, quæ non in omnibus MS. reperiuntur, retentis iis, quæ in ipſis corruptis cartulis legi poterant, quæ eædem in MS. leguntur.

5. Hæc non de Confeſſore, ſed de Martyre dicuntur; quare videtur hæc Oratio ad feſtum

Or-

Ordinationis accomodata, cum in feſto Martyrii forte legeretur. *Deus qui nos Sancti Zenonis Sacerdotis, & Martyris tui annua beatæ confeſſionis ſolemnitate lætificas &c.* In feſto autem Ordinationis dempto verbo *Martyris*, repoſitum fuit ejus loco *Confeſſoris*, relictis aliis *beatæ Confeſſionis*, quæ tantum Martyri, non Confeſſori conveniunt. Reliqua ex collatione cum edito a Dominis Balleriniis Lectori notanda relinquimus: Ea enim Fidelitate MS. hoc Piſtorienſe exhibuimus, ut etiam Amanuenſis intactos exhibuerimus errores.

CA-

## CAPUT QUARTUM.

Ea, quæ contra S. Zenonis Epocham tertio ſæculo manutenendam facere videbantur, ſublata jam eſſe confidimus; eamdem nunc tertio ſæculo confirmandam variis rationibus ſuſcipimus.

### §. I.

*S. Zenonis Epiſcopi Veronenſis, & Martyris epocha ex iis, quæ circa ipſius Sermones ſunt obſervata, atque etiam obſervanda ſunt, tertio Sæculo ſtatuenda oſtenditur.*

MUlta pro re diſſeruimus, quæ hic breviter perſtringere inutile non videtur: Ea enim non modo ad elevanda objecta faciunt, quin & ad ſtabiliendam D. Zenonis Epocham maxime conducunt. Lectori tamen ut detrahamus faſtidium, loca, ubi hæc ſupra fuſius tractata ſunt, indicaſſe ſufficiat. Illa potiſſima conjectura eſt, qua evidentiſſime demonſtratur S. Zeno-

nonem tertio Sæculo floruiſſe, ſcilicet nullum veſtigium vel leve in ipſius ſermonibus reperiri poſſe, quo ſæculum quartum indicetur. Nuſquam Arium vel per umbram nominat. Errores contra Fidem, quos vel innuit, vel confutat, Ario anteriores probavimus cap. 1. §. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Arianorum proprias errorum ſuorum formulas neque ſuis in ſcriptis S. Zenonem indicaſſe comperimus §. 18. 19. cum SS. Patres Ario poſteriores de iis frequentem mentionem fecerint §. 19. 20. 21. Tantum vero abeſt, quod S. Zeno contra Arium ſcripſerit, ut in ejus ſermonibus dictiones quaſdam Petavius redarguerit (ſed perperam) tanquam Arianiſmum redolentes. Si namque S. hic Doctor poſt Arium ſæculo quarto ſcripſiſſet, ſuſpicionem omnem ſentiendi cum Ario ipſum ſublaturum fuiſſe, putandum eſt §. 22. de hæreſibus quarto Sæculo exortis nullam mentionem facit Cap. 2. §. 1. Quæ vero de publica Eccleſia ædificata diſſerit, vel quod a feralibus edictis redemptos Veronenſium largitioni-

nibus fideles commemorat, ea & tertio Sæculo convenire demonſtrantur §. 2. & 3. Tertium vero Sæculum aperte deſignari a S. Zenone ex eo conſtat, quia *in nummis excudi ſolere* „ dicit „ *ſignum idololatriæ*, *eademque idola*, *quæ colerentur in templo* §. 4. Anachroniſmum vero eſſe quadringentorum annorum nota in Sermone de Continentia amanuenſium errore inlapſum oſtendimus §. *6.* Inane vero commentum eſſe alium Zenonem S. Ambroſii temporibus fingere conſtat ex iis, quæ tertio hoc capite ſunt adducta.

Alia in Sermonibus S. Zenonis non deſunt, quæ antiquitatem ante quartum Sæculum indicant: Id etenim quod de Obſtectrice incredula aſſerit, cujus intemeratum inſpecturæ Deiparæ Virginis candorem combuſta manus, & Pueri Jeſu ſanata dicitur, nuſquam in Patribus quarti Sæculi legitur; ejus tamen rei meminit Clemens Alexandrinus, qui exeunte ſecundo Sæculo ut apocripha reiiciebatur, ut ex
*L.2.Tr.8 adn.17* Hieronymo iidem notant Domini Ballerinii.

Tra-

Tractatu vero quinto libri primi verba illa: *Quid quod illius Sacrificium publicum eſt, tuum ſecretum. Illius a quovis libere tractari poteſt, tuum etiam a Chriſtianis ipſis minime conſecrari ſine Sacrilegio videri non poteſt*, apertiſſime quarto ſæculo repugnare oſtendimus ſupra cap. 2. §. *6.*

Accedit & illud quod de peccato primorum Parentum in Sermone de circumciſione exprimit S. Zeno. *Adam etenim cum inclitum pomum hoc membro decerpſit, ſic in genus humanum jus mortis induxit: Neceſſario ergo luxurioſo populo Deus hoc ſignum dedit, ut locum matricalis culpæ cum denotat, etiam alia crimina fugienda cognoſcat*: Scilicet peccaſſe Adam non vetitum edendo pomum, ſed non expectata juſſione Dei concumbendo cum Eva: Quæ opinio licet eam Zeno non ut ſuam, ſed ut aliorum retulerit, ut optime aliis adductis S. Doctoris Textibus, quibus vera, & communis peccati originalis ſententia exprimitur, Domini Ballerinii comprobant, adeo tamen antiqua eſt, ut ejus veſtigia in uno S. Clemente Alexandrino *Diſſ. 2 cap. 4*

ex

ex aliis SS. Patribus legatur: quarto vero Sæculo ita obſoleta, ut ne verbum quidem in ejuſdem ævi Scriptoribus de ea reperiatur.

Ea etiam, quæ de ſecundis nuptiis, & tertiis S. Zeno profert tract. 5. lib. 1. mirum in modum iis conſentiunt quæ S. Irenæus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Tertullianus, aliique vetuſtiſſimi Patres in eam ſententiam dixerunt. Vide ſeptimum Caput Diſſertationis Secundæ, & ibi ea, quæ iidem Domini Ballerinii eruditiſſime diſſerunt.

Tractatu vero, ſeu Sermone 27. libri ſecundi num. 3. Perſecutionem Eccleſiæ vindemiæ comparans, S. Zeno, hæc habet. *At ubi vindemiæ venerit tempus, id eſt perſecutionis dies, paſſim uvæ diripiuntur, id eſt inconſiderate ſanctis omnibus violenta infertur manus. Ad torcular comparantur, id eſt ad ſupplicii locum deducuntur. Ab operariis ibidem conculcantur, hoc eſt ſumma cum contumelia a perſecutionibus illuſi jugulantur &c.* Quæ præſentem perſecutionem, ſeu frequentem ac obviam

viam indicant. Conantur quidem Domini Ballerinii verba hæc ad perſecutionem Conſtantii in Catholicos amandare, at nullo opitulante textu, & quæ ex aliis Patribus ejuſdem Ævi producunt, aperte tempus Conſtantii connotant, quod in S. Zenonis verbis minime obſervare licet. Apertius in ſermone de patientiæ laudibus, illam efferens, ſic ait. *Tu Prophetas provexiſti: Chriſto tu Apoſtolos glutinaſti. Tu quotidiana Martyrum mater es, & corona*. De Prophetis, & Apoſtolis agens tempore præterito loquitur, cum vero de Martyribus præſenti. Idem in ſermone 13. lib. 1. nu. 11. Martyrium cum circumciſione conferens. *Non ſanguinem ſterili ſolemnitate dimittimus, ſed pudoris ſanguinem retinemus, quem ambitioſe plerumque effundimus, cum pro nomine Domini diabolum movendo vaſtamus*; & ſermone ſequenti de Humilitate idololatriam preſentem exprimit contra Philoſophos agens nomine Græcorum. Arianos vero intelligere Philoſophorum nomine, ut Adnotatores Veronenſes explicant, alienum a ſenſu D. Zenonis vide-

*Adnot. 20. in eumd.*

*lib. 1. Tr. 6. n. 8.*

*Tr. 7. n. 1.*

*Adnot. 2. & 3. in eumd.*

detur, nam infideles præciſe carpit. *Quod nunc faciunt infideles*. Infidelium vero nomine non Ariani, qui luſtralibus Baptiſmi aquis tingebantur, ſed Ethnici deſignantur. Vide & Tract. 15. num. 2. Plura enim hujuſmodi ſunt in Sermonibus D. Zenonis obſervanda, quæ jam piget perſcrutari.

## §. II.

*Traditio conſtans, atque continuata S. Zenonem tempore Gallieni floruiſſe demonſtrat.*

VEronenſis Eccleſiæ antiqua omnia monumenta hanc Traditionem teſtantur S. Zenonem ſcilicet Gallieni Imperatoris ætate ejus Eccleſiæ Cathedram tenuiſſe. Hæc Lector videre poterit in libro qui *SS. Epiſcoporum Veronenſium antiqua monumenta inſcribitur*, edito a Raphaele Bagatta, & Baptiſta Peretto, ac Venetiis impreſſo anno 1576. & in ultima Dominorum Balleriniorum Veronenſi editione Sermonum S. Zenonis poſt Diſſert. tertiam. Teſtantur & monumenta Eccle-

ſiæ

ſiæ huius Piſtorienſis: Kalendaria quoque, ac Martyrologia fere omnia celebriora præcipue, & in iis, quod præ cæteris maximi faciendum, eſt Martyrologium Romanum. In eadem ſententia Auctores ad Sæculum decimum ſextum uſque fuere omnes: Quæ opinio in eorum adeo inſedit animis, ut ſermones potius non eſſe S. Zenonis aſſererent, ea ratione, qua videbantur Gallieni temporibus convenire non poſſe, ut S. Zenonis Epocham a Gallieni ejuſdem ætate amovere non cogerentur. Id de Sixto Senenſi, atque Labbeo obſervant eximii Ballerinii. Traditionis tamen hujus penitus inſpiciendæ ſunt vires, & fundamenta. *In Proem. diſſert. pr.*

Primus, qui traditioni huic fundamenta jecerit, ut Domini Ballerinii opinantur, Coronatus Notarius Vitæ S. Zenonis ſcriptor fuiſſe creditur. *Cui traditioni, ſeu potius prejudicio unus Coronatus Notarius ſeptimi, vel octavi Sæculi ſcriptor fundamentum poſuit, ex quo alii ſubinde antiquitatem non Zenoni ſolum, ſed Veronenſi etiam Eccleſiæ honorificam prædicarunt.* Pluraque congerunt, ut *Diſſert. pr. cap. 2. §. 2.* *cap. 3. §. 3*

O nar-

narrationi hujus Coronati detrahant, de quibus ſupra egimus. Modo tamen, ut indulgentius agamus; Si S. Zeno quarto Sæculo anno ſcilicet 380. circiter obiiſſet ( ut Domini Ballerinii opinantur, quod concedendum non eſſe ex iis, quæ ſupra expendimus, conſtat ) Coronatus vero ipſius vitam ſeptimo Sæculo ſcripſit,. demus anno 650., nempe annis 270. poſt S. Zenonis mortem; Ut Coronatus præjudicium hoc ( ut dicitur ) feliciter adeo vulgaret, ita ut amplecteretur ab omnibus non ſolum vulgi, ſed & Cleri hominibus, qui Coronati narrationem in antiphonas, lectiones, reſponſoria, verſus, atque hymnos ſcindentes ea in Officiis Divinis uterentur: Neceſſe itaque eſt opinari, Veronam ita Patroni ſui, quem tanto ſemper obſequio, & honore coluit oblitam, ut tam parvo tempore annis ſcilicet 270. neque Zenonis ætatis nulla in ea memoria reperiretur. Quis prudens ſuum hoc in animum inducere poterit? Extabat ergo ſeptimo Sæculo memoria temporis, quo vixerat S. Zeno: Itaque

que ſi quarto ſæculo S. Zeno vixiſſet, non tempore Gallieni, ſed anno 380. circiter Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio Imperantibus. Quomodo Coronatus Eccleſiæ Veronenſi ita potuit illudere, ut patenti mendacio ita aſſentiretur, illudque celebriori ſolemnitati decantaret ipſa in Eccleſia? An antiquos Patres noſtros ita impudentes habebimus? Coronatus itaque S. Zenonis ætatem narravit ſecundum Eccleſiæ Veronenſis, non vulgi traditionem.

At dices, alia eſſe, quæ fabulam ſapiunt in antiquis Officiis Eccleſiæ Veronenſis de Zenone relata. Quæ ſunt hæc? Nihil certe aliud quod improbabile videatur, niſi illud; S. Zenonem ſcilicet fuiſſe ſanctificatum, quaſi Baptiſtam alterum in utero Matris, ſi ita intelligenda ſunt ea verba. *Fuit itaque a Matris utero Sanctificatus, & a cunabulis benedictus, ut aſſertione Divina in eo repeti videretur quod Jeremiæ dictum eſt. Priuſquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de ventre ſanctificavi te*. Quod aliter legitur in vita a

*lect. III. Officii S. Zen. Vid. ſup. MS. Monial. S. Joan. Baptiſtæ Piſt.*

Coronato Notario per Dominos Ballerinos inter monumenta relata, nempe. *Et quia ipſe Dominus dixit bona operantibus : Priuſquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de ventre, Sanctificavi te. Ille enim a cunabulis benedictus, & a ventre Sanctificatus erat*. At non præoccupato in veteres animo, & quem primo aſpectu hæc verba ſenſum ingerunt ſtatim eſt accipiendum, ſed quid ipſi Scriptores antiqui iiſdem verbis exprimere voluerunt: ea enim verba; *Fuit itaque a matris utero ſanctificatus, & a cunabulis benedictus*, ut in MS. Piſt. in vita ſupradicta: *Ille enim a cunabulis benedictus, & a ventre ſanctificatus erat*: Non ſanctificationem in utero, & antequam naſceretur proprie ſignificant, ſed poſt nativitatem. *A matris utero Sanctificatus, & a cunabulis benedictus*. Proprius itaque ſenſus eſſe videtur, S. Zenonem infantem ſtatim natum baptizatum fuiſſe, quod primis illis Eccleſiæ temporibus non ita paſſim factum fuiſſe conſtat; plurimi enim adulti ab idololatria ad Fidem convertebantur, ita ut veluti

quæ-

quædam ſingularis prærogativa in S. Zenone videretur commendanda, ut ipſe a Chriſtianis Parentibus ortus judicaretur: Quare & in MS. hæc, quæ ſequuntur verba, verum hunc ſenſum confirmant. *Denique probitatis, atque ſcientiæ jugibus incrementis ad hoc pertingere meruit, ut per ſacerrimam vitam Paſtor in Populis mereretur*. Idem in vita. *Et ad hoc pertingere meruit, ut per vitam Sanctam Paſtor in Populo eſſe mereretur, & ideo quia in omnem terram exivit ſonus ejus, & Sanctitas emicuit*. Quibus ſignificatur, ea de cauſa ad Cathedram Veronenſem ſublatum fuiſſe Zenonem, quod a Chriſtianis Parentibus ſanctiſſime jugiter vitam traduxerit ſacris ſtudiis occupatus. Quod autem Jeremiæ Textum Baptiſmo Zenonis infantis accomodaverint, vel Coronatus, vel alii, hoc encomiaſtice factum fuiſſe dicendum; nam cautione quadam Jeremiæ Textum in MS. Piſtorienſi allatum videmus. *Ut aſſertione Divina in eo repeti videretur quod Jeremiæ dictum eſt* &c. Nihil itaque in Veronenſis Eccleſiæ Officiis de S.

Zenone incongruum, & fabuloſum reperitur, quod Traditioni huic officere poſſit. Vide quæ
c.3.§.3. de Gallieni filia per S. Zenonem liberata a Dæmone ſupra diximus.

At enim vero illud aſſerere, ab una Coronati Notarii narratione manaſſe, S. Zenonem Eccleſiæ Veronenſi præfuiſſe tempore Gallieni Imperatoris, a quo & Eccleſia Veronenſis, totque alii hanc traditionem acceperint, non ſatis tutum. Quid ſi Coronatus Notarius ab Officiis Veronenſis Eccleſiæ ſit mutuatus, quæ ſua in hiſtoria collegit? (hoc in ſententia Dominorum Ballerinorum dictum volo, qui Coronatum Notarium Sæculo ſeptimo, vel octavo ſcripſiſſe opinantur) Hac etenim conſtituta Coronati Notarii Epocha, cum ante ſeptimum, & octavum Sæculum Officia de S. Zenone in Eccleſia Veronenſi celebrata fuiſſe in dubium verti non poſſit; Coronatum potius ab Officiis Eccleſiæ Veronenſis, quam Veronenſem Eccleſiam a Coronato accepiſſe dicendum eſt. Nam antiquioris ævi præſumptio hoc

ſua-

ſuadet. Licet enim quarto, & quinto ſæculo forte non eodem modo Officia Eccleſiaſtica fuerint diſpoſita, ut poſt decimum Sæculum diſpoſita leguntur antiquis in MS. Forma tamen Officiorum mutata hiſtoriæ Sanctorum, quæ a primis Sæculis in Eccleſia legebatur, nullum præjudicium afferre, evidens eſt.

Conſtat ulterius alia in Eccleſia Veronenſi monumenta antiquitus fuiſſe præter Coronati Notarii narrationem. Ipſi enim eximii Ballerinii obſervant in Coronati narratione deeſſe Miraculum a D. Zenone patratum; *Nempe mortuum fluvio abreptum, vitæ redditum -- Cujus miraculi a Coronato licet prætermiſſi teſtimonium profert Anonimus Pipinianus, ut nos ex duobus MS. reſtituimus*, Anonymus Pipinianus Coronato Notario poſterior; quem ſcripſiſſe *octavo ſæculo exeunte, vel ſaltem ineunte ſæculo nono*, optime ex ipſo contextu probant Domini Ballerinii, hoc miraculum a Coronato prætermiſſum ſuo in Rhytmo commemoravit his verbis. *Mortuum e fluvio exemptum ſuſcitavit*. Non a Co-

*In adm. ante monum. pag.* cxliii.

ronato itaque accepit, ſed aliunde. Unde nam? An ex vulgari traditione? Nonne & potuit ab aliis monumentis vetuſtioribus habere? Sine ulla itaque ratione opinari e vulgi Triviis habuiſſe, præjudicium eſt, eorum qui antiquorum ſcripta minus probant, cum valde arduum ſit in eam ſententiam ire; Veronenſes videlicet nullam prorſus de Zenone notitiam antiquiorem retinuiſſe: De hoc miraculo, & lectione ſecunda ſecundi Nocturni, quæ in Officio S. Zenonis in præſens legitur, habetur mentio. *Sed cum propterea Gentilium Sacerdotes adverſus eum* ( Zenonem ) *conclamarent, Vir Sanctus doctrinam ſuam miraculo comprobavit: Nam hominis cadaver, quod tunc forte in fluvio volutabatur, longe vocavit, & ei viſam cum omnium admiratione reſtituit. Quo miraculo univerſa pene Civitas ſimulacris deorum rejectis, Chriſti Fidem ſuſcepit*. Plura hic quam in Anonymo Pipiniano leguntur, quæ cum neque Coronatus narret ex aliis vetuſtioribus MS. ortum habuiſſe dicendum. Non a ſolo itaque Coronato Nota-

rio

rio ea, quæ de S. Zenone leguntur ſunt derivata, ſed aut ab Eccleſiæ Veronenſis Traditione, vel ab antiquioribus monumentis: Quare & liberatio filiæ Gallieni Imperatoris a Dæmone inter fabulas adſcribenda non eſt, neque S. Zenonis Epocha Gallieni tempore veluti falſa ſpernenda, cum nihil in his hiſtoricis factis reprehendi poſſit quod improbandum videatur.

Illud vero maximi in hac re ponderis eſſe dicendum eſt. Si Traditionem Eccleſiæ Veronenſis pro vindicandis S. Zenonis ſermonibus cum ejuſdem Eccleſiæ Veronenſis circa ætatem ejus de S. ſui Præſulis Traditione conferamus. Jure quidem ac merito Domini Ballerinii in hac traditione inſiſtunt, ut S. Zenonem Sermonum Auctorem demonſtrent, MS. Remenſe Sæculo nono antiquius adducunt, Ratherii Epiſcopi Veronenſis teſtimonium Sæculo decimo ſcribentis, qui tribus in locis Sermones S. Zenonis laudat, Anonymi cujuſdam Monachi Cenobii Veronenſis, qui Sermones S. Zenonis ſe legiſſe teſtatur, idem comprobat *Diſſert. 1. §. 1.*

Joannes quidam Præsbiter manſionarius Eccleſiæ Veronenſis. Alios etiam citant ſæculi XIV., & XV. auctores, Petrum Calo Ordinis Prædicatorum, Gullielmum Poetrengum, Petrum de Natalibus, Flavium Blondum, quos videas Diſſertatione prima cap. 3. §. 1. Additis MS. omnibus, in quorum non tantum Titulo, ſed pluries vel in principio vel in fine Sermonum S. Zenonis nomen inſcribitur. Idem, & in hoc Piſtorienſi Capitulari MS., & nos obſervavimus.

*lib. 1. de Serm. S. Zen. c. 2.*

Neque pauciora, neque minoris auctoritatis ad Traditionem ætatis S. Zenonis Gallieni Imperatoris Ævo ſuppetunt argumenta: Et primo MS. Remenſe in quo Coronati Notarii vita de S. Zenone inſecta eſt, quæ in ea parte potiſſimum, qua de Gallieni Imperatoris filia a dæmone obſeſſione liberata agit, ab injectis falſitatis indiciis vindicata pro genuina habenda eſt, quam ſeptimo, vel octavo ſæculo exaraſſe putant Domini Ballerinii. Ignotus Scriptor, quem in MS. Capituli Veronenſis Sæculi noni re-

*V. c. 3. §. 3. ſupr.*

repertum a Bartholomeo Campagnola ejuſdem Capituli Cancellario accepiſſe dicunt iidem Ballerinii, cujus ſcriptum exhibent inter monumenta pag. CLI. Monachus, quem iidem Auctores Zenonianum vocant in Vita S. Zenonis, hic circa finem Sæculi XL. vixiſſe dicitur, ipſumque *antiquiori aliquo monumento uſum* coniiciunt; quare reprehendi forte non poterit qui diceret præjudicii loco habendum eſſe eorum aſſertionem, qui dicunt hunc Zenonianum Monachum a Coronati Notarii narratione, quam forte numquam vidit, ſumpſiſſe, quæ de S. Zenone ſcriptis mandavit. Anonymus item Pipinianus nono cadente Sæculo ſcribens, cujus Rhytmus Ratherii Veronenſis Epiſcopi manu conſcriptus Lobii extat, quem de Gallieno Imperatore intelligendum in eo verſu -- A malo ſpiritu ſanavit Gallieni filiam --

Supra notavimus MS. omnia S. Zenonem imperante Gallieno vixiſſe probant, ut apud eoſdem Ballerinios in Officiis pro S. Zenone videre poteſt inter monumenta pag. CLXIV., & ſequen- c.3.§.2

tibus, quæ ſunt conformia MS. huic Piſtorienſi ſupra relato in fine §. tertii cap. 3. Hæc MS. Eccleſiæ Veronenſis aliarumque Eccleſiarum, quæ eadem Officia a Veronenſibus acceperunt, tot ſunt irrefragabilia argumenta, quibus ejuſdem Eccleſiæ Veronenſis Traditio probatur; neque a vulgi rumoribus orta dicenda ſunt, quæ in Divinis Officiis recitabantur. Martyrologia quoque idem confirmant, tam Veronenſia, quam ab exteris, vel ſcripta, vel edita. Vide quæ referunt Perettus, & Bagatta in antiquis monumentis S.S. Epiſcoporum Veronenſium pag. 12., & ſequentibus. Vide quæ a me relata ſunt lib. 2. de Martyrio S. Zenonis cap. 1. 2. 4. 7. 11.

Auctores vero hic colligere, qui Traditioni huic ſuffragantur, non oportet, cum omnes, qui ante Dupinum, & Tillemontium ſcripſere, Gallieni Imperatoris tempore Epocham S. Zenonis conſtituant. Quis itaque ſi bene ſapiat, Dupini, & Tillemontii ſententiam probare audeat, potiſſimum cum Traditionem tot Sæculis probatam falſis, vaniſque ſuſpi-

ſuſpicionibus inani labore vellicare ſint auſi, ut ſuperius oſtendimus. Si ergo Traditio de Sermonibus S. Zenonis tantis non adjuta ſuffragiis pro conſtanti & vera accipienda eſt ( ut eam libenter accipio ) qua de cauſa Traditio de S. Zenonis ætate Gallieno Imperante ſit reſpuenda, non video.

# DISSERTATIO SECUNDA.

## RATIONUM, QUAS D.D. BALLERINII,

pro, & contra

# S. ZENONIS

## MARTYRUM AFFERUNT,

*Examen, & Judicium.*

SIne judicio ac temere facturus ſane videar, ſi de S. Zenonis Martyrio audeam judicium ferre. Ab hoc ferendo judicio libratis hinc inde rationibus Eruditiſſimi Ballerinii tantopere in S. Zenonis rebus verſati abſtinuerunt. Quid ego viribus, ingenio, eruditione inſtructiſſimis Viris ornatiſque bonarum litterarum artibus adeo impar affirmare attentabo? Cum vero illud venit in mentem, non cauſæ difficultate abſterritos eximios Viros alterutræ opinioni ſuum cohibuiſſe aſſenſum, ac

fa-

facile quæſtionis hujus exitum lectoribus permiſiſſe. *Lectorum judicio, quod non difficile ferri poterit, omnia remittimus.* Sine temeritatis nota, hoc mihi poſſe ſumere non diffido. Norunt quippe ingenui hi, Sapienteſque Viri Ciceronis monitum, obeſſe *ſcilicet plerumque iis, qui diſcere volunt auctoritas eorum, qui ſe docere profitentur: deſinunt enim ſuum judicium adhibere: id habent ratum, quod ab eo quem probant, judicatum vident.* Norunt S. Ambroſii effatum. *Aperit ſibi diligentia januam veritatis.* Ac proinde ſtudio præcipuo omnia hinc inde ſeligentes, quæ tum ab iis producuntur, qui S. Zenonem Martyrem fuiſſe probant, tum ea, quæ contra ab iis afferuntur, qui Martyrem fuiſſe negant: cauſam inſtruunt, ut ejus veritas facile deprehendi ab unoquoque poſſit. Inſtructa itaque cauſa ſententia ferenda eſt, non tam auctoritatis, quam rationis momenta penſando. Hoc opitulante Deo pro viribus præſtare ſuſcipio.

*Diſſert. 3. c. 2. ante pr. §.*

*De Nat. Deor.*

*In Luc. in proem.*

§. I.

## §. I.

### *Num S. Ambroſius in teſtem vocari poſſit contra S. Zenonis Martyrium.*

QUi Confeſſorem S. Zenonem non Martyrem fuiſſe affirmant, S. Ambroſii auctoritatem exaggerant hunc quem ſupparem Zenoni aſſerunt in Epiſtola ad Syagrium (ut volunt Zenoni ſucceſſorem) eumdem Zenonem non Martyrem dicere, ſed Sanctæ memoriæ Epiſcopum proclamantes, inferunt primo. *Itaque nihil de Martyrio ejus Ambroſium cognoviſſe palam videtur, & ſi Ambroſius nihil de illo reſcivit, jam Zenonem non martyrio, ſed naturali morte in pace functum probabiliſſimum eſt, niſi quo paris ætatis atque auctoritate documento Ambroſiii teſtimonium elidatur.* Graviſſime vero contra præcipuam veræ critices legem peccare eos, qui ita fidenter aſſerunt, facile demonſtratur. Præceptum critices eſt cavendum, maxime ne auctorum verbis ſenſus illos affingamus, quos ipſa ver-

*Apud Baller. de Diſſer. 3. c. 2. §. 2.*

verba non exprimunt, neque eadem verba opinionibus noſtris aptemus. Meminit cujuſdam Zenonis in Epiſtola ad Syagrium S. Ambroſius his verbis. *Tu autem ſine alterius fratris conſilio hoc judicium tibi ſolus judicandum putaris, in quo tamen ante judicium præjudicium feceris, ut puellam Zenonis Sanctæ memoriæ judicio probatam, ejuſque Sanctificatam benedictione, poſt tot annos, ſine auctore criminationis, ſine accuſatore, ſine profeſſore delationis in periculum reatus deducendum arbitrarere.* Judicium Lectoris appello an ex his tantum verbis poſſit inferri, Zenonem hunc Veronenſem fuiſſe Epiſcopum Syagrii deceſſorem, ita ut ex eo quod hunc Zenonem martyrem non dixerit Ambroſius, ſed Sanctæ ememoriæ, coniicere prudenter quis poſſit S. Zenonem Veronemſem Epiſcopum, Martyrem non fuiſſe? Neque etenim de Zenone in citata epiſtola ulla alia mentio fit. At de hoc egimus, & in libro primo Sermonum S. Zenonis cap. 11. & in addita Diſſertatione cap. 3. §. 1.

*Cleric. Bibliot. Univ. & hiſtor. an. 1688 Tr. 10. p. 309. S. Amb. l. 6. ap. e. 46.*

§. II.

## §. II.

*Diſcutiuntur ea, quæ ad elevandam S. Gregorii Magni auctoritatem opponuntur, qui S. Zenonem Matyrem appellat.*

*PRæ hoc autem Ambroſii teſtimonio ſequior nimis eſt S. Gregorii Magni quæ pro Martyrio antiquior ſuppetit auctoritas. Is enim qui duobus poſt ſæculis vixit, cum Atheſis miraculum recitans Martyrem illum appellavit, fieri potuit, ut memoria lapſus eum Martyrem dictum crediderit, quem Joannes, a quo de miraculo fuerat inſtructus, ſimplicem Epiſcopum, & Confeſſorem pronuntiaverat, niſi forte ipſe Joannes, & in titulo lapſus probabilius credatur.* Ita contra S. Gregorium Magnum S. Zenonem Martyrem appellantem argumentantur hi, qui ipſum S. Veronenſem Præſulem autumant Confeſſorem. Inſpiciamus modo an juxta veræ critices normam procedant?

*Apud Ball. de Diſſert. 3. c. 2. §. 2.*

Cum de SS. Eccleſiæ Patribus agitur, Doctores Critici, & Dupinus ipſe, ac Tillemontius

ita

ita præſcribunt, nempe Veterum probatorum Scriptorum auctoritatem a Catholicis ſumma veneratione excipiendam, neque ab ea niſi urgentiſſimis rationibus recedendum.

*Tillem. in Admon: Dupin. Bibliotb. To. pr. p: 13. Alexand. Hiſt. Eccle. Sec. 1. To. 1. Diſsert. 2. q. 1.*

Urgens ne ratio eſt incertum S. Ambroſii textum, expreſſo S. Gregorii textui opponere? Zenonem nominat Ambroſius, at neque Epiſcopum dicit, neque Veronenſem, neque Syagri Deceſſorem. Si vero detur (non datur tamen) S. Ambroſium Zenonem Veronenſem nominaſſe (incidenter nominet)] quæ neceſſitas illum Martyrem appellare? Neque Epiſcopum Zenonem dicit Ambroſius. Cur itaque Epiſcopum fuiſſe, & Veronenſem contendunt? Si Martyrem Zenonem nolunt, quia Martyrem Ambroſius non dicit; neque Epiſcopum itaque fuiſſe, neque Veronenſem eadem ratione fateri coguntur. Vide cap. 3. §. 1. ſupra.

Urgentiſſima ne hæc ratio? *Is enim* (Gregorius) *qui duobus poſt ſæculis vixit, cum Atheſis miraculum recitans martyrem illum appellavit, fieri potuit, ut memoria*

*ria lapſus eum Martyrem dictum crediderit, quem Joannes, a quo de Miraculo fuerat inſtructus ſimplicem Epiſcopum, & Confeſſorem pronuntiaverat: niſi forte ipſe Joannes eo in titulo lapſus probabilius credatur*: Si aliunde certo conſtaret S. Zenonem Confeſſorem non Martyrem fuiſſe, tunc memoria lapſum S. Gregorium fuiſſe, opinari obvium certe crediderim; at cum ex allato S. Ambroſii incerto textu non conſtet, memoriæ lapſum adinvenire tantum abeſt, ut urgentiſſima ratio ſit, quin calumniæ loco habendum nemo jure inficiabitur.

Urgentiſſimam rationem forte credent S. Zenonis Martyrio adverſantes, quod *in S. Gregorio defectus id generis ſine exemplo non ſint: Nam Molano animadvertente in ſecunda Uſuardi editione, S. Juvenalis Narnienſis Epiſcopus cujus feſta dies.* v. *nonas Maii in Romano Martyrologio ſignatur, martyr dicitur lib.* 4. *cap.* 12. *a S. Gregorio, cum merus Confeſſor fuerit. Aliud nos exemplum afferimus ex epiſtola olim* 73. *lib.* 9. *nunc* 62. *lib.* 6. *ubi idem Pontifex beatiſſimum Martyrem vocat S. Leucium*

*Epi-*

*Epiſcopum Brunduſinum*, *qui in laudato Martyrologio*, *nec non Calendario MS. Bibliothecæ Caſanattenſis ſcripto ineunte Sæculo VIIII. ad Monaſterium quoddam Beneventanum olim pertinente* III. *Id. Januarii Epiſcopus*, *&* *Confeſſor nominatur*, *atque uti Confeſſor quidem in ipſa ejus Eccleſia Brunduſina nunc quoque temporis colitur*. Urget quidem nimis hæc ratio S. Gregorius *in appellandos S. Juvenalem Narnienſem Epiſcopum*, *& S. Leucium Epiſcopum Brunduſinum Martyres erravit*: erravit itaque in appellando Martyre S. Zenone: erravit ergo in omnibus. Particulares errores in aliis S. Gregorium erraſſe minime probant. At non erravit in appellando Martyre S. Juvenale Epiſcopo Narnienſe, ut in diſſertatione poſt duos libros de Sermonibus, & Martyrio S. Zenonis oſtendimus, neque erraſſe convincitur in S. Leucio Epiſcopo Brunduſino. Fatentur etenim ipſi Domini Ballerinii aliis in editionibus *Leontium non Leucium* appellari. *Verum quidem eſt Leontium in editionibus poſt Romanam* *Item.*
*il-*

*illum appellari non Leucium. At cum ejus Corpus Brunduſii requieſcens ibidem tradatur, Brunduſina autem Urbs nullum cujuſquam S. Leontii Corpus apud ſe requieſcens umquam agnoverit, ut illud S. Leucii Epiſcopi olim habuit, antequam Beneventum transferretur, melior videtur lectio priorum Gregorii editionum, quæ cum quinque MS. in Benedictina allegatis Leucium preferunt*. Leontium vero non Leucium S. Gregorium ſcripſiſſe ex ipſo contextu Epiſtolæ ſatis evidenter emergit. Nam ſi de S. Leucii Epiſcopi Reliquiis egiſſet Epiſcopum illum nominaſſet Gregorius, & Epiſcopum Brunduſinum. Solummodo S. Martyris Corpus in Brunduſina Eccleſia quieſcere aſſerit S. Pontifex. *Quia ejuſdem beatiſſimi Martyris corpus in Brunduſii Eccleſia, cui viſitationis impendis officium eſſe dignoſcitur*. Nam ſuperius indicat Eccleſiam monaſterii, cui præerat Opportunus Abbas, qui Sacras reliquias expetebat, nomine ipſius Sancti decoratam fuiſſe. *Sanctuaria ejuſdem Martyris, quæ de Eccleſia nomini ipſius di-*

*dicata, ut aſtruit, furto ablata ſunt*. Quare ſi de Sancto Leucio, qui Brunduſinæ Eccleſiæ Epiſcopus fuit, loquutus fuiſſet, utique & hoc indicaſſet. An ne, & in hoc memoria lapſum S. Gregorium dicemus, in eum calumnias cumulando? *Quod vero Brunduſina* Eccleſia - *Nullum cujuſquam, S. Leontii corpus apud ſe requieſcens numquam agnoverit*, gratis aſſeritur. Nullam de eo nunc temporis extare memoriam in eadem Eccleſia aſſeri poteſt: At ſexto Sæculo Brunduſii non requieviſſe corpus ejuſdem S. Leontii, quis contra S. Gregorii auctoritatem mutire audeat? Quot Sanctorum Corpora multis in Eccleſiis extiterunt, quorum non eſt memoria, bellis, incendiis, vaſtationibus abſumpta? Nam in editione Romana *multitudine antiquiſſimorum exemplarium* uſo ſe fuiſſe teſtantur qui eam curarunt editionem. Non urgent itaque adductæ rationes, quare a S. Gregorii aſſertione de S. Zenonis Martyrio recedendum non eſt.

Minus urget aſſertio Coronati Notarii, qui S. Zenonis vitam

tam conſcripſit: multis etenim improbabilibus refertam eſſe fatentur ipſi met, qui contra Martyrium S. Zenonis opinantur. Improbabile ſcriptum cum S. Gregorii auctoritate conferre quis audeat? Si quis vero auderet iſtum injuria pro veneratione S. Pontificem affecturum, nemo non videt. De hac vero vita a Coronato deſcripta videas ſupra diſſertatione prima cap. 3. §. 3.

Addunt præterea. *In perantiquo Remenſi codice — ubi exponitur miraculum Atheſis inſerta apparent ipſa S. Gregorii Verba — — & in his pro eo quod apud S. Gregorium ſcribitur* „ ad oſten„ dendum meritum Martyris „ *ibidem poſitum fuit* „ ad oſten„ dendum meritum Confeſſoris „ *Unde ſuſpicio eſt, Veronenſem quicumque fuerit, qui eam additionem in MS. illo olim Veronenſi, nunc autem Remenſi, appoſuit ex Gregorii verbis Martyrem in Confeſſorem correxiſſe, Sanctumque Pontificem in eo lapſum putaſſe, quod S. Zeno Veronæ Confeſſor haberetur, non martyr, qua eadem de cauſa Monacus Zenonianus Gregorium ap-*

*pellans, ejuſque verba recitans martyris nomine prætermiſſo Sancti ſuppoſuit ſcribens* „ ad oſtendendum „ meritum Sancti „ *vel ut in MS. Lectionario Brixiano legitur, cujus mentionem Maffejus noſter in prefatione ad Monacum Zenonianum p.* 317. *Hiſt. diplom.* „ ad „ oſtendendum meritum Confeſ- „ ſoris „ *Niſi forte hoc MS. Lectionarium Brixianum ipſam Coronati vitam ex ſimili exemplo Remenſi ſumtam contineat, uti ſane illam continet Lectionarium aliud MS. Eccleſiæ Tridentinæ, quod eamdem additionem, & formulam Gregorii verbis præfert.*

In MS. Coronati ab Ughello relato circa miraculum Atheſis excreſcentis inſerta S. Gregorii verba minime leguntur ac in Remenſi, & in MS. Lectionario Brixiano, ac Tridentino. Quæ varietas conjecturam noſtram confirmat Coronati Notarii vitam de S.-Zenone non integram ad poſteros perveniſſe, ſed corroſis vetuſtate cartulis quædam pauca remanſiſſe a pluribus poſtea aliis, & aliis verbis continuata, ut hic patet, ubi in Remenſi, Brixiano, ac Tridentino

*T.5.Ital. Sac. de Ep Ver. in S.Ze. V. ſupra c.3.§.3 diſ.2.*

MS. verba Gregorii inſeruntur, quæ in aliis MS. inſerta non ſunt. Correctionis vero cauſa ſuperius adducta, nempe - *Suſpicio eſt, Veronenſem quicumque fuerit, qui eam additionem -- -- appoſuit ex Gregorii verbis Martyrem in Confeſſorem correxiſſe, S. Pontificem in eo lapſum putaſſe, quod S. Zeno Veronæ Confeſſor haberetur, non Martyr*. Correctionis, inquam, hujus cauſa nullo adjuta probabilis circumſtantiæ indicio emendicata videtur. Alia probabilior ſuppetit, quam ipſimet ſuppeditant Domini Ballerinii in admonitione ad monumenta num. 2. nempe Coronati opuſculum, quo Vitam S. Zenonis exaravit in lectionario fuiſſe relatum, quod, & de Zenoniani Monachi ſcripto teſtantur.
B.n.3 *In ſacris officiis* (Monachi Zenoniani ſcriptum) *pro Coronati vita locum fere occupavit*. Hæc officia pro Feſto Ordinationis S. Zenonis Epiſcopi ordinata fuere de Confeſſore Pontifice. Nam de Martyrio S. Zenonis antiquitus raro Feſtum celebrabatur, ut conſtat ex canone Concilii Toletani anni 656., & ex MS. Ca-

pi-

pituli Piſtorienſis, quæ lib. 2. de martyrio S. Zenonis cap. 10. excripta videre potes. Die vero octava Decembris Miſſa pro S. Zenone legitur in Sacramentario Gregorii Magni tamquam de Confeſſore Pontifice. *Qui beato Pontificatui Zenonis æternam in Cœlis coronam præparaſti*: ita in eadem Miſſa in oratione Secreta; *& ad complendam Deus qui tali Eccleſiæ feciſti Pontificem*. Quibus Ordinatio S. Zenonis aperte commemoratur. In prima itaque oratione ipſe S. Gregorius, qui bis S. Zenonem Martyrem appellarat conſuetudinis Eccleſiæ Veronenſis non ignarus, Confeſſorem dicit. *Venerabilem diem Beati Confeſſoris tui Zenonis devotione Sancta hodie celebrantes*. Quæ orationes eædem ſunt ac illæ, quæ in tertia Miſſa pro Eccleſia Veronenſi, ſeu Monaſterio S. Zenonis, & in die Ordinationis S. Zenonis recitabantur, ut adnotant Domini Ballerinii. Sicut in Miſſa itaque & in Officio pariter Zeno Confeſſor legitur, in Martyrologiis, & Lectionariis, non quod Mar-

tyrem non putarent[1], ſicuti neque Confeſſorem, ſed Martyrem reputavit S. Gregorius; Sed ut officiorum ritui, & orationes, & Lectiones accomodarent; plura de his citato lib. 2. videre potes. Illud vero non omittendum, nempe in Scripto Monachi Zenoniani correctionem hoc modo factam: pro verbis enim S. Gregorii *ad oſtendendum meritum martyris* ſcriptum eſt - *Ad oſtendendum meritum Sancti* ea de cauſa credendum eſt, quod is, qui ita correxit ſatis eſſe putavit, ne ritui Confeſſoris aliquo verbo detraheretur, reticere tantummodo martyris nomen ſine additione verbi Confeſſoris, alioqui ſciens, vere Martyrem fuiſſe Zenonem, ideoque Confeſſorem noluit appellare. Qua de re illa forte verba, quæ in opuſculo Coronati leguntur - *Non multo poſt in pace receptus eſt* ſublata mentione Martyrii S. Zenonis ejus mentionis loco poſita ſunt. Nam in aliis MS. diverſa conſpiciuntur, ut in eodem lib. 2. cap. 5. de Martyrio S. Zenonis adnotavimus. Varie-

tas

tas hæc & in Lectionario MS. antiquo Epiſcopali Archivio Piſtorienſi ab eruditiſſimo P. Zaccharia S. J. reperto evidentiſſima legitur his verbis expreſſa. *Qui dum hoc juxta* Dei *adjutorium ageret Dei voluntatem, quando placuit volente, non poſt longo tempore receptus in pace eſt*. Lectiones vero pro octava die Decembris diſpoſitæ conſpiciuntur, qua Ordinationis Feſtum celebratur. Teſtantur quoque Perettus, & Bagatta, atque Dondorius noſter oculati teſtes in Lectionibus pro feſto martyrii S. Zenonis ordinatis, quæ ex Coronati Scripto deſumpta fuiſſe conſtat martyrii mentionem fieri, & Veronæ, & Piſtorii. Vide quæ attulimus lib. 2. cap. p. de Martyrio S. Zenonis. Correctiones igitur, de quibus agitur, non ex ea opinione ortæ ſunt, quod S. Gregorium in tribuendo titulo Martyris S. Zenoni quis erraſſe crediderit; ſed ex eo quod hæc ſcripta in lectionibus digeſta pro officio Ordinationis S. Zenonis uſui erant: Qua de cauſa & in hymno *Præſulis Sancti*

*Ball. inter monum. p. clxviii.*

*Ferr. in Vita S. Zen.*

in ſecunda ſtropha diverſe legitur primus verſus. *Magnus excelſi fuerat Sacerdos* alibi *Martyr Excelſi fuit, & Sacerdos*. Nempe pro diverſis Feſtivitatibus Magnus in Feſto Ordinationis. Martyr in Feſto natalis, ſeu Martyrii, cum aliunde conſtet in tertia ſtropha martyrem fuiſſe. *Pro Deo tandem patiendo mortem, vivit in ævum*. His etenim in verbis non ita facilis erat mutatio; licet in ſupra allato MS. Piſtorienſi, & in his verbis mutatio conſpicua ſit. *In Deo tandem patiendo mortem; vivit in Ævum* loco Verbi *pro* poſito *In*: tantam adhibebant cautionem ne *martyris* verbum, vel Martyrii mentionem in Officio Ordinationis Epiſcopi immiſcerent.

*Antiq. mon. Peretti p. 17*

§. III.

## §. III.

### *De aliis poſt S. Gregorium Scriptoribus, qui S. Zenonem Martyrem affirmant.*

QUod in rebus bellicis evenire ſolet, ut extincto Duce totus diſpergatur exercitus, & in direptionem inimicorum cadat; idem in hac Litteraria concertatione de S. Zenonis martyrio eveniſſe arbitrantur, qui contra ſentiunt. Sancti Gregorii liquorum ſcriptorum proſtrata, re- S. Zenonis adhærentium turbam uno ictu confixam apertiſſime clamant. *Si porro ex his probabile ſit S. Gregorium, dum Zenonem* *Ap. Bal.* *d.diſ.3*
*appellavit Martyrem, unius nominis* *c.§.2.*
*errore defeciſſe, nihil proſunt Pauli Diaconi, Joannis item Diaconi, Rabani Mauri, Notkerii teſtimonia, quippe quos ex S. Gregorii Dialogis ſicuti miraculum Atheſis, quod memorant, ita & Martyrii titulum, quem Zenoni affignnt derivaſſe manifeſtum eſt. Eadem ratione cadunt etiam cæteri poſteriores VVandelbertus, Uſuardus,*

*dus*, *aut potius Uſuardi additamentum*, & *Adonis Auctores*, & *alii*, *qui afferri ſolent*, *quos vel ex S. Gregorio*, *vel ex aliis Gregorii aſſeclis profeciſſe ſatis credibile eſt*. At ſtat adhuc integra S. Gregorii de Martyrio S. Zenonis aſſertio, & reliquorum ergo Scriptorum ſub tanto duce minime nutat auctoritas. Qua vero ratione tanto ardore proclamant Scriptores omnes S. Gregorio poſteriores, *vel ex Gregorio*, *vel ex aliis Gregorii aſſeclis profeciſſe*? Num Paulus Diaconus [illegible] adeo vicinus nullum alium præ oculis habuit ſua in hiſtoria concinnanda, quam S. Gregorii Dialogos: Ipſum namque Paulum

L.2.c.8 de Mart. S.Zenon.

juſſu Caroli Magni Lectiones Sanctorum pro totius anni Feſtivitatibus ordinaſſe Sigebertus teſtatur; alios itaque præter Gregorium vidit; & Veronenſis Eccleſiæ inſtituta illi comperta fuere. Qua propter ſi S. Gregorius in appellando Martyre S. Zenone deceptus eſſet contra Veronenſis Eccleſiæ traditionem illius errorem correxiſſet potius, vel prætériiſſet ſilentio ſaltem, non

illum ſuæ aſſertionis laudaſſet auctorem. Si ergo laudavit, vera fuiſſe quæ S. Gregorius aſſeruit, & ſuo tempore octavo decurrente ſæculo comperit. Num VVandelbertus, Uſuardus, Ado, multum licet a Verona diſtantes, vel *Uſuardi additamentorum*, & *Adonis Auctores* uni Gregorio ſtuduerunt? At qua ratione id ſuaderi poteſt? Quinimmo cum edita omnia celebriorum Auctorum Martyrologia in compellando Martyre S. Zenone concordent, quis in animum ſibi inducere poteſt, ut credat neque ex iis unum S. Gregorii errorem deprehendiſſe, adverſante potiſſimum (ut putatur) Eccleſiæ Veronenſis conſuetudine celebrandi Feſtum S. Zenonis ritu Confeſſoris, non vero Martyris? Hoc præcipue de iis dicendum eſt, qui Uſuardi, & Adonis Martyrologiis S. Zenonis nomen veluti martyris addiderunt. His profecto S. Præſulis notitiam, quam Uſuardus, & Ado non habuerunt, perſpectam fuiſſe, certum eſt; Si ergo nomen S. Zenonis, ut Martyris in iis Martyrologiis addidere, ita certo ho-

rum Auctorum temporibus S. Zenonem pro Martyre fuiſſe habitum minime revocari debet in dubium.

V. l. 2. de Mart. S. Zenonis c. 10

Horum Auctorum aſſertioni neque allati codices refragantur. Non Vaticanum anno 3806. ubi in Calendario Menſe Aprilis expreſſe *S. Zenonis Martyris* mentio fit. Quod vero menſe Decembris in prima oratione pro Miſſa Confeſſor dicatur, hoc ea ratione factum eſt, quia tunc Feſtum Ordinationis celebrabatur, non Martyrii, quod occurrente Quadrageſima, vel Paſchate omittebatur. Neque officit MS. Veronenſe Monaſterii S. Spiritus, quod pariter menſe Aprili S. Zenonem Martyrem memorat, quamvis die translationis, & Ordinationis Confeſſorem nominet ea ratione, qua ſupra. Hoc in Eccleſiaſtico officio minime inſuetum videri debet, cum & in Nativitate S. Joannis Baptiſtæ, & in Cathedra S. Petri, & Romana, & Antiochena, & in Feſto S. Joannis Evangeliſtæ eodem modo ſine commemoratione martyrii agatur eorum Feſtum, licet in decollatione S.

Joannis Baptiſtæ, & in Feſtis S. Petri, & S. Joannis ante portam latinam martyrii recolatur memoria. Maxime vero illud notandum eſt, quod Domini Ballerinii teſtantur in admonitione ad monumenta: Scilicet Miſſam pro feſto Ordinationis S. Zenonis diſpoſitam legi etiam in aliis Feſtis, & Martyrii, & Translationis. *Hæc quoque Miſſa -- ponitur die* VIII. *Decembris ſub hoc titulo: Dedicatio S. Zenonis, nec in eo Miſſali aliæ Miſſæ alibi uſpiam de S. Zenone reperiuntur, propterea quod cum hæc Dies* VI. *Idus Decembris prima ſit ex illis tribus, quæ S. Zenoni conſecratæ ſunt (Miſſale enim incipit ab Adventu) hæc eadem Miſſa aliis quoque diebus legebatur*, quare mirum non eſt ſi in orationibus, quæ in ea deſcribuntur nomen Martyris non reperiatur, cum pro Feſto Ordinationis fuerit concinnata; Et in aliis Feſtis facilis erat mutatio unius nominis, nempe *Confeſſoris in Martyris* abſque eo quod Rubrica diſtincta id notare opus eſſet.

## §. IV.

### *De Traditione & MS. antiquis Eccleſiæ Veronenſis & Piſtorienſis, Feſta S. Zenonis celebrantium.*

FAtentur Domini Ballerinii in argumentis, quæ contra S. Zenonis Martyrium referunt, Paſchali tempore nempe Aprilis menſe, quo Martyrii S. Zenonis memoria celebratur, antiphonas, & Evangelium indicari de communi Martyrum. *Negari quidem non poteſt antiphonas Miſſæ S. Zenonis pro Paſchali tempore in Carpſo* indicatas, nec non Evangelium ejuſdem temporis duobus in aliis codicibus deſcriptum ejuſmodi eſſe, quæ per id tempus de Martyribus dici ſolent*. Idem obſervare eſt in MS. Codicibus Eccleſiæ hujus Piſtorienſis, quæ jam exhibuimus lib. 2. de Martyrio S. Zenonis cap. 2., Sed & in Veſperis, & in Laudibus, quæ indicantur de Communi Martyrum tempore Paſchali. Quod Panvinii errorem declarat, aſſerentis ante Lippoma-

**Martyr antiq. ſeu ritnale Ver. Ecc. ſic dict.*

manum Veronenſem, Eccleſiam S. Zenonem confeſſoris cultu Eccleſiaſticis in officiis coluiſſe. Conſtat etenim ex ſuperius adductis ante Lippomanum Veronenſem, & Piſtorienſem Eccleſiam ritu Martyris Feſtum S. Zenonis Aprili menſe celebraſſe. At de hoc vide quæ diximus dicto libro ſecundo cap. *6*.

Traditionem hanc eludere conantur, qui contra ſentiunt, opinantes antiquitus Paſchali tempore eas antiphonas, & Evangelia Martyribus, & Confeſſoribus fuiſſe communia: Quod probare nituntur hac conjectura. *Enim vero in antiquis Miſſarum libris a Venerabili Cardinali Thomaſio editis hac rubrica* „ In communi „ unius Martyris, vel Confeſſo- „ ris „ *Appoſita legitur tum in Antiphonario pro officio temporis Paſchalis pag.* 281., *tum in lectionario pag.* 80., *tum in Capitulari Evangeliorum pag.* 217., *& id ipſum quoque notatur in Reſponſoriale, & Antiphonario pro Officio temporis Paſchalis pag.* 314., *& pro officio communi pag.* 361. *adeo ut quod ex id generis Antiphonis*, *& E-*

*& Evangeliis eruitur argumentum ad ſtatuendum cultum Martyris potius, quam Confeſſoris traduci non poſſit. Illud autem quod ex Miſſis certum elicere poſſumus cultus teſtimonium, ſunt orationes, vel graduale reſponſorium, ſi quidem proprium Sancti nomen præferat; Ubi enim martyris, vel Confeſſoris titulus nomini proprio additus, utrum Confeſſor, an Martyr habitus fuerit, tute judicabit. Omnes vero orationes, quas in ſex MS. Veronenſis Eccleſiæ libris, & in omnibus quidem S. Zenonis Miſſis inferius deſcribendıs legere licet, unum Confeſſoris Pontificis, non autem martyris titulum conſtanter ingerunt, & reſponſorium graduale ſubjectum Epiſtolæ ipſo in Carpſo deſignatum non alio titulo eumdem Sanctum appellat: Sancte Confeſſor Zeno &c. Quis ergo ex Antiphonis, & Evangelio, quæ pro Martyre, vel Confeſſore olim communia fuiſſe deprehenduntur contra expreſſum orationum teſtimonium, pro martyrio ſtatuendo arguere velit? Immo hinc potius confirmare licet, eas antiphonas, & Evangelium Paſchalis Miſſæ S. Zenonis, quæ*

*Mar-*

*Martyrum propriæ nunc habentur, Confeſſoribus etiam communia olim fuiſſe, cum præſertim idem Carpſum, & alii rituales Libri officium etiam Paſchale S. Zenonis totum de Confeſſore Pontifice recitandum exhibeant, quod non feciſſent profecto, ſi Paſchalis Miſſa, quæ cum officio concordare debebat Martyris propria indicata fuiſſet*. Novum prorſus, & inauditum in Eccleſia ritum ( commentum potius dixerim ) eodem officio, & pro Martyribus, & pro Confeſſoribus uti in celebrando Martyrii feſto, vel die obitus Confeſſoris. Antiquorum namque Miſſalium, quæ Thomaſius edidit rubrica, nempe, *In commune unius Martyris, vel Confeſſoris*, non eo ſenſu accipienda eſt quo noſtris temporibus *Confeſsoris* nomen accipitur. Modo enim hi dicuntur Confeſſores, qui pie, & religioſe viventes, ſingulari ſanctitate præditi obdormierunt in Domino. Antiquis vero temporibus ii dicebantur Confeſſores, qui publice coram Præſide, vel in tormentis Fidem profeſſi fuerant, ſanguine licet ac morte *marty-*

*Magri in Hyer. Verbo Chr. V. Exp. Lupum T. 9 Ed. Ven. 1727. in l. Ter. de pr. p. 43.*

*vium non conſummaſſent*. De his igitur intelligenda rubrica eſt: Potiſſimum vero cum olim Confeſſoris, & Martyris nomen Synonyſmum fuiſſe videatur, ut in Miſſali Gothico ab eodem Eminentiſſimo Thomaſio edito, ubi in collecta SS. Ferreoli, & Ferruccionis ſic legitur. *Deus cujus amore piiſſimi Confeſſores, & Martyres tui Ferreoli, & Ferruccionis cruore adſerunt, & morte confirmant; qui dum tibi tam libenter ſumptum a te vitæ munus impendunt &c.* Et in Sacramentario S. Gregorii S. Donatus Martyr Epiſcopus Aretinus titulo Confeſſoris diſtinguitur. *S. Confeſſoris, & Epiſcopi tui Donati*. Idem notat Sollerius in obſervatione ad textum Uſuardi ſeptimo Idus Auguſti nempe eumdem S. Donatum, cum in Martyrologiis notiſſimus ſit Martyr, in nonnullis Hieronymianis apographis Confeſſorem tantummodo nuncupari: Quod, & in S. Marcello Papa eſt obſervandum XVII. Kal. Feb. in Miſſali quippe a Thomaſio Romæ edito Confeſſor, & Pontifex dicitur.

*S. Mar-*

*S. Marcelli Confeſſoris, atque Pontificis*. Et in Sacramentario ejuſdem Gregorii Martyr. *Beati Marcelli Martyris tui, atque Pontificis*. Sicuti etiam S. Felix Nolanus Præsbyter, & Martyr titulo Confeſſoris inſcribitur *XIX. Kal. Feb. Natale S. Felicis Confeſſoris*. Nulla itaque diſtinctio in allata a Thomaſio rubrica facienda eſt, cum nomen Martyris, & Confeſſoris in eadem ſignificatione antiquit[illegible]orte con-[illegible]arunt martyrium nomen tribuatur Confeſſoris. Qua de re manifeſto patet quam leve ſit ex illis rubricæ verbis - *In commune martyris, vel Confeſſoris* imaginari olim fuiſſe communes antiphonas, & Evangelia tam pro martyribus quam pro Confeſſoribus ( eodem ſenſu, quo nunc intelligitur Confeſſoris nomen ) quæ modo pro ſolis martyribus tempore Paſchali ſunt in uſu. At vero ut indulgentius agamus, ſi qua diſtinctio inter nomen Confeſſoris, & Martyris in eadem rubrica admittenda eſt, hæc unica admitti debet: nempe idem officium pro

mar-

martyribus diſpoſitum commune fuiſſe iis, qui ſtricto nomine Confeſſores nuncupantur; nempe illi qui fidem publice profeſſi, atque etiam tormentis excruciati cruenta morte non ſunt affecti. Hi & in præſenti eodem Martyrum officio coluntur, & veri Martyres ſunt; ut S. Marcellus, S. Joannes, S. Silverius, SS. Martinus, & Pontianus omnes Pontifices, qui in eo tantum a reliquis Martyribus diſtingu[illegible] octavo Reſponſorio ad Matutinum [illegible] Martyribus, qui mortem in tormentis oppetiere, diſponitur reſponſorium. *Hic eſt vere Martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit &c.* Pro ſuperius recenſitis Reſponſorium. *Domine prævenisti eum*. Vide Breviarium Romanum in commune unius Martyris.

Nihil vero confert obſervatio illa, quæ ad Martyrem a Confeſſore diſcernendum adducitur. *Illud autem quod ex Miſſis certum elicere poſſumus cultus Teſtimonium, ſunt orationes vel graduale reſponſorium, ſi quidem Sancti*

Ball. L.c.

*cti nomen præferat: ibi enim Martyris, vel Confeſſoris titulus nomini proprio additus utrum Confeſſor, an martyr habitus fuerit, tute judicabit*. Plurium namque Sanctorum martyrum nomina in orationibus Miſſæ commemorantur ſine titulo martyrii, ut videre eſt in Sacramentario S. Gregorii. Pridie Idus Junii in Feſto Sanctorum Baſilidis, Cirini, Naboris & Nazarii III. Kal. Decembris in Feſto Sanctorum Felicis, & Adaucti. III. Idus Septembris in Feſto Sanctorum Proti, & Hiacynti. Pridie Idus Octobris in Feſto S. Calliſti Papæ: & in Miſſalibus a Thomaſio editis V. Kal. Septembris in Feſto S. Hermis (ſeu Hermetis) & Nonis Octobris in Feſto SS. Marcelli, & Apulei &c. In Graduali vero poſt Epiſtolam vix invenies præcipue in antiquis Miſſarum libris (ut in Miſſa S. Zenonis legitur) proprium nomen Sancti, cujus Feſtum celebratur. In Feſto vero S. Martini Epiſcopi undecima die Novembris ejus nomen ſine addito confeſſoris inſpicitur in Graduali. Non itaque ex orationibus,

bus, vel graduali Reſponſorio, ſed aliunde diſcerni poteſt, utrum Martyres, an Confeſſores Sancti ſint appellandi. Aliunde vero de S. Zenonis Martyrio conſtare inferius oſtendemus.

In hac vero re, de qua agimus, alia ratio eſt. Negari profecto non poteſt in orationibus, & in Graduali poſt Epiſtolam S. Zenonem Confeſſorem dici; Sed hoc in Feſto Ordinationis, in quo Miſſa de Confeſſore Pontifice recitatur, de quo etiam agemus poſtea. Itaque cum plures Feſti dies pro S. Zenone celebrentur, ex uno Feſto Ordinationis argumentum ſumi non debet ad alia Feſta, neque ex eodem inferendum eſt, ipſum Confeſſorem non Martyrem fuiſſe: eoque minus inferendum eſt iiſdem antiphonis, & Evangelio Paſchali tempore coli, & Martyres Pontifices, & Pontifices Confeſſores. Cum itaque fatentibus ipſis, qui contra ſentiunt, in dubium verti non poſſit in veteribus codicibus Veronenſis, & Piſtorienſis Eccleſiæ 12, Aprilis, ordinari Miſſam, & Officium

cium de uno Martyre pro Feſto S. Zenonis certius eſſe non poteſt easdem Eccleſias cultu Martyris S. eumdem Præſulem veneratas eſſe.

Si vero aliqua irrepſit in his Eccleſiis Officiorum confuſio, ex eo factum eſt, quod officio proprio pro Feſto Ordinationis S. Zenonis digeſto in aliis feſtivitatibus, nempe martyrii, & Translationis uterentur. At Veronenſis Eccleſia hac Officii confuſione non obſtante ſemper in Feſto Aprilis ad Primam, ut ex antiquis Martyrologiis probat Baptiſta Perettus ſuis in Scholiis ad vitam S. Zenonis recitari. *Prid: Id: Aprilis: Eadem die S. Zenonis Epiſcopi, qui inter procellas perſecutionum Veronenſem Urbem mirabiliter rexit, ac tempore Gallieni martyrio coronatus eſt.* Et Eccleſia Piſtorienſis in Veſperis, & Laudibus, & ad Horas antiphonis de Communi unius Martyris uſa ſit. Hanc officiorum confuſionem ſuſtulit Lippomanus. Jure vero ac merito id feciſſe, & ex jam allatis apparet, & ex iis, quæ afferuntur, conſtabit.

Ma-

Maxime vero id eſt animadvertendum, nempe in ipſo Officio pro Feſto Ordinationis digeſto quædam eſſe, quæ nonniſi de Martyre poſſunt intelligi. In prima Miſſa inter monumenta a Dominis Balleriniis relata duæ orationes ante Epiſtolam ponuntur, & in ſecunda ſic legitur. *Deus qui nos S. Zenonis Sacerdotis, & Confeſſoris tui annua beatæ Confeſſionis ſolemnitate lætificas, præſta quæſumus &c.* Quæ Miſſa pro die Ordinationis concinnata aliis etiam Feſtis S. Zenonis recitabatur. *Eadem Miſſa aliis quoque diebus legebatur.* In admonitione ad monumenta nu. 5., & in adnotatione 2. ad eamdem Miſſam. *Eccleſia Veronenſis hac oratione ſingulis S. Zenonis Feſtis in officiis uſa apparet ex MS. Capitulari, & alio Monalium S. Mariæ de Campo Martio.* Eadem oratio & in MS. Piſtorienſi ſupra tradito legitur. In hac itaque oratione verba illa. *Annua beatæ Confeſſionis ſolemnitate* de ſimplici Confeſſore intelligi non poſſunt, nam Confeſſionem exprimunt quæ Fidei publicam Confeſſionem ſignificant:

pag. clviii.

Qua-

Quapropter cum eadem oratione ſingulis Feſtis S. Zenonis uſa dicatur Eccleſia Veronenſis, aliqua mutatione adhibita ea uti debuerat. Feſto etenim Translationis, & Ordinationis aptari non poterant illa verba. *Annua beatæ Confeſſionis Solemnitate*; Ita probabile eſt illud Verbum *Confeſſionis* mutari ſolitum in Verbum Ordinationis, & Translationis, ut Feſtum exigebat, quod & in præſenti fit in commemorationibus, ſeu ſuffragiis Sanctorum poſt Laudes, & Veſperas; mutatur enim in oratione S. Zenonis verbum - *Ut cujus Solemnitate lætamur*, *ita Ut cujus commemoratione lætamur* nulla id præſcribente rubrica. Ita factum fuiſſe dicendum, quamvis in veteribus ritualibus libris hoc non adnotetur. Quare & illud nomen *Confeſſoris*, vel pro *Martyre* intelligendum, ut ſupra oſtendimus, & adjecta verba ſuadent. *Annua beatæ Confeſſionis ſolemnitate*, *vel & ipſum Confeſſoris* nomen in *Martyris* mutatum fuiſſe arbitrandum eſt. Quidquid autem de hac mutatione ſit, verba illa *Beatæ Confeſſionis* Marty- *Pag. clix.*

ris,

ris, non ſimplicis Confeſſoris ſunt propria. In ſecunda Miſſa in oratione poſt communionem ſic legitur. *Concede quæſumus Omnipotens Deus, ut qui Venerandam glorioſi Confeſſoris tui Zenonis Translationem* &c. Adjectum illud *glorioſi* ſimplici Confeſſori non convenit. In iis quæ communia dicuntur ad Miſſas S. Zenonis pertinentia introitus ad Miſſam.
Pag. clxi. *Statuit ei Dominus* pro Martyre Pontifice, ſicut etiam pro Martyre non Pontifice in communi videtur. Notatur in his Evangelium pro martyribus tempore Paſchali. Quare conſtat Menſe Aprilis Miſſam pro S. Zenone de Pontifice Martyre celebrari ſolitam. Admiſcentur alia, quæ pro Pontifice Confeſſore in Miſſa leguntur pro diverſitate Feſtorum S. Zenonis.

In verſu ſecundi Nocturni alius verſus notatur de communi Mar-
Pag. clxv. tyris *Poſuiſti Domine, ſup. cap. ejus*.
Adnot. 3.

Pag. clxvi. Secundus hymnus incipit *Deus tuorum militum*, ut hymnus pro uno Martyre.

Pag. clxviii. Secunda Stropha hymni quinti, quæ incipit *Magnus excelſi* ali-

alibi legitur *Martyr excelſi* Peretto, & Bagatta, Teſtibus in antiquis monumentis Sanctorum Epiſcoporum Veronenſium, & Ferrario in vita S. Zenonis. Mutabatur ſcilicet pro diverſitate Feſti: nempe in Feſto Ordinationis *Magnus*, in Feſto martyrii *Martyr*. Expreſſe tamen in eadem ſtropha martyrii memoria exprimitur.

Pro Deo tandem patiendo
mortem vivit in ævum.

*Quæ verba non ita facilem mutationem patiebantur*.

BEnedictionis formula in Feſto S. Zenonis ſic habet. *Omnipotens Deus, & Dominus det vobis copiam benedictionis, qui B. Zenonem ſibi aſcivit Virtute Confeſſionis. Amen* Illa verba - *Virtute confeſſionis* martyrium exprimunt, ſimili etenim modo apud Thomaſium xviii. Calendas Feb. S. Felicis martyrium ſignificatur in oratione *S. Felicis, Domine, confeſſio recenſita conferat nobis* &c. *qui in confeſſione tui nominis* *Pag.* clxx.

*perſeverans, meruit honorari*. Et in Natali Sanctorum Martyrum Proceſſi, & Martiniani VI. Non. Julii in Sacramentario S. Gregorii legitur. *Deus qui nos Sanctorum tuorum Proceſſi, & Martiniani confeſſionibus glorioſis circumdas & protegis* abſque alia mentione Martyrii.

## §. V.

### *Quo ritu aliæ Eccleſiæ Feſta S. Zenonis celebrarunt.*

SAncti Zenonis cultum, & in Italia, & extra eam late diffuſum probant Eruditiſſimi Ballerinii. Mediolani, Patavii, Piſis, in Diœceſi Novocomienſi, Tridentina, Tarviſina, Aquilejenſi, aliiſque pluribus Feſtum Ordinationis S. Zenonis colitur. VI. Id. Decembris ritu Confeſſoris Pontificis. At in Diœceſi Brixiana ſex Eccleſiæ, quæ pridie Idus Aprilis Feſtum celebrant, S. Zenonem ritu martyris venerantur, & in ipſa Urbe Brixiæ una Eccleſia, quæ antea VI. Idus Decembris Feſtum agebat ritu Con-

*D. Diſſ. 2. c. 4. §. 3. & 3.*

Confeſſoris, nunc Pridie Idus Aprilis S. Zenonis natale ritu martyris peragit. Una eſt Eccleſia in Tarviſina Diœceſi, quæ eodem die officium recitat de Confeſſore Pontifice. At in Univerſa Congregatione Montis Caſſini, ut in Calendario pro eadem Congregatione digeſto apparet die octava Decembris commemoratio fit *S. Zenonis Epiſcopi*, *& Martyris*, Eccleſia Triſin- d.§.3.
genſis, quæ ab anno 730. S. Zenonem colere cæpit, ritu Martyris Pontificis Natale S. Zenonis recolit. Monaſterium quoque S. Zenonis Hallenſis eumdem ritum S. Zenoni impertitur pridie Idus Aprilis; Confeſſoris Pontificis cultum VI. Idus Decembris. Evidens itaque ea conſuetudo eſt, & Veronenſis, & aliarum Eccleſiarum celebrandi Feſtum Ordinationis S. Zenonis ritu Confeſſoris Pontificis VI. Idus Decembris. Pridie Idus Aprilis ritu martyris, una excepta in Tarviſina Diœceſi. Feſtum vero Ordinationis de Confeſſore Pontifice peragendum eſſe, uſui Veronenſis Eccleſiæ non

modo conformis eſt, ſed & communi ritui Romanæ Eccleſiæ. Quare Sixtus V. in ſuo Brevi 26. Novembris 1588. ex relatione Eminentiſſimorum Cardinalium Cong. Rituum, cui hoc fuerat ab eodem Pontifice demandatum, præcipit die Ordinationis S. Zenonis Feſtum celebrandum eſſe de Confeſſore Pontifice: Aliis duobus Feſtis nempe Natalis, & Translationis, de Martyre Pontifice. *Eſſendo de mandato di Siſto V. ſtato diligentiſſimamamente, e ſecondo la forma del detto Breviario* (Romano) *emandato* (l' Offizio proprio di S. Zenone) *della Congregazione degl' Illuſtriſſimi Cardinali deputati ſopra i riti, e ceremonie Eccleſiaſtiche, e da alquanti uomini per dottrina, e per pietà eccellenti con auttorità di eſſo Sommo Pontifice a ciò eletti, eſſendo prima a pieno informati intorno all' uſo, e al titolo dell' offizio, come nella Chieſa, e ſua Diocefe in diverſi tempi avanti, e dopo la riforma era ſtato celebrato, e vedute anche, acciò non mancaſſe coſa alcuna a queſta informazione, alcune ragioni, che di qua*

Bapt. Peretius in Vit. c. 20.

(da

( da Verona ) *gli furono da altri mandate, giudicando, che non ſi doveſſe far l'offizio di Martire, ma di Confeſſore ſolamente, e quelle come mal ſondate da eſſi rifiutate, fu da Sua Santità confirmato con precetto a tutto il Clero ſecolare, e regolare dell' uno, e dell' altro ſeſſo della Dioceſe Veroneſe, a quelli cioè, che recitano il Divino Offizio ſecondo il Rito del Breviario Romano, che debbano divotamente al ſuo tempo debito recitarlo, come diſſuſamente ſi legge nel Breve Apoſtolico ſotto di* 26. *Novembre* 1587. *Stampato col detto Officio l' anno ſeguente* 1588. *nel quale Officio è ſtata fatta la provviſione di proprio per ciaſcuna delle tre Feſte dette di ſopra; nella prima ſi fà l' Officio di Confeſſore Pontefice, e nell' altre due di Martire, e Pontefice, come in detto Officio ſi legge.*

## §. VI.

### *De aliis Monumentis, & Veteribus MS.*

Vetuſtiſſimum monumentum Anonimi Pininiani S. Zenonem Martyrem appellat Octavus Paſtor, & Confeſſor

Zeno Martyr inclitus

cui, & Guillelmus Paſtrengus adſtipulatur. Hos unum S. Gregorium ſequutos dicunt, qui Laureolam martyrii S. Zenoni detrahere nituntur. At S. Gregorius in S. Zenone Martyre nuncupando non eſt deceptus, neque memoria lapſus, ut ſupra oſtenſum eſt; ſtat ergo, & Anonymi Pipiniani, & Paſtrenghi auctoritas pro S. Zenonis Martyrio. Eos vero S. Gregorium ſequutos dicunt, ſed non probant. Et illud addere non verentur. *Quin Anonymus Pipinianus cum Sanctum Zenonem Martyrem, & Confeſſorem appellet, vel ex hoc apparet, eum inſcium, Martyr ne, an Confeſſor S. Zeno fuerit,*

Ap. Ball. d. Diſ. 3. c. 2. §. 2.

*rit, utrique quæ ferebatur appellationi, ne erraret, voluiſſe ſatisfacere, & idcirco martyris titulum a S. Gregorio ita ſumpſiſſe, ut Confeſſoris tamen nomen ex antiqua, totque teſtimoniis formata ſuæ Eccleſiæ traditione prætermittendum nequaquam putaret, qua eadem cauſa accidiſſe quiſpiam exiſtimet, ut tum in MS. Medoetienſi Pauli Diaconi 6. 1. Rerum Italicarum pag. 447. tum in uno e duobus objectis monumentis utrumque nomen pariter jungatur.* Perbelle quidem at leviter admodum! Figmenta hæc eorum ſunt, qui non omnem non movent lapidem, ut opinioni ſuæ fucum faciant. Adfuerunt ne dum hæc Anonymus Pipinianus ſcriberet, ut ſuæ mentis arcanum illi aperiret? His verſutis commentis quale, firmum licet, & certum monumentum, ſi admittantur, in tuto eſſe poterit? Magis tamen antiquitati ſtudeant neceſſe eſt, & aliis in antiquis codicibus verba Confeſſoris, & Martyris ſimul juncta reperient, ut in Sanctis Martyribus Ferreolo, & Ferrucione ſupra exemplum de-

dimus. Norint etiam antiquitus cum ſimplicis Confeſſoris vix Feſta celebrarentur nomine Confeſſoris aliquando Pontificem ſolere intelligi, quod in Miſſali Gothico apparet a Thomaſio edito, ubi titulus legitur - *Miſſa unius Confeſſoris*. In prima vero oratione ita ſcribitur - *Sancti Confeſſoris tui, & Epiſcopi*. In ſecreta - *Sancti Confeſſoris tui*, & in aliis duabus orationibus - *Confeſſoris, & Epiſcopi*. In titulo, & oratione ſecreta idem valet nomen *Confeſſoris* ac in aliis *Confeſſoris, & Epiſcopi*. In Miſſali quoque Francorum ab eodem Eminentiſſimo Thomaſio edito S. Hilarius Confeſſoris titulo ſcribitur: *S. Hilarius Confeſſor tuus* ita in oratione, & precibus; at in oratione ſuper oblata *Confeſſor*, & Pontifex nominatur. Anonymus ergo Pipinianus, qui Confeſſorem, & Martyrem S. Zenonem dicit, Pontificem, & Martyrem ſignificaſſe putandus eſt; Idem in Medoetienſi MS., & alibi, ubi hæc reperitur inſcriptio. Neque minus allucinantur dum in *charta anno* 769. *in*

*Ap.Ball. d.Diſs.3. c.2.§.2.*

*in vico Campellione Mediolanenſis Diœceſis ſcripta*, & ab inclito atque de Litteraria Republica optime merito Marchione Maffeio edita inter monumenta, *quæ ipſi in Veronenſi hiſtoria illuſtranda uſui fuerunt parte prima pag.* 375. in qua memoratur *Baſilica Beatiſſimi, & Confeſſoris Chriſti Zenonis*. Quis non videt verba illa *Confeſſoris Chriſti* de ſimplici Confeſſore enunciari non poſſe? Quid vero refricant adhuc inſcriptionem, *quæ temporibus Andreæ Patriarchæ Aquilejenſis ideſt* l.c.§.1. *Sæculo IX. in templo S. Gregorii, nunc autem vulgo S. Helenæ* in dedicationis monumentum *erecta adhuc cernitur, ubi intra Sanctorum, quæ ibidem continentur reliquias, hæ recenſetur S. Vigilii Confeſſ., S. Proculi Confeſſ., S. Zenonis Confeſſ.*, cum ejuſdem inſcriptionis manifeſtum errorem in ſcholis ad vitam S. Zenonis Baptiſta Perettus evidenter demonſtret. *In inſtrumento autentico primæ conſecrationis Eccleſiæ S. Gregorii Martyris apud Cathedralem, quæ etiam S. Helenæ vocatur, de quo ſupra cap. 7. dictum eſt,*

Q 5 *quod*

*quod oſſervabunt in Archivio multum reverendi Capituli Dominorum Canonicorum, ita legitur* „ Max-
„ entius Patriarcha Aquilegien-
„ ſis conſecravit Eccleſiam,
„ quam conſtruxerat Pacificus
„ Archidiaconus Eccleſiæ Ve-
„ ron. in honorem Beati Geor-
„ gii, & Beati Zenonis Mar-
„ tyrum, aliorumque Venera-
„ bilium Sanctorum, ſub die
„ XVI. Kal. Octobris, & reli-
„ quias ſupradictorum Sancto-
„ rum in locello altaris ejuſ-
„ dem Eccleſiæ manu propria
„ collocavit: Regnante Domino
„ Carolo in Italia anno pieta-
„ tis ejus XLI. indict. V. Cui
„ conſecrationi præſens fuit Ro-
„ taldus Epiſcopus Veronenſis." *Hæc ex memoriali D. Alexandri Canobii, qui, ut mihi aſſerit ex dicto inſtrumento ea fideliter excripſit. D. autem Carolus obiit die* 28. *Januarii anno Chriſti* 814., *teſte Carolo Sigonio Hiſtoriarum de Regno Italiæ lib. quarto* -- -- -- *Aliquis fortaſſe non deerit, qui obiiciat S. Zenonem Epiſcopum Martyrem non fuiſſe, cum in lapide poſito in pariete Eccleſiæ ſupradi-*
*ctæ*

*ctæ S. Gregorii, quæ & S. Helenæ appellatur inciſæ ſunt litteræ, quæ docent, quod in reconſecratione dictæ Eccleſiæ anno Domini* 1140. *primo Decembris inter alias reliquias in Locello majoris Altaris impoſitas, fuerint etiam impoſitæ reliquiæ S. Zenonis Confeſſoris -- -- Cui reſpondebitur, quod cum hæ reliquiæ ſint eædem, quæ olim collocatæ ibidem fuerant in prima Conſecratione Maxentii Patriarchæ ſub titulo S. Zenonis Martyris, ut paulo ſupra dictum eſt: Nulla ratio patitur, quidquid in illo lapide contra Fidem inſtrumenti primæ conſecrationis, & hiſtoriæ veritatem dicatur, ut a veritate Martyrii S. Zenonis recedatur*. Primam Conſecrationem ſub die xvi. Kal. Octobris nono ſæculo incipiente celebratam, cum ſecunda ſub die primo Decembris anno 1140. confundunt. Quanti vero facienda ſit hæc inſcriptio in ſecunda Conſecratione poſita oſtendit manifeſtus error in ea patens, cum S. Vigilium Epiſcopum Tridentinum Confeſſorem indicet, qui

omni dubio procul Martyr obiit.

Et Coronatum Notarium non timent afferre, qui S. Zenonem in pace quieviſſe aſſerit, Coronatum inquam, quem ut totum ſcatentem fabulis reſpuère prius, nunc laudant, ejuſque proſequuntur auctoritatem. At jam ſupra obſervavimus Coronati Narrationem in lectiones diſtributam pro officio Ordinationis S. Zenonis. Quare non eſt alienum, ut quis hoc ſibi in animum inducat, ut credat mentionem martyrii pro eodem feſto fuiſſe ſublatam. Hoc ſuadet varia lectio, quæ in diverſis MS. inſpicitur, ut notavimus lib. 2. de Martyrio S. Zenonis cap. 5., ſuadentque ſimiles aliæ mutationes in eodem officio ſuperius notatæ. Joannes quidem Præsbiter Manſionarius Eccleſiæ Veronenſis, & ipſe in ſua hiſtoria Imperiali MS. de S. Zenone aſſerit: *Quievit in Chriſto:* At immediate ante ſcribit - *Poſt multa ſupplicia quievit in Chriſto*. Forte in lectionibus Feſti Ordinationis, ablatis verbis, quæ men-

mentionem Martyrii exprimebant, illa tantum relicta ſunt; *Requievit*, aut *receptus eſt in pace*, eo modo ac *ſi quis* ex textu Joannis Præsbiteri nuper laudati deleviſſet illa verba *poſt multa ſupplicia*, & reliquiſſet *quievit in Chriſto*. Neque vero aliena ſunt hæc verba in Feſto Martyris recolendo, ut in Martyrologio Romano 1584. XIX. Kal. Feb. ubi de S. Felice legitur: *Clarus miraculis in pace quievit*. Detractam vero a Feſto Ordinationis mentionem Martyrii conſtat ex eo, quod Perettus, & Bagatta cum noſtro Dondovo in lectionibus, quæ 12. Aprilis & Veronæ, & Piſtorii antiquitus legebantur in Feſtò martyrii S. Zenonis eam ſe vidiſſe teſtentur.

Quoad ſtatuta vero Veronenſis Urbis, ubi de cultu S. Zenonis agitur, quæ Perettus refert in Scholiis ad vitam S. Zenonis, neque Martyr, neque Confeſſor in illis legitur S. Zeno, ſed Patronus, & Urbis Protector. Alibi forte cum addito Confeſſoris ſcribitur S. Zeno.

At in antiquis codicibus, ut ſupra vidimus Confeſſoris nomen Martyrem ſignificare certum eſt. Si vero poſteriori ætate alicubi legatur, id ex veteribus libris derivaſſe dicendum. Neque enim Statutorum Conditores rubricas eccleſiaſticas conſulebant, dum leges darent, ſed Codicis, & digeſtorum. Aliud libet exemplum afferre, quo aperte Martyres vocari Confeſſores demonſtratur. Præbet illud Perettus. S. Paulinus namque pluries Confeſſorem, & pluries Martyrem S. Felicem Nolanum appellat

> Ipſe Opifex, Lux noſtra Deus, Felici amici
> Natalem tanta voluit decorare medela,
> Ut Confeſſoris meritum ſublime patenti
> Munere monſtraret, non ut cumularet honorem
> Martyris hoc opere, ingentes cui contulit olim
> Nobilibus Titulis benedicto nomine palmas

Eodem modo nunc Confeſſoris, nunc Martyris Titulo S. Felicem de-

decorat idem S. Paulinus in vita ejuſdem S. Felicis verſibus exametris exarata. S. Auguſtinus ipſe eumdem S. Felicem modo Confeſſorem, modo Martyrem vocat in libro de cura pro mortuis cap. 1. *Quod materno, & pio affectu deſideravit eſſe completum, ut ſcilicet in Beatiſſimi Felicis Confeſſoris Baſilica poneretur*. Et in cap. 4. *Cum ergo Fidelis Mater fidelis Filii defuncti Corpus deſideravit in Baſilicam martyris poni, ſiquidem crediderit ejus animam meritis martyris adjuvari*. De eadem Baſilica S. Felicis loquitur Auguſtinus.

Si vero in Litaniis, & Canone Miſſæ inter Confeſſores S. Zeno recenſeatur, hoc ea ratione factum fuiſſe putandum eſt, quod proceſſio die Ordinationis fiebat ( idem modo in hac Piſtorienſi Eccleſia fit ) ut Litaniæ, & Miſſæ Canon cum Officio concordarent. In Canone vero poſt Confeſſores Pontifices locatum S. Zenonem par eſt credere, eo quod poſterius additum fuerit; nam & S. Proculus poſt S.S. Hilarium, Martinum, Auguſtinum, Gre-

gorium, Hieronymum legitur, eos licet ætate præceſſerit. Alio autem tempore, & occaſione recitatas eſſe Litanias, quid inde? Cum Litaniis jam pro Feſto Ordinationis diſpoſitis uterentur.

In Commemorationibus communibus, ſeu Suffragiis Sanctorum ſi Confeſſor S. Zeno appelletur, jam ex ſæpe adductis exemplis patet priſco more, & martyres appellatos fuiſſe Confeſſores. Nam & in Benedictione Pontificali in Feſto S. Zenonis, ubi præcipue Confeſſor inſcribitur, hæc verba leguntur. *Omnipotens Deus, & Dominus det nobis copiam benedictionis, qui B. Zenonem ſibi adſcivit Virtute Confeſſionis*. Hæc verba *Virtute Confeſſionis* Martirem, non ſimplicem Confeſſorem ſignificant.

l.c.§.2. Quæ reſtant nempe: *Quod nec Ratherius, qui S. Zenonem ſuis in operibus, & honorificis quidem titulis allegat, nec manuſcripti tractatus, inter quos Remenſis antiquiſſimus huic ipſi Eccleſiæ inter ſacra officia inſervivit, nec Calendaria ſive noſtra, ſive aliena,*

quo-

*quorum plura vidit P. Henſchenius cap.* 1. *n.* 3. *pag.* 70. *martyrem illum vocant, ſed ſolo Confeſſoris titulo inſignunt*. Hæc inquam argumenti negativi abuſum hac in diſceptatione præſeferunt, neque tanti ſunt ponderis, ut præciſa reſponſione quis ea ſuſcipiat refellere; cum tot aliis monumentis, ut mox videbimus, S. Zenonis Martyrium comprobetur. Quod vero Calendaria concernit, recole quæ diximus, & ea etiam, quæ lib. 2. cap. 10. de martyrio S. Zenonis diſſeruimus. Probabile vero utrum ſit, S. Zenonem ſub Gratiano, Valentiniano juniore, ac Theodoſio Imperatoribus martyrium ſubiiſſe, ſupervacaneum eſt inquirere, cum jam ſupra Gallieni Imperatoris ævo S. Zenonis epocham conſtituerimus.

His omnibus diſcuſſis, quæ contra S. Zenonis martyrium objecta fuerunt, illud prætereundum non eſt, nempe edito jam a Dominis Balleriniis ſermonum S. Zenonis libro, ſermonem quemdam S. Petronii Epiſcopi Veronenſis ipſi Edito-

res invenerunt, in quo S. Zeno Confeſſor nominatur his verbis. *Probat hoc ædis iſtius ampliata ſublimitas, quæ dum Sacratiſſimum Confeſſorem gremio ſuſtinet, flagrantia ſuavitatis ejus longe, lateque diſpergitur*. Titulus Sermonis eſt - *Sermo S. Petronii Epiſcopi Veronenſis in Natale S. Zenonis*. Hunc Sermonem typis dedit præclariſſimus litterariæ Reipublicæ ſplendor Marchio Scipio Maffeius, de quo inter alia ſic habet. *Il codice è di poca antichità, ma fu ricavato da un altro, che dovea eſſere d' aſſai maggior età*. Cum itaque ab antiquiori codice hoc MS. originem ducat, neque deſint exempla, vetuſtiora MS., quæ S. Zenonis martyrium concernunt fuiſſe ſecunda manu corrupta, ut in duobus Martyrologiis Capituli Cathedralis Piſtorienſis, & Bibliothecæ almæ domus Sapientiæ hujus ejuſdem Civitatis oſtendimus lib. 2. de Martyrio S. Zenonis cap. 2. incertum videtur an autographo Sermone S. Petronii vere legatur *Confeſſorem*. Nam epithetum illud *Sanctiſſimum*

*Oſſervaz. letter. To. 6. p. 232.*

*mum* martyris potius, quam Confeſſoris videtur proprium. Si tamen confeſſionis nomen pro martyre accipiamus, ut priſcis temporibus factum fuiſſe indubitatum eſt, nullo modo martyrio S. Zenonis officere ſatis conſtat. Quanti vero momenti hujuſcemodi rationes ſint, ex ſequenti paragrapho prudens lector dijudicet.

## §. VII.

*Auctores MS., atque monumenta, quæ S Zenonis Martyrium aſſerunt.*

PLura collegimus de martyrio S. Zenonis agentes lib. 2. cap. 1. 2. 3. 4., quæ ibi eruditus Lector inſpicere poterit S. Gregorii incorruptum teſtimonium, Pauli Diaconi, Rabani, Notkerii, Bedæ, Uſuardi, Vandelberti, aliorumque recentiorum, qui communi calculo mar-

ty-

tyrem S. Zenonem decernunt, neque plures alii deſunt, qui eiſdem conſentiunt: Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii cap. 35., Ado die octava Decembris in additionibus, Guillelmus Poſtrengus Veronenſis in libro de originibus, qui ſæculo XIV. ſcripſit. *Zeno Veronenſis Epiſcopus Gallieni Imperatoris tempore inſignis habetur, & Martyrium patitur*. Ita Paſtrengus Sixtus Senenſis in Bibliotheca libro 4. *Zeno Veronæ Epiſcopus & Martyr*. Hermannus Contractus in Chronico de ſex mundi ætatibus) *Paſſi ſunt* (Gallieno imperante) *Romæ Fabianus Papa -- Veronæ Zeno Epiſcopus*. Bernardinus Corius, & ipſe in hiſtoria Mediolanenſi de Gallieno Imperatore agens, S. Zenonem Veronenſem Epiſcopum martyrio coronatum dicit: Idem aſſerit Vincentius Bellovacenſis ſuo in ſæculo hiſtorialis lib. 11. cap. 83. Marianus Scotus in Chronico S. Zenonis martyrium ponit anno Chriſti 369., quæ vero contra tantorum virorum auctoritatem opponuntur, ſupra reje-

rejecta ſunt. Complura etiam MS., ac vetera monumenta martyrem S. Zenonem confirmant: Quæ in Eccleſia Piſtorienſi reperiuntur cap. 2. lib. 2. de martyrio S. Zenonis excripſimus; Pag. tamen *69.* error irrepſit in adducendis catalogi cujuſdam verbis - *Depoſitio S. Zenonis Patroni noſtri Veronenſis Martyris*, ita legi, ut antiqui caracteres, & vetuſtate non leviter aſſumpti primo aſpectu præſeferebant. At perluſtrante Illuſtriſſim. Canonicorum Archivio Adm. ℞. Patre Franciſco Antonio Zacharia S. J. ſummæ, conſummatæque eruditionis Viro, antiquarum rerum peritiſſimo, cujus aciem nihil fugit, attentiorique diligentia inſpecto MS. ita legendum eſſe, compertum eſt, ut hic vides - noſtri Vicvis mr. Nam poſt verbum *Patroni noſtri* punctum eſt, alia verba ſic legenda ſunt ſeparatim ab antecedentibus *Victoris martyris*. Errores namque meos fateri non erubeſco.

Vetuſtiſſimum MS. Anonymi Pipiniani *octavo Sæculo exeunte*, *vel* Baller.

*vel ſaltem ineunte ſæculo nono* ſcriptum, ut Domini Ballerinii optime coniiciunt, S. Zenonem Martyrem canit in ſuo Rhythmo.

Octavus Paſtor Confeſſor Zeno
Martyr inclitus.

Authenticum inſtrumentum tempore Caroli Regis Italiæ qui teſte Sigonio lib. 4. Hiſt. de Regno Italiæ anno 814. obiit ſtipulatum occaſione primæ Conſecrationis Eccleſiæ S. Georgii, & Zenonis, quæ nunc Veronæ S. Helenæ nuncupatur, cujus verba ſupra retulimus S. Zenonem martyris titulo decorat.

*Ball. Diſ. 3. c. 2. §. 1* In quodam privilegio a Berengario Monaſterio S. Zenonis conceſſo anno 901. S. Zeno bis Confeſſor, & ſemel Martyr dicitur ſicuti antiquitus in uſu erat Martyres Confeſſores etiam appellare.

*Item.* In alio quoque privilegio eidem Monaſterio anno 1055. conceſſo ab Henrico Imperatore S. Zeno bis Martyr dicitur.

Ec-

Eccleſia Friſingenſis, quæ a S. Corbiniano primo ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopo, cujus obitus anno 730. contingit, cultum S. Zenonis hauſit, Martyrem ſemper agnovit. *Ball.diſ. 3.c.4.n.3*

Calendarium Sæculi noni Sacramentario S. Gregorii prefixum die XII. Aprilis in Bibliot. Vaticana anno 3806. S. Zenonem Martyrem nominat.

Hic accenſenda MS. Eccleſiarum Veronenſis, & Piſtorienſis, de quibus ſupra egimus.

Alia ſubſequuntur Martyrologia, & Calendaria edita, & MS. Caſſinenſe editum Tom. 7. *rerum Italicarum pag.* 936. in quo *Menſe Aprili Zeno* „ Martyrio „ coronatus dicitur „ Joannes Præsbyter Veronenſis in hiſtoria Imperiali MS. ſic habet. *Poſt multa ſupplicia quievit* (S. Zeno) *in Chriſto* 11. *Idus Aprilis* Charta, in vico Campellione Diæceſis Mediolanenſis anno 769. ſcripta S. Zenonem Beatiſſimum Chriſti Confeſſorem appellat. Martyr etiam S. Zeno dicitur *in Martyrologio antiquo ex membranis manuſcripto. Eccleſiæ Ca-* *Ref.Bal. d.c.2§.1* Ib §.2.

*the-*

*thedralis Veronæ*. Idem *in Martyrologio antiquiſſimo Fratrum Ordinis Prædicatorum, quod ſervatur in loco, quem Fratres S. Anaſtaſiæ Depoſitum vocant. Idem in Martyrologio antiquo ex membranis manuſcripto Monialium Eccleſiæ S. Mariæ Magdalenæ in Campo Martio ordinis minorum. Idem in Martyrologio Monialium S. Luciæ Veronæ Ordinis S. Benedicti Perettus in Scholiis. In Martyrologio Ordinis Prædicatorum poſt Concilium Tridentinum reformato dicitur. Pridie Idus Aprilis eadem die S. Zenonis Epiſcopi qui inter procellas perſecutionum Veronenſem Urbem mirabiliter rexit, ac tempore Gallieni martyrio coronatus eſt*. Iiſdem fere verbis Perettus aliud refert Martyrologium, quod Viola Sanctorum inſcribitur, & aliud Martyrologium *apud S. Marcum in Urbe Roma*.

*Peret. & Bag. inl. SS. Ep. Ver. Ant. Mon. p. 14*

Quædam quoque fragmenta a Panvinio collecta ſe vidiſſe idem Perettus teſtatur, quæ martyrii S. Zenonis mentionem faciunt; ipſius verba referam ex cap. 5. Vitæ S. Zenonis. *In alcuni frammenti di Frate Onofrio Panvinio*

*Ve-*

Digitized by Google

*Veronenſe Croniſta diligentiſſimo, inveſtigatore delle coſe antiche, i quali vedemmo adi* 4. *Febbraio* 1574. *appreſſo Paolo ſuo Fratello ſi ſà mentione di aver letto, che S. Zeno Veſcovo di Verona ſia ſtato legato, e molte volte preſo, e battuto: Et un fatto a queſto conforme ſi legge eſſergli avvenuto eſſendo andato a predicare nelle parti oltramarine dell' Aſia, e particolarmente nella Soria. Perciocchè da un Pontefice de Dei falſi, e bugiardi con ſuoi ſeguaci fu preſo, legato e battuto, e di poi fù per aſpri luoghi crudelmente ſtraſcinato, & avendo legate le mani, & i piedi, e crudelmente battuto, mezzo vivo, e moribondo fù da quelli laſciato in abbandono: mà ſubito doppo la loro partenza per virtù Divina fù dalla morte preſervato, da legami ſciolto, e nel priſtino ſtato miracoloſamente ritornato. Avendo di poi liberato un figliuolo di quell' empio, e crudele pontefice idolatra dal demonio, che crudeliſſimamente lo tormentava per la crudeltà uſata dal Padre contro la Perſona di S. Zeno, ſubito corſe la fama di queſti due miracoli*

*per*

*per quei luoghi, per il che a lui concorreva gran moltitudine di infermi, acciocchè per eſſo il benefizio della Sanità acquiſtaſſero, i quali eſſo per Virtù Divina nella priſtina Sanità ritornava: E quivi fece gran frutto diſtruggendo gl' idoli, e confermando la dottrina ſua co miracoli, e particolarmente cacciandone il demonio da i corpi umani, e da i luoghi agl' idoli dedicati.*

Conſonant his fragmentis, quæ in hymno Præſulis Sancti leguntur.

Magnus excelſi fuit, & Sacerdos
Gentes effrenas penetrans marinas,
Inde Veronam Deus hunc ad Urbem
Mittere curat.

Con-

Conſonat, & Vetuſtiſſimum MS. Anonymi Pipiniani

Non queo tanta hujus Sancti opera narrare
Quæ veniendo a Syria uſque in Italiam
Mirabilia per ipſum Deus oſtendit

Plures Eccleſiæ S. Zenonem tamquam martyrem venerantur. *Ball.c.4 §.2diſ.3* In Patavina Diæceſi inter alias Eccleſias una eſt Montis Silicis S. Thomæ Apoſtoli, & S. Zenonis Confeſſoris Chriſti nuncupata. In Brixiana Diæceſi ubi S. Zenonis cultus vetuſtiſſimus extitit quindecim Eccleſiæ S. Zenoni dicatæ numerantur, quarum novem die octava Decembris Ordinationis Feſtum officio Confeſſoris Pontificis colunt, ſed reliquæ prid. Id. Aprilis Officio *Ball.diſ. 3.c.45.2* Martyris. Hallæ quoque Monaſterio Saliſburgenſis Diæceſis officio martyris, & in Feſto Aprilis, & die Translationis S. Zeno veneratur. *In Univerſa Congregatione Montis Caſſini ejus Sancti* (Zenonis) *memoriam pera-*

*ractam didicimus ex Calendario, quod præfixum vidimus* „ Pſalterio Monaſtico Ordinis Sancti „ Benedicti Congregationis Caſſinenſis S. Juſtinæ de Padua „ *Venetiis edito anno* 1606. *in quo hæc leguntur menſe Decembri die octavo* „ Conceptio Beatæ Mariæ „ Virginis duplex majus, & Zenonis Epiſcopi, & martyris „ commemoratio. „

Hæc ſufficiant omiſſis aliis, quæ afferri poſſent, & quæ in hac Diſſertatione commemoravimus, ſatis enim eſſe videntur ad martyrium S. Zenonis probandum.

Quid etenim contra hæc afferunt ii, qui adverſus S. Zenonis martyrium opinantur? Extortum, & incertum S. Ambroſii textum: emendicatum, & improbabilem in S. Gregorium memoriæ lapſum: Imprudentem in clariſſimos Auctores credulitatem. Plura MS. quæ in Feſto Ordinationis S. Zenonis ipſum Confeſſorem dicunt tum cum officio Confeſſoris Pontificis peragi Feſtum debuerat. Quam vero impudenter afferant! *Nec Calen-*

*lendaria ſive noſtra, ſive aliena -- -- martyrem illum vocant, ſed ſolo Confeſſoris titulo inſignunt*; ex his, quæ mox retulimus MS., & Martyrologiis, atque Calendariis evidenter conſtat. Afferunt & inſcriptionem lapideam in Eccleſia S. Georgii Veronæ, nunc S. Helenæ, in qua error manifeſto deprehenditur, & falſitas demonſtratur. Ap. Bal. diſ. 3 c. 2 §. 2.

Unam Eccleſiam habent S. Zenonis de Ruvico in Tarviſina Diæceſi, quæ prid. Id. Aprilis, quando martyrii Feſtum celebratur, Officio confeſſoris Pontificis memoriam recolat S. Zenonis; alteramque inſcriptionem in *Eccleſia Montis Aurei Diæceſis Veronenſis, quam nondum hactenus editam, & a P. Joſepho Blanchinio olim diligenter excriptam D.* Ballerinii ediderunt, & in ea S. Zeno Confeſſor ſcribitur. Quis itaque errorem Eccleſiæ S. Zenonis de Ruvico, duarumque harum inſcriptionum, contra tot monumenta Traditioneſque quam plurium aliarum Eccleſiarum clauſis etiam oculis non agnoſcat? Quanti ſunt hæc, ut illa poſſint elude- *Eadem diſ. c. 4. §. 2.* *d. Diſ. 3. c. 2. §. 2.*

eludere? Commentum vero illud, quod e cerebro propria opinione obdurato ſolummodo emerſit, nempe Antiphonas, & Evangelia pro Martyribus tempore Paſchali, communia eſſe etiam Confeſſori Pontifici, quis non rideat?

## Judicium.

SAncti Zenonis Martyrium S. Gregorii Magni auctoritate probatum, cui Eccleſiæ Veronenſis, aliarumque Eccleſiarum traditio, & unanimis celebriorum Auctorum, ac veterum codicum, manuſcriptorumque conſenſus palam ſuis in ſcriptis expreſſus ſuffragatur, in dubium revocare non poſſunt, Confeſſoris Titulus in Feſto Ordinationis S. Zenoni adſcriptus, officiumque eodem die Feſto de Confeſſore Pontifice celebratum, quod Eccleſiaſtico ritui conforme eſt; neque una Eccleſia in Tarviſina Diœceſi, quæ Pridie Idus Aprilis Feſtum de Confeſſore Pontifice celebrat, quando memoria Martyrii S. Zenonis re-

recolitur, tot aliis Eccleſiis, quæ eodem die de Martyre Pontifice Feſtum agunt argumento eſſe poteſt S. Zenonem inter Confeſſores non inter Martyres recenſendi. Evidens namque eſt Feſtorum S. Zenonis diſtinctio; Nam omnes aliæ Eccleſiæ VI. Idus Decembris Ordinationem S. Zenonis celebrant officio Confeſſoris Pontificis: Pridie vero Idus Aprilis Martyrii memoriam agunt officio Martyris Pontificis. Qua propter ſi in aliquo Martyrologio eodem Feſto Aprilis S. Zeno Confeſſor nuncupatur, errore id factum fuiſſe conſtat contra tot inſignium Auctorum ſententiam, vetuſtiſſimam Codicum àntiquorum veritatem, atque Veronenſis Eccleſiæ aliarumque Traditionem. Itaque cum Summus Pontifex Sixtus V. exacte hac cauſa diſcuſſa judicium ſuum tulerit, ut in ſuo Brevi ſub die 26. Novembris 1588. præcipiens, ut Ordinatio S. Zenonis Officio Confeſſoris Pontificis, martyrii vero, ac Translationis Feſta officio Martyris Pontificis celebrarentur,

Ju-

Judicium hoc quiſque exoſculari debet, Sanctumque Zenonem Verum Martyrem venerari, in poſterum ab omni diſceptatione abſtinendo.

Laus Deo, Deiparæque Virgini, ac Sancto Zenoni Martyri Epiſcopo Veronenſi Amen.

Digitized by Google